

SİYASİ, İDARİ, KÜLTÜREL VE EKONOMİK ALANDA SİLİFKE (1920-1936)

Koray GİDİRİŞLİOĞLU

Paradigma Akademi

SİYASİ, İDARİ, KÜLTÜREL VE EKONOMİK ALANDA SİLİFKE (1920-1936)

Koray GİDİRİŞLİOĞLU

ISBN

Sertifika No: 32427

Çanakkale Kitaplığı
Araştırma İnceleme Bilişim Yayın Matbaa
TİC. LTD. ŞTİ.

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım Fetvane
Sokak No: 29/A
ÇANAKKALE
e-mail: fahrigoker@gmail.com

Dizgi & Kapak
Himmet AKSOY

Matbaa
Vadi Grafik Tasarım ve Reklam LTD. ŞTİ. Sertifika
No: 47479

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve ISBN
ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Mart 2022
Paradigma Akademi

Koray GİDİRİŞLİOĞLU

Mersin Üniversitesinde Öğretim Görevlisi olan Koray GİDİRİŞLİOĞLU 1977 yılında Ardahan’da doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini babasının asker olmasından dolayı Türkiye’nin çeşitli illerindeki okullarda tamamladı. Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde Lisans eğitimini, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında ise Yüksek Lisans eğitimini tamamladı.

I.Dünya Savaşında Mersin ili ve ilçelerinden Çanakkale cephesine giderek şehit düşen 1218 Mersinli Çanakkale şehidimizin olduğunu tespit etti. Çanakkale cephesinde şehit düşen Mersinli şehitlerimiz içerisinde 102 Mersinli şehidimizin torununa ilgili kurumlar vasıtasıyla ulaşarak “*Çanakkale Zaferi’nin 102.yıldönümünde 102 Çanakkale şehidi torunu Çanakkale’de şehit dedeleriyle buluşuyor*” adı altında bir proje hazırladı. 13-16 Mart 2017 tarihleri arasında Mersin Üniversitesi Rektörlüğü ve Mersin Büyükşehir Belediyesi iş birliğinde gerçekleştirilen bu proje alanında Türkiye’de yapılan ilk proje oldu. TRT tarafından çekimleri de yapılan bu projenin belgeseli TRT Belgesel kanalında “*Aziz Hatıralar*” adıyla yayımlandı.

I.Dünya Savaşında Sarıkamış Harekâtında soğuktan donarak şehit düşen askerlerimizi unutmadığımızı göstermek amacıyla 2018 yılında “*Üşümüyorsak Sayenizde*” adlı yeni bir proje hazırladı. Sarıkamış’ta şehit düşen onbinlerce askerimiz içerisinde 89 askerimizin de Mersinli olduğunu tespit etti. Tespit edilen bu 89 Mersinli şehidimiz içerisinde 35 şehidimizin torununa ilgili kurumlar vasıtası ile ulaşarak “*Mersinin Sarıkamış şehidi torunları Sarıkamış’ta şehit dedeleriyle buluşuyor*” adı altında bir proje hazırladı. Hazırlanan bu proje 5-8 Ocak 2018 tarihinde Mersin Üniversitesi Rektörlüğü ve Kalkınma Bakanlığı iş birliğinde gerçekleştirildi. Bu proje yine alanında Türkiye’de bir ilk olup projenin Mersin Üniversitesi

tarafından “*Üşümüyorsak Sayenizde*” adı altında bir de belgesel filmi çekildi.

Çanakkale Savaşlarında şehit düşen Mersinli şehitlerimiz içerisinde 242 şehidimizin de Silifke ilçemizden olduğunu tespit eden Koray GİDİRİŞLİOĞLU tespit edilen bu şehitlerimiz içerisinde yaklaşık 30 şehidimizin torununu Mersin Üniversitesi Rektörlüğü ve Silifke Kaymakamlığı işbirliğinde 26-29 Ekim 2021 tarihinde Çanakkale’ye götürerek onları şehit dedeleriyle buluşturmayı amaçlayan “*Karış Karış Savunduk Adım Adım Yad Etmeye Gidiyoruz*” adlı projenin danışmanlığını yaptı. Yeni tarihi projeler ve makaleler üzerinde çalışmalarını sürdüren Koray GİDİRİŞLİOĞLU Mersin Üniversitesindeki akademik görevine devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL HATLARIYLA SİLİFKE TARİHİ VE CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA SİLİFKE'DEKİ SİYASİ GELİŞMELER

1.1.Kuruluştan Cumhuriyet Dönemine Kadar Genel Hatlarıyla Silifke Tarihi.....	8
1.1.1. Millî Mücadele Döneminde Silifke	12
1.2. Silifke'de 1920 Seçimleri ve Birinci Meclise Katılacak Olan İçel Sancağı Milletvekillerinin Belirlenmesi	14
1.3.Birinci Meclisin Düşünce Yapısı ve Muhalefetin Ortaya Çıkışı	16
1.4.Birinci Meclis'te Yer Alan İçel Sancağı Milletvekilleri ve Özgeçmişleri.....	17
1.4.1. Haydar Lütfi Bey (Haydar ASLAN)	18
1.4.2. Hacı Ali Efendi (Mulla Ali GÜNEY).....	20
1.4.3. Sami Bey (Mehmet Sami ARKAN)	22
1.4.4. Şevki Bey (Ahmet Şevki GÖKLEVENT)	24
1.4.5. Ali Rıza Efendi (ATAIŞIK)	26
1.4.6. Naim Efendi (Mehmet Alim ULUSAL)	28
1.5. II. ve III. Mecliste Yer Alan İçel (Silifke) Vilayeti Milletvekilleri	30
1.5.1. Emin Bey (Mehmet/Hafız Emin İNANKUR).....	30
1.5.2. Mehmet Tevfik MARULYALI (MARLALI)	31
1.5.3. Hakkı Bey (Mehmet Hakkı SAYDAM)	32
1.5.4. Mehmet Emin İnankur ile Sadık Taşucu Arasındaki Siyasi Mücadele.....	33

1.6. Hoca Askeri Hadisesi	35
---------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK'ÜN MERSİN'E GELİŞLERİ VE SİLİFKE ZİYARETLERİ

2.1. Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye Birinci Ziyaretleri (27 Ocak 1925)48	
2.2.Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye İkinci Ziyaretleri (12 Mayıs 1926) 52	
2.3.Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye Üçüncü Ziyaretleri (11 Şubat 1931)	54
2.3.1. SCF'nin Kuruluşu	54
2.3.2. 1930 Belediye Seçimleri ve Silifke'deki SCF Zaferi	56
2.3.3. Gazi'nin Üçüncü Silifke Ziyareti	62
2.4. Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye Dördüncü ve Son Ziyaretleri (20 Şubat 1935)	63
2.5.Atatürk'ün Silifke Ziyaretlerine Genel Bir Bakış	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İÇEL(SİLİFKE) VİLAYETİ İDARİ VE NÜFUS YAPISI

3.1. İdari Taksimat	67
3.2.Nüfus Yapısı	71
3.3. Silifke Kazası	75
3.4. Anamur Kazası	79
3.5. Gülnar Kazası	80
3.6. Mut Kazası	80

3.7. İçil ve Mersin Vilayetlerinin İçel İli Adı Altında Birleştirilmesi ile Silifke'nin Vilayet Merkezi Konumundan Çıkarılması	81
---	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİLİFKE'DEKİ KÜLTÜREL, EĞİTİM-ÖĞRETİM VE EKONOMİK ALANDAKİ FAALİYETLER

4.1. Kültürel Faaliyetler	87
4.1.1. Silifke ve Yörük Kültürü	87
4.1.2. Silifke Halk Oyunları	89
4.1.3. Silifke'de Giyim ve Kuşam Kültürü.....	90
4.1.4. Silifke'nin Sembolü Keklik	93
4.2. Eğitim- Öğretim Faaliyetleri	93
4.2.1. Cumhuriyet Öncesi Eğitim-Öğretim Faaliyetleri	94
4.2.1.1. Sıbyan ve İptidai Mektepler	94
4.2.1.2. Rüştîyeler	97
4.2.1.3. Medreseler.....	101
4.2.1.4. Cumhuriyet Döneminde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri	103
4.3. Ekonomik Faaliyetler	106
4.3. 1. Tarım ve Hayvancılık	106
4.3.2. Ticari ve Sanayi Faaliyetleri	116
4.3.3. Silifke Atatürk Çiftliği'nin Kurulması	117
4.3.4. Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifi'nin Kurulması	120
4.3.5. Silifke Ticaret Odası'nın Kuruluşu ve Faaliyetleri	126
KAYNAKÇA.....	133

KISALTMALAR LİSTESİ

AVS:	Adana Vilayet Salnamesi
Bkz:	Bakınız
BOA:	Başkanlık Osmanlı Arşivi
BCA:	Başkanlık Cumhuriyet Arşivi
B:	Birleşim
C:	Cilt
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
DİA:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
H:	Hicri
M:	Miladi
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ:	Milattan Önce
MS:	Milattan Sonra
ODS:	Osmanlı Devlet Salnamesi
R:	Rumi
S:	Sayı
s:	Sayfa
SCF:	Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDS:	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi
TCDY:	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı
TDV:	Türkiye Diyanet Vakfı
vb:	Ve benzeri
vs:	Ve saire
Z.C:	Zabıt Ceridesi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 23 Nisan 1920’de İlk Mecliste Seçime Katılan İçel Milletvekilleri ve Oy Dağılımları	15
Tablo 2: I. Meclis’te Yer Alan İçel Mebuslarına Dair Bilgiler	29
Tablo 3: 1926/1927 Yılında İçel Vilayetinın Umumi Nüfusu.....	71
Tablo 4: 1927/1928 Yılında İçel Vilayetinın Umumi Nüfusu.....	72
Tablo 5: 1935 Yılında İçel Vilayetinın Umumi Nüfusu	74
Tablo 6: İçel Vilayeti Görevlileri (1925-1929)	84
Tablo 7: Mut Kazası Görevlileri (1925-1929)	85
Tablo 8: Anamur Kazası Görevlileri (1925-1929)	86
Tablo 9: Gülnar Kazası Görevlileri (1925-1929)	86
Tablo 10: İçel Sancağı Kazalarındaki Rüştıye Mektebi Görevlileri ve Öğrenci Sayısı (1898-1903)	98
Tablo 11:1909 Yılında Silifke Kasabasında Bulunan Rüştıye Mektebi Görevlilerin Devam/Devamsızlık Çizelgesi ve Öğrenci Sayısı (26 Haziran 1909)	100
Tablo 12: 1903 Yılında İçil Sancağında Bulunan Medreseler	101
Tablo 13: 1923-1924 Eğitim-Öğretim Yılından 1932-1933 Eğitim-Öğretim Yılına İçel Vilayetindeki İlkokulların Durumu	105
Tablo 14: 1923-1933 Yılları Arası Silifke’deki Ortaokulların Durumu ..	106
Tablo 15: 1927/1928 Yılı İçel Vilayeti Kazalarındaki Ekilen Ürünler ve Elde Edilen Miktarlar.....	109
Tablo 16: 1928/1929 Yılı İçel Vilayeti Kazalarındaki Ekilen Ürünler ve Elde Edilen Miktarlar.....	111
Tablo 17: 1927/1928 Yılında İçel Vilayetindeki Ehli Hayvanlar ve Miktarı	113

Tablo 18: 1928/1929 Yılında İçel Vilayetindeki Ehli Hayvanlar ve Miktarı	113
Tablo 19: Tarım Kredi Kooperatifinin Ortaklar Listesi ve Ortaklık Payları	122
Tablo 20: Silifke Bölgesinde On Sene İçinde Üretilen Ürünler ve Elde Edilen Miktarları	128

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: 1927/1928 Yılı İçel Vilayetinin Toplam Kadın Nüfusu	73
Grafik 2: 1927/1928 Yılı İçel Vilayetinin Toplam Erkek Nüfusu	74
Grafik 3: 1928/1929 Yılı İçel Vilayeti Kazalarındaki Ekilen Ürünlerin Toplam Dönüm Miktarı	112
Grafik 4: 1927/1928 Yılında İçel Vilayetinde Bulunan Ehli Hayvanların Toplam Miktarı	115
Grafik 5: 1928 1929 yılında İçel Vilayetinde Bulunan Ehli Hayvanların Toplam Miktarı	116

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Atatürk'ün Silifke'yi İkinci Ziyaretlerinde Taşucu'nda Kendisine Tahsis Edilen Ev (Milliyet Gazetesi, 12 Mayıs 1926)	150
Fotoğraf 2: Çiftlik Binasının Manzarası (Milliyet Gazetesi, 15 Mayıs 1926)	151
Fotoğraf 3: Atatürk'ün 27 Ocak 1925 Yılında Silifke'yi İlk Ziyaretleriyle İlgili Fotoğraf (Rıfat Karaduman Arşivi)	152
Fotoğraf 4: Atatürk'ün Silifke Tekir Çiftliğinde Traktör Üzerinde Çekilen Fotoğrafı (Rıfat Karaduman Arşivi)	152
Fotoğraf 5: Atatürk Çiftliğinin Müdürü Sırrı Türkmen Bey (Rıfat Karaduman Arşivi)	153
Fotoğraf 6: Tekir Gazi Çiftliği'nde Ayakta Kalan Binalardan Müdür Lojmanı (Rıfat Karaduman Arşivi)	154
Fotoğraf 7: Tekir Gazi Çiftliği'nde Zamana Direnen İdari Bina ve Hangarlardan Biri (Rıfat Karaduman Arşivi)	154
Fotoğraf 8: Atatürk'ün Kurduğu ve Birinci Ortak Olduğu Tekir Gazi Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifinin İlk (Kurucu) Müdürü İsmail Deliormanlı (Rıfat Karaduman Arşivi)	155
Fotoğraf 9: 1931 Tarihli Milliyet Gazetesi'nde Mustafa Kemal'in Silifke Ziyaretine Ait Haber (Rıfat Karaduman Arşivi)	155
Fotoğraf 10: Atatürk (Tekir) Çiftliğine Irk Islahı İçin Getirilen Meşhur Boğa ve	

Çiftliğin İlk Müdürü Nazım Kale (Rıfat Karaduman Arşivi)	156
Fotoğraf 11:Atatürk Silifke'de Reiscumhur Mustafa Kemal Atatürk 11 Şubat 1931 Tarihinde Tekir Çiftliğinde(Rıfat Karaduman Arşivi)	156
Fotoğraf 12:Tekir Gazi Çiftliğinde Ziraat Okulu Olarak Yapılan ve Çevreye Köyler Kurulduktan Sonra İlkokul Olarak Hizmet Veren Okulun Eski Hali (Rıfat Karaduman Arşivi)	157
Fotoğraf 13: 1920-1938 Yılları Arasında Görev Yapan Silifke Belediye Başkanları(Rıfat Karaduman Arşiv	158
Fotoğraf 14: 1924-1933 Yılları Arasında Görev Yapan İçel (Silifke) Valileri(Rıfat Karaduman Arşivi)	159

ÖN SÖZ

Tarihi bir geçmişe sahip olan Silifke milattan önceki dönemlerden günümüze kadar varlığını koruyabilmiş önemli şehirlerden birisidir. Makedonyalı Büyük İskender'in komutanlarından ve Suriye krallığının kurucusu olan Selefkos Nikator'un egemenliğinde (MÖ.312-281) şekillenen Silifke, zamanla birçok uygarlığa, devlete ve beyliğe ev sahipliği yapmıştır. Mısır, Hitit, Babil, Asur, Roma, Arap, Bizans, Selçuklu ve Karamanoğulları gibi imparatorluk, krallık, devlet ve beylik tarafından şehirde egemenlik kurulmuştur. En sonunda Fatih Sultan Mehmet'in vezirlerinden Gedik Ahmet Paşa'nın, Karaman beylerinden Mehmet Bey'in elinden Silifke'yi alıp Osmanlı topraklarına dâhil etmesi üzerine 15.yüzyıldan sonra şehir Osmanlı toprağı olmuştur. Osmanlı Devleti döneminde uzun yıllar İçel sancağının merkezi olan Silifke, I.Dünya Savaşı'ndan sonra Adana vilayetinden ayrılmış,1918 de İçel adıyla yeni ve tek başına bağımsız bir sancak haline gelmiştir. Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasıyla Anadolu'nun dört bir yanı düşman işgaline uğrarken Silifke düşman işgaline uğramamış, Fransızlar Erdemliye kadar gelebilmiştir. Böyle bir sonucun yaşanmasında Silifke yöresi halkının

düşman daha yöreye girmeden örgütlenmesi ve onun üzerine yürümesi etkili olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın Birinci Millet Meclisi'nin Ankara'da toplanması ile ilgili 19 Mart 1920 tarihinde vilayetlere gönderdiği genelge doğrultusunda İçel sancağında da 29 Mart 1920 Pazartesi günü seçimler yapılmış, yapılan seçimler sonucunda; Sami Arkan, Haydar Aslan, Ali Sabri Güney, Naim Ulusal ve Şevki Göklevent İçel sancağından milletvekili seçilmişlerdir. Mebusan Meclisinden seçilen Ali Rıza Efendi'nin de Ankara'ya gelerek bu vekillere katılmasıyla İçel sancağı milletvekillerinin sayısı altıya çıkmıştır. İçel sancağını temsil eden bu altı milletvekilinden hiçbirisi 11 Ağustos 1923'te toplanan İkinci Meclis'te yer alamamıştır.

1924'te İdari alanda sancak kuruluşlarının tamamen kaldırılıp Valilik kurumunun getirilmesiyle İçel Sancağı İçel Vilayeti haline dönüştürülmüş, oluşturulan İçel Vilayeti'nin merkezi ise Silifke olmuştur.

20 Mayıs 1933 tarihli ve 2197 sayılı kanunla İçel ve Mersin vilayetleri birleştirilerek vilayet merkezi Mersin olmak üzere İçel vilayeti teşekkül etmiş, Silifke ise ilçe konumuna düşürülmüştür. Silifke'nin İlçe statüsüne düşürülmesinde nüfusunun azlığı, bulunduğu mevkinin iktisadi alanda gelişmeye izin vermemesi, ekonomik damarlarının Mersin'e bağımlı olması ve Silifke'ye yakın Taşucu İskeleyi'nin ticari açıdan çok fazla gelişmemesi gibi nedenler etkili olmuştur.

Arşiv belgeleri ve mevcut literatürden yararlanılarak hazırlanan bu çalışma tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan ve bu anlamda önemli bir misyon üstlenen Silifke'de, Cumhuriyetin ilk yıllarında Siyasi, İdari, Kültürel ve Ekonomik alanlarda meydana gelen gelişmelere ait önemli bilgilere yer verilmiştir.

Dört bölümden oluşan çalışmamızın Birinci bölümde genel hatlarıyla Silifke'nin kuruluşundan cumhuriyet dönemine kadar olan tarihi, Mustafa Kemal Paşa'nın Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da toplanması adına yapmış olduğu çağrı bildirisine seçilmelerinin hemen ardından Ankara'ya gelerek cevap veren İçel sancağı (Silifke, Mut, Gülnar, Anamur) milletvekilleri ile II. ve III. Meclis'te yer alan İçel (Silifke)Vilayeti milletvekillerinin özgeçmişlerine ayrıca bu vekillerin meclis çalışmalarında

sergiledikleri tutumlarına değinilmiştir. Dayısını ziyaret için geldiği Silifke’de Ramazan ayı münasebetiyle halktan gelen talepler üzerine dini vaazlar vermeye başlayan, fakat vermiş olduğu bu vaazların asıl amacının halkı yeni kaldırılmış olan saltanat ve hilafete tekrar özendirmek olduğu anlaşılan Hoca Askeri Hadisesi üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Gazi Mustafa Kemal’in yukarıda değindiğimiz gelişmelerin ardından gerçekleştirdiği dört Silifke ziyareti ele alınmış, bu ziyaretlerin vilayet merkezi olan Silifke’nin geleceğini nasıl etkilediği üzerinde özellikle durulmuştur.

Üçüncü bölümde Silifke vilayetinin idari ve nüfus yapısı incelenmiştir. 1924’te idari alanda sancak kuruluşlarının tamamen kaldırılıp yerine valilik kurumunun getirilmesiyle İçel sancağı İçel vilayeti haline dönüşmüş vilayet merkezi ise Silifke olmuştur. Özellikle 1924’tarihinde Silifke’nin, İçel vilayetinin merkezi olma konumundan 20 Mayıs 1933’te ilçe konumuna düşürülmesine kadar geçen süreç çalışmamızda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise Silifke vilayetinde Kültürel, EğitimÖğretim ve Ekonomik alanda yapılan faaliyetlere değinilmiştir. Bu bölümde Gazi Mustafa Kemal’in Silifke’de tarımı geliştirme adına kurduğu Tekir Çiftliği ile Tarım Kredi Kooperatifi’nin çalışmaları ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, bu oluşumların Silifke vilayetinde tarımın gelişmesine olan katkıları üzerinde özellikle durulmuştur. Ayrıca Silifke Ticaret ve Sanayi Odası’nın o dönemki kayıtlarına da ulaşılmış, bu kayıtlardan elde edilen bilgiler sayesinde yörede yetiştirilen ürünler ile yörenin ithalat ve ihracatında öne çıkan ürünleri tablolar halinde verilmiştir.

Bu kitabın yayınlanmasındaki desteklerinden ötürü Araştırmacı-Tarihçi Sayın Sefa ALP’e, Silifkeli emekli öğretmen Sayın Rıfat KARADUMAN’a, Mezitli Belediye Ortaokulu Türkçe Öğretmeni Sayın Mustafa TURAN’a, Mersin Üniversitesi Mustafa Baysan Meslek Yüksekokulu Müdürü Sayın Prof. Dr. Levent SON’a, Mersin Üniversitesi Türk Dili Bölümü Öğretim Görevlisi Sayın Döndü CAN’a ve Paradigma Akademi Yayınevi sahibi Sayın Fahri GÖKER’e ve yayınevi çalışanlarına ve aileme şükranlarımı sunarım.

Koray GİDİRİŞLİOĞLU

MERSİN-2021

GİRİŞ

Günümüzde çoğu kişi İçel ismini hâlâ hatırlamaktadır. Ancak bu ismin hangi sınırları kapsadığını ve hangi bölgenin adı olarak kullanıldığını tam olarak bilememektedir. Her ne kadar Mersin ilinin diğer adı halk arasında “İçel” olarak bilinmekte ise de aslında bu iki yerleşim yeri önceki dönemlerde birbirinden tamamen farklı iki ayrı coğrafi bölgeyi ifade etmekteydi. Tarihi kaynaklarda bölge genellikle “İç-il” olarak geçmekte olup daha sonraları İçel olarak söylenegelmiştir.

Selçukluların başkenti Konya tarafından bakıldığında bölgenin dağ içinde kalmasından dolayı buraya İç-il denildiği kaynaklarda yer almaktadır¹. İçil (İçel)², Adana vilayetinin güneybatısında, Anadolu kıtasının güney sahilinde, kuzeyden Bulgar/Bolkar Dağı, güneyden Akdeniz, doğudan Mersin Körfezi ve Mersin sancağı, batıdan Antalya Körfezi ile çevrili ve kuzeyden güneye doğru uzanmış Anamur Burnu’nu kapsamaktadır³.

İçel 1474 yılında Osmanlı hâkimiyetindedir. Uzun müddet bölgede Osmanlı-Karamanoğlu mücadelesi olmuştur. Bölge, 1483 yılında kesin ve son kez Osmanlı idaresine girmiştir. Osmanlı Devleti tarafından fethedildikten sonra, sancak olarak teşkilatlandırılan İçel, Karaman eyaletine bağlanmıştır. Sancak, ilk kuruluşundan Kıbrıs’ın fethine kadar Karaman’a bağlı kalmıştır. 1571 yılında Kıbrıs’ın fethinden sonra Alaiye, Sis ve Tarsus sancakları ile fetih sonrası oluşturulan Kıbrıs beylerbeyliğine bağlanmıştır⁴.

Siyasi, İdari, Kültürel ve Ekonomik Alanda Silifke (1920-1936)

1500 yılından 1830’lu yıllara kadar İçel sancağı genel olarak Anamur, Bozdoğan, Ermenek, Gülnar, Karataş, Mut, Selinti, Silifke ve Sinanlı kazalarından oluşmaktadır. 1585 yılında kaza sayısı; Gülnar’dan

¹ Sefa Alp, “İçil (İçel) İsmi ve İçel Tarihine Dair Kısa Bir Malumat”, İçel Dergisi, S. 1, Mersin 2021, s.2.

² Bundan sonraki kısımlarda İçil yerine İçel ifadesi kullanılacaktır.

³ H.1308/M.1890 Yılı *Adana Vilayet Salnamesi (AVS)*, s.106; H.1312/M.1894 Yılı *AVS*, s.56-58.

⁴ Şenol Çelik, Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1994, s. 31-34.

ayrılan Küre ve Mut kazasından ayrılan Zeyne'nin ilavesi ile on bir olmuştur. 1594/1595 yılında mevcut kazalara Sarıkavak'ın eklenmesi ile kaza sayısı on ikiye yükselmiştir⁵.

İçel sancağının sınırları genel hatlarıyla 16.-19. yüzyıllar arasında çok fazla değişiklik göstermemiştir. 1830'lu yıllarda Konya vilayetine bağlı olan İçel sancağının 13 kazası bulunmaktadır. Bu kazalar; Ermenek, Nevahi, Zeyne, Sinanlı, Evkaf, Karataş, Cebel, Silifke, Gülnar, Anamur, Selenti, Mut ve Sarıkavak'tır⁶. 1840'lı yıllarda İçel sancağına bağlı olan Evkaf ve Cebel kazaları Silifke'nin birer bölgesi durumundadır⁷.

19.yüzyılın ortalarına gelindiği zaman kaza olarak kayıtlı olan Sarıkavak'ın Mut'a bağlı bir nahiye durumunda olduğu görülür. Bu durumlarda zamanla İçel sancağına bağlı olan kaza sayısında bir düşüşe neden olmuştur. Bunların yanı sıra bazı kazaların İçel'den ayrılması üzerine örneğin Ermenek'in Konya'ya ve Selenti (Gazipaşa) kazasının Antalya'ya bağlanması üzerine sancakta kaza ve doğal olarak köy sayısında da azalmalar meydana gelmiştir.

İçel, 19. yüzyıl başlarında yine sancak biçiminde olup, bu yıllarda sancak merkezi Ermenek'tir. İçel sancağı 1811 yılında Konya, 1831 yılında Adana ve 1840 yılında tekrar Konya vilayetine bağlanmıştır. Silifke, bu tarihlerden 1869 yılı sonuna kadar Ermenek merkezli İçel sancağının bir kazası durumundadır. Sancağının idari yapısında 1869 yılının sonlarında değişikliğe gidilmiş ve Konya vilayetinden ayrılan İçel yeni oluşturulan Adana vilayetine bağlanmıştır. 1871/1872 yılları içinde İçel sancağının merkezi Silifke olmuştur⁸⁹.

I.Dünya Savaşı'nın ardından Çukurova bölgesinin Fransızlar tarafından işgal edilmesi üzerine İçel, Adana'dan ayrılmıştır. Bunun neticesinde İçel adıyla bağımsız bir sancak olarak İçişleri Bakanlığı'na

Koray Gidirışlioğlu

⁵ Ahmet Ali GAZEL, "İçel Mutasarrıfı İbrahim Behcet Paşa'nın İçel Sancağı'na (Anamur, Gülnar, Ermenek, Gazipaşa) Dair Bir Raporu (1892)". A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 31 Erzurum 2006, s.120-121.

⁶ Alp, "İçil (İçel) İsmi ve İçel Tarihine Dair Kısa Bir Malumat", s.5.

⁷ Sefa Alp, *Nüfus Defterlerinde Silifke (1830-1840)*, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2020, s.19.

⁸ Ayhan Yalçın, *Geç Devir Osmanlı Silifke'si (1860-1904)*, Taşucu Belediyesi Yayınları, Silifke 9, s.8-9.

bağlanmışır (1918)¹⁰. 1919 yılında da Ermenek, İçel sancağından ayrılarak Konya'ya bağlanmışır¹¹.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, tarihî mirası üzerine kurulduğu Osmanlı Devleti'nin birçok kurum ve kuruluşunu olduğu gibi devam ettirmiş; bazılarını değıştirmiş ve bunlara yenilerini eklemiştir. İçel ve Mersin bölgesindeki idari yapılanmada 1933 yılına kadar Osmanlı son dönemindeki düzenini koruduğunu görmekteyiz. 1925 yılında İçel; Silifke merkez olmak üzere Anamur, Gülnar, Gazipaşa ve Mut kazalarından oluşuyordu. Mersin ise ayrı bir vilayet olup Tarsus kazası Mersin'e bağlıydı. İçel'in Gazipaşa ilçesi 19 Nisan 1925'te Kurulan mevkiiine nakledilmiş, kısa bir süre sonra da İçel'den ayrılarak Antalya iline bağlanmışır¹¹.

Mersin'e baktığımız zaman Mersin'in, Adana Vilayet Salnamesinde 1841 yılında birkaç haneden ibaret ve Tarsus'un Gökçeli nahiyesine bağlı küçük bir köy olduğu kayıtlıdır. Ormanlık boş bir yer iken iskelesine bazı kayık ve gemilerin uğramaya başlaması, insanların toplanması, binaların inşa edilmesi ve gündün güne imar olunması sayesinde Mersin zamanla kasaba haline gelmiştir. 1852 yılında nahiye olup Tarsus kazasına bağlandı. 1864 yılında Tarsus'tan ayrılarak Gökçeli, Kalınlı ve Elvanlı isimleriyle üç nahiye Mersin'e bağlanmış ve şehir kaza haline gelmiştir. Önemli bir konumda olmasından dolayı 1888/1889 yılında Tarsus kazasının kendisine katılmasıyla Mersin, artık bir sancak haline gelmiştir¹². Mersin kuzeyden Konya vilayeti dâhilindeki Niğde, Karaman, Ereğli ve Ulukışla kazaları, güneyden Akdeniz, doğudan Adana vilayeti, Karaisalı ile Mersin'e bağlı bazı köylerle ve batıdan ise İçel vilayeti ile çevrilidir¹³.

Yukarıda da görüldüğü üzere İçel ve Mersin birbirinden farklı iki coğrafi alanı işaret etmektedir. 1924 yılında sancak kuruluşlarının kaldırılmasıyla mutasarrıf veya valilik deyimleri kullanılmaya başlamış, kısa

¹⁰ İzzet Aslan, *Silifke Tarihi*, Kemal Matbaası, Adana 1998, s.27.

¹¹ Gürkan Temiz, Kent Stratejisi "Silifke", Eğitim Yayınevi, Konya 2016, s.280.

¹¹ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.1.0, Yer: 12.15.19, Tarih: 19.04.1925.

¹² H.1312/M.1894 Yılı AVS, s.90.

¹³ 1926/1927 Yılı *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi [TCDS]*, s.1096.

bir süre sonra da mutasarrıflık yerine valilik terimi kullanılmıştır. 1924 yılında İçel sancağı İçel vilayeti haline gelmiş, vilayet merkezi Silifke olmuştur. Vilayet Silifke, Mut, Gülnar ve Anamur kazalarından

Siyasi, İdari, Kültürel ve Ekonomik Alanda Silifke (1920-1936)

oluşmaktadır¹⁴. Aynı yıl Mersin’de vilayet haline getirilmiştir. Mersin vilayeti, Mersin merkez kazayla Tarsus kazasından ve merkez kazaya bağlı Elvanlı, Erçel nahiyeleriyle Tarsus kazasına bağlı Namrun ve Gülek nahiyelerinden oluşmaktadır¹⁵.

20 Mayıs 1933 tarihinde kabul edilen 2197 sayılı kanunla İçel ve Mersin birleştirilip merkezi Mersin olan yeni İçel vilayeti teşkil edilmiştir. Silifke ise bir kaza konumuna gelmiştir¹⁶. Mersin uzun yıllar İçel adı ile bilinmiş ve kayıtlarda bu isimle yer almıştır. 1933 yılında oluşturulan İçel vilayetinin adı aradan altmış dokuz yıl geçtikten sonra 20 Haziran 2002 tarihinde kabul edilen ve 28 Haziran 2002 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 4764 sayılı yasa ile İçel’den yeniden Mersin’e dönüştürülmüştür¹⁷.

1924-1933 yılları arasındaki dönemde İçel vilayetinin merkezi olan Silifke’nin idari yapısı incelenirken 1928 de yayımlanan “Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları isimli çalışmadan istifade edilmiş, bu eser mevcut kaza, nahiye ve köylerin o dönemki isimlerine dair bilgi edinmemize oldukça katkı sağlamıştır. Silifke’deki eğitim-öğretim faaliyetleri incelenirken ise 1938’de İçel Valiliği tarafından yayımlanan “15. Yılda İçel” adlı eserden faydalanılmıştır.

Silifke Ticaret ve Sanayi Odası’nın 1923’ten 1933 yılına kadar Silifke vilayetinde üretilen ürünler ile Silifke vilayetinin ihracat ve ithalatında öne çıkan ürünleri için tuttuğu arşiv kayıtları da ekonomik alanda yaptığımız çalışmalarda temel kaynaklarımızdan birisi olmuştur.

¹⁴ Aslan, *Silifke Tarihi* s.28.

¹⁵ 1926/1927 Yılı *TCDS*, s.1096.

¹⁶ *Resmî Gazete*, 27.05.1933, Sayı 2411, Kanun No:2197.

¹⁷ Metin Tuncel, “Mersin”, *DİA*, C.29, TDV Yayınları, Ankara 2004, s.213.

2011-2019 yılları arasında Silifke Kent Konseyi Başkanlığı yapmış olan değerli büyüğümüz Rıfat Karaduman hocamızın Silifke'nin o dönemine ışık tutan ve "Eski Silifke Albümü" adı altında birleştirdiği görsellerde yaptığımız çalışmalara katkı sağlamıştır.

Çalışmanın hazırlanma aşamasında mevcut literatürün yanı sıra Başkanlık Osmanlı/Cumhuriyet Arşivlerinden temin edilen farklı fonlardaki tarihi kayıtlardan, İslam Araştırmaları Merkezinden temin edilen salnamelerden, Milli Kütüphane ve TBMM Arşivlerinden temin edilen süreli yayınlardan ve zabıt ceridelerinden yararlanılmıştır. Silifke'nin

Koray Gidirışlioğlu

tarihine dair bilgilere şehrin tarihi, idari, ekonomik, sosyal, demografik ve benzeri konularında bilgiler veren salnamelerden ulaşılmış ve elde edilen bilgiler sayesinde şehrin bir nevi haritası ortaya konulmuştur. Bu bakımdan salnameler son derece önem arz etmektedir. Ayrıca Silifke tarihi ile ilgili bilgileri ihtiva eden Adana Vilayet Salnamelerinden faydalanılmış, bunun yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerinden de oldukça istifade edilmiştir. Salnamelerde özellikle 1925-1929 yılları arasındaki süreçte şehirdeki idarecilerin, memurların vb. görevlilerin isimleri ve görevleriyle şehirdeki ekonomik, sosyal ve demografik gelişmelere dair önemli bilgilere ulaşılmıştır. Atatürk'ün Silifke ziyaretlerine dair bilgilere ise özellikle o dönemde Silifke'de haftada bir gün çıkan ve vilayetin resmî gazetesi olan Taşili'nden ve İzzet Aslan'ın 1988 yılında yayımlanan "Atatürk Silifke'de" adlı eserinden ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM GENEL HATLARIYLA SİLİFKE TARİHİ VE CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA SİLİFKE'DEKİ SİYASİ GELİŞMELER

Önemli bir coğrafi konuma sahip bulunan ve tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan Silifke, MÖ 300 yılında Suriye Krallığının da kurucusu Selefkos Nikator tarafından kurulmuştur. Mısır, Hitit, Babil, Asur, Roma, Arap, Bizans, Selçuklu ve Karamanoğulları gibi birçok medeniyetin hüküm sürdüğü Silifke, 15. yüzyılda Gedik Ahmet Paşa tarafından Osmanlı topraklarına bağlanmıştır. 1487 yılında Osmanlı Devleti'nin Karaman eyaletine bağlı İçel sancağının merkezi olan Silifke, bu durumunu kesintisiz olmamakla beraber 19. yüzyılın başına kadar sürdürmüştür. 19. yüzyılın başlarında ise İçel sancağının merkezi Ermenek olmuş, Silifke sancağa bağlı bir kaza konumuna inmiştir. 1869 yılı sonlarında İçel sancağının idari yapısında değişikliğe gidilmiş, sancak Adana vilayetine bağlanmıştır. Sancak merkezi 1871-1872 yılları içinde Ermenek'ten Silifke'ye aktarılmıştır. I.Dünya Savaşı'nın ardından Çukurova'nın Fransızlar tarafından işgali üzerine Silifke, Adana'dan ayrılıp İçel adıyla tek başına bağımsız bir sancak olmuştur. Silifke halkı I.Dünya Savaşı'nın ardından Milli Mücadele döneminde de düşman ayağı görmemiştir. Bu durumun yaşanmasında Silifke halkının örgütlenip düşman daha bölgeye girmeden onun üzerine yürümeleri etkili olmuştur. Sonuç olarak Fransa ile yapılan Ankara Anlaşması'yla Güney Cephesi kapanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da toplanması adına yapmış olduğu çağrı bildirisine İçel sancağı da olumlu cevap vermiştir. Ahmet Şevki Bey, Naim Efendi, Mehmet Sami Bey, Haydar Lütfi Bey ve Ali Sabri Bey Silifke'de yapılan seçimleri kazanarak Birinci Meclis'e İçel milletvekilleri olarak katılmışlardır.

Mebusan Meclisi'nden gelen Ali Rıza Efendi'nin de katılmasıyla İçel milletvekillerinin sayısı altıya ulaşmıştır.

1.1.Kuruluştan Cumhuriyet Dönemine Kadar Genel Hatlarıyla Silifke Tarihi

Konum itibarıyla önemli bir coğrafi yapıya sahip olan Silifke'nin doğusunda Erdemli, batısında Mut ve Gülnar, kuzeyinde Karaman ili ve

Ereğli ilçesi olup güneyi Akdeniz ile çevrilidir. Göksu Irmağı'nın kestığı yerde Silifke ilçe merkezi kurulmuştur¹⁸.

MÖ 7. yüzyılda Yunan koloniciler tarafından kurulan ve şehrin temelini oluşturan Holmi kenti, bugünkü Taşucu'nun bulunduğu yerde kurulmuştur. Sık sık korsanların baskınına uğrayan ve halkı yağmalanan Holmi kenti, fazla bir gelişme gösterememiş; gittikçe zayıflayan bu şehir bir müddet sonra çökmüştür¹⁹.

Suriye Krallığı'nın kurucusu ve Makedonyalı Büyük İskender'in komutanlarından olan Selefkos Nikator (MÖ 312-281) Silifke'nin coğrafi önemini anlamış, MÖ 300 yılında Holmi ahalisini buraya yerleştirerek Silifke şehrini kurmuştur. Selefkos isminden dolayı da şehre Selevkia denilmiştir²⁰. Mezopotamya sınırındaki yerleşim yerlerinde Silifke ile aynı isimde yerlerin bulunmasından dolayı bu yerleri birbirinden ayırmak için şehre “Dağlık Silifke” adı verilmiştir. Bazı kaynaklarda “Göksu Üzerindeki Silifke” olarak geçmektedir. Osmanlı döneminde şehrin “Taşlık Silifke” olarak anıldığı da görülmektedir²¹. Silifke'nin adı kaynaklarda genellikle “Seleuceia, Selefke, Salukiye, Selevkia ve Silifke” şeklinde geçmektedir²². Kısa bir zamanda büyük bir gelişme gösteren bu şehir, büyük binalar ve abidelerle süslenmiştir²³.

Silifke MÖ I. yüzyıldan başlayarak 459 yıl boyunca Roma İmparatorluğunun denetiminde kalmıştır²⁴. Roma İmparatorluğunun sınırları içinde kaldığı müddetçe Silifke, ya başka devletlerin eline geçmiş ya da Roma adına başka devletlerce yönetilmiştir. Zaman zaman da bağımsız bir

¹⁸ Ramazan Karaman, *İki binli Yılların Başında Mersin ve İlçeleri*, Berikan Yayınevi, Ankara 2005, s.180.

¹⁹ Ahmet Uçar, *Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyılda Silifke*, İstanbul Silifke Kültür ve Yardımlaşma Derneği Kültür Yayınları, İstanbul 2019, s.15.

²⁰ Mustafa Necati Çıplak, *İçel Tarihi (Tarihi, Turistik Zenginlikleriyle)*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1968, s.345.

²¹ Şenol Çelik, “Silifke”, *DİA*, C.37, TDV Yayınları, İstanbul 2009, s.200.

²² Uçar, *19. Yüzyılda Silifke*, s.15.

²³ Çıplak, *İçel Tarihi*, s.345.

²⁴ Gürkan Temiz, *Kent Stratejisi “Silifke”*, Eğitim Yayınevi, Konya 2016, s.271.

eyalet haline dönüşmüştür²⁵. 395 yılında Roma İmparatorluğunun Doğu ve Batı şeklinde ikiye ayrılması sonucunda Silifke, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğunun sınırları içerisinde kalmıştır. 7. yüzyılın ortalarında önce Abdullah İbn-i Kıys daha sonra Muaviye komutasındaki İslam orduları, Silifke'yi Bizans'tan almıştır. Silifke, Bizans'ın yörede hüküm sürdüğü 250 yıl boyunca oldukça gelişmiş ve sanat eserleriyle donatılmış bir şehir haline gelmiştir²⁶. Silifke Bizans'ın yöreye egemen olduğu yıllarda güvenli, rahat, kalabalık ve sanat yapıtlarıyla donanmış bayındır bir yurt köşesi haline gelmiştir²⁶. Akınlarını Akdeniz'e kadar genişleten Isauris (İsairia) Devleti, MS. 4. yüzyılda Silifke'yi de eline geçirmiş; İzoryalılar Silifke'yi ele geçirmelerinden sonra bu kente "Selenei İzori" adını vermişlerdir²⁷.

İslamiyet'le birlikte güçlenen ve sınırlarını Bizans'ın güney kıyılarına kadar genişleten Araplar, sınırlarını daha da genişletebilmek için denizlerde de güçlü olmanın gerekliliğini anlamış; Grek gemicilerinin deneyimlerinden faydalanarak gemi yapımına başlamışlardır. Anadolu'ya geçebilmek için Muaviye döneminde önemli bir deniz üssü olan Kıbrıs'ı ele geçiren Müslüman Araplar, daha sonra Silifke'yi zapt etmiş; bunun sonucunda Müslümanların Anadolu'da ayak bastıkları ilk yer Silifke kıyıları olmuştur. Bu gelişmeler üzerine Araplar ve Bizanslılar arasında uzun süren mücadeleler başlamış, bu mücadeleler neticesinde Silifke Araplar ve Bizanslılar arasında birkaç kez el değiştirmiştir. Arapların Anadolu'ya ayak basmaları sonucunda İslamiyet Silifke topraklarına girecek böylece Silifke 7. yüzyılın sonlarına doğru İslamiyet ile tanışmış olacaktır²⁸.

8.yüzyıldan itibaren Bizans'la Müslümanlar (Araplar) arasında egemenlik savaşlarının yaşandığı bir bölge olan Silifke'nin doğusu (Limonlu çevresi) Arap istilasına uğramıştı. Ancak Silifke hiçbir zaman Arapların eline geçmemiştir²⁹.

²⁵ Sami Gürtürk, *Silifke Tarihi*, Can Matbaası, İstanbul 1987, s.49.

²⁶ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.60.

²⁶ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.67

²⁷ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.61.

²⁸ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.70.

²⁹ Şahabettin Tekindağ, "Silifke", *İslam Ansiklopedisi*, C.X, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul,1993, s.644.

Abbasi Halifelerinden Memun zamanında Horasanlı bir Türk olan Tolun, ordu komutanlığına getirilmişti.853 tarihinde Tolun öldüğü zaman yerine geçen oğlu Ahmet, henüz 19 yaşındaydı. İlerleyen yıllarda Mısır’da bir devlet kuracak olan Tolunoğlu Ahmet, Abbasi Devleti’nin zayıflaması ile bu devletin Kilikya üzerindeki hâkimiyetinin azaldığını görmüş; bu durumun sonucunda bölge ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. Suriye ve Filistin topraklarını ele geçiren Tolunoğlu Ahmet’ten sonra onun yerine geçen hükümdarlar da Adana ve Tarsus dâhil olmak üzere Çukurova’yı almışlardır³⁰. Tolunoğlu Devleti’nin 905’te yıkılması sonucunda Araplar bölgeyi 969 yılında Bizanslılara bırakmak zorunda kalacaktır³¹. 647 yılından 1037 yılına kadar Bizans ve Araplar arasında 12 defa el değiştirecek olan Silifke ve çevresi ³², Selçuklular gelinceye kadar bir müddet daha Bizanslıların egemenliğinde kalacaktır³³.

Arap Devleti’nin tarih sahnesinden çekilmek üzere olduğu Bizans’ın oldukça zayıfladığı bir dönemde ortaya çıkan Selçuklular, önceleri bütün Batı Asya’yı ele geçirmiş; daha sonra Anadolu’ya girmişlerdi. Bu sırada tahta geçen Selçuklu Sultanı Alparslan’ın komutanlarından Afşin, Fırat’ı geçerek Suriye’ye inmiş; oradan Antakya, Antep, Malatya ve Kayseri’ye geçmiştir. Afşin bir müddet sonra Karaman üzerinden Silifke’ye gelecektir. Bu gelişmenin bir sonucu olarak Silifke, Selçuklu Türkleriyle tanışmış olacaktır³⁴.

Alparslan’ın Malazgirt Savaşı ile Romen Diojen’i yenerek Anadolu’ya yönelmesi, Doğu Anadolu’da bulunan Ermenilerin topluca Silifke’ye göç etmelerine ve buraya yerleşmelerine neden olmuştu. Ermenilerin Dağlık Kilikya’ya diğer bir adıyla Silifke’ye gelmelerinin önemli nedenlerinden biri Silifke ve çevresinin güvenli bir yer olmasıdır³⁵.

Bizans egemenliğinden 12. yüzyılın sonlarına doğru çıkacak olan Kilikya, bu sefer de Rupenler Sülalesinin kurduğu küçük Ermenistan

³⁰ Uçar, *19. Yüzyılda Silifke*, s.24.

³¹ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.75.

³² Temiz, *Kent Stratejisi*, “*Silifke*”, s.276.

³³ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.75.

³⁴ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.87.

³⁵ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.89.

Krallığının hâkimiyetine girmiştir³⁶. Haçlı Seferleri sırasında bölgede siyasi karmaşaların yaşanması, 11-13. yüzyıllar arasında Silifke'nin bazen Ermeni Derebeyleri, bazen Kıbrıs Hospitallier Şövalyeleri bazen de Haçlılar arasında el değiştirmesine neden olmuştur. Yöre Anadolu Selçuklularının da ilgisini çekmiştir. Anadolu Selçukluları 13. yüzyılda Ermenek ve güneyine Karamanoğullarını getirip yerleştirmiştir³⁷.

1250 yılından 1487 yılına kadar hüküm sürecektir olan Karamanoğulları, Silifke adına önemli bir beyliktir. Silifke, hem Karamanoğullarına iki defa başkentlik yapmış hem de Karamanoğulları başı ne zaman sıkışsa kurtuluşu Silifke'ye sığınmakta bulmuştur. Karamanoğulları, Osmanlı Devleti'ne katılan en son Türk Beyliği olmuş, kendilerine bu korumayı ise Silifke sağlamıştır³⁸. Ayrıca Kilikya bölgesinde, Karamanoğulları ve Ramazanoğulları sayesinde, Türk gücü egemen kılınmış; bu durumun bir sonucu olarak da Silifke, Ermenilerden arındırılıp bir Türk yurdu haline getirilmiştir³⁹.

Birçok tarihi devir geçiren Silifke'de Mısır, Hitit, Babil, Asur, Roma, Arap, Bizans ve Selçuklu gibi imparatorluk, krallık ve devletler egemenlik kurulmuştur. En sonunda Fatih Sultan Mehmet'in vezirlerinden Gedik Ahmet Paşa tarafından Karaman beylerinden Mehmet Bey'in elinden 1472 yılında alınarak Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. Bunun sonucunda Silifke, Karaman gibi bir Osmanlı yurdu haline gelmiştir. Osmanlı Devleti'ne en son katılan yöre Silifke olmuştur. Silifke'ye bu direnişi Karamanoğulları sağlamıştır⁴¹. Karamanoğulları, Osmanlı egemenliğinde geçirdiği son dönemlerini sadece Silifke'den ibaret sınırlı bir yörede geçirmiştir⁴⁰. Osmanlı Devleti İçel bölgesinde tam olarak 1483'te hâkimiyet sağlayabilmiş, Silifke ise 1487'den itibaren Karaman eyaletine bağlı İçel sancağının merkezi olmuştur⁴¹. Bu tarihten 19. yüzyıla kadar geçen sürede

³⁶ Çıplak, *İçel Tarihi*, s.345.

³⁷ Ayhan Yalçın, *Geç Devir Osmanlı Silifke'si (1860-1904)*, Taşucu Belediyesi Yayınları, Silifke 2004, s.6.

³⁸ İzzet Aslan, *Silifke Tarihi*, Birinci Basım, Kemal Matbaası, Adana 1988, s.245.

³⁹ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.137.

⁴¹ 1926/1927 Yılı TCDY, s.703.

⁴⁰ Çıplak, *İçel Tarihi*, s.346.

⁴¹ Tekindağ, "Silifke", s.647.

belli dönemler Kıbrıs, Konya ve Adana'ya bağlandığını gördüğümüz İçel sancağının merkezi genelde Silifke olmuştur⁴².

Osmanlı idaresinde bulunan Silifke ve çevre yerleşim merkezleri, İçel adıyla sancak olarak teşkilatlandırılmış ve Karaman vilayetine bağlanmıştır. Sancak merkezi Silifke olduğundan sancağın adı arşiv belgelerinde genellikle İçel'le birlikte çoğu zaman "İliva-ı İç-il nam-ı diğer Silifke" şeklinde bazen de "İliva-ı Silifke" ve "sancak-ı Silifke" olarak geçmektedir. 16. yüzyıla ait olan tahrir kayıtları, kale içindeki yerleşim yerleri dikkate alınmadığı zaman Silifke'nin tek mahalleden oluştuğu ve birer cami, han, zaviye ve bunların civarında dükkânlardan meydana gelen küçük bir kasaba şeklinde olduğunu göstermektedir⁴³.

İçel, 19. yüzyılın başlarında yine sancak biçiminde örgütlenmiştir. Bu dönemde sancak merkezi Ermenek, sancağın kazası ise Silifke'dir. İçel sancağı 1811'de Konya vilayetine, 1831'de Adana vilayetine ve 1840'ta yeniden Konya vilayetine bağlanmıştır. Silifke, bahsedilen bu tarihlerden 1869 yılı sonuna kadar Ermenek merkezli İçel sancağına bağlı bir kaza olma durumunu sürdürmüştür. İçel sancağının idari yapısında 1869 yılının son dönemlerinden itibaren değişikliğe gidilmiş, yapılan bu değişiklikle Konya vilayetinden ayrılan İçel sancağı yeniden oluşturulan Adana vilayetine bağlanmıştır. 1871-1872 yılları içinde İçel sancağının merkezi Ermenek'ten Silifke'ye kaydırılacaktır⁴⁴.

Fransa'nın I. Dünya Savaşı'nın ardından Çukurova'yı işgal etmesi üzerine Silifke, Adana'dan ayrılacak; bağımsız bir sancak olarak İçel adıyla İçişleri Bakanlığı'na bağlanacaktır (1918)⁴⁵.

1924'te sancak kuruluşlarının kaldırılmasıyla mutasarrıf veya valilik deyimleri kullanılmaya başlanmış, kısa bir süre sonra ise tamamen valilik ifadesi kullanılmıştır. Bu gelişmeler üzerine 1924 yılında İçel sancağı İçel vilayeti haline gelmiş, vilayet merkezi ise Silifke olmuştur. Mut, Gülnar ve

⁴² Besim Darkot, "İçel", *İslam Ansiklopedisi*, C.V/II, MEB yayınları, İstanbul 1993, s.930.

⁴³ Çelik, "Silifke", s.201.

⁴⁴ Yalçın, *Geç Devir Osmanlı Silifke'si*, s.8-9.

⁴⁵ Temiz, *Kent Stratejisi "Silifke"*, s.280.

⁴⁸ Aslan, *Silifke Tarihi* s.28.

Anamur Silifke'ye bağlanmıştır⁴⁸. 20 Mayıs 1933 tarihinde İçel ve Mersin vilayetleri birleştirilerek merkezi Mersin olmak üzere İçel vilayeti teşkil edilmiştir⁴⁶.

1.1.1. Millî Mücadele Döneminde Silifke

Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Dönemi'nde düşman ayağı görmeyen Silifke, her iki savaşa asker sağlamak ayrıca bu savaşlara para ve erzak yardımı yapmak görevini üstlenmiştir⁴⁷.

17 Aralık 1918 gecesi Mersin Limanı'na demirleyen düşman gemisinden sabahleyin ayrılan bir İngiliz subayı, asayişin sağlanması için Mersin'in işgal edileceğini, askerî çıkarmanın istasyon civarındaki iskeleden yapılacağını, kargaşaya meydan verilmemesi için gerekli önlemlerin alınmasını isteyen mektubunu İskele Komiseri'ne bırakarak gemisine geri dönmüştür. Mektubu alan Mersin Mutasarrıfı Galip Bey, durumu Adana Valiliği ve Dâhiliye Nezareti'ne bildirmiş; ardından istasyon civarındaki iskele çevresinde gerekli tedbirleri aldırılmıştır. 17 Aralık 1918 sabahı Mecusi ve Müslüman Hintli askerlerden oluşan İngiliz orduları Mersin'e çıkmış, bu kuvvetlerden bir kısmı iskele civarına bir kısmı ise İngiliz fabrikasına yerleştirilmiştir. İlk haftası sakin geçen İngiliz işgalinin ardından İngiliz işgal komutanlığı Fransızların da işgale katılacağını duyurmuştur. 1 Ocak 1919'da Merkez Gümrük İskelesi'nden karaya çıkan 1.500 kişilik Fransız ordusunun 150'si Fransız askeri, geriye kalanı ise Ermeni gençlerinden oluşmaktaydı. Fransız işgali Mersin'in batısından Alata Çayı'na, Pozantı'nın kuzeyinden Akköprü'ye kadar uzanmaktaydı.⁴⁸ İngilizler Mersin kent merkezinde işgalleri gerçekleştirirken Fransızlar ise Erdemli Çayı'na kadar ilerlemişlerdi⁴⁹. İşgaller devam ederken Silifke, Gülnar, Mut gibi yöre

⁴⁶ Resmi Gazete 27 Mayıs 1933, s.2510.

⁴⁷ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.279.

⁴⁸ Kemal Çelik, *Millî Mücadelede Adana ve Havalisi(1918-1922)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, s.56-58.

⁴⁹ Birgül Bozkurt, "İkinci Dönem TBMM'de Mersin ve İçel Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri" *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.68(Bahar 2021), s.228-229.

halkları da Kuvayımilliye birlikleri ve Müdafaa-i Hukuk teşkilatları oluşturarak Fransızlara karşı başarılı mücadeleler vereceklerdir⁵⁰.

Mondros Antlaşması sonrasında Silifke, İtalyanlar ve Fransızlar tarafından asker gönderilip işgal edilmemiştir. Fransızlar en son Erdemliye kadar gelmişlerdir⁵¹. Böyle bir durumun yaşanmasında Silifke yöresi halkının Kurtuluş Savaşı sırasındaki tutumu etkili olmuştur. Silifke halkı, düşman yöreye girmeden örgütlenip onun üzerine yürümüş; bunun sonucunda düşman bu bölgeye sokulmamıştır. Fransa ile yapılan Ankara Anlaşması'yla Güney Cephesi kapanmıştır⁵².

1.2. Silifke'de 1920 Seçimleri ve Birinci Meclise Katılacak Olan İçel Sancağı Milletvekillerinin Belirlenmesi

İngilizlerin 16 Mart 1920 tarihinde Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ni dağıtması sonucunda Mustafa Kemal Paşa'nın çağrısıyla Ankara'da Millet Meclisi'nin toplanması kararı alınmış, bu amaçla 19 Mart 1920'de Mustafa Kemal Paşa tarafından askeri ve sivil yetkililere seçimlerin hangi esaslara dayalı olarak yapılacağını gösteren bir bildiri gönderilmiştir. Bu bildiride Silifke livasından 5 kişinin seçilmesi istenmiştir. Bu amaçla İçel'de 29 Mart 1920 Pazartesi günü idare meclisi, belediye ve merkez Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri heyetlerinin katılımıyla 21 adayın katıldığı seçim yapılmıştır. Yapılan seçim sonucunda Gülnarlı Şevki Efendi 111, Eski Tarsus Kadısı Hacı Ali Efendi 95, Silifkeli Ali Rıza Efendizade Sami Bey 90, Anamurlu Kadızade Naim Efendi 78, Adanalı İsmail Safa Bey 73, Silifkeli Haydar Bey 57, Hacı Ali Efendizade Hafız Emin Efendi ise 57 oy almıştır. Bu oy dağılımına göre Şevki Bey, Hacı Ali Efendi, Sami Efendi, Naim Efendi ve İsmail Safa Bey'in milletvekili seçilmeleri gerekirken İsmail Safa Bey ve Hafız Emin Efendi sağlık sorunlarını mazeret göstererek istifa etmiş bunun üzerine Haydar Bey beşinci kişi olarak milletvekili seçilmiştir. Meclis-i Mebusan'dan gelen Ali Rıza Efendi'nin de Birinci Meclis'e katılması İçel vilayetinin milletvekili sayısının altıya çıkması sonucunu

⁵⁰ İbrahim Bozkurt, "İşgal Yıllarında Mersin (1918-1922)", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Mart 2018, C.22, S.1. s.430.

⁵¹ Ali Demirtaş, *İçel İli İncelemeleri*, Ankara 1995, s.223-224.

⁵² Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.199.

doğurmuştur. 23 Nisan 1920’de toplanan Birinci Millet Meclisi’nde Birinci ve İkinci Grup milletvekilleri arasında sert tartışmaların yaşanması meclisin 4 yıl olan çalışma süresini tamamlamasına imkân vermeyecektir. İçel sancağı milletvekilleri, Birinci Meclis’teki tutucu eğilimlerinden dolayı 11 Ağustos 1923’te toplanan ikinci Meclis’te yer alamayacaktır. Birinci dönem İçel milletvekillerinden beş tanesi ilerleyen dönemlerde de Meclis’e giremezken içlerinden sadece Haydar Lütfi Bey 8. dönemde Demokrat Parti’den Meclis’e girebilmiştir.

Ankara’da toplanacak TBMM’ye Mustafa Kemal Paşa’nın yeterli sayıda milletvekili yollanmasını isteyen telgrafı Silifke’ye ulaşınca Silifke sancağının mutasarrıfı Hilmi, Silifke’nin ileri gelenlerini Hükümet Konağı’na çağırıştır. Bu kişiler arasında Mebusan Meclisi’nde Silifke milletvekili olarak görev yapmış Hafız Emin (İnankur) de vardır⁵³. Hafız Emin’in siyasal yaşamını göz önünde bulunduran Mutasarrıf Hilmi, Hafız Emin’i Birinci Meclis’e gönderilecek ilk adaylardan biri olarak önermiştir.

Mebusan Meclisi’nde yorulduğunu öne süren Hafız Emin ise bu öneriyi kabul etmemiştir⁵⁴.

Tablo 1: 23 Nisan 1920’de İlk Mecliste Seçime Katılan İçel Milletvekilleri ve Oy Dağılımları

Sıra	Seçime Katılan Adaylar	Aldıkları Oy Sayısı
1	Gülharlı Şevki Efendi	111
2	Tarsus eski kadısı Hacı Ali	95
3	Silifkeli Ali Rıza zade Sami Efendi	90
4	Anamurlu Kadızade Naim Efendi	78
5	Adanalı İsmail Safa Bey	73
6	Silifkeli Haydar Bey	57
7	Hacı Ali Efendizade Hafız Emin Efendi	57
8	Anamurlu Ömer Fevzi Efendi	53
9	Liva Savcısı Lütfi Bey	29
10	Mazhar Paşa torunu Yaşar Bey	28
11	Mutlu Mirza Bey	10

⁵³ İzzet Aslan, *Atatürk Silifke’de*, Birinci Basım, Kemal Matbaası, Adana 1988,s.49.

⁵⁴ Aslan, *Atatürk Silifke’de*, s.51-52.

12	Tatarzade Hacı Ahmet Efendi	5
13	Anamurlu Sait Efendi	2
14	Gülner Müftüsü Mehmet Efendi	2
15	Ziraat Memuru İbrahim Bey	1
16	Müftüzade Mehmet Efendi	1
17	Doktor Hasan Ali Bey	1
18	Maarif Müdür Vekili	1
19	İshak zade İsmail Efendi	1
20	Hacı Ali Efendi	1
21	Hacı Hulusi zade Sami Efendi	1

Kaynak: TBMM I. Dönem İçel Sancağı Mebusu Naim Efendi (Mehmet Alim ULUSAL)'nin Seçim Mazbatası.

Yirmi bir adayın katıldığı seçimler sonucunda Şevki Bey, Hacı Ali Efendi, Sami Efendi, Naim Efendi ve İsmail Safa Bey'in milletvekili seçilmeleri gerekirken İsmail Safa Bey ve Hafız Emin Efendi'nin sağlık problemlerini öne sürerek istifa etmesi Haydar Bey'in beşinci kişi olarak Meclis'e girmesi sonucunu doğuracaktır. Seçilen bu beş kişiye ek olarak Mebusan Meclisi'ne seçilen Ali Rıza Efendi'nin de Ankara'ya gelerek Millet Meclisi'ne katılmasıyla İçel vilayetinin vekil sayısı altı olacaktır⁵⁵. Birinci Meclis'e katılan diğer milletvekilleri gibi Silifke milletvekilleri de başlangıçta öylesine fedakârdılar ki vatanın içine düştüğü her türlü çıkmazı göze alarak Ankara'ya gelmişlerdi. İşte bu ortamda Ankara'da açılacak Büyük Millet Meclisi 15 gün gibi kısa bir süre de Ankara'da toplandı⁵⁹.

1.3.Birinci Meclisin Düşünce Yapısı ve Muhalefetin Ortaya Çıkışı

Yabancı işgalinden kurtulmak amacıyla ülkenin kaderine el koyan Birinci Millet Meclisi (1920-1923) tek vücut halinde hareket etmiş, parti rekabeti ertelenerek bağımsızlık ilkesi ön planda tutulmuştur. Bağımsızlık konusunda Birinci Meclis'te oluşan görüş birliği, zamanla yerini iç politikada önemli görüş ayrılıklarına bırakmıştır. Meclis, bir müddet sonra Birinci ve İkinci Müdafaa-i Hukuk grupları olmak üzere ikiye ayrılmış;

⁵⁵ Cemal Tekgündüz, “Birinci Millet Meclisinde İçel (Silifke) Milletvekilleri”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2013, s.50-51. ⁵⁹ Aslan, *Atatürk Silifke’de*, s.46.

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının görüşlerini savunanlar Birinci Grubu, onlara karşı çıkanlar ise İkinci Grubu oluşturmuştur⁵⁶.

Birinci Millet Meclisi'nde farklı görüş ve düşüncelere sahip grupların bulunduğunu ve bu gruplar arasında sert tartışmaların yaşandığını söyleyen Fethi Okyar, vatanın kurtulması ve Misak-ı Milli sınırlarının gerçekleştirilmesi konusunda tüm üyelerin mutlak birlik içinde olduklarını ifade etmiştir⁵⁷.

Başkumandanın meclis yetkilerinin bir bölümünü elinde bulundurması, meclis başkanının aynı zamanda hükümetin de başkanı olması ve vekil seçimlerinde aday göstermesi gibi konular Mecliste İkinci Grup'un Birinci Grup'a karşı muhalefet ettiği konuların başında gelmekteydi. Meclisteki İkinci Grup'a göre Mustafa Kemal Paşa'ya verilen tüm bu yetkiler hâkimiyet-i milliye ilkesinin çiğnenmesi sonucunu doğuruyordu⁵⁸. Bütün bu gelişmelere ek olarak İkinci Grup, Lozan görüşmelerinin tümüyle Meclis denetimi altında yapılmasını istiyordu. Birinci TBMM'deki gruplar arasındaki esas kavga ise Atatürk'ün çağdaş uygarlık ilkeleriyle donatılmış yeni bir devlet kurma amacında olduğunun anlaşılması ile yaşanmıştır⁵⁹. Mustafa Kemal Paşa ile aynı görüşte olan Birinci Grup milletvekilleri cumhuriyetten, padişah taraftarı İkinci Grup milletvekilleri ise meşrutiyetten yana bir tutum sergilemiştir⁶⁰.

Birinci Meclis'e İçel sancağından giden milletvekilleri, o dönem için padişahlı bir parlamento yani meşrutiyet yönetimi oluşturulması taraftarıydı. Mustafa Kemal Paşa'nın Birinci Meclis'e katılmaları amacıyla kendilerine yaptığı çağrıya uymalarıyla ilgili ise *padişaha olan bağlılıklarının bir gereği* şeklinde yorumlamışlardır⁶¹. İçel sancağı milletvekilleri Atatürk'ün yeni ve çağdaş bir devlet kurma isteğinde olduğunu sonradan anladıklarını belirtmişlerdir. Birinci ve İkinci Gruplar arasında şiddetli kavgaların yaşandığı Birinci Meclis bu nedenle dört yıllık çalışma süresini

⁵⁶ Ahmet Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet*, İkinci Grup, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s.13.

⁵⁷ Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1980, s.292

⁵⁸ Ahmet Demirel, *İlk Meclis'in Vekilleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s.117-119.

⁵⁹ Demirel, *İkinci Grup*, s.11

⁶⁰ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.61.

⁶¹ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.69.

tamamlayamadan 1 Nisan 1923 tarihinde yeni seçimlere gitmiştir. Birinci Meclisteki İçel sancağı milletvekilleri tekrar seçilememiş,

11 Ağustos 1923'te toplanan ikinci Meclis'te yer alamamıştır⁶². Ayrıca Birinci Dönem İçel milletvekillerinden beş tanesi, bir daha Meclis'e giremezken sadece Haydar Lütfi Bey 8. dönemde Demokrat Parti'den Meclis'e girebilmiştir⁶³.

1.4.Birinci Meclis'te Yer Alan İçel Sancağı Milletvekilleri ve Özgeçmişleri

Birinci dönem TBMM'de yer alan tüm milletvekilleri gibi İçel milletvekilleri de ülkenin işgal altında olduğu zor günlerde bağımsızlık ilkesini ön planda tutmuşlardır. Çeşitli komisyonlarda görev yapan, verdikleri soru önergeleri ve kanun teklifleriyle meclis çalışmalarında önemli bir rol üstlenen İçel milletvekilleri, İstiklal Mahkemelerinin üyeleri arasında da yer almış; böylece ülke içinde düzenin sağlanması konusunda aktif bir rol üstlenmişlerdir.

İçel milletvekillerinin dönem içinde yaptıkları konuşmalar verdikleri takrirler ve kanun teklifleri şu şekildedir:

Ahmet Şevki Bey: Kürsüde yirmi iki konuşma, on bir takrir ve iki kanun teklifi, üç defa da sual takriri, gizli oturumda bir takrir ve iki konuşma.

Ali (Sabri) Efendi: Kürsüde bir konuşma, iki takrir, bir kanun teklifi ve gizli oturumda bir konuşma.

Mehmet Sami Bey: Kürsüde on altı konuşma ve dört takrir.

Mehmet Âlim (Naim) Efendi: Yedi takrir, bir kanun teklifi, bir sual takriri ve gizli oturumda iki takrir.

Haydar (Lütfi) Bey: Beş takrir ve dört tezkere.

⁶² Aslan, *Silifke Tarihi*, s.295.

⁶³ Tekgündüz, “*Birinci Millet Meclisinde İçel (Silifke) Milletvekilleri*”, s.5.

Ali Rıza Efendi: Kürsüde bir konuşma, dört takrir ve altı kanun teklifi⁶⁴.

1.4.1. Haydar Lütfi Bey (Haydar ASLAN)

1885 yılında Gülnar'da doğdu. Eski mülkiye kaymakamlarından Lütfi Bey'in oğludur. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra 1897'de babasının memuriyette bulunduğu Trablusşam İdadisi'nden, 29 Eylül 1909'da ise İstanbul-Darülfünun Hukuk Şubesi'nden diplomasını almıştır⁶⁵.

8 Kasım 1909'da Kosova ili Yeni Pazar savcı yardımcılığı ile adliye hizmetine girdi. 28

Kasım 1910'da Salt ilçesi savcı yardımcılığına nakledildi. 2 Haziran 1912'de Humus Bidayet Mahkemesi Başkanlığına yükseltildi. 3 Nisan 1913'te açığa alındı. 13 Temmuz 1914'te Hayfa Bidayet Mahkemesi Başkanlığına, 12 Mayıs 1916'da Beyrut Sulh Hâkimliğine getirildi. Kasım 1918'de Beyrut'un Fransızlar tarafından işgal edilmesi üzerine görevinden ayrılarak Silifke'ye geldi ve avukatlık yapmaya başladı. Ayrıca çevrede oluşan Müdafaa-yı Hukuk teşkilatında çalıştı. TBMM'nin I. Dönemi için yapılan seçimlerde İçel milletvekili olup aynı zamanda Mersin milletvekilliğine de seçilen İsmail Safa Bey, Mersin milletvekilliğini tercih etmiştir. Bundan dolayı ondan boşalan İçel milletvekilliğine getirilen Haydar Lütfi Bey, 26 Nisan 1920'de Meclis'e katılmıştır. Adalet, Anayasa, Mali Kanunlar komisyonlarında ve Memurin Muhakematı Tetkik Kurulunda çalıştı. İkinci toplantı yılında İkinci Şubenin kâtipliğini, üçüncüde Tetkik Kurulunun başkanlığını yaptı. Mecliste Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Grubunun kurulmasından sonra muhalefetteki İkinci Grup'ta yer aldı. Milletvekilliği bu dönemde sona erince memleketine dönerek Mersin'de

⁶⁴ Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki İçel Milletvekillerine ait kanun teklifi, takrir, önerge, konuşma ve benzeri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız. Rahşan Kılıç, *Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde İçel milletvekilleri ve Siyasi faaliyetleri*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2015.

⁶⁵ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923), C.3, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s.484.

avukatlık yapmaya başladı.22 Mart 1930'da Silifke Hazine Avukatlığına atandı. Bu görevden 1 Aralık 1938'de istifa suretiyle ayrılarak serbest avukatlığını sürdürdü.1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasından sonra bu partide tekrar politikaya girdi. 8. dönemde İçel'den milletvekili seçildi⁶⁶. Haydar Aslan, aradan yirmi üç yıl geçtikten sonra yine bir muhalefet milletvekili olarak TBMM'ye katıldı⁶⁷.İkinci toplantı yılında DP'den istifa ederek Müstakil Demokrat Grubuna geçti. Sonra bu gruptan da ayrıldı. Yasama görevini dönem sonuna kadar bağımsız olarak tamamladı.1950'de politikadan tamamen çekilerek avukatlığını sürdürdü.20 Nisan 1963'te Silifke'de öldü. Asri Mezarlıkta toprağa verildi. Evli olup altı çocuk babası idi. Nüfus kaydında adı Haydar olup Mecliste Haydar Lütfi Bey olarak anılmıştır⁶⁸.

1 Nisan 1920'de İçel milletvekili Haydar Lütfi Bey, Saruhan milletvekili Refik Şevket, Kastamonu milletvekili Abdülkadir Kemali, Karahisar milletvekili Halil Hilmi imzasıyla bir takrir sunulmuştur. Bu takrirde:

*Büyük Millet Meclisi'nin seçeceği İcra Vekillerine dair olan kanun aslında bir kanunu esasi şekli mahiyetinde olmak ve her zaman değiştirme ve düzeltme mümkün görülmemek nokta-i nazarından işbu kanunun gerek bütün ve gerekse ayrı ayrı maddeler veyahut yeniden vuku bulacak tezyilâtın ve çoğunlukla üçte iki ile kabulünü arz ve teklif ederiz*⁶⁹.

Yukarıda bahsedilen takrire göre İçel Milletvekili Haydar Lütfi Bey ve arkadaşları İcra Vekilleri Heyeti üyelerinin isimlerinin belirlenerek bu üyelerin seçilme kuralının mecliste kullanılacak oyların üçte iki gibi büyük bir çoğunluğa ulaşması şartı ile kabul edilmesini talep eden bir takrir hazırladılar.

İçel Mebusu Haydar Lütfi Bey, Saruhan Mebusu Refik Şevket ve Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali tarafından 1 Mayıs 1920 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulan dilekçede “İcra Vekillerinin Seçilme Suretine

⁶⁶ Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C.3, s.485-486.

⁶⁷ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.75.

⁶⁸ Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C.3, s.486.

⁶⁹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, I. Dönem, Cilt 1,1 Nisan 1920, s.159.

*Dair olan tasarının başlığının Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin seçilme sureti ve vazifelerine dair kanun” şeklinde değiştirilmesi teklif edilmiş fakat yapılan oylama sonucunda kabul edilmemiştir*⁷⁰.

İçel Mebusu Haydar Lütfi Bey tarafından 6 Kasım 1922 tarihinde Memurin Muhakemat Heyeti memurin kadrosu hakkında Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan takrir şu şekildedir:

*Tasarı ve Bütçe kanunu encümenlerince kabul ve Heyeti Umumiyece öne geçirilerek görüşmesi karara bağlanmış olan yargılama encümeni yazı heyeti kadrosunun genişletilmesine dair takririn bir an evvel görüşme makamına konulması hususuna müsaade buyrulması yazı işlemlerinin hızlı bir şekilde yürütülmesi ihtiyacı karşısında arz olunur efendim*⁷¹.

Haydar Lütfi Bey, Büyük Millet Meclisine vermiş olduğu bu takrirle Memurin Muhâkemât Encümeni memur kadrosunun bir an önce genişletilmesini istemiştir.

1.4.2. Hacı Ali Efendi (Mulla Ali GÜNEY)

1885 yılında Mut’un Çömelek köyünde doğdu. Hacı Ahmet Efendi’nin oğludur. İlk ve orta öğrenimini Silifke’de tamamladıktan sonra İstanbul Darülfünunu Hukuk Şubesine devam ederek diploma aldı⁷².

Ankara Meclisi’ne katılmadan önce Tarsus ilçesinde kadılık yaptı. Kadı sanı, Osmanlı yönetiminde mahkeme başkanına verildiği için Ali

Sabri’nin Tarsus’taki konumu önemlidir. Kadı Hacı Ali Sabri hakkında Kur’an kaybolursa da onu ezbere yazabileceği söylenerek onun zekâsına ve bilgisine atıf yapılmıştır. Ali Sabri Güney, Mondros Ateşkes Anlaşması’nın imzalanmasıyla bulunduğu bölgenin Fransızlar tarafından işgal edilmesi üzerine Silifke’ye dönmüştür⁷³.

⁷⁰ TBMMZC, I. Dönem, Cilt 1, 1 Mayıs 1920, s.163.

⁷¹ TBMMZC, I. Dönem, Cilt.24, 6 Kasım 1922, s.399.

⁷² Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C.3, s.484.

⁷³ Aslan, *Atatürk Silifke’de*, s.75-76.

TBMM'nin I.Dönemi için yapılan seçimlerde İçel'den milletvekili olarak 26 Nisan 1920'de Meclis'e katıldı. Meclis'te Anayasa, Adalet, Bütçe ve Defter-i Hakani (Tapu-Kadastro) Komisyonlarında çalıştı. Meclis'te Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubunun kurulmasında muhalefetteki İkinci Grup'ta yer aldı. Dönem içinde biri gizli oturumda olmak üzere 2 konuşma yaptı. 7 kanun önerisi verdi. Milletvekilliği bu dönemde sona erince memleketine dönerek avukat olarak meslek yaşamını sürdürdü. 1946 başında Demokrat Parti'nin kuruluşunda bu partide yeniden politikaya girdi. 15 Eylül 1946'da Mersin'de öldü. Evli olup 5 çocuk babası idi. Nüfus kaydında adı sadece Ali'dir. Mecliste Hacı Ali Efendi olarak anılmıştır⁷⁴.

İçel Mebusu Ali Sabri Efendi ve arkadaşları tarafından ticari taşımacılıkta kullanılacak yük, otomobil ve kamyonlarının gümrük vergisinden muaf tutulması hakkında kanun teklifi 5 Haziran 1921 Perşembe günü meclise sunulmuştur. Bu kanun teklifine göre yük, otomobil ve kamyonlarından gümrük vergisi alınmaması istenmektedir. TBMM Reisi, İçel Mebusu Ali Sabri Efendi ve arkadaşlarının sunduğu bu kanun teklifini Lahiya Encümenine havale etmiştir⁷⁵.

18 Haziran 1921 Cumartesi günü Lahiya Encümeni Mazbatası, Meclis'e sunulmuştur. Mazbatanın içeriği ve verilen karar şu şekildedir:

*Ticari taşımacılıkta kullanılmak üzere memleket dâhilinde olan bütün yük, otomobil ve kamyonlarının gümrük vergisinden muaf tutulmasına dair İçel Mebusu Hacı Ali Efendi ve arkadaşları tarafından encümenimize havale edilmiş kanun teklifi incelendi. Sırf şahsi menfaatler ve ticaretini temin için tüccar ve şahıslar tarafından kendi tarafına çekilen bu gibi araçların gümrük vergisinden istisnası hazine kaynaklarını noksanlaştıracığı gerekçesiyle sözün geçen teklifin reddine karar verilmiştir.*⁷⁶

⁷⁴ Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C.3, s.484.

⁷⁵ TBMMZC, I. Dönem, Cilt 10, 5 Haziran 1921, s.236.

⁷⁶ TBMMZC, I. Dönem, Cilt.10, 18 Haziran 1921, s.387.

1.4.3. Sami Bey (Mehmet Sami ARKAN)

1887 yılında Silifke’de doğdu. Ali Rıza Efendi’nin oğludur. İlk ve orta öğrenimini Silifke İptidai ve Rüştîye mekteplerinde tamamladıktan sonra idadiden mezun oldu. Bir sürede İzmir Yüksek Ticaret Okulunda öğrenim gördü. Ankara Meclisine katılmadan önce öğretmenlik yapmış, ardından tuhafîye mağazası açarak ticaretle uğraşmıştır⁷⁷.

Mondros Mütarekesi’nden sonra bölgenin düşman işgaline uğraması üzerine Milli Mücadele’ye katılarak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nde çalıştı. TBMM Birinci Dönemi için yapılan seçimlerde İçel milletvekili olarak 26 Nisan 1920’de Meclis’e katıldı. Bütçe, İktisat ve Orman-Madenler Komisyonlarında çalıştı. 17 Temmuz 1921’de Milli Müdafaa Vekâletince gösterilecek vatan hizmetleri için izinli sayıldı. Dönem içinde kürsüde 13 konuşma yaptı. Milletvekilliği bu dönemde sona erince memleketine dönerek ticaret ve tarımla uğraşısını sürdürdü⁷⁸.

1930 yılında Türkiye’de kurulan ikinci muhalefet partisi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası’na geçerek Birinci Meclis’te sergilediği muhalif çizgisini devam ettirdi. Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılmasının ardından CHP’ye giren Sami Bey Silifke’den belediye başkanı seçildi. Daha sonra ise CHP’nin ilçe başkanlığına getirildi⁸³. 1949-1950 yıllarında tekrar Silifke Belediye Başkanlığına getirilen Sami Bey 2 Aralık 1963’te öldü. Evli olup çocuğu yoktu⁷⁹.

Halife Hazretlerine bağlılık sunmak ve kutlamak üzere gidecek olan heyete ikişer yüz lira harcırah verilmesine dair Divanı Riyaset kararına karşı Sami Bey’in sunduğu takrirden İstanbul’a gidecek yüksek heyete masraf olmak üzere toplamda yüz lira verilmesi teklif edilmiştir. Sami Bey konuyla ilgili Meclis’te yaptığı konuşmada görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

⁷⁷ Aslan, *Atatürk Silifke’de*, s.77.

⁷⁸ Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C.3, s.488.

⁸³ Aslan, *Atatürk Silifke’de*, s.77.

⁷⁹ Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C.3, s.488.

Efendim, İstanbul'a gidecek olan yüksek heyete verilecek olan paranın her halde bunların ihtiyacına karşılık olduğu şüphesizdir. Fakat bu harcama ihtiyacını kıyas etmek zarureti de vardır. İştittiğimize göre gidecek yüksek heyetin Belediye Başkanlığı tarafından misafir edileceği ve kendilerinin her türlü gideri İstanbul'ca temin edileceği söyleniyor. Bu hal böyle olduktan sonra onların orada yapacakları hiçbir masraf yoktur. Ankara'dan İstanbul'a kadar bir defa tren ücreti yoktur. Paso ile gideceklerdir. Aynı zamanda belediyede misafir olacakları içinde beş para vermeyecekleri malumdur. Verilecek para nedir? Anlamıyorum.

21 Kasım 1922 Salı günü birinci oturumda Halife Hazretleri'ne TBMM adına bağlılık sunmak ve kutlamak üzere İstanbul'a gidecek olan heyete iki yüz lira yol harcırahı verilmesine ilişkin olarak Divanı Riyaset kararına karşı Sami Beyin bu miktarı çok bularak İstanbul'a gidecek Heyet'e yüz lira verilmesini isteyen teklifi TBMM'de yapılan oylama ile reddedilmiştir.⁸⁰

Sami Bey ziraat makineleri için dışarıdan alınması düşünülen benzin, makine yağları kömür vb. ürünlerin gümrük vergisinden muaf tutulmasını isteyen teklifini 24 Ocak 1923 Çarşamba günü TBMM'ye sunmuştur. Daha sonra Muvazene-i Maliye Encümenine havale edilen takririn içeriği şu şekildedir:

Zirai ihtiyaçlar için çiftçilerle bağcılara dağıtılmak ve verilmek üzere Ziraat Bankasının hariçten ithal edeceği makine yağ ve kayışlarıyla yedek aksamı ve makinelere muktezi benzin, petrol ve benzol ve karboniyeti sud ve karboniyeti potas, göztaş ve zaçıkıbrıs ve kükürtün gümrük ve tüketim vergileri çiftçi ve bağcılara yardım namıyla Maliye bütçesinde açılacak ve ödenek miktarı Bütçe Encümenince tesbit olunacak faslı mahsustan gelir ve masraf suretiyle mahsub olunur⁸¹.

Sami Bey, 18 Temmuz 1921'de cepheye azimet edecek rüfekayı kiram meyanında bulunmaklığıma müsaade edilmesini arz ve rica ederim diyerek meclise bir takrir sunmuştur. Sami Bey'in bu takrirden cepheye gitmek

⁸⁰ TBMMZC, I. Dönem, Cilt 25, 21 Kasım 1922, s.27-28.

⁸¹ TBMMZC, I. Dönem, Cilt 26, 24 Ocak 1923, s.494.

istediğini belirterek Meclis'ten kendisine izin verilmesini istemiştir. Sami Bey'in bu teklifi oylama sonucunda TBMM tarafından kabul edilmiştir⁸².

1.4.4. Şevki Bey (Ahmet Şevki GÖKLEVENT)

1886 yılında Gülnar'da doğdu. Gök İsazade Hüseyin Efendi'nin oğludur. İlk ve orta öğrenimini Silifke, iptidai mektebi ve rüştiyesinde tamamladıktan sonra medresede öğrenim ve eğitim gördü. 10 Mart 1905'te Gülnar Tahrirat Kaleminde kâtip olarak devlet hizmetine girdi. 11 Şubat 1910'da Tensik Komisyonunca açığa alınmasıyla aidaatla İlçe Maliye Tahsildarı oldu. 27 Ağustos 1910'da Bidayet

Mahkemesi Mukavelat Muharrirliği(Noterlik)'ne getirildi. 13 Mart 1914'te Bidayet Mahkemesi Üyeliğine seçildi. 13 Temmuz'da İlçe Tahrirat Kalemindeki ilk görevine döndü. 17 Eylül 1914'te Bidayet Mahkemesi Zabıt Kâtipliğine atandı. 1 Ocak 1920'de bu görevinden istifa ederek millî mücadeleye katıldı. Silifke Müdafaayı Hukuk Teşkilatında çalıştı. TBMM'nin Birinci Dönemi için yapılan seçimlerde İlçel milletvekili olarak 26 Nisan 1920'de Meclis'e katıldı. Adalet, Milli Savunma, Deter-i Hakani(Tapu-Kadastro) ve PTT Komisyonlarında çalıştı. III. Toplantı yılında PTT Komisyonunun başkanlığını yaptı⁸³.

15 Kasım 1920'de kurulması kararlaştırılan Pozantı İstiklal Mahkemesine 25 Kasım'da üye seçildi. I. Dönem İstiklal Mahkemeleri'nin görevine son verildiği 1921 Mart ayı başında Meclis'teki görevine döndü. Dönem içinde ikisi gizli oturumda olmak üzere kürsüde 21 Konuşma yaptı. 3 Soru önergesi ve 1 kanun önerisi verdi. TBMM'nin açılışının birinci yıldönümünde bugünün bayram sayılması hakkında Başkanlık'a verdiği önergesi Refik Şevket Bey(Saruhan) ve 11 arkadaşının verdiği önerge ile birleştirilerek 23 Nisan günü 112 Sayılı kanunla ulusal bayram sayıldı. Milletvekilliği bu dönemde sona erince memleketine dönerek ticaretle

⁸² TBMMZC, I. Dönem Cilt 11, 18. Temmuz 1921, s.312.

⁸³ Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C.3, s.481.

meşgul oldu. 12 Temmuz 1955'te öldü. Gülpınar'da toprağa verildi. Evli olup altı çocuk babasıydı⁸⁴.

İçel Mebusu Ali Efendi'nin 5 Aralık 1921 tarihinde Tedrisatı İptidaiye Kanununun 15. maddesinin yürürlükten kaldırılmasına dair verdiği kanun teklifi sebebiyle söz alan İçel milletvekili Şevki Bey, yürürlükte olan bu kanun gereğince bir köyde inşa edilecek mektep ile o köye gönderilen öğretmenlerin aylıklarının ve benzeri giderlerinin tamamen o köye yüklendiğinden söz etmiştir. Altı dershaneli bir mektebe tayin edilen üç muallimin aylıklarının mecburi giderleri ile beraber ortalama 1600 lira olduğundan, bu giderlerin ise o köyden tahsil edildiğinden bahseden Şevki Bey, memleketin müdafaaası için silâh altında bulunan kişilerin eşlerine bıraktıkları nafaka, geçimlerine ait hayvanlar ve ürettikleri tarım ürünleri satılmak suretiyle o üç muallimin aylıklarının ve giderlerinin karşılanmaya çalışıldığını bu şekilde tahsilin ise halk arasında büyük bir hoşnutsuzluk yarattığını ifade etmiştir. Bu kanun maddesinin uygulanmasında çeşitli zorluklar yaşandığından da bahseden Şevki Bey, halkın tahsildarları kovduğunu ayrıca hükümetle halk arasında isyana varacak kadar süren direnişlerin yaşandığını belirtmiş; bu verginin kaldırılmasının güzel gelişmelere yol açacağını ifade etmiştir⁸⁵.

Vatana ihanet suçunu işlemelerinden dolayı ikinci derecede suçlu bulunarak mahkûm edilen şahısların affına dair kanun teklifi ile ilgili görüşmelerin yapıldığı 10 Aralık 1921 tarihindeki oturumda söz alan Şevki Bey, “ *İstiklâl Mahkemeleri memleketin maddi ve manevi kuvvetini parçalayacak vaziyetlere cüret edenler ile alışılmış suçlar erbabından birtakım şahısları da mahkûm etmişlerdir. Bunlar hakkında nasıl bir muamele yapılacaktır?*” sorusu üzerine Adliye Vekili Refik Şevket Bey (Saruhan), *onların bu kanundan faydalanamayacağını ifade etmiştir*⁹¹.

16 Nisan 1922 Pazar günü gayrimenkul vergisinin arttırılması hakkındaki kanun tasarısı münasebetiyle söz alan Şevki Bey, *tekâlif vergileri artıkça milletin altından kalkılmaz ağır bir yükün altına girdiğini şimdi ise*

⁸⁴ Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C.3, s.482.

⁸⁵ TBMMZC, I. Dönem, Cilt 15, 5 Aralık 1921, s.29.

⁹¹ TBMMZC, I. Dönem, Cilt 15, 10 Aralık 1921, s.95.

*emlak vergisinden başka genel olarak akaratla pansiyonlara ve kısmen kiraya verilen hususi hanelere bir senelik kira parasının yüzde onu nispetinde bir vergi daha düzenlendiğini söylemiştir. Küçük esnafların vergilerin ağırlığından dolayı dükkânlarını kapattıklarını böyle yüksek vergilerin altından kalkmanın mümkün olamayacağını ifade ederek bu kanun tasarısının reddini istemiştir*⁸⁶.

23 Nisan 1921 tarihinde İçel Mebusu Şevki Bey'in 23 Nisan 1920 tarihinin millî bayram sayılmasına ilişkin Meclis'e sunduğu takirde; *Daimî hayat hakkı ve istiklalimiz için Türk milletinin mücadele eylediği 23 Nisan 1337 (1921) tarihine denk gelen günde Büyük Millet Meclisi'nin kurularak milletin kaderine el konulduğunu bu nedenle bugünün bahtiyar bir gün olmasından dolayı milletin kalbinde yüceltilmesi gerektiğinden bahsetmiş, bu sebeple 23 Nisan'ın milli bayramlardan sayılmasını önermiştir*⁸⁷.

1.4.5. Ali Rıza Efendi (ATAİŞİK)

1865 yılında Antalya'nın İbradi ilçesinde doğdu. Jandarma Subayı Nurullahzade Veliyüddin Bey'in oğludur. İlk ve orta öğrenimini Mut Rüştîyesinde tamamladıktan sonra Konya Medresesinde de öğrenim ve eğitim gördü. Mut Kadı naifliğinde ve Mahkeme başkâtipliğinde bulundu. Hassa kadılığı ve Mut Belediye

Başkanlığı yaptı. Adana İl Genel Meclisi ve Daimî Encümen Üyesi iken Osmanlı Mebusan Meclisi'nin son dönemine Silifke(İçel) milletvekili olarak seçildi. Meclisin feshinden sonra Heyet-i Temsiliye'nin talimatına uyarak Ankara'ya geldi ve 24 Temmuz 1920'de TBMM Genel Kuruluna İçel Milletvekili olarak takdim edildi. Mecliste İktisat Komisyonunda çalıştı. Bir ara komisyonun kâtipliğini yaptı. 31 Ocak 1920'de Başkomutanlığın emri ile Konya İstiklal Mahkemesi üyeliğine atandı ise de 20 Temmuz 1922'de görevine son verildi. Milletvekilliği bu dönemde sona erince Mut'a döndü. Tarım ve ticaretle uğraşmakla beraber CHP'de Mutemet ve İlçe Başkanı olarak politika

⁸⁶ TBMMZC, I. Dönem, Cilt 19, 16 Nisan 1922, s.204.

⁸⁷ TBMMZC, I. Dönem, Cilt 10, 23 Nisan 1921, s.70.

yaşamını sürdürdü.29 Ağustos 1942’de öldü. Evli olup dört çocuk babası idi⁸⁸.

13 Mayıs 1920 tarihinde İçel mebusları Ali Efendi ile arkadaşları tarafından Kilikya Harekâtı hakkında o havalı mebuslarının meclisi aydınlatmalarını istemelerine dair Meclis Başkanlığına sundukları takrir şu şekildedir:

*Kilikya mıntıkasında Fransız işgalinden beri yayılmış olan baskı ve felaketler ile bugün oralardaki vaziyetimizin derecesi hakkında heyeti muhteremden birçoklarımızın esaslı malumatları yoktur. Binaenaleyh bu hususta Kilikya’nın muhtelif bölgelerinden gelen yani Mersin, Adana, Maraş, Urfa, Kozan mebuslarının Meclisi aydınlatmalarını teklif ederiz.*⁸⁹.

Hazırlanan bu takrir yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir.

İçel Mebusu Ali Efendi tarafından Anamur’a bağlı Silinti (Selenti) ve İçel sancağına bağlı Mağara gibi bazı nahiyelerin kaza haline getirilmesine dair kanun teklifi 8 Eylül 1920 Çarşamba günü TBMM Genel Kurulunda görüşülmüştür. TBMM Reisi bu kanun teklifini Lâyiha Encümenine havale etmiştir⁹⁰. 26 Eylül 1920 tarihinde konu tekrar gündeme getirilerek Layiha Encümeninde görüşülmüş, meselenin İcra Vekilleri Heyetini ilgilendirdiğine karar verilerek konunun buraya havale edilmesine karar verilmiştir. Fakat Meclis görüşmeleri sırasında bu konuya gereken önem verilmemiş bu nedenle kanun teklifinin İcra Vekilleri Heyetine de gönderilmesine lüzum kalmamıştır⁹¹.

İçel mebusu Ali Efendi’nin Anamur’un liva haline getirilmesine dair kanun teklifi 1 Kasım 1920 tarihinde görüşülerek Dâhiliye Encümenine havale edilmiştir⁹². Ermenek ve Anamur kazaları ile Silinti nahiyesinin birleşmesinin idari bakımdan uygun olup olmayacağı araştırılmış, nüfus

⁸⁸ Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C.3, s.483.

⁸⁹ TBMMZC, I. Dönem, Cilt 1, 13 Nisan 1920, s.292.

⁹⁰ TBMMZC, I. Dönem, Cilt 4, 8 Eylül 1920, s.6.

⁹¹ TBMMZC, I. Dönem, Cilt 4, 26 Eylül 1920, s.359.

⁹² TBMMZC, I. Dönem, Cilt 5, 1 Kasım 1920, s.257.

bakımından sayıca az olan bu üç yerin birleşmesinin vasat bir kaza oluşumuna sebep olacağının anlaşılması üzerine teklif reddedilmiştir⁹³.

İçel Mebusu Ali Efendi'nin düşmana karşı alınması gereken önlemleri içeren kanun teklifi 11 Eylül 1920 tarihinde Meclis gündemine getirilmiş, TBMM Reisi konuyu Layiha Encümenine havale etmiştir⁹⁴. Layiha encümeni tarafından araştırılan bu konu Layiha Encümeni mazbatasında şu şekilde özetlenmiştir:

Din işleri vekâletince kutsal fetva yazısı ve genel savaş ilanı ve Büyük Millet Meclisinin cephe gerilerinde açılması ve saireye dair İçel Mebusu Ali Efendi'nin Heyeti Umumiyyeden değiştirilmiş 18 Eylül 1336 tarihli on yedi maddelik kanun yazısı encümenimizce detaylı bir şekilde incelendi. Vatanın müdafaai istiklali emrinde lazım sayılan bil cümle tedbir ve bununla beraber kutsal fetva yazısı ve genel cihat ilanı gibi hal ve vaziyetlerin lüzumu gerçekleştiği takdirde Müdafaa-i Milliye vekâletinin bu husustaki başvuru ve teşebbüsü içinde bulunduğu cihetle adı geçen teklif hakkında mütalaa etmeye mahal olmadığından encümenimizce reddine karar verilmiştir¹⁰¹.

1.4.6. Naim Efendi (Mehmet Alim ULUSAL)

1874 yılında Anamur'da doğdu. Müftüzade Ali Rıza Efendi'nin oğludur. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra medresede öğrenim ve eğitim gördü. Silifke'de dava vekilliği yaparken TBMM'nin I. Dönemi için yapılan seçimlerde İçel milletvekili olarak 26 Nisan 1920'de Meclis'e katıldı. Adalet, Dilekçe ve Mali Kanunlar Komisyonlarında çalıştı. Dönem içinde 1 soru önergesi ve 1 kanun önerisi verdi.

Milletvekilliği bu dönemde sona erince

memleketine dönerek dava vekili olarak çalışmasına devam etti. 14 Ocak 1938'de öldü. Evli olup altı çocuk babası idi. Mecliste Naim Efendi olarak

⁹³ TBMMZC, I. Dönem, Cilt 8, 1 Kasım 1920, s.193.

⁹⁴ TBMMZC, I. Dönem, Cilt 4, 11 Eylül 1920, s.77.

¹⁰¹ TBMMZC, I. Dönem, Cilt.5, 18 Eylül 1920, s.240.

anılmasına ve kayıtlara da adı bu şekilde geçmesine rağmen nüfus kaydında adı Mehmet Alim olarak yazılıdır⁹⁵.

İçel Mebusu Naim Efendi *Hilaliahmer (Kızılay) Cemiyetine muavenet icrası için mebusların dairei intihabiyelerinde teşviklerde bulunmalarına dair* 12 Mart 1921’de TBMM’ye bir takrir vermiştir.

Verilen bu takrire göre mebusların seçim bölgelerinde Kızılay Cemiyetine yardım için çalışmalarda bulunmaları istenmiştir. TBMM Genel Kurulunda görüşülen bu konu daha sonra Riyaset Divanına gönderilmiştir⁹⁶.

İçel mebusu Naim Efendi 20 Temmuz 1922 de ziraat erbabı ile mevaşî ve hayvanat ashabının vergi mükellefiyetlerinin asgari 50, azami 150 liralı olmasını teklif eden takriri Meclis Başkanlığına sunmuştur. Yapılan oylama sonucunda Naim Efendi’nin vermiş olduğu bu takrir kabul edilmiştir⁹⁷.

TBMM teşekkürnamesi usulü taltif hakkında kanunun birinci maddesi 13 Eylül 1921’de “*Muharebelerde bilfiil kıta kumandanı olarak fevkalâde yararlık gösterenler, Türkiye Büyük Millet Meclisi teşekkürnamesiyle taltif olunur.*” şeklinde yer almıştı⁹⁸. Görüşmeler esnasında Naim Efendi bu maddenin “*Milli Mücadelenin başarıya ulaşmasında büyük fayda ve yarar gösteren, ayrıca hayatını kaybeden bölük kumandanlarının mirasçılarını TBMM tarafından takdirnameyle onurlandırılması*” şeklinde düzenlenmesini teklif etmiştir⁹⁹. TBMM Genel Kurulunda yapılan görüşmeler neticesinde TBMM teşekkürnamesi usulü taltif hakkında kanunun birinci maddesi “*Muharebelerde bilfiil ateş altında fevkalade yararlılıklar gösterenler Türkiye Büyük Millet Meclisi takdirnamesiyle taltif olunur.*” şeklinde değiştirilmiştir¹⁰⁰.

Tablo 2: I. Meclis’te Yer Alan İçel Mebuslarına Dair Bilgiler

İsmi	Baba Adı	Sanatı	Meslek/Görevi	Yaşı	Aldığı Oy	Ankara’ya Varış Tarihi	Memleketi ve Memleketindeki Adresinin Detayı
------	----------	--------	---------------	------	-----------	------------------------	--

⁹⁵ Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C.3, s.487.

⁹⁶ *TBMMZC*, I. Dönem, Cilt 9, 12 Mart 1921, s.83.

⁹⁷ *TBMMZC*, I. Dönem, Cilt 21, 20 Temmuz 1922, s.446.

⁹⁸ *TBMMZC*, I. Dönem, Cilt 12, 13 Eylül 1921, s.198.

⁹⁹ *TBMMZC*, I. Dönem, Cilt 12, 13 Eylül 1921, s.202.

¹⁰⁰ *TBMMZC*, I. Dönem, Cilt 12, 13. Eylül 1921, s.205.

Sami Bey	Ali Rıza Efendi	Ziraat ve tüccar memuriyet	Ticaret	32	90	26 Nisan 1920	Silifke'de Ali Rıza Efendizade Mehmet Sami
Şevki Bey	Hüseyin Efendi	Memuriyet	Memur	34	111	26 Nisan 1920	İçil sancağında Gülnar kazası Hüseyin Efendizade Ahmet Şevki
Hacı Ali Efendi	Hacı Ahmet Efendi	Kadı	Ticaret	33	95	26 Nisan 1920	Silifke'de taraf-ı Eski Tarsus kadısı Hacı Ahmet Efendizade Ali Sabri
Ali Haydar Bey	Lütfi Bey	Hukuk mezunu	Dava vekili	35	57	26 Nisan 1920	Silifke dava vekili Haydar Lütfi
Naim Efendi	Ali Rıza Efendi	Dava vekili	Alim	46	78	26 Nisan 1920	İçil sancağında Anamur kazasında Müftüzade Mehmet Alim Naim Efendi

Kaynak: TBMM I. Dönem İçel Sancağı Mebusu Naim Efendi (Mehmet Alim Ulusal'nin Seçim Mazbatası)

1.5. II. ve III. Mecliste Yer Alan İçel (Silifke) Vilayeti Milletvekilleri

1.5.1. Emin Bey (Mehmet/Hafız Emin İNANKUR)

1876 yılında Silifke'nin Saray Mahallesi'nde doğdu. Babası Hacı Ali Efendi, annesi Emine Hanım'dır. Aile ismi Zeynelzade'dir. Silifke Rüştîye Mektebinde iki yıl okuduktan sonra 1890 yılından 1901 yılına kadar İstanbul medreselerinde öğrenimini tamamlayarak 1901 yılında Silifke'ye dönmüştür. Türkçe, Arapça ve Farsça bilmektedir.

Mesleği ticaret ve ziraattır. Altı çocuğu bulunmaktadır. İnankur 1903 yılından 1909 yılına kadar Silifke'nin belediye başkanlığını yapmıştır. Belediye başkanlığında bulunduğu sırada beş ay kadar Anamur kazasında kaymakam vekili olarak bulunmuştur. 1909-1910 yıllarında Adana meclis-i umumi (İl Genel Meclis) üyeliğine seçildi. Selanik

Kongresine Adana delegesi olarak katıldı. 1910 yılında İçel livasının maarif müfettişliğine atandı. Bu görevde iken 1911 yılında İçel'den mebus olarak seçildi ve mütarekeye kadar mebusluğu sürdü. 1920-1923 arasında Silifke Müdafaa-i Hukuk ve Kızılay Cemiyetlerine başkanlık etti. TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katıldı. 29 Haziran 1923'te yapılan seçimde 84 oy alarak İçel'den milletvekili seçildi. Mehmet Emin İnankur'un mesleği ticaret olup mebus olarak seçilmeden önce Silifke idare meclisinde aza olarak görev yaptı. Seçim mazbatasının tarihi 29 Haziran 1339 (29 Haziran 1923) olup 84 oy ile mebus seçilmiştir. 11 Ağustos 1923 tarihinde de meclise katılmıştır¹⁰¹.

İktisat, Nizamname-i Dâhili, Memurin-i Muhakemat, Umur-ı Tasarrufiye ve Ticaret Komisyonları üyeliklerinde ve Umur-ı Tasarrufiye Komisyonu Başkanlığında bulundu. Bakaya ve Asker Firarilerinin Affı Hakkında Kanun teklifi ve Genel Kurul'da bir konuşması vardır¹⁰².

Üçüncü Dönem seçimlerine katılarak yapılan seçimde 154 oyla İçel'den milletvekili seçildi. 1 Ekim 1927'de mazbatasını almış ve 1 Kasım 1927'de Meclis'e katılmıştır. 2 Kasım'da mazbatasını onaylanmıştır. Maliye Komisyonunda çalışmıştır¹⁰³.

Dördüncü Dönem milletvekili seçimlerine katıldı. Seçim sonucu İçel milletvekili olarak 4 Mayıs 1931 tarihinde Meclis'e katıldı. Olağanüstü 1-3 toplantı yıllarında Maliye, dördüncü yılda Milli Eğitim Komisyonu'nda görev almıştır. Ayrıca üçüncü toplantı yılında Orman Kanunu tasarısının incelenmesi için kurulan geçici komisyonda görev yapmıştır¹⁰⁴. 5, 6 ve 7.dönemlerde de İçel milletvekilliği yapan Mehmet Emin İnankur 30 Eylül 1944'te vefat etmiştir¹⁰⁵.

¹⁰¹ TBMM II. ve III. Dönem İçel Sancağı Mebusu Emin Bey(Mehmet Emin İnankur'in Seçim Mazbatası.

¹⁰² Kazım Öztürk, *TürkParlamentoTarihi, TBMM- II. Dönem (1923-1927)*, C.2, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s.380.

¹⁰³ Kazım Öztürk, *TürkParlamentoTarihi, TBMM- III. Dönem (1927-1931)*, C.3, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s.299.

¹⁰⁴ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM- IV. Dönem (1931-1935)*, C.2, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s.267.

¹⁰⁵ Öztürk, *TBMM II. Dönem (1923-1927)*, s.379.

1.5.2. Mehmet Tevfik MARULYALI (MARLALI)

1875 yılında Akseki kazasında doğmuştur. Mesleği tabiplik olan Mehmet Tevfik Bey'in babası Hacı Hasan'dır. Ağustos 1892 yılından Eylül 1895 yılına kadar İstanbul'da Numune-i Terakki

Okulunda ilk ve rüştiye öğrenimini tamamlamıştır. Eylül 1895 yılı içinde Mekteb-i Mülkiye-i Şahane İdaresine girmiştir. Bu mektepten 1899 Ağustos'unda mezun olmuştur. Eylül 1900'de

Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyeye girmiştir. Birinci ve ikinci seneleri sınavlarını bir sene vermiş bundan dolayı bu mektepten beş senede mezun olmuş ve 757 numaralı doktorluk diplomasını almıştır. Beş ay Anamur Kazası Belediye Tabipliğinde fahri olarak vazife ifa etmiştir. 25 Nisan 1906 tarihinden Eylül 1907 sonuna kadar Elbistan Kazası Belediye Tabipliğinde bulunmuştur. Şubat 1912 tarihine kadar çalıştıktan sonra Anamur Belediye Tabipliğinden istifa edip, Temmuz 1912'de Ermenek Hükümet Tabipliğine getirilmiştir. İki ay sonra istifa edip Birinci Dünya Savaşı'na kadar İstanbul'da mesleğini serbest olarak icra etmiştir. Savaşa yüzbaşı rütbesiyle, önce Haydarpaşa Sevkiyat Komisyonu ve Seferi Sevk Komisyonlarında iki sene tabip olarak görev yapmıştır. On Üçüncü Depo Alayı ile Galiçya'ya gidip bir yıl sonra baştabip olarak alayı ile Halep'e gitmiş ve 19. fırkaya atanmıştır. Şam'da görev yapmış ve daha sonra Beyrut üzerinden İstanbul'a gelerek yeniden serbest tabipliğe başlamıştır. TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katılan Doktor Tevfik Efendi Haziran 1923'te yapılan seçimde Merkez kazadan 13, Mut'tan 11, Anamur'dan 27, Gazi Paşa'dan 0 ve Gülnar 23 oy alıp genel toplamda 74 oy alarak, İçel'den milletvekili seçildi.

11 Ağustos 1923 tarihinde meclise girmiş ve Meclis-i Heyet-i Umumiye'nin 13 Ağustos 1923 tarihindeki toplantısında mazbatasını tasdik edilmiştir¹⁰⁶.

¹⁰⁶ TBMM II. Dönem İçel Sancağı Mebusu Mehmet Tevfik Marulyalı (Marlali)'nin Seçim Mazbatası.

Meclis sonrasında serbest tabiplik mesleğini yürüten Dr. Mehmet Tevfik Marulyalı, 8.11.1942’de vefat etmiş, cenazesi Kısıklı’da Selami Ali Efendi mezarlığına gömülmüştür.¹⁰⁷

1.5.3. Hakkı Bey (Mehmet Hakkı SAYDAM)

seçilmiştir.

1874 yılında İstanbul’da doğdu. Babası merhum Hacı Ahmet Efendi ve annesi merhume Zehra Hanım’dır. Ankara’da ikamet etmektedir. Biraz Fransızca bilmektedir. M. Hakkı Bey’in medeni durumu bekâr olarak kaydedilmiştir. İstihdam binbaşılığından emeklidir. Mebus olarak seçilmeden önceki son vazifesi İstanbul Belediye Genel Meclisi üyesidir. 154 oy ile mebus

Mehmet Hakkı Bey 1895 yılı başında Topçu Mektebi’nden istihkâm teğmeni olarak mezun olmuştur. Değişik istihkâm taburlarında görev yapmıştır. İstihkâm komisyonlarında bulunmuş ve Hicaz hattında çalışmıştır. Yunan Savaşı’nda Çanakkale’de, İtalya Harbi’nde İşkodra’da bulunmuştur. Balkan Harbi’nden I. Dünya Savaşı’na katılmıştır. 1903’te yüzbaşı, 1908’de kolağası (kıdemli yüzbaşı) rütbelerine yükselmiş ve 1912’de binbaşılığa terfi etmiştir. Haziran 1914 sonunda Halep’te bulunan 6. Kolordu İnşaat Şube Müdürü olduğu sırada kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır. 1913 yılında İstanbul Belediye Genel Meclisi’ne üye olarak seçilmiş ve bu görevini sürdürmekte iken TBMM 3.Dönem seçimlerine katılmış ve İçel milletvekili seçilmiştir. 1 Ekim 1927 tarihinde mazbatasını almış ve 1 Kasım’da Meclis’e katılmıştır¹⁰⁸.

Mehmet Hakkı Bey’in 4. Dönem meclis çalışmalarına baktığımızda 4 Mayıs 1931’de Meclis’e katıldığı ve dönem boyunca Bayındırlık Komisyon’unda çalıştığı görülmektedir¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Öztürk, *TBMM- II. Dönem (1923-1927)*, s.382.

¹⁰⁸ *TBMMIII. Dönem İçel Sancağı Mebusu Hakkı Bey(Mehmet Hakkı Saydam)’in Seçim Mazbatası*.

¹⁰⁹ Çoker, *TBMM-IV. Dönem (1931-1935)*, s.268.

1.5.4. Mehmet Emin İnankur ile Sadık Taşucu Arasındaki Siyasi Mücadele

Sadık Taşucu, Silifke'nin Taşucu bucağındandır. Taşucu bucağının sivil paşası Hacı Mehmet'in oğludur. Saltanat döneminde padişahın Hacı Mehmet'e verdiği sivil paşalık unvanı ile çağırılmıştır. Hacıpaşazade Sadık, Birinci Dönem Adana mebusu olan Dr. Eşref'in damadıdır. Dr. Eşref ise Mustafa Kemal yanlısı ve Adana'nın sayılı kişilerindendir. Mondros Mütarekesi gereğince Fransızlar Adana'ya girince evvela şehrin ileri gelenlerini toplayarak başka yerlere sürmüşlerdir. Dr. Eşref de bu sürülenler arasındadır. Sürgün yeri ise Silifke'dir. Ailesini alarak Silifke'ye gelen Dr. Eşref buradan Ankara'ya başvurarak Adana mebusu olmuştur. Sadık Taşucu, Dr. Eşref'in kızını bu şekilde tanımış ve evlenme törenleri Silifke'de olmuştur. Sadık Taşucu'nun kayınpederi, ileri görüşlü bir Adanalıdır. Bayan Besime ise oldukça bilgili ve görgülü bir insandır. Sadık Taşucu ise bir süre Beyrut Koleji'nde eğitim görmüş olan bir Silifkelidir¹¹⁰.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 27 Ocak 1925'te Silifke'yi ziyaret edeceğinin haber alınması Taşucu belediye başkanı, bucak müdürü ve Sadık Taşucu'ndan oluşan Taşucu Heyeti'nin hemen Mersin'e hareket etmesi sonucunu doğurmuştur. Gazi, Sadık Taşucu'nun kendisini karşılamak üzere Mersin'e kadar gelmesinden ayrıca Tekir Çiftliği ile Silifke karayolu hakkında vermiş olduğu bilgilerden oldukça memnun kalmıştır¹¹¹.

Sadık Taşucu'nu Mustafa Kemal'in gözünde değerli kılan diğer bir husus ise onun Beyrut Fransız Kolejinde edindiği medeni yaşantısıdır. Aynı zamanda İçel vilayetinde idare meclisi üyesi de olan Sadık Taşucu, sahibi

¹¹⁰ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.115-116.

¹¹¹ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.40; Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.140.

olduğu *İçel Gazetesi* ile de CHP'ye ve Atatürk'e gönülden hizmet vermektedir¹¹².

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, Taşucu'nda bulunduğu sırada beğendiği ve satın almayı düşündüğü çiftliğin işlemlerini yaptırmak üzere yine Sadık Bey'i görevlendirmesi¹¹³ ve ayrıca Sadık Bey'e çiftliği alması için özel vekâletnamesini vermesi, Atatürk'ün Taşucu'na vermiş olduğu önemin bir başka göstergesidir. Taşucu, Atatürk'ün özel vekâletnamesiyle girdiği ihaleyi kazanacak ve çiftliği satın alacaktır¹²¹. Sadık Taşucu'nun eşiyle birlikte çiftliğin tapusunu vermek üzere Ankara'da Atatürk'e konuk olmaları Mustafa Kemal'in de Silifke'ye ikinci gelişlerinde doğrudan doğruya Besime-Sadık Taşucu çiftinin Taşucu'ndaki evine inmesi¹²² Taşucu ailesi ve Atatürk yakınlaşmasının diğer bir göstergesi olacaktır.

Hafız Emin İnankur ise Son Osmanlı Mebusan Meclisinde Silifke milletvekilliği yapmıştır. Ayrıca Birinci Dönem TBMM'ye katılmak üzere aday gösterildiği Silifke'de 57 oy alarak seçimleri kazanmasına rağmen sağlık sorunlarını öne sürerek Meclis'e gitmemiştir. 1920-1923 yılları arasında Silifke Müdafaa-i Hukuk ve Kızılay Cemiyetlerine başkanlık yapan İnankur, II. Dönem TBMM'ye katılmak üzere yeniden aday gösterildiği Silifke'de 84 oy alarak seçimleri kazanmış ve Silifke'den milletvekili seçilmiştir.

Yukarıda saymış olduğumuz bu nedenlerle Silifke'de Cumhuriyet Halk Partisi adına aktif politika yapan ve Gazi Mustafa Kemal'in desteğini alan iki şahıs vardır. Biri Osmanlı Mebusan Meclisi'nden bu yana Silifke milletvekilliğine devam eden 50 yaşlarında güçlü ve tecrübeli Hafız Emin İnankur, diğeri ise Vilayet İdare Meclisi üyesi olan 30 yaşlarında tecrübesiz fakat girişimci Sadık Taşucu'dur¹¹⁴.

Atatürk'ün Silifke'ye yaptığı ikinci geziden sonra Sadık Taşucu'nun Silifke'de milletvekili olma adına seçim yarışına girmesi ortamı

¹¹² Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.133-134.

¹¹³ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.175. ¹²¹ Süleyman Kara, *Silifke Atatürk Evi*, Emlak Kredi Bankası Yayınları, Ocak 1984, s.21. ¹²² Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.181.

¹¹⁴ *Silifke Tarihi*, s.133.

Aslan,

gerginleştirecek, bu durum Sadık Taşucu ile Silifke Milletvekili Hafız Emin İnankur arasında seçim savaşına neden olacaktır. Üçüncü Meclis seçimleri öncesinde yapılan seçim çalışmalarında Sadık Taşucu yayınladığı *İçel Gazetesi* 'nde Hafız Emin hakkında oldukça ağır yazılar yazmıştır.

Mehmet Emin İnankur ise Sadık Taşucu'nun Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Tekir Çiftliği'ni alması için Sadık Taşucu'na verdiği vekâletnameyi Taşucu'nun kötüye kullandığını ve devlet memurlarına baskı yaptığını iddia etmiştir. Silifke Cumhuriyet Halk Partisi içerisindeki karşılıklı bu iddialar genel başkana ulaşınca Gazi bu durumdan oldukça rahatsızlık duymuştur. 1927 tarihinde yapılan Üçüncü Dönem milletvekili seçimlerini Hafız Emin İnankur kazanmış, Sadık Taşucu'nun ise Cumhuriyet Halk Partisi İl Başkanlığı ve çiftlikle ilgili yetkileri elinden alınmıştır. Bu durum Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Sadık Taşucu'nun yetkilerini azalttığına işaretir¹¹⁵.

Atatürk Silifke'ye üçüncü gelişinde özellikle CHP içindeki sen ben kavgalarından oldukça rahatsızlık duymuştur. Sadık Taşucu'nun Atatürk'ün Silifke'ye yaptığı üçüncü seyahatinde yayını daha önce durdurmuş olduğu *İçel Gazetesi* 'nin orijinal bir sayısını çıkarması, çıkardığı bu sayıyla CHP'nin çalışmalarına karışması Atatürk'ü oldukça öfkelenmiştir¹¹⁶. Bunun üzerine Gazi, Sadık Taşucu'nun partiden çıkarılması talimatını vermiştir¹¹⁷. Bütün bu gelişmelerle birlikte Serbest Fırka'nın da Silifke belediye seçimlerindeki başarısı, Sadık Taşucu'nun kendisini Silifkeli muhalifler arasına atmasına neden olmuştur¹¹⁸. Sadık Taşucu'nun 1925 yılında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'i Mersin'de karşılamaya gitmesiyle başlayan yükselişi 1926'da Gazi'nin Sadık Taşucu'nun konağında kalmasıyla zirveye ulaşmıştır. Bu yükseliş Sadık Taşucu'nun 1931 senesinde partiden çıkarılmasıyla sifıra inmiştir¹¹⁹. Mehmet Emin

¹¹⁵ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.236-240.

¹¹⁶ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.258-259.

¹¹⁷ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.266.

¹¹⁸ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.254.

¹¹⁹ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.239-240.

Aslan,

İnankur ise 2. ve 3. dönemlerin ardından 4, 5, 6 ve 7.dönemlerde de İçel milletvekili seçilmiştir¹²⁰. Böylece 1923 yılında başlayan milletvekilliği 1944 yılına kadar sürmüştür¹²¹.

1.6. Hoca Askeri Hadisesi

3 Mart 1924'te Türkiye Cumhuriyeti'nin laikleşmesi yönünde çıkartılan birtakım yasaların TBMM'de kabul edilmesinden bir müddet sonra Silifke'de Hoca Askeri Hadisesi meydana gelmiştir. Bu olayın yaşanmasında Hoca Askeri lakabıyla tanınan Sivaslı Mehmet Askeri etkili olmuştur. Dayısını ziyareti sırasında bulunduğu Silifke'de Ramazan ayının yaklaşması ve Silifke halkının vaaz vermesi için talepte bulunması üzerine burada kalmıştır. Bu olayda Silifke'de Ramazan ayı içerisinde meydana gelmiştir¹²².

Hoca Askeri Hadisesi, halkın dinî duygularından faydalanan Hoca Askeri'nin Silifke'de sebep olduğu gerici yönlü bir ayaklanmadır¹²³.

Ramazan ayı boyunca Silifke'de vermiş olduğu vaazlarda, halkı, yeni kaldırılmış olan saltanat ve hilafete yeniden özendirmek amacıyla konuşmalar yaptığı anlaşılan Hoca Askeri, Atatürk'ün bu iki devrimini eleştirmiştir. Askeri'nin Silifke'yi seçme sebebi Silifke'nin ilk milletvekillerinin kaldırılan saltanat ve hilafet yanlısı tutumlarının hala devam ettiğini düşünmesi, bunun yanında Silifke halkını tutucu bir halk olarak algılamasından kaynaklanmıştır¹³³.

Hoca Askeri'nin Alâeddin Camii'nde vermiş olduğu vaazlar ve bu vaazlardaki etkili konuşmaları Silifke halkı tarafından oldukça beğenilmiş, cami onu dinlemeye gelenlerle dolup taşmıştır¹²⁴.

¹²⁰ Öztürk, *TBMM- II. Dönem (1923-1927)*, s.379.

¹²¹ *Atatürk Silifke'de*, s.135.

¹²² Erol Akcan, "... İnkılâpların Taşradaki Yansıması: Hoca Askeri Olayı", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 5, S.59, Kasım 2017, s.161-162.

¹²³ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.119.

¹³³ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.299.

¹²⁴ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.122.

¹³⁵ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.299.

Aslan,

Dönemin Silifke Müftüsü Emin Efendi verdiği vaazlarla halkı etkisi altına alan Hoca Askeri'nin bu yönünden kuşku duymuş ve onun vaazlarını takip etmeye başlamıştır. Silifke Müftüsü, Askeri'nin konuşmalarında devrimlerin aleyhine bir takım örtülü sözler söylendiğini tespit etmiştir¹²⁵. Hoca Askeri vaazlarında 3 Mart 1924 tarihinde Türkiye'yi laikleştirmek için çıkartılan kanunlarla oluşturulmaya çalışılan devlet düzenini de açıkça eleştirmektedir¹²⁵.

Hoca Askeri'nin Cumhuriyet ve hükümetin aleyhine çalıştığı ayrıca dinî sohbetler adı altında verdiği vaazlarının halkı Cumhuriyet yönetiminden soğutma amacı taşıdığı görülmüştür. Ayrıca Birinci Meclis'teki Mersin ve İçel milletvekillerinden övgü ile söz etmesi bazı mebuslarla olan ilişkisini de göstermektedir¹²⁶.

¹²⁵ Akcan, "... İnkılâpların Taşradaki Yansıması: Hoca Askeri Olayı", s.164.

¹²⁶ *Atatürk Silifke'de*, s.122-123.

Aslan,

Silifke Müftüsü ulaştığı bu sonuçları Silifke valisine bildirmiş, devlet yetkilileri ile Hoca Askeri arasındaki yaşanan sorunlar Silifkeliler tarafından öğrenilince bu sefer de camide birtakım toplantılar yapılmaya başlanmıştır.

Bu olay dönemin basınında şu şekilde yer bulmuştur:

Cumhuriyet Gazetesi’ne göre; Silifke’de Ramazan ayında bir olay meydana gelmiştir. Hoca Askeri adında bir vaizin camide saçma sapan konuşması üzerine hükümete getirilerek ifadesi alınmak istenmiştir. Bu olayın duyulmasıyla bazı kişiler birtakım gericilerinde kışkırtmasıyla Hükümet Konağı’na doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Kendilerini ilgilendirmeyen şeyleri öğrenmeye çalışan halk kitlesinin de bu gruba katılmasıyla sayıları artan bu kişiler Hükümet Konağı önünde toplanmış ve “Valiyi görmek isteriz!” diyerek slogan atmaya başlamıştır. Bu grup önlerine çıkan ve kendilerini dağılmaları yönünde uyarın bir baş komiseri de darp etmiştir. Vali Kemal Bey’in yaşanan bu olayı Ankara’ya bildirmesiyle Adana’dan Silifke’ye jandarma kuvvetleri gönderilmiştir.

Yardıma gelen bu kuvvetlerin de desteğiyle olay daha fazla büyümeden önlenmiştir. Jandarma müfettişi Halil Rıfat Bey ile mülkiye müfettişlerinden Hüsnü ve Fuat Beyler soruşturma yapmaya memur edilmiştir. Soruşturma sonucunda bu olaya sebep olan Hoca Askeri ile yedi sekiz kişi tutuklanmıştır. Bu kişiler şimdi Silifke hapishanesinde bulunmaktadır. Müfettişler olayda ihmali görürdükleri jandarma kumandanını görevinden almış, polis komiseri ise açığa alınmıştır. Olay mahalli, hadiselerin üstünde görürdükünden tutukluların Ankara’da yargılanmasına karar verilmiştir.¹²⁷

İleri Gazetesi’ne göre; Hükümet Konağına doğru bir grubun topluca hareket etmesi kendini ilgilendirmeyen şeyleri belli etmeden öğrenmeye çalışan bir grup üzerinde heyecan uyandırmıştır. Merak nedeniyle dükkânlarından çıkanlarla birlikte kalabalık bir grup hükümet konağı önüne gelmiştir. Kışkırtıcıların “Valiyi görmek isteriz!” diyerek halkı galeyana getirmesi üzerine Vali Kemal Bey polis komiserini göndermiştir. Komiser Efendi halkın bir kısmını engellemiş, kışkırtıcılara da nasihat ederek dağılmalarını söylemiştir. Birkaç azgın gericisi muavinin bu ihtarını

¹²⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Mayıs 1924, s.3.

dinlememiş, bu sefer de işi “Hocayı isteriz!” demeye kadar götürüp komisere karşı üzücü bir şekilde saldırıya geçmişlerdir. İş çıkırından çıkınca da Hoca’yı daireden alıp götürmüşlerdir. Olay esnasında mahallî jandarma kumandanı vazifesinde zafiyet göstermiştir. Jandarma kumandanının bu tutumu devlet yetkililerine anında bildirilmiş, kolluk kuvvetlerinin sevk edilmesi ile de bir iki saat içinde huzur sağlanmıştır. Mülkiye ve jandarma müfettişlerinin olay mahalline hareket etmesiyle yapılan soruşturma neticesinde yedi sekiz kişiden ibaret olan kışkırtıcılarla Hoca Askeri yakalanarak tutuklanmıştır. Jandarma kumandanına ihmalden dolayı işinden el çektirilmiş, komiser ise değiştirilmiştir. Böylece asayiş mutlak bir surette ve tez elden tesis edilmiştir. Mesele mahallî bir hadise olmanın üstünde görüldüğü için davaya bakacak mahkemenin hükümet merkezine nakli düşünülmektedir¹²⁸.

17 Mayıs 1924’te Ankara Ceza Mahkemesi’nde görülmeye başlanan davada “Silifke Hadisesi” faillerinin yargılanmasına geçilmiştir. Hoca Askeri Efendi Mehmet, hıyanet-i vataniye suçuyla, Silifkeli eşraftan CHP Silifke Reisi Hacı Hulusi, İmam Molla Mehmet, Müezzın Halil, Sucu Kerim, Bakkal Ali, Kürt Hüseyin ve İbrahim oğlu İbrahim ise hadiseye ikinci dereceden karışmış olmaktan yargılanmaktadır. Mahkeme heyeti önce Vaiz Efendi’ye hüviyetini sormuştur. Vaiz Efendi ifadesinde aslen Sivas’ın Aziziye kazasının Sadabat nahiyesinin Seyradan/Siradan köyünden ve Avşar aşiretinden olduğunu belirtmiştir. İlk tahsilini Kayseri’de yaptıktan sonra Mısır’a gittiğini ve buradaki en büyük üniversite olan Camiü’l-ezherden mezun olduğunu daha sonra ise İstanbul’a giderek Medresetü’l-vaizin ile Darülfünun Ulum-ı Aliyye şubesini bitirdiğini söylemiştir. Şeyhülislamlık makamı tarafından genel vaiz tayin edildiği Dördüncü Orduda Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıcından mütarekeye kadar geçen sürede cephelerde vaaz ederek Müslümanları din görevleri konusunda aydınlatmakla görevlendirildiğini, Milli Mücadele esnasında ise Bandırma, Balıkesir, Adapazarı ve Kandıra halkını Kuvayımilliye’ye destek vermeye ve onları çeteler oluşturmaya teşvik ettiğini anlatmıştır.

¹²⁸ *İleri Gazetesi*, 13 Mayıs 1924, s.2.

Mahkeme Başkanı'nın Silifke'ye ne zaman geldiğini sorması üzerine Silifke'ye Recep'in on beşinde geldiğini belirtmiştir. Kozan civarındaki Kars-ı Zülkadriye'ye kendilerini uzun müddet görmediği 110 yaşındaki validesini ve şehit iki biraderinin çocuklarını görmeye gittiğini, çocuklarının düğününü yaptıktan sonra oradan Silifke'ye Ali Bey isimli dayısının yanına geldiğini, Ali Bey'in kerimesi Leyla Hanım'ı validesinin yanına götürmek istediğini anlatmıştır. Halkın Mısır'da tahsil gördüğünü duyduğunu Kur'an-ı Kerim'i de güzel okuduğunu İstanbul'da verdiği vaazlarının meşhur olduğunu ve Ramazan ayının yaklaşması sebebiyle de halktan gelen vaaz etme teklifini kabul ederek Silifke'de kaldığını anlatmıştır. Mahkeme Başkanı'nın Cumhuriyet ve cumhuriyet erkânı hakkında ne düşündüğünü sorması üzerine ise Vaiz Efendi *"Cumhuriyet yüceltilmiş halk hükümetidir. Gazi Paşamız, İsmet Paşamız muhteremlerdir. Diğer hükümet erkânımızın hepsi memlekete hizmet etmişlerdir."* şeklinde cevap vermiştir. Mahkeme Başkanı'nın vaazları esnasında Türk Ocağı'na devam eden gençler ile medreseler hakkında ne söylediğini sorması üzerine Türk Ocakları hakkında bir şey söylemediğini orada harap halde bir medresenin bulunduğunu, medresenin helâsının da harap halde bulunduğunu ve bunu tamir ettirmelerini söylediğini anlatmıştır. Helânın tamiri için beş yüz kuruş iane toplandığını, Belediye'nin bu para ile tamire başladığını, amelenin bir gün çalışarak paydos ettiğini anlatan Hoca Askeri vaazında bu durumlar hakkında "yazıktır, günahtır" dediğini belirtmiştir. Müftü'nün valiye "Bu adamı vaazdan men et!" şeklinde konuşmasıyla vali tarafından çağrıldığını söylemiş, valinin ise kendisini müftünün İstanbul'a gidinceye kadar vaazına ara vermesi konusunda uyardığını belirtmiştir. O sırada ezanın okunduğunu ve halkın da kendisini camide göremeyince telaşlandığını bu sebeple de halkın valiyi görmek istediğinden bahsetmiştir. Birkaç kişinin hükümete gönderildiğini, bu gidenlere yolda kalabalıkların da eklenmesiyle valinin firar ettiğini, başkomiserin de halkı tahkir ettiğini anlatmıştır. Halkın valiyi görme konusunda ısrarcı olmasıyla Ankara'ya vali tarafından isyan gerekçesiyle telgraf çekildiğinden bahseden Hoca Askeri, ardından ise süngülü askerlerin gelerek kendilerini tutukladığını belirtmiştir. Ayrıca Cumhuriyet aleyhinde bulunmadığını da sözlerine eklemiştir. Silifke valisinin olayı mahallî hadiselerin üzerinde görerek davanın Ankara'da

görülmesini talep ettiğini bu nedenle Ankara'ya getirildiklerini söylemiş,“Adaletinizden ümitvarım.” diyerek sözlerini bitirmiştir. Daha sonra ise Mahkeme Başkanının diğer sanıkları sorguya çekmesinin ardından yargılama on gün süreyle ertelenmiştir. *Cumhuriyet Gazetesi* muhabiri, Hoca Askeri'yi mahkeme sonrasında ziyaret ettiğinden bahsederek bu ziyarette Askeri'nin mahkemede söylediklerini kendisine aynen tekrar ettiğini, mahkemede anlattıklarına ek olarak ise kendisine şu bilgileri verdiğini anlatmıştır:

Birkaç muallimi oruç yerken yakaladığını polis ve doktorun oruçlu olduklarına dair rapor vermesi üzerine bu kişilerin serbest bırakıldığını camideki vaazında ise “*Bir muallim, talebesinin karşısında rakı içer sonra bunun haram olduğunu da söylemezse talebenin itikadı bozulur.*” dediğini, Cumhuriyet için bir şey söylemediğini gazetelerin ise yalan haberler verdiğini belirtmiştir. Röportaj sonunda ise muhabirden anlattığı bu bilgileri gazetede yayınlamasını rica etmiştir¹²⁹.

Mahkemenin son duruşmasına da katılan *Cumhuriyet Gazetesi* muhabiri duruşmada yaşanan ilginç olayları ve bu olaylara dair izlenimlerini göndermiş olduğu telgrafla şu şekilde belirtmiştir:

Saat 3.45'te başlayan Silifkelilerin son mahkemesinde büyük bir kalabalık olduğunu sanıklardan bilhassa Hoca Askeri'nin jandarmalar arasında getirilirken benzinin soluk olduğunu söyleyen muhabir, Hoca Askeri'nin duruşmadan önce devamlı tespih çektiğini dudaklarının kımlıdayışından ise bir şeyler okuduğunun anlaşıldığından bahsetmiştir. Mahkemenin açılışında, mahkeme başkanının “Karar okunacaktır.” diyerek söze girdiğini, Hoca Askeri'nin ise “Reis Bey Efendi hazretleri adalet namına...” diye söz söylemek istediye de mahkeme reisinin kendisine mâni olduğunu söylemiştir.

Duruşma esnasında savcının önce iddianameyi okunduğundan ve bu iddianameye göre de mahkeme heyetinin kararını açıkladığından söz eden muhabir, Hoca Askeri Hadisesi ile ilgili hazırlanan iddianameyi ve mahkeme

¹²⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Mayıs 1924, s.2.

heyetinin bu iddianameye göre verdiği kararı okuyucularıyla şu şekilde paylaşmıştır:

Camide bir kısım halkı başına toplayarak medreselerin kaldırılmasını eleştiren Hoca Askeri'nin dinî duygulardan faydalanarak halkı hükümet şekli aleyhine kalkışmaya teşvik ettiğini, Askeri'nin esasen öteden beri zararlı fikir sahiplerinden olduğunu, millî hükümet aleyhine propaganda yapmak üzere Adapazarı'na gönderildiğini, İstanbul'da bazı camilerde verdiği vaazlar esnasında darülfünundaki kadın erkek müşterek eğitimi bahane ederek halkı galeyana getirdiğini, bir vaazında ise Sünniler ve Şiiler arasındaki eskiye uzanan mezhep ayrılıklarını söz konusu ederek aralarına anlaşmazlık soktuğunu belirten savcı, Hoca Askeri'nin Hıyanet-i Vataniye Kanununu üçüncü maddesinin son fıkrası gereğince idamını talep etmiştir.

Mahkeme heyeti, Hoca Askeri hakkında okunan bu iddianameyi kabul ederek sanığı idam cezasına çarptırmıştır. Sanıklardan Hakkak Emin ve Lütfi Bey ise beraat etmişlerdir. Diğer sanıklar İmam Molla Mehmet, Müezzın Halil, Bakkal Ali ve Sucu Kerim'in de görev halindeki komiseri darp ve yaraladıkları anlaşıldığından bu kişilerin yaptıklarının Hoca Askeri Efendi'nin fiili hıyanet kanunun üçüncü maddesinin son fıkrasına uyan durumundan dolayı idamlarına, Silifke CHP Reisi Hacı Hulusi, Kürt Hüseyin Çavuş ve İbrahim'in cezalarının hıyanet-i vataniye kanununun üçüncü maddesine uygun olarak onar sene müddetle küreğe konulmalarına, ancak bunların daha vahim hadiselerle sebep vermek ellerinde iken bunu yapmamaları nedeniyle hafifletici sebeplerden dolayı cezalarının üçer sene geçici olarak kalebentliğe çevrildiğine, diğer sanıklardan icra memuru sabık Abdurrahman, İmam Molla Mehmet, Bakkal Ali, Dalık Bayram, Felek Mehmet ve Buldun Mehmet Çavuş'un da altışar ay hapsine karar vermiştir. Kararın Hoca'nın idamına ait fıkrası okunduktan sonra, Mahkeme Başkanı, Hoca'ya hitap ederek ve hıyanet-i vataniye kanununun üçüncü maddesini okuyarak: “ *Mahkeme idamınıza karar vermiştir. Bu karar temyize açıktır. Sabır ve metanet gösteriniz. Hakkınızda adalet tecelli eder.* ” demiştir. Hoca ise “*Efendim, halk hükümeti, cumhuriyet var olsun baştan aşağıya!*” diyerek mukabele etmiştir. Mahkeme Başkanı kararın okunmasına devam ederken Hoca Askeri ise kendisine ait kısımlar okununca, başının hareketleriyle, okunanları reddetmiştir. Beraat edenlerse çıkışta “*Yaşasın adalet ve cumhuriyetimiz!*” diye bağırmıştır. Hoca ise “*Allah hâkim ve adildir.*” diyerek bağırmıştır. Bu karar daha sonra temyize gidecek, orada onaylanması durumunda ise infazı meclisteki kabulünden sonra gerçekleşecektir¹³⁰.

...Polis ve jandarma eşliğinde mahkemeye getirilen Hoca Askeri, adalet namına bir kelime söylemeye müsaade istemişse de Mahkeme Reisi mahkemenin son bulduğunu söyleyerek Hoca Askeri'den kararı dinlemesini istemiştir. Azadan Nazım Bey'in okuduğu kararın özeti ise şu şekildedir:

Hoca Askeri'nin halkı mevcut hükümet aleyhine sürekli olarak kışkırttığını, halk arasında ikilik çıkarmaya çalışarak arabozuculuk yaptığını,

¹³⁰ , 6 Haziran 1924, s.1.
Cumhuriyet Gazetesi

mütareke döneminde düşmanla mesai ortaklığı yapan Hürriyet ve İtilaf Fırkası erkânından bazı kişilerle ilişki içinde olduğunu, İstanbul’da iken de R.1339 (M.1923) yılında Süleymaniye Camii’nde verdiği vaazda darülfünundaki müşterek (kadın-erkek) tedrisat aleyhinde söylemlerinden dolayı darülfünün talebesiyle ahali arasında kavgaya sebebiyet verdiğini, ayrıca Sünni ve Şii mezhebi arasına sürekli anlaşmazlık soktuğu ayrıntılarıyla izah edilerek Hoca Askeri’nin işlediği suçlardan dolayı Hıyanet-i Vataniye Kanunu’nun 3. maddesinin son fıkrası gereğince idam cezasına çarptırılmasına karar verilmiştir. Diğer suçlulardan, Hoca’yı Silifke zabıtasının elinden kurtarmak için ön ayak olanlardan Kerim Çavuş, Hacı Hulusi ve Halil, memleketin emniyet ve asayişini ihlal ettiklerinden dolayı onar sene kürek cezasına çarptırılmıştır. Fakat olay meydana geldiğinde daha vahim hadiseler meydana vermek kendi ellerinde olduğu halde bunu yapmamaları ve dağılmaları hafifletici bir sebep olarak görüldüğünden cezaları üçer sene kalebentliğe çevrilmiştir. Diğer sanıklardan Abdurrahman, Mehmet, Osman ve İbrahim’in de altışar ay hapislerine, Lütfü ile Emin’in ise beratlarına karar verilmiştir. Hoca Askeri idam kararını sükûnetle karşılamış, “*Allah adildir.*” demiştir. Reis, mahkeme kararının temyize açık olduğunu bu nedenle sanıklardan karamsar olmamalarını istemiştir¹³¹.

Ankara Ceza Mahkemesinin vermiş olduğu bu karar Hoca Askeri ve ailesinin itirazı sonucu temyize gitmiş, sanıklar yeniden yargılanmaya başlanmıştır. Temyizden dönen davanın 20 Eylül tarihli karar duruşmasına da katılan *Cumhuriyet Gazetesi* muhabiri karar duruşmasıyla ilgili izlenimlerini ise şu şekilde anlatmıştır:

Duruşma günü mahkeme salonu ve pencerelerinin yüzlerce kişi tarafından işgal edildiğinden bahseden muhabir, Mahkeme Heyeti’nin saat tam altıda yerlerine geldiğini ve alınan kararların mahkeme heyeti tarafından sanıklara okunmaya başlandığını söylemiştir. Mahkeme heyetinin vermiş olduğu karara göre Hoca Askeri’nin hükümet şekli aleyhinde vaazda bulunmasından dolayı suçlu bulunarak Hıyanet-i Vataniye Kanunu’nun 3. maddesi uyarınca üç sene müddetle kalebentliğine mahkûm edildiğini

¹³¹ *İleri Gazetesi*, 6 Haziran 1924, s.4.
Cumhuriyet Gazetesi

yattıkları süreyi de göz önünde bulunduran mahkemenin tüm sanıkların tahliyesine karar verdiğini anlatan Cumhuriyet Gazetesi muhabiri, bu kişilerin mahkeme çıkışında “*Yaşasın cumhuriyet, yaşasın adalet!*” diye bağırıklarını belirtmiştir¹³².

17 Şubat 1925'te Doğu Anadolu'da Şeyh Sait İsyanının çıkması sonucu Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun birinci maddesi 25 Şubat 1925'te değiştirilecek, değişiklik yapılan bu maddeye göre dini siyasete alet edip halk arasında karışıklık çıkarmaya çalışanlar da vatan haini sayılacaktır¹³³.

Bu kararın alınmasından bir müddet sonra Bakanlar Kurulu 25 Mart 1925'te Hoca Askeri ile ilgili şu kararnameyi kabul etmiştir:

Silifke Hadisesi'nden dolayı mahkûm edilmiş, hal ve eylemleri Takriri Sükûn Kanunu'na muhalif ve daima şüpheli olarak görülmüş olan Hoca Askeri'nin Kozan, Ceyhan ve Osmaniye yöresindeki seyahati sakıncalı görülmüş olduğundan hakkında bir karar verilmesi İçişleri Bakanlığınca teklif edilmiş ve durum İcra Vekilleri Heyeti'nin (Bakanlar Kurulu'nun) 25 Mart 1925 tarihli toplantısında gündeme getirilerek Hoca Askeri'nin bahsi geçen havalide seyahatten men edilmesine ve Mersin'de gözetim altında tutulmasına karar verilmiştir¹⁴⁵.

Bakanlar Kurulu'nun almış olduğu yukarıdaki karar neticesinde Hoca Askeri'nin gözetim altında tutulmasına karar verilmiş ayrıca Mersin dışına çıkışı da yasaklanmıştır. Hoca Askeri, Bakanlar Kurulu'nun almış olduğu bu karardan bir gün sonra ise tutuklanmıştır¹³⁴.

Cumhuriyet Gazetesi 6 Nisan 1925 tarihinde Hoca Askeri'nin tutuklanması ile ilgili şu haberi yapmıştır:

Bugün İstiklal Mahkemesine İzmir'den bir, İstanbul'dan iki şahıs getirilmiştir. Mahkeme bugün Hoca Askeri'nin yargulandığı bir davaya bakmıştır. Gerek adı geçen şahsın gerekse Mersin'de tutuklanan Şadi'nin

¹³² , 21 Eylül 1924, s.3.

¹³³ Akcan, “... İnkılâpların Taşradaki Yansıması: Hoca Askeri Olayı”, s.169. ¹⁴⁵BCA, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer: 13.18.4, Tarih: 25.03.1925.

¹³⁴ Akcan, “...İnkılâpların Taşradaki Yansıması: Hoca Askeri Olayı”, s.169.
Cumhuriyet Gazetesi

*yargılanmaları kararlaştırılmıştır. Hoca Askeri, halifecilik ve hükümet şekli aleyhinde propaganda ile sanıktır. Ayrıca Silifke’de çıkmakta olan Taşili Gazetesi yakınlarda İstiklal Mahkemesine verilen Hoca Askeri’nin Silifkeli olmadığını, onun Sivas vilayetinin Aziziye kazasından olduğunu yazmaktadır.*¹³⁵

Ankara İstiklal Mahkemesine sevk edilen Hoca Askeri “halifecilik ve hükümet şekli aleyhinde propaganda yapmakla” suçlanmıştır. Hakkındaki suçlamaları kabul etmeyen Hoca Askeri, mahkeme heyetinin verdiği karara

¹³⁵ , 6 Nisan 1925, s.2.
Cumhuriyet Gazetesi

göre idam cezasına çarptırılmıştır. Alınan bu karar 27 Mayıs 1925'te uygulanmıştır¹³⁶.

Taşili Gazetesi, 27 Mayıs 1925'tarihli yayınında Hoca Askeri'nin idamına ilişkin habere şu şekilde yer vermiştir: *Kendi cinsine mazhar olan bu gibi mahlûklar işte böylece temizlenmelidir*¹⁴⁹.

¹³⁶ Akcan, "... İnkılâpların Taşradaki Yansıması: Hoca Askeri Olayı", s.169

¹⁴⁹*Taşili Gazetesi*, 27 Mayıs 1925, s.3.

İKİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK'ÜN MERSİN'E GELİŞLERİ VE SİLİFKE ZİYARETLERİ

Milli Mücadele'den sonra yurdumuzu istilacılardan temizleyen Gazi Mustafa Kemal, Lozan Müzakereleri sürerken cumhuriyeti kurma hazırlıklarını da sürdürüyordu. Cumhuriyetin sağlam temeller üzerinde kurulması için Milli İktisat Kongresini de toplayan Atatürk, bu kongrelerin ardından ilk yurt gezilerini Adana ve Mersin'e gerçekleştirmişti¹³⁷.

Birinci Büyük Millet Meclisi'nde İkinci Grup Hareketini yürüten ve liderlerinden olan Mersin Milletvekili Çolak Selahattin (Köseoğlu) Bey'in muhalif girişimlerine Mersin ve İçel (Silifke) milletvekillerinin bazıları da destek vermektedir. Birkaç ay önce yapılan devlet başkanlığı seçimlerinde Gazi'nin seçilmesini önlemek için, doğum yeri ve bir de sürekli ikameti bahanesiyle verilen önergeye bu milletvekilleri de imza koymuşlardı. Gazi Mustafa Kemal, Mersin Milletvekili Çolak Selahaddin'in seçim bölgesine giderek halkın görüşlerini öğrenmek istiyordu. 29 Ocak 1923'te Latife Hanım'la evlenen Gazi, bir buçuk ay sonra çıktığı yurt gezisinde Çukurova halkının kahramanlığını takdir ve tebrik etmenin yanında halka çağdaş bir eş ve ailenin nasıl olacağını da göstermek istiyordu. 15 Mart 1923'te Yenice İstasyonu'nda coşkuyla karşılanan Gazi, burada Mersinlilerin kendisini Mersin'e davet etmelerine olumlu cevap vermiştir. Bu sırada Mustafa Kemal Paşa'ya muhalif olan Meclisteki II. Grup milletvekillerinden Mersin Mebusu Ziya (Eraydın) Bey Mersin ve Tarsus heyetlerini Gazi'ye tanıtmaya çalışmış, Gazi de “*Sizin tanıtmanıza gerek yok. Ben onları tanırım.*” diye cevap vermiştir¹³⁸. Mustafa Kemal Paşa, daha sonra bu şekilde davranma nedenini *Birinci Meclis'in çalışma döneminde hiçbir düşünceye dayanmadan kendisine muhalefet eden şimdi ise halka kendisini destekliyormuş gibi*

¹³⁷ Semihi Vural, *Atatürk Mersin'de*, Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Mersin, 2016, s.15.

¹³⁸ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.16.

*göstermeye çalışanların ikiyüzlü siyasetlerine asla tahammül göstermeyeceği şeklinde açıklayacaktır*¹³⁹.

TBMM Reisi Başkumandanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, refikası Latife Hanım ve maiyetindekiler 17 Mart 1923'te saat 11.45'te Adana'dan Mersin'e gelmişlerdir. İstasyonda kasaba sakinlerince karşılanan Gazi Paşa, halkın alkışları arasında hükümet dairesine geçerek ziyaretleri kabul etmiş; oradan da Mersin Oteli'ne geçerek şereflerine verilen ziyafete katılmışlardır¹⁴⁰.

17 Mart 1923 Cumartesi günü Mersin'e gelen Mustafa Kemal Paşa ve heyetini Mersin'de Mutasarrıf Vekili Hasan Bey karşılamıştır. Hasan Bey'den gerekli bilgileri alan Gazi ve heyeti, Mersin Belediyesi'ne ardından ise Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine geçmiştir. Cemiyet Başkanı Hacı Bey'den cemiyet binasının bir Rum'a ait olduğunu öğrenen Mustafa Kemal Paşa bu duruma oldukça sinirlenmiştir. Mersin'de Ermeni, Rum ve Musevilere ait çok sayıda binalar gördüğünü bu binalar yapılırken kendilerinin nerede olduklarını sorması üzerine halkın “*Balkanlarda ve Yemende savaşıyorduk.*” cevabı onu oldukça hüznlendirmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne yaptığı ziyaretin ardından sırasıyla Gençler Yurdu, Askeri Bölge Komutanlığı ve Ticaret Okuluna uğramıştır¹⁴¹. Ziyaretlerini tamamlamasının ardından Millet Bahçesine geçen Gazi, burada Mersinlilere hitaben şu konuşmayı yapmıştır:

Mersinliler! Memleketiniz, beldeniz Türkiye'nin çok mühim bir noktasında bulunuyor ve çok mühim bir ticaret noktasıdır. Memleketiniz, bütün dünya ile Türkiye'nin irtibatı noktasının en mühim bir yeridir. Bunu sizler benden iyi biliyorsunuz. Fakat bilmelisiniz ki memleketinize hâkim bulunmuyorsunuz. Memleketinize sahip olabilmek için yeni çok mühim çalışma devresine giriyorsunuz. Geçmişte mahrum kaldığınız mahrumiyetlerden çektiğimiz elemeler, azaplar büyük olmuştur. Bunu sizler

¹³⁹ Esra Tümay, *Cumhuriyet Döneminde Atatürk'ün Akdeniz Bölgesi Gezileri*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s.38-39.

¹⁴⁰ *Tan Gazetesi*, 18 Mart 1923, s.3.

¹⁴¹ Tümay, *Cumhuriyet Döneminde Atatürk'ün Akdeniz Bölgesi Gezileri*, s.39

iyi takdir etmişsinizdir. Tekerrür etmesin. Buna hakikaten layık olmak lazımdır. Muharebe meydanlarında kıymetli evlatlarımızın süngü ve silahlarının muzafferiyeti kâfi değildir. Bu muzafferiyet ve muvaffakiyet çok büyüktür. Ancak hakiki refah ve saadete malik olabilmek için asıl bundan

*sonra çalışmak lazımdır. Sizin için zafer ve terakki sahası iktisadiyatta ve ticarettedir. Bunu takdir ediyorsanız çok çalışmaya mecbursunuz. Aksi takdirde memleketin sahib-i hakikisi olduğunuzu söyleyiniz bile kimseyi inandıramazsınız. Bu hakikatle dolu sözlerim acıdır fakat hakikati ifade ediyorum. Gönül arzu eder ki burada bir saat, bir gün değil uzun müddet kalayım. Fakat şimdilik buna imkân yoktur. Sözümü kesmek mecburiyetindeyim. Son sözüm olmak üzere bu memleketin hakiki sahibi olunuz*¹⁴². Mustafa Kemal Paşa, yapmış olduğu bu konuşmanın ardından saat 16.30'da trenle Tarsus'a hareket etmiştir.

Adana ve Mersin'e yapmış olduğu yukarıda bahsettiğimiz gezilerinden yaklaşık iki yıl sonra 13 Ocak 1925 günü trenle tekrar Adana'ya gelen Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Dört Yol ve Adana'da bir hafta kaldıktan sonra 20 Ocak 1925 Salı günü yine trenle Mersin'e gelmiştir. Cumhurbaşkanı olarak yaptıkları bu ilk ziyaretlerinde yanlarında; Latife Hanım, 2. Ordu müfettişi Fahrettin (Altay) Paşa, Bayındırlık Bakanı Pirinççizade Fevzi, Ramazanoğlu Niyazi, Ahmed Kudsi, Adana Valisi Hilmi Uranbeyler ile yaverleri bulunmaktadır. Mersin'de on bir gece kalan Cumhurbaşkanının bu ziyaretteki amacı modern bir çiftlik ve kooperatif kurmaktır¹⁴³. Bu amaçla Tarım eski bakanlarından Zekai Apaydın'ın çiftlik kurmak için kendisine önerdiği ve Silifke'nin Tekir köyünde bulunan araziye görmek için 27 Ocak 1925'te Silifke'ye gitme kararı almıştır¹⁴⁴.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Silifke'yi de ziyaret edeceğinin haber alınması üzerine Silifke Vali Vekili Fahri Bey, Cumhurbaşkanının konuk edileceği evi hazırlatmış; ayrıca Taşucu Belediye Başkanı, bucak müdürü ve Sadık (Taşucu) Bey'den oluşan Taşucu Heyeti de Mersin'e hareket etmiştir¹⁴⁵. Gazi, Taşucu heyetini kabulünde heyetin Tekir Çiftliği ve Silifke Karayolu ile ilgili vermiş olduğu bilgilerden oldukça memnun kalmıştır. Kendisini ziyarete gelen bu heyetin tamamının Taşucu

¹⁴² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1906-1938), C.2, Atatürk Dil Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 1989, s.132-133.

¹⁴³ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.39-40.

¹⁴⁴ İbrahim Bozkurt, Atatürk'ün Mersin Ziyaretleri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 61 (Güz 2017), s.95.

¹⁴⁵ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.40.

beldesinden oluştuğunu görünce de kendisini herhalde sadece Taşucu halkının beklediğini söylemiştir. Atatürk'ün bu sözleriyle Silifke'den ayrı bir heyetin gelmeyişiyle alınganlığa düştüğü açıkça görülmüştür¹⁴⁶.

Silifke'ye yapılan bu ilk ziyarete, Mersin-Silifke yolunun oldukça bozuk olması nedeniyle, Latife Hanım götürülmemiştir. Gazi'nin Silifke'ye gideceğinin haber alınması üzerine ise yüzlerce işçi yollara çıkarak onarım yapmış, yapılan bu onarımsa Mersin'den Silifke'ye yıllar boyu yapılacak gidiş gelişleri kolaylaştırmıştır¹⁴⁷.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, ülkemizi düşman işgalinden kurtardıktan sonra yurt gezilerine çıkmış; bu gezilerinde Türk halkının çağdaş uygarlık düzeyini yakalayabilmesi adına onlara gerekli uyarılarda bulunmayı kendisine ilke edinmişti¹⁴⁸. Gazi, aynı gerekçeyle Silifke'yi de ziyaret etmiştir. Ülkemizin diğer şehirlerine iki defa uğrarken o dönemde İçel vilayetinin merkezi olan Silifke'ye dört defa gelmesi dikkatlerden kaçmamıştır¹⁴⁹.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye birinci gelişleri 27 Ocak 1925'te, ikinci gelişleri 12 Mayıs 1926 da, üçüncü gelişleri 11 Şubat 1931'de dördüncü ve son gelişleri ise 20 Şubat 1935 tarihinde gerçekleşmiştir¹⁶³.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye yukarıdaki vermiş olduğumuz tarihlerde yapmış olduğu 4 ziyaretin diğer önemli bir yanı ise devrimlerin Silifke ziyaretlerinin de yapıldığı süreç olan 1925 ve 1935 yılları arasındaki dönemde gerçekleşmiş olmasıdır¹⁵⁰.

¹⁴⁶ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.140.

¹⁴⁷ Tümay, *Cumhuriyet Döneminde Atatürk'ün Akdeniz Bölgesi Gezileri*, s.48.

¹⁴⁸ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.15.

¹⁴⁹ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.34.

¹⁶³ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.210.

¹⁵⁰ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.15-16.

¹⁶⁵ Kara, *Silifke Atatürk Evi*, s.19.

Aslan,

2.1. Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye Birinci Ziyaretleri (27 Ocak 1925)

27 Ocak 1925'te Silifke'ye ilk ziyaretlerini gerçekleştiren Gazi Mustafa Kemal, bu ziyaretlerinde Silifke'de örnek bir çiftlik kurmak,¹⁵¹ Taşucu'nda ise bir tatil şehri yapmak istemekteydi¹⁵¹. Atatürk Silifke'ye yaptığı bu ilk ziyaretlerini Cumhurbaşkanı unvanıyla gerçekleştirmekteydi. Bu ziyarette kılık kıyafet devrimi ise henüz yapılmamıştı¹⁵². Bu nedenle Gazi'nin başında bir kalpak, üzerinde kürklü bir palto, elinde bir baston ile ayaklarında tozluklu bir ayakkabı bulunmaktaydı¹⁵³.

20 Ekim 1921'de Fransızlarla yapılan Ankara Anlaşması ile Silifke savaş yapılmadan geri alınmıştı. Atatürk bu anlamda da Silifke'yi ziyaret ederek onurlandırmayı da kendisine bir görev saymıştı¹⁶⁹.

Gazi ve heyetine Silifke'ye giderken yol gösterenler arasında Sadık Taşucu, Taşucu Belediye Başkanı ve bucak müdürü de bulunmaktaydı¹⁵⁴. Akşam saatlerinde Silifke'ye varan Cumhurbaşkanı ve heyeti, Silifke vilayetinde yapılan tanışma töreninden sonra geceyi Hacı Hulusi (Açıkbaş) Bey'e ait evde geçirmiştir. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, misafir edildiği bu evde şiddetli poyrazın da etkisi ile pencere kapaklarının sürekli açılıp kapanmasından dolayı rahat bir gece geçirememiştir. 28 Ocak 1925'te Silifke İdman Yurdu Lokalini ziyaret eden Atatürk, buradaki gençlere başarı dileklerini iletmış; onlara 1.000 TL de yardım yapılmasını sağlamıştır. Bu yardımların devam edeceğini de söyleyen Gazi¹⁵⁵, Silifke İdman Yurdu defterine ise şunları yazmıştır: “*Silifke'ye geldiğimden çok memnunum. Beni unutmayacağınızı bilirim. Sizi kalbimden çıkarmam.*” Silifke İdman Yurdu'nu ziyaretinin ardından Silifke Sultanisine geçen Atatürk, buradaki izlenimlerini şeref defterine “*Bu nur*

¹⁵¹ Atatürk Silifke'de, s.131.

¹⁵² Aslan, Silifke Tarihi, s.302.

¹⁵³ Aslan, Atatürk Silifke'de, s.131.

¹⁶⁹ Aslan, Silifke Tarihi, s.302.

¹⁵⁴ Vural, Atatürk Mersin'de, s.42.

¹⁵⁵ Kara, Silifke AtatürkEvi, s.19.

Aslan,

*ocağında geleceğin parlak güneşlerinin doğacağı görülmektedir.”*¹⁵⁶ sözleriyle ifade etmiştir.

Silifke’de gerçekleştirdiği bu ziyaretlerin ardından Taşucu’na geçen Cumhurbaşkanı, geceyi Sadık Taşucu’na ait bir konakta geçirmiştir¹⁵⁷.

Ülkenin ekonomik kalkınmasının öncelikle ziraattan geçtiğine inanan Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, bu amaçla ülkenin çeşitli yerlerinde çiftlikler kurmaya karar vermiştir¹⁵⁸. Gazi, dönemin tarım bakanından çiftlik yapılacak büyük bir yerin Silifke’de de bulunduğunu öğrenmiştir¹⁵⁹.

Bahsedilen bu çiftlik 12.614 dekara sahip ve Silifke’nin Tekir köyünde bulunan bir çiftliktir¹⁶⁰. Tekir Çiftliği, Mersin’de fabrikatörlük yapan Bodosaki adlı bir Rum’a aittir. Bu kişinin Kurtuluş Savaşı’ndan sonra Yunanistan’a gitmesi Tekir Çiftliğinin hazineye kalmasını sağlamıştır¹⁷⁷.

29 Ocak 1925’te çiftliği gezen Atatürk’ün bu çiftliği beğenmesi, çiftliğin satın alınma işlemlerinin hızlanmasına neden olmuştur¹⁶¹. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, satın almayı düşündüğü Tekir Çiftliğinin işlemleri için Sadık Taşucu’nu görevlendirmiş, bu konuda ise karşılıklı anlaşılmıştır. Çiftlikle ilgili gerekli görüşmelerin yapılmasından sonra aynı gün Silifke’ye gelen Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Silifkelilerle vedalaştıktan sonra karayoluyla Mersin’e dönmüştür¹⁶². 31 Ocak 1925 tarihinde ise Mersin’den Adana’ya uğurlanmıştır¹⁶³.

Sadık Taşucu, Silifke’deki Tekir Çiftliği ile ilgili tapulama işlemlerini bitirince Mustafa Kemal Paşa tarafından kendisine vekâletname verilmek üzere Ankara’ya çağırılmıştır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, burada Taşucu’na kendi el yazısı ve Arap Harfleri ile yazdığı vekâletnameyi teslim

¹⁵⁶ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.210-211.

¹⁵⁷ Vural, *Atatürk Mersin’de*, s.42.

¹⁵⁸ Aslan, *Atatürk Silifke’de*, s.184.

¹⁵⁹ *Silifke Tarihi*, s.303.

¹⁶⁰ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.211.

¹⁷⁷ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.303.

¹⁶¹ Vural, *Atatürk Mersin’de*, s.42

¹⁶² Aslan, *Atatürk Silifke’de*, s.175.

¹⁶³ Vural, *Atatürk Mersin’de*, s.42.

Aslan,

etmiştir¹⁶⁴.Sadık Taşucu'nun Atatürk adına girdiği müzayedenin şartnamesi ise şu şekildedir:

On bin doksan dönümü ziraata elverişli ve iki bin beş yüz yirmi dört dönümü kayalık, sazlık, kumluk olmak üzere on iki bin altı yüz on dört dönüm arazi ve bu aralıkta mevcut olan yapıları kapsayan hazineye ait Bodasaki Çiftliği, 13 Mayıs 1341 (1925) tarihinden itibaren iki ay müddetle aşağıdaki şartlar gereğince müzayedeye konulmuştur.

Müzayede şartları *Taşili Gazetesi'nde* şu şekilde belirtilmiştir: *1-Müzayede süresi ihale öncesi idare meclisinin tam değer kararı üzerine üç gün müddetle askıya alınacaktır. Askı süresi içinde yüzde üçten noksan olmamak üzere askıdan indirilecek ve ihale sonunda maliye vekâletinden yetki istenecektir.*

2-Eklenen paylar arazinin mevcut değerini karşılamadığı takdirde maliye vekâletinden yetki alındıktan sonra müzayede süresinin bir ay

¹⁶⁴ *Atatürk Silifke'de*, s.179-180.
Aslan,

uzatılacağı ve bu sürenin sonunda uygun bedel verilmediği takdirde yukarıda bahsedilen müzayedeyi fesih veyahut uzatma salahiyetini (yetkisini) haiz bulunduğundan bu takdirde talipler pay akçelerini geri isteyebileceklerdir.

3-Talipler paylarının yüzde onu nispetinde teminat akçesi ödemeye mecburdurlar.

4-Karar kılınacak ihale bedeli tarihinden itibaren bir hafta içinde yüz kuruş Osmanlı lirası hesabıyla nakit ve bir defada ödenecek, ödenmediği takdirde yenilenen müzayede neticesinde noksan olursa farkı talip olandan karşılanacaktır. İkinci müzayede fazlasına ihale olunursa payından caymış olan ilk talibe bir şey verilmeyecektir. Depozitosu gelir olarak kaydedilecektir.

5-Değerli vs. bilumum masraf müşteriye aittir.

6-Taliplerin müzayede şartları tersine halen ve aynen meydana gelecek iddia ve yetkileri kabul olamayacaktır.

7-Halen kiracı idaresinde bulunan çiftlik talibine ihalesi tarihinden bir ay sonra kiracı tarafından tahliye ve teslim mecburdur¹⁶⁵.

Bu hadise hazineye ait Bodasaki çiftliğinin iki aydan beri devam eden müzayedesinde Gazi Paşa hazretlerine ihale ile bırakılmıştır. Bunun doğal bir bey've müzakere seviyesinin bilinenlerin üstünde bulunduran birçok sebepleri vardır. Bodasaki isminin çiftlik üzerindeki şaibe-yi tevsimi ortadan kalkan ve yerine sevgili ve aziz kurtarıcımızın nam-ı saidi kaim olmuştur. Bundan başka çiftlik için gönderilen ve azar azar gönderilmekte bulunan zirai makineler ve aletlerin asrımızın son ihtiratından olmaları sebebiyle vilayetimizin ziraat hayatında bir ilerlemeye sahip olacağından şüphe yoktur¹⁶⁶.

Atatürk'ün kendisine verdiği vekâletnameyle ihaleye giren Taşucu, girdiği ihaleyi kazanarak Tekir Çiftliğini satın almıştır¹⁶⁷. Sadık Taşucu'nun 12.614 dönümlük arazi için ödediği bedel 36.000 TL'dir. Sadık Taşucu

¹⁶⁵ Taşili Gazetesi, 24 Haziran 1925, s.4.

¹⁶⁶ Taşili Gazetesi, 29 Temmuz 1925, s.1-2.

¹⁶⁷ Kara, Silifke Atatürk Evi, s.21.

ihalesini kazandığı çiftliğin tapusunu Gazi'ye vermek üzere eşi Besime Hanım'la birlikte Ankara'ya gelmiş, Çankaya Köşkü'ne çıkan çift, Atatürk ve Latife Hanım'ın misafiri olmuştur. Cumhurbaşkanı da Silifke'ye ikinci gelişlerinde Taşucu ailesine iade-i ziyarette bulunacak, doğrudan Taşucu'na geçerek Taşucu çiftinin misafiri olacaktır. Mustafa Kemal ve Latife Hanım bu sırada boşandıklarından Latife Hanım, Atatürk'ün bu ziyaretinde de Silifke'de olamayacaktır¹⁶⁸.

Tekir Çiftliği'nin Atatürk tarafından satın alınmasından bir müddet sonra çiftlikte tarım ve hayvancılık başlayacak, traktör ve biçerdöver gibi aletler ise Almanya'dan getirilecektir. 1950'li yıllara kadar kullanılan bu çiftlik Gazi Çiftliği olarak da anılacaktır¹⁶⁹.

2.2. Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye İkinci Ziyaretleri (12 Mayıs 1926)

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal 7 Mayıs 1926 tarihinde Tarsus, Taşucu ve Dörtöy'deki çiftliklerini görmek için trenle Ankara'dan harekete geçmiştir. Gazi'nin yanında; Sabiha (Gökçen), Manevi kızları Rukiye ve Zehra, Özel Kalem Müdürü Tevfik Bıyıklıoğlu, Başyaver Rusuhi, muhafız askerler, özel hizmetçileri Habeş Nesip Ağa ile Çanakkale Savaşı'ndan beri hizmetinde bulunan Bekir Çavuş vardır¹⁷⁰.

Reisicumhur Gazi Paşa, 9 Mayıs Pazar günü Tarsus'a gelmiş ve Yenice'de Adana, Tarsus, Mersin ve Silifke heyetleri tarafından karşılanmıştır. Gazi Tarsus'ta çiftlikleri ziyaret etmiş geceyi hususi trenlerinde geçirmiştir. Ertesi günü saat 22.00'de hususi trenleriyle Mersin'e geçmiştir. İstasyonda alay kumandanı, polis müdürü, Malatya mebusu Hacı Bedir Ağa, sıhhiye müdürü ve alay zabitanı hazır bulunmuşlardır. Paşa iki dakika sonra trenden inmiş ve istasyondaki zevat Malatya mebusu Bedir Ağa tarafından takdim edilmiştir. Daha sonra Bedir Ağa tabakasından yaldızlı bir sigara çıkararak Paşa'ya takdim etmiştir. Birkaç dakika sonra Bedir Ağa tarafından otomobil ile şehre gidip gidemeyecekleri sorulmuş, Paşa mazeret belirterek bu akşamı hususi vagonlarında geçireceklerini bildirmiştir. Gazi

¹⁶⁸ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.180-181.

¹⁶⁹ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.42-43.

¹⁷⁰ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.51.

Paşa'ya burada Osman Şevket Paşa refakat etmiştir. Mersin iki üç günden beri reisicumhurunu beklemekteydi. Her taraf bayraklarla süslenmişti. Salı günü Paşa, Ertuğrul yatıyla Silifke'yi teşrif buyuracaklarından bütün halk Paşa'yı görmek için beklemekteydi. Saat 13.30'da otomobil ile Silifke'ye halkın alkış tufanı ve

“Yaşa!” sesleri arasında geldiler ve gösterilen motora binip Ertuğrul yatını teşrif eylediler. Ertuğrul yatıyla Gazi Paşa'ya Fahrettin Paşa ile Halk Fırkası müfettişi Hacı Bey Efendi refakat etmektedir¹⁷¹.

12 Mayıs 1926 tarihinde Gazi Paşa Silifke'ye gelmiştir. Gazi'nin Silifke'deki faaliyetleri *Taşili Gazetesi*'nde şu şekilde verilmiştir:

Hoş geldiniz Büyük Gazi, Büyük kurtarıcı, hoş geldiniz. Silifke'ye doğan güneş.

Vilayetimizin Mesut Günleri

Reisicumhur Gazi Paşa hazretlerinin Fahrettin Paşa, başkâtip Tevfik, ser-yaver Rüsuhi, Yaver Muzaffer, özel kaleme müdürü Hayati, özel kalem memurlarından Memduh, Halk Fırkası müfettişi Hilmi, Hacı Paşazade Sadık, Çiftlik müdürü Nazım, maiyet zabiti Rıza ve Raif Bey Efendiler Ertuğrul yatıyla Mayıs'ın on birinci günü saat 21.30'da iskeleyi teşrifle Taşucu'nda vilayetin valisi Fahri Bey, otomobil ile Mersin'den teşrif buyuran mebus Emin ile Tevfik ve Ticaret Odası reisi Sami Beyler memleket namına arz-ı tazimat eylemişlerdir. Taşucu'ndan başlayarak yollar bayraklarla donatılmış, halk mesut dakikalar yaşamaktadır. Mersin yoluyla Naci Paşa ve maiyetleri Silifke'yi teşrif buyurarak vilayet makamı, belediye ve şubeyi ziyaretle Mağara yoluyla Karaman'a otomobil ile saat dokuz buçukta hareket etmiştir¹⁸⁹.

Silifke'ye ilk gelişlerinde başında Osmanlı kalpağı olan Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, 25 Kasım 1925 tarihinde Şapka Kanunu'nun yapılmasıyla Silifke'ye bu sefer şapka ile gelmişlerdi.

¹⁷¹ *Tarsus Gazetesi*, 14 Mayıs 1926, s.1.

¹⁸⁹ *Taşili Gazetesi*, 12 Mayıs 1926, s.1.

¹⁹⁰ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.305.

Silifkelilerin de şapka giyerek kendisini selamlamaları Gazi'yi son derece memnun etmiştir¹⁹⁰.

Silifke'ye ilk gelişlerinde çiftlik düşüncesine ek olarak Taşucu'nda bir de köşk yaptırma düşüncesi olan Atatürk, Silifke'ye ikinci gelişlerinde bu konu üzerinde önemle durmuştur¹⁷². Hatta İstanbul'da yapılması düşünülen Cumhurbaşkanlığı Florya Deniz Köşkü'nün Taşucu'na yapılması bile gündeme getirilmiştir¹⁷³.

Silifke vilayeti başmühendisi olan Behram, Taşucu'na yapılması düşünülen tatil şehri ile ilgili iki projeyle Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in karşısına çıkmış, projeleri beğenmeyen Gazi bu projelerin aslında Macar asıllı Radomesko tarafından çizildiğini öğrenmiştir. Kendisinin de fikir vermesiyle Radamesko'nun yaptığı yeni çizimleri beğenen Cumhurbaşkanı projenin üzerinde önemle durulmasını istemiştir¹⁷⁴.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye yapmış olduğu ikinci ziyaretleri 12 Mayıs 1926 günü başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa, bu ziyaretlerinin iki gündüz iki gecesini Taşucu'nda üç gündüz iki gecesini ise çiftliğinde geçirmiştir¹⁷⁵. Susanoğlu Koyu'nda bekleyen Ertuğrul yatıyla 16 Mayıs 1926'da Mersin'e hareket eden Gazi Mustafa Kemal, daha sonra trenle Adana'ya uğurlanmıştır¹⁷⁶.

Cumhurbaşkanı, Gazi Çiftliği'nde birkaç günlük tetkikat ve mesaiden sonra yapılacak binaların tarz-ı inşası hakkında verilen mühendis, resim ve planlar üzerinde tetkikatta bulunmuş ve 15 Mayıs 1926 saat on sekizde ziyafet için vilayetin valisi Fahri, mebus Emin ile Tevfik, Halk Fırkası Müfettişi Hilmi, Hacı Paşazade Sadık ve Belediye Başkanı Halil Beyler otomobilleriyle Numune Çiftliği'ne ve iskele çiftliğinden yatın filikasıyla Ertuğrul yatına gitmişler ve bir arada yemek yenilmiştir. Saat 24.00'te Gazi ile vedalaşan yetkililer Gazi'ye seyahatlerinde afiyet ve

¹⁷² Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.212.

¹⁷³ Temiz, *Kent Stratejisi "Silifke"*, s.282.

¹⁷⁴ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.206-208.

¹⁷⁵ Kara, *Silifke Atatürk Evi*, s.21.

¹⁷⁶ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.55.

selamet temenni edip ayrılmışlardır. Gazi de yatıyla Mersin'e hareket etmiştir¹⁷⁷.

2.3.Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye Üçüncü Ziyaretleri (11 Şubat 1931)

2.3.1. SCF'nin Kuruluşu

Gazi'nin Silifke'ye olan üçüncü ziyaretlerinin en önemli nedeni belediye seçimleri sonrasında vilayette oluşan siyasi havayı teneffüs etmek olduğu için Atatürk'ün şehirde yaptığı geziye geçmeden önce SCF'nin kuruluş süreci ve akabindeki belediye seçimleriyle ilgili bilgi vermek yerinde olacaktır.

Çok partili siyasi yaşama geçişi cumhuriyetin esaslarından birisi olarak gören¹⁷⁸ aynı zamanda ülkede hükümeti denetleyecek bir muhalefetine bulunması gerektiğine inanan Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bu amaçla 1930 yılı yaz aylarında Türkiye'nin ikinci muhalefet partisi olan Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulması kararını aldı¹⁹⁸. Gazi'nin batı tarzı bir hayat içinde lüzumlu gördüğü bu inkılâp hamlesi öylesine tereddütlü ve ihtiyatlı atılmış bir adımdı ki gerektiğinde bu karardan hemen geri dönebilme hakkı saklı tutulmaktaydı¹⁷⁹. Cumhurbaşkanı, Serbest Cumhuriyet Fırkasını başta Fethi Okyar, Ahmet Ağaoğlu ve Nuri Conker gibi en güvendiği arkadaşlarına kurdurmuş; bu kişileri İsmet Paşa hükümetinin uygulamalarına karşı çıkan kimselerden seçmesi ise Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın ciddi bir muhalefet partisi olmasına imkân sağlamıştır¹⁸⁰.

Yeni partinin kuruluş süreci, Atatürk'ün Paris Büyükelçisi Ali Fethi(Okyar)Bey'e kurmayı düşündüğü partinin başına geçmesini teklif etmesiyle başladı. Ali Fethi Bey Gazi'nin kurucusu ve genel başkanı olduğu

¹⁷⁷ *Taşili Gazetesi*, 19 Mayıs 1926, s.1.

¹⁷⁸ Çetin Yetkin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, Karacan Yayınları, İstanbul 1982,s.11-12. ¹⁹⁸ Ahmet Demirel, *Tek Parti İktidarı, Türkiye'de Seçimler ve Siyaset(1923-1946)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013,s.107.

¹⁷⁹ Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım(1908-1950)*Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007,s.193.

¹⁸⁰ Yetkin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, s.242.

²⁰¹ Demirel, *Tek Parti İktidarı*, s.108.

Cumhuriyet Halk Fırkası ile kurulacak olan yeni parti arasında tarafsız kalacağına dair güvence vermesiyle beklenen muhalefet partisini 12 Ağustos 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası adıyla resmen kurdu²⁰¹. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı Gazi'nin onayı ve teşviki ile kuran Fethi Okyar, milletvekilleri içinden SCF'ye katılmasını istediği kişilerin listesini Cumhurbaşkanı'na vermiş, bu kişilerin isimleri de Atatürk tarafından çoğunlukla kabul edilmiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkası'na katılan mebusların Atatürk'e olan bağlılıkları Gazi için bir emniyet olmasının yanı sıra gerektiğinde partiyi kaldırabilme tedbiri maiyetindeydi¹⁸¹.

Adını Atatürk'ün koyduğu Serbest Cumhuriyet Fırkası, yine önceden planlandığı gibi hem Cumhuriyet Halk Fırkası'na karşı denetim görevini yapacak hem de bu iktidar partisine karşı yumuşak bir muhalefet yürütecekti. Oysaki iktidardaki Cumhuriyet Halk Fırkası'na karşı Serbest Cumhuriyet Fırkası adıyla bir muhalefet partisinin kurulmasına izin verilmesi iktidar partisinden memnun olmayan tüm kesimlerin hızla Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı desteklemelerine neden oldu¹⁸². Siyasal ve kişisel özgürlüklerin genişletileceğini söyleyen ekonomik alanda liberalizmi savunan, programında halkın maddi sıkıntılarına da değinerek geniş halk kitlelerine ulaşan, özgürlük isteyenlerin desteği kadar laikliğe ve yeniliklere karşı olanların da desteğini kazanan Serbest Cumhuriyet Fırkası kısa zamanda büyük ve önemli bir gelişme kaydetti¹⁸³. Tek parti iktidarı hükümetin eleştirisiz ve sorumsuz bir durumda bulunmasından dolayı muhalif bir partinin varlığını başlangıçta yararlı görmüş fakat hükümetin izni ile yaratılan bu muhalefet giderek bir iktidar seçeneği haline gelince bu durum iktidar partisi tarafından göze alınamamıştır¹⁸⁴.

7 Eylül 1930 tarihinde Serbest Cumhuriyet Fırkası Başkanı Fethi Bey'in İzmir gezisi büyük bir ilgi görmüştür. İzmir gezisinde Fethi Bey'e ve başında bulunduğu Serbest Cumhuriyet Fırkası'na gösterilen yoğun ilgi Cumhuriyet Halk Fırkası yetkililerine halkın kendilerine olan güvenini

¹⁸¹ Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım*(1908-1950),s.193-194.

¹⁸² Demirel, *Tek Parti İktidarı*, s.109.

¹⁸³ Yetkin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, s.244-245

¹⁸⁴ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması*(1923-1931), Cem Yayınları, 3.Baskı, İstanbul 1992,s.247.

yitirdiğini göstermenin yanı sıra yapılacak bir genel seçimde de iktidarı kaybedebileceklerini göstermiş oluyordu¹⁸⁵.

Fethi Bey'in İzmir'de başlayan yurt gezisinden sonra Serbest Cumhuriyet Fırkası daha ülkenin birçok yerinde örgütlenememiş olduğu halde belediye seçimlerine katılma kararı almıştır¹⁸⁶. Serbest Cumhuriyet Fırkası kurucularından Ahmet Ağaoğlu, bir taraftan teşkilatlanma çalışmaları devam ederken diğer taraftan da belediye seçimlerine katılmanın hiç de doğru olmadığını savunmuştur. Ona göre önce teşkilatlanma işi bitirilmeli seçimlere katılma ancak bundan sonra gerçekleşmeliydi¹⁸⁷.

2.3.2. 1930 Belediye Seçimleri ve Silifke'deki SCF Zaferi

Ekim 1930'da yapılan belediye seçimleri hemen hemen her düzeydeki devlet görevlisinin ağır baskıları altında yapılmıştır. Seçimlerin baskı altında yapılmasına ve seçimlere Cumhuriyet Halk Fırkası lehine hile karışmasına rağmen Serbest Cumhuriyet Fırkası bu seçimlerde oldukça başarılı olmuştur. Seçim sonuçlarına göre toplamda 502 seçim bölgesinden 31'inde Serbest Cumhuriyet Fırkası kazanmıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kazandığı yerler şu şekildedir:

Samsun,Silifke(İçel),Armutlu(Bursa),Bademiye(İzmir),Bergama(İzmir),Biga(Çanakkale),Bozdoğan(Aydın),Buca(İzmir),Burgaz(İstanbul),Çine(Aydın),Dikili(İzmir),Germencik(Aydın),Gördes(Aydın),Karapınar(Aydın),Keşan(Tekirdağ),Kınık(İzmir),Kuşadası(İzmir),Ladik(Samsun),Maltepe(İstanbul),Menemen(İzmir),Merzifon(Amasya),Pınarhisar(Kırklareli),Söke(Aydın),Şereflihisar(İzmir),Şirince(İzmir),Umurlu(Aydın),Urla(İzmir),Üsküp (Kırklareli), Vize(Kırklareli) Yenipazar(Aydın)¹⁸⁸.

Samsun'daki belediye seçimlerini Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın büyük bir farkla kazanmış olmasının sebebi Samsun'daki seçimlerin büyük bir dürüstlikle yapılmış olmasıdır¹⁸⁹. Cumhuriyet Halk

¹⁸⁵ Yetkin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, s.180.

¹⁸⁶ Yetkin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, s.182.

¹⁸⁷ Ahmet Ağaoğlu, *Serbest Fırka Hatıraları*, İletişim Yayınları,3.Baskı, İstanbul 1994,s.48.

¹⁸⁸ Yetkin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, s.190-192.

¹⁸⁹ Yetkin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, s.201.

Fırkası kaynaklı bilgilere göre ise CHF'nin Silifke'deki seçimleri kaybetmesi ise Vali Sait Özsoy'un ilgisiz ve seyirci durumda kalmasına bağlanmıştır. CHF teşkilatları idari yapıyı seçimlerin kazanılmasında önemli bir güç olarak görmüş, bu nedenle seçim sonuçlarından doğrudan doğruya mülki idari amirler sorumlu tutulmuştur. Bu durumda bize CHF teşkilatlarının idari yapıyı seçimlerin kazanılmasında önemli bir güç olarak gördüklerini ve idari yapıyı bu amaçla kullandıklarını açık bir şekilde göstermektedir. 1930 Belediye seçimlerinin yapıldığı dönemde İçel(Silifke)Valiliği görevini yürütmekte olan Sait Özsoy, bu göreve 24 Temmuz 1930 tarihinde başlamış, emekli edildiği 20 Eylül 1931 tarihine kadar Silifke valiliği görevini sürdürmüştür. Yaptığımız araştırmalar belediye seçimlerinden sonra Silifke valisinin yaş haddini doldurmadığı halde herhangi bir göreve de atanmayarak emekli edilmesi onun Silifke'deki belediye seçimlerinde CHF'nin almış olduğu yenilgiden sorumlu tutulup cezalandırılması şeklinde yorumlanmıştır. Parti teşkilatına göre valinin seçimlerdeki ilgisiz tutumu Silifke'deki seçim sonuçlarını etkilemiş, bu nedenle de CHF Silifke'deki seçimleri kaybetmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak da hakkındaki şikâyetlerden dolayı da Silifke valisi görevinden alınmıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bir raporuna göre Serbest Cumhuriyet Fırkası, Silifke vilayeti dâhilinde biçimlenerek kuruluş örgütünü tamamlamıştır. Başkanlığını önceki mebuslardan ve muhaliflerden Sami Bey üstlenmiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkası mensupları halkı ayartma bahanesiyle makbul sayılmayan propagandalar yapmışlardır. Bu partinin en faal rolünü Tahir Beyoğlu Sadık isminde bir şahıs üstlenmiştir. Bu şahsın daimî suretle Yunanistan'a gidip gelmekte olduğu ve emniyet tarafından takip edildiği de bilinmektedir. Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatı, tüm ülkede olduğu gibi Silifke vilayetinde de Serbest

Cumhuriyet Fırkası mensuplarının kişiliğine ve kimliğine yönelik bilgileri içeren bir istihbarat raporu hazırlamışlardır. Ülke genelinde yaygın olan bu tutumda amaç Serbest Cumhuriyet Fırkası lehine propaganda yapan kişilerin kendilerinden kuşku duyulmasını sağlamaya çalışmaktadır¹⁹⁰.

¹⁹⁰ Cemil Koçak, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, I. Baskı, İstanbul 2006, s.288-289.

Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatının Serbest Cumhuriyet Fırkası Silifke teşkilatı İdare Heyeti Üyeleri hakkında tutmuş olduğu istihbarat raporları şu şekildedir¹⁹¹:

Silifke Şubesi Reisi: Ali Rızaoğlu Sami Bey, Silifke'nin Cami Kebir Mahallesi'ndendir. Genel durumu ve özellikleri iyidir. Şaibesi yoktur. Ancak mebus bulunduğu zaman İkinci Grup'a mensup bulunduğu duyulmuştur. Tüccardır. Polisçe müspet bir esas yoktur.

Heyeti İdare Azasından:

Haci Hulusi Efendi oğlu Sami Bey, Saray Mahallesi'nden olup tüccardır. Genel durumu ve özellikleri iyi olup şaibeden uzaktır.

Heyeti İdare Azası Kayserili Veysel Efendioğlu Halit Efendi tüccardır. Saray Mahallesi'ndendir. Genel durumu ve özellikleri iyi olup şaibeden uzaktır.

Mevci Efendioğlu Nafiz Bey, Saray Mahallesi'ndendir. Tüccardır. Ara sıra rakı içer, sarhoşluk eder.

Giridzade Emin Efendi, Bademlik Mahallesi'ndendir. Tüccardır. Hilaliahmer (Kızılay) veznedarı iken, 188 lira zimmetine para geçirmesinden dolayı mahkemeye verilmek üzeredir. Başka bir sıkıntılı hali yoktur.

Binbaşızade Hüsnü Efendi, Mukaddem Mahallesi'ndendir. Ara sıra içki içer. Zaruret olmaksızın silah atan bir şahıstır. Gazinocudur.

Dabak Halil Ağa, Camii Kebir Mahallesi'ndendir. Kerestecilikle iştigal eder. Ara sıra içki içer. Ayrıca lüzumsuz silah atan bir adamdır.

Duran Efendi, tüccardır. Camii Kebir Mahallesi'ndendir. Şaibesi yoktur. Gerektiğinde kullanılmak üzere saklanan tahıl tüccarıdır. Tahir Beyzade Sadık Bey, Camii Kebir Mahallesi'ndendir. Tüccardır. Bu adam Mübaşir Şükrü Efendi'nin öldürülmesinde parmağının bulunması itibarı ile on ay kadar tutuklu kalmış yakınlarında beraat kazanarak tahliyesine karar verilmiştir. Bundan birkaç gün evveline kadar Mersin'de ticaretle uğraşmakta iken, ticarethanesini kapatarak, tekrar Silifke'ye hanesi başına

¹⁹¹ Koçak, Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası, s.527-529.

gelmiş ve çiftçilikle uğraşmaya başlamıştır. Kendisinin kaçakçılıkla ilgisinin bulunduğu söylenmektedir. Bugüne kadar takip edilmişse de maddi bir şey elde edilememiştir. İçel vilayetinde aldığı pasaportla 1929-1930 senelerinde Yunanistan'a giden şahsın Midilli ve Kuşadası'na çıkarak kaçakçılara temasta bulunduğu, İzmir vilayetinin yazıyla bildirmesi ve vekâletin 11 Temmuz 1929 tarihli emirnamesinde de Atina'da, Silifke ve havalisinin tamamı ile aleyhine ve ufak bir fırsatta genel bir ayaklanma meydana geleceğini söylemiş olması nedeniyle, hükümetimizin aleyhinde bulunan bu adam, zabıta tarafından gözletlenmektedir.

Agâh Efendi, Bucaklı Mahallesi'ndendir. Ara sıra içki içer. Çiftçilikle uğraşmaktadır.

Hacı Halil Ağazade Sait Efendi, Bucaklı Mahallesi'ndendir. Tüccardır. İyi bir adamdır.

Ali Efendi, Bucaklı Mahallesi'ndendir. Terzidir. İyi bir adamdır.

Abit Efendi, bakkaldır. Bucaklı Mahallesi'ndendir. İyi bir adamdır.

Ali Ağaoğlu Mustafa Efendi, bakkaldır. Mukaddem Mahallesi'ndendir. İyi bir adamdır.

Madenzade Ali Efendi çiftçidir. Saray Mahallesi'ndendir. Adli, idari ve siyasi bir halleri ve ilişkileri yoktur.

Dravacıade Şakir Efendi, dalyancıdır. Saray Mahallesi'ndendir. Bir ilişkisi yoktur.

Durmuş Efendi, Bucaklı Mahallesi'ndendir. Tuhaftiyecidir. Bir ilişkisi yoktur. İyidir.

Veysel Efendioğlu Salih Efendi, tacirdir. Saray Mahallesi'nde oturur. Bir fenalığı yoktur.

Adnan Bey, Camii Kebir Mahallesi'ndendir. Eczacıdır. Bir fenalığı yoktur.

Cemil Efendi tüccardır. Cami Kebir Mahallesi'ndendir. Bir fenalığı yoktur.

Cüce Alizade Sami Efendi, Mukaddem Mahallesi'ndendir. Tacirdir. Bir fenalığı yoktur.

Aselzade Sabir Efendi, Saray Mahallesi'ndendir. Tüccardır. Bir fenalığı yoktur.

Mollazade Mustafa Efendi, Saray Mahallesi'ndendir. Dava vekilidir. Bir fenalığı yoktur.

Molla Mehmet Efendioğlu Ali, Saray Mahallesi'ndendir. Tüccardır. Bir fenalığı yoktur.

Halil Usta berberdir. Saray Mahallesi'ndendir. Bir fenalığı yoktur.

İncesulu Abdurrahman Efendi, tüccardır. Saray Mahallesi'ndendir. Bir fenalığı yoktur.

Hacı Ukkaşzade Hüsnü Efendi, Saray Mahallesi'ndendir. Tüccardır. Bir fenalığı yoktur.

Mustafa Kahyazade Mehmet Ali, Bucaklı Mahallesi'ndendir. Çiftçidir. Bir fenalığı yoktur.

Ali Efendizade Rasim Efendi, Camii Kebir Mahallesi'ndendir. Tüccardır. Bir fenalığı yoktur.

Küçük Mehmetoğlu Hasan Çavuş, Bucaklı Mahallesi'ndendir. Kahvecidir. Bir fenalığı yoktur.

Salih Ağaoğlu Mustafa Efendi fırıncıdır. Saray Mahallesi'ndendir. Bir fenalığı yoktur.

Mülazım Ali Efendi, Saray Mahallesi'ndendir. Emeklidir. Bir fenalığı yoktur.

Tahir Usta, Mukaddem Mahallesi'ndendir. Kunduracıdır. Bir fenalığı yoktur.

Giritli Sadık Ağa, Mukaddem Mahallesi'ndendir. Bakkaldır. Bir fenalığı yoktur.

Giritli Ahmet Ağa, bakkaldır. Mukaddem Mahallesi'ndendir. Bir fenalığı yoktur.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın belediye seçimlerinde kendisinden beklenmedik bir başarı göstermesi bu partinin arkasındaki halk desteğinin giderek büyümesi sonucunu doğurmuş ve parti artık bir iktidar odağı haline gelmiştir¹⁹².

Cumhurbaşkanı Atatürk, ülke genelinde yapılan belediye seçimlerinden kısa bir süre sonra çıktığı yurt gezisinde Başbakan İsmet İnönü'ye SCF'nin belediye seçimini kazandığı Silifke ile ilgili şu gözlemlerini aktarmıştır:

Silifke'de hiçbir nevi varlık yoktur. Halk cahil ve dejeneredir. Tek muhatap bulmak güçtür. Paşazade Sadık denilen biri Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan görünerek birtakım münasebetsizlikler yapıyor. Son günlerde kimsenin malumatı ve muvafakati olmadığı halde bir de fırka namına gazete çıkarmaya başlamış. Kendisine alenen icab edilen muameleyi yaptım ve Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan çıkarılmasını buradakilere söyledim.

Belediye seçimi fesh edilmiş, yeniden yapılıyor. Şimdiki bir zat, Sait Bey, hem belediye hem Cumhuriyet Halk Fırkası hem de ocak reisidir. Başka kaabili hitap zat ve heyetlerle tanışmak mümkün olmadı. Hafız Emin Bey elinden geldiği kadar uğraşıyor. Burada tatbik olunan yegâne usul, hükümet otoritesinin her hususta hâkim olmasını teminden ibarettir.

Umum nüfus 90.000 kişidir. İçel vilayetinin Mersin vilayetine kaza olarak raptı da esaslı olarak düşünülmelidir.

Bir Kürt ve bir Arnavut bir de eski şeriyeci hâkim, şark vilayetleri halkından bir müstaniikten ibaret olan adliye heyeti, her yerdeki emsalinden ziyade nazarı dikkati calip olmuştur. Zaten Adliye Vekâletince teftiş ettiriliyormuş efendim.

Atatürk'ün Silifke ile ilgili yukarıdaki gözlemleri önemlidir. Ona göre Silifke'de iktidarla birlikte çalışacak kişi bulmak güçtür. Ayrıca Gazi Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan olanlar içinde olumlu görüş belirtmemektedir. İçel'in Mersin tarafından absorbe edilmesi bir çözüm yolu

¹⁹² Demirel, *Tek Parti İktidarı*, s.109.

olarak ortaya atılmıştır. Bütün bu gelişmelerin bir sonucu olarak Silifke seçimden sonra kaza merkezi yapılmıştır¹⁹³.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın 1930 sonbaharında yapılan belediye seçimlerindeki başarısı arkasındaki halk desteğinin hızla büyümesi sonucunu doğurmuştur. Kuruluşunda iktidara bir alternatif olarak düşünülmeyen parti artık bir iktidar odağı haline gelmiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın bundan sonra varlığını sürdürebilmesi için Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kurucu genel başkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile siyasi bir mücadeleye girmesi gerekmektedir. Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurucuları olan Gazi'nin yakın arkadaşları baştan beri böyle bir şey düşünmemişlerdir. Atatürk ile karşı karşıya gelme düşüncesi parti yöneticilerini korkuttuğu için Ali Fethi Okyar 17 Kasım 1930'da dahiliye vekaletine bir dilekçe vererek partinin kendisini feshettiğini açıklamıştır¹⁹⁴.

2.3.3. Gazi'nin Üçüncü Silifke Ziyareti

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal 11 Şubat 1931 tarihinde Silifke'ye yapmış olduğu üçüncü ziyaretlerini deniz yoluyla Antalya üzerinden gerçekleştirmiştir. Gazi, Antalya'da alay karargâhı ve valiliğe uğramış, bu ziyaretlerinin ardından ise Ege vapuruyla Taşucu'na oradan da Silifke'ye gelmiştir²¹⁶. Bu ziyarette Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in heyetinde Afet İnan, Ordu Müfettişi Fahrettin Altay Paşa, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, CHP Genel Sekreteri Recep Peker, Milli Eğitim Bakanı Vasıf Çınar, Dr. Reşit Galip, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Tevfik Bıyıklıoğlu, Hasan Rıza Soyak, Kılıç Ali, Salih Bozok, Muhafız Alay Komutanı İsmail Hakkı Tekçe, Başyaver Rusuhi, M. Şevket Esendal, Ahmet Hamdi Başar, Hüsrev Gerede, Anadolu Ajansı'ndan Kemalettin Kamu ile gazeteciler bulunmaktadır. Cumhurbaşkanının Silifke'ye yapmış olduğu bu üçüncü ziyaretinde her zamankinden daha kalabalık bir heyet yer almıştır. Bu gezi Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasının ardından yurt çapında sürdürülen bir inceleme gezisidir¹⁹⁵. Gazi Mustafa Kemal,

¹⁹³ Koçak, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, s. 289-290.

¹⁹⁴ Demirel, *Tek Parti İktidarı*, s.109.

²¹⁶ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.243.

¹⁹⁵ Tümay, *Cumhuriyet Döneminde Atatürk'ün Akdeniz Bölgesi Gezileri*, s.31-32.

Silifke’ deki belediye seçimlerini Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kazanmasının ardından Silifke’ye yapmış olduğu bu üçüncü ziyaretinde Silifke halkını dinlemek ve il yönetiminden bir memnuniyetsizlik varsa da bu memnuniyetsizliği gidermek istemiştir¹⁹⁶. Bununla birlikte Silifke’deki siyasi hava birkaç sene içinde oldukça gerginleşmiştir. Silifke’nin Birinci Meclis’teki İkinci Grup’a mensup muhalif milletvekillerinin tutumları bu sefer de yerini Silifke’de CHP İl Başkanı Sadık Taşucu ile CHP Silifke Milletvekili Hafız Emin İnankur arasındaki siyasi çatışmalara bırakmıştır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Silifke’ye üçüncü gelişlerinde CHP içindeki sen ben kavgalarından oldukça rahatsızlık duymuştur²¹⁹. Gazi’nin üzülmemesinin diğer bir sebebi devlet görevlerine güvenerek getirdiği insanların görevlerini yapmamış olmasındandır. Bunun bir sonucu olarak da vatandaş oyunu CHP dışındaki partilere vermiştir¹⁹⁷.

Sadık Taşucu’nun Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal’in Silifke’ye yaptığı bu üçüncü seyahatinde daha önce yayınını durdurmuş olduğu *İçel Gazetesi*’nin orijinal bir sayısını çıkarması, çıkardığı bu sayıyla da CHP’nin çalışmalarına karışması Gazi’yi oldukça sinirlendirmiştir¹⁹⁸. Bu gelişme üzerine Sadık Taşucu’nun partiden çıkarılması talimatını veren Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal¹⁹⁹ yaşanan bu gelişmelerin ardından hemen Ankara’ya dönmüştür²²³.

2.4. Gazi Mustafa Kemal’in Silifke’ye Dördüncü ve Son Ziyaretleri (20 Şubat 1935)

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Silifke’ye yaptığı dördüncü ziyaretlerini 20 Şubat 1935’te Taşucu’na inerek başlatmıştır. Gazi’yi burada halktan gelenlerin yanı sıra 1933’te Silifke’nin İçel vilayetinin merkezi olması konumundan ilçe statüsüne düşürülmesinin bir sonucu olarak Mersin ilinden gelen yöneticiler de karşılamıştır. Cumhurbaşkanının heyetinde kız kardeşi Makbule, Afet İnan, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya,

¹⁹⁶ Süha Nural, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Silifke*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2007, s.15. ²¹⁹ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.306.

¹⁹⁷ Aslan, *Atatürk Silifke’de*, s.250.

¹⁹⁸ Aslan, *Atatürk Silifke’de*, s.258-259.

¹⁹⁹ Aslan, *Atatürk Silifke’de*, s.266.

²²³ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.306.

Manevi kızları, Cemil Cahit Paşa, Nuri Conker, Genel Sekreter Hasan Rıza Soyak, Başyaver Celal ile askeri ve sivil yetkililer ve Avusturyalı Mimar Gros bulunmaktadır²⁰⁰. *Cumhuriyet Gazetesi*, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye gelişleri ile ilgili 21 Şubat 1935'te "*Kemal Atatürk Silifke'de*" başlığını atmış ve aşağıdaki haberi yayınlamıştır:

*Bugün saat 13.00'te Ege Vapuru ile Taşucu'na gelen Reiscumhur Atatürk, yanlarındaki zevat ile karaya çıkmışlar ve Silifke'den geçerek çiftliklerine gitmişlerdir. Çiftlikte bir müddet istirahat eden Atatürk saat 18.00'de vapura dönmüştür. İçel valisi ve vilayetten gelen memurlar, Taşucu'ndan vapura gelerek Atatürk'ü karşılamışlar ve halk Taşucu'nda ve Silifke'de Atatürk'ün gelişinden doğan sevinçle hararetle tezahüratta bulunmuşlardır*²⁰¹.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in dördüncü Silifke ziyareti de üçüncü ziyaretlerinde olduğu gibi doğrudan Silifke'yi amaç edinerek gerçekleştirilen bir ziyaret değildir²²⁶. Antalya'nın İtalyanlara ait olduğunu savunarak topraklarımızı ele geçirmeye çalışan Mussolini'ye gözdağı vermek için Antalya'ya yapılmış bir ziyaretir²⁰². Bu olayın yatışması Gazi'nin önce Taşucu'na ardından da Silifke'ye gelmesine neden olacaktır²⁰³. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal yapmış olduğu bu son Silifke ziyaretlerinde Silifke içinde geçmiş fakat Silifke'de bir yere uğramamıştır²⁰⁴. Antalya'dan geldiği gibi direkt çiftliğine yönelmiştir. Çiftlik dönüşü ise yine herhangi bir yere uğramadan Taşucu İskeleyi'ndeki vapuruna geçmiştir²³⁰.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Silifke'ye ilk gelişlerinde Taşucu'nda bir köşk yaptırmak istemiş, fakat çizilen projeleri beğenmemiştir²⁰⁵. Daha sonra Macar mimar Radamesko'ya kendisinin de

²⁰⁰ Bozkurt, *Atatürk'ün Mersin Ziyaretleri*, s.101.

²⁰¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Şubat 1935, s.1.

²²⁶ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.307.

²⁰² Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.325-327.

²⁰³ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.321.

²⁰⁴ Kara, *Silifke Atatürk Evi*, s.23.

²³⁰ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.307.

²⁰⁵ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.212.

dâhil olması ile bir plan çizdirmişse de daha sonra onu da beğenmemiştir²⁰⁶. Gazi Silifke'ye yapmış olduğu bu dördüncü ziyaretinde bu konuyu tekrar gündemine alarak yanında Gros adında Avusturyalı bir mimar getirmiştir²⁰⁷. Köşk ile ilgili istek ve düşüncelerini Gros'a aktaran Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, ondan bu düşüncelere göre yeni bir plan çizmesini istemiş, fakat ulusun çıkarını sağlayacak projelere daha fazla önem verdiği için daha sonra bu köşk planından vazgeçmiştir. Cumhurbaşkanı Silifke'ye bu son gelişlerinde Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifinin kurulması ve Bölge Tarım Okulu'nun açılması talimatını vermiştir. Ayrıca Tarım Kredi Kooperatifi'nin kurulması için Ziraat Bankası'na bir de yazı yazmıştır. Bu gelişmeler üzerine 683 sayılı Atatürk Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifi resmen kurulmuştur. Tarım Bölge Okulu ise hızlı bir şekilde inşa edilmiştir²⁰⁸.

2.5. Atatürk'ün Silifke Ziyaretlerine Genel Bir Bakış

Askeri ve siyasi mücadelenin sonucunda Türk milletine büyük bir zafer hediye eden Gazi Mustafa Kemal Paşa, Türkiye'yi gün geçtikçe daha çağdaş bir ülke haline getirmek amacıyla çalışmalarını yürütmüştür. Gazi bu gayesiyle sık sık yurt içi gezilerine çıkmış, pek çok şehre iki kez uğramasına rağmen Silifke'ye dört kez ziyarette bulunmuştur. Araştırmamız açısından bu önemli bir detaydır.

Gazi bölgeye ilk ziyaretini 1925 yılı başında, ikincisini 1926 yılında, üçüncüsünü 1931 yılında ve son ziyaretini de 1935 yılında gerçekleştirmiştir. Mustafa Kemal'in ilk iki ziyareti doğrudan Silifke üzerine olurken üçüncü ve dördüncü ziyaretlerinde ise şehri uğrak yeri olarak kullanması dikkat çekicidir. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ilk ziyaretlerinde Silifke'ye bir de çiftlik kazandırmıştır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal 1926 yılında yapılan ikinci ziyarette Cumhurbaşkanlığı Florya Deniz Köşkü'nün Taşucu'na inşasını bile gündeme getirmiştir. Bu durum bölge açısından önemlidir. Cumhurbaşkanlığı köşkünün Silifke'ye

²⁰⁶ Kara, *Silifke Atatürk Evi*, s.23.

²⁰⁷ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.321.

²⁰⁸ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.212.

yakın bir yerde olması düşüncesinin bile bölgenin cazibesini arttıracığı şüphesizdir.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye ikinci ziyaretinden 5 yıl sonra gerçekleştirdiği üçüncü ziyaret siyasi amaçla icra edilmiştir. Özellikle Serbest Fırka'nın Silifke'de belediye seçimlerini kazanıp Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı bir zafer elde edişi bu ziyareti gerekli kılmıştır. Gazi, bu ziyaretinde partisinin yenilgisinin sebeplerini yöneticiler ve halktan dinleme amacı gütmüş olsa da özellikle yönetici kadro arasındaki siyasal çekişmelere şahit olmuş ve bu duruma bir hayli üzülmüştür.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Silifke'ye son ziyaretleri 1935 yılında gerçekleşmiştir. Bu ziyarette daha önceki gelişlerinde ortaya atılan Cumhurbaşkanlığı Köşkü ile ilgili düşünceler bir kez daha gün yüzüne çıkmış olsa da milletin faydasına olacak çalışmalara öncelik verilmesi düşüncesi ağır basmıştır. Bu son ziyaretin Silifke'ye armağanları Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifi ile Bölge Tarım Okulu olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM İÇEL(SİLİFKE) VİLAYETİ İDARİ VE NÜFUS YAPISI

19. yüzyılın başlarında Konya vilayetine bağlı olan İçel sancağının, 19. yüzyılın son çeyreğine kadar merkezi Ermenek olmuştur. 1871/1872 yıllarında sancak merkezi Silifke'dir. İçel sancağı daha sonraları Konya vilayetinden alınıp Adana vilayetine bağlanmıştır. 1870'li yıllarda Silifke; Cebel, Keşli, Bolacalı ve Merkez olmak üzere dört nahiyeden meydana gelmektedir. Bu yıllarda Silifke'nin köy sayısı 38'dir. 1890'lı yıllarda Silifke'nin Bolacalı, Yağda ve Ayaş isimli üç nahiyeden meydana geldiği görülmektedir. Sancağın geneline baktığımız zaman 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyılın başlarında sancak merkezi olan Silifke, Ermenek, Anamur, Gülnar ve Mut olmak üzere beş kaza; altı nahiye ve 321 köyden meydana geldiği görülür. 1919 yılında Ermenek'in, İçel sancağından ayrılması üzerine sancağın dört kazası kalmıştır. Bu durum da sancağa bağlı köy sayılarında da bir düşüş olmasına neden olmuştur. İçel'in 1924 yılında vilayet olduğu dönemlerde ise Silifke kazasının üç nahiyesiyle 103 köyü, Mut'un bir nahiyeyle 70 köyü, Gülnar'ın iki nahiyeyle 50 köyü ve Anamur'un 52 köyü bulunmaktadır. Daha sonraki yıllarda idari yapının değişmesi ile köy sayılarında birtakım değişiklikler olmuştur. Vilayetteki nüfus, 1925-1929 yılları arasında 90.000 ilâ 95.000 civarındadır.

3.1. İdari Taksimat

Adana Vilayet Salnamelerine baktığımız zaman 1872 yılında Silifke kazasının Cebel, Keşli, Bolacalı ve Merkez olmak üzere 4 nahiyesi ve 38 köyünün olduğu görülmektedir²⁰⁹. Daha sonraki yıllarda Silifke kazasının genel olarak Bolacalı, Yağda ve Ayaş nahiyelerinden müteşekkil olduğu kayıtlıdır²¹⁰. 1873-1879 yılında İçel livasının 5 kazası ve 6 nahiyesi vardır.

Bu nahiyelerden üçü Silifke'ye tabi olup, livanın merkezi de Silifke kazasıdır²¹¹.

²⁰⁹ H.1289/M.1872 Yılı *AVS*, s.102.

²¹⁰ H.1312/M.1894 Yılı *AVS*, s.58.

²¹¹ H.1290/M.1873 Yılı *AVS*, s.96.

1890 yılında Yağda, Ayaş ve Bolacalı nahiyeleri Silifke'ye bağlı bulunmaktadır. Ayaş ve Bolacalı nahiye olarak geçerken Yağda için bu ifade kullanılmamıştır. Bundan dolayı bu yıllarda Silifke'nin nahiye sayısının iki olduğu ortaya çıkmaktadır. 1890'da Yağda'nın 17, Ayaş'ın 13 ve Bolacalı'nın 6 olmak üzere sancak merkezi olan Silifke'ye toplamda bağlı olan köy sayısı 36'dır²¹². 1889-1902 yıllarında İçel; sancak merkezi olan Silifke ile Ermenek, Anamur, Gülnar ve Mut kazaları, altı nahiye ve 321 köyü kapsamaktadır. 1890-1912 yılları arasında köy ve nahiye sayısında herhangi bir değişiklik olmamıştır²¹³.

1926/1927 yılında İçel kaza merkezi olan Silifke'nin Yağda, Ayaş ve Taşucu isminde üç nahiyesi ve 103 köyü, Mut kazasının Sarıkavak nahiyesi ile 70 köyü, Gülnar kazasının Gilindire ve Ovacık nahiyeleri ile 50 köyü ve Anamur kazasının da 52 köyü bulunmaktadır²¹⁴. 1927/1928 yılında Silifke'nin nahiye ve köy sayısında bir değişiklik olmamıştır. Mut kazasının nahiyesi aynı iken köy sayısı bu yıllarda 53'e düşmüştür. Gülnar kazasının nahiyeleri yine aynı olup bu yıllarda köy sayısı 49'e düşmüştür. İçel vilayet merkezi ile buraya bağlı olan yerlerde toplam 276 köy bulunmaktadır²¹⁵. 1927/1928 yılında Silifke kazası merkezinin Taşucu, Yağda ve Ayaş nahiyeleri ile 107 köy, Gülnar kazasının Ovacık ve Gilindire nahiyeleri ile 50 köyü, Mut kazasının Sarıkavak nahiyesi ile 54 köyü ve Anamur kazasının 76 köyü vardır²¹⁶.

I.Dünya Savaşı'ndan sonra Çukurova'nın Fransızlar tarafından işgali üzerine Silifke, Adana'dan ayrılmış; İçel adıyla yeni ve tek başına bağımsız bir sancak olarak İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır(1918)²⁴³. Sancak merkezine Silifke olarak İçel adı verilmiştir. Mut, Gülnar ve Anamur

²¹² H.1307/M.1890 Yılı *ODS*, s.589-590.

²¹³ H.1328/M.1912 Yılı *ODS*, s.550-551.

²¹⁴ 1926/1927 Yılı *TCDS*, s.702.

²¹⁵ 1927/1928 Yılı *TCDS*, s.694.

²¹⁶ 1928/1929 Yılı *TCDY*, s.346.

²⁴³ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.27.

Silifke'ye bağlanmıştır²¹⁷. 1919'da ise Ermenek ilçesi, Silifke'den ayrılarak Konya iline bağlanmıştır²¹⁸.

Mondros Antlaşması ile Silifke nötr bir yer olarak kabul edildiğinden İtalyanlar ve Fransızlar tarafından asker gönderilip işgal edilmemiştir. Fransızlar en son Erdemliye kadar gelmişlerdir²¹⁹. Bu durumda Silifke yöresi halkının Kurtuluş Savaşı sırasındaki tutumu etkili olmuş, Silifke halkı düşman yöreye girmeden örgütlenip onun üzerine yürümüş, bunun sonucunda düşman bu bölgeye sokulmamıştır²²⁰. Neticede 20 Ekim 1921'de Fransa ile yapılan Ankara anlaşmasıyla Güney Cephesi kapanmıştır.²²¹.

Sancak kuruluşları 1924'te tamamen kaldırılmış yerine “mutasarrıf” veya “valilik” ifadeleri konmuştur. Kısa bir süre sonra ise tümüyle valilik denmiştir²²². Bu gelişme sonucunda İçel sancağının 1924 tarihinde İçel vilayeti haline getirildiğini ve vilayet merkezinin ise Silifke olduğunu görmekteyiz.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, tarihî mirası üzerine kurulduğu Osmanlı Devleti'nin birçok kurum ve kuruluşunu olduğu gibi devam ettirmiş; bazılarını değiştirmiş ve bunlara yenilerini eklemiştir. İçel ve Mersin bölgesindeki idari yapılanmada 1933 yılına kadar Osmanlı son dönemindeki düzenini koruduğunu görmekteyiz. 1925 yılında İçel; Silifke merkez olmak üzere Anamur, Gülnar, Gazipaşa ve Mut kazalarından oluşuyordu. Mersin ise ayrı bir vilayet olup Tarsus kazası Mersin'e bağlıydı. İçel'in Gazipaşa ilçesi 19 Nisan 1925'te Kurulan mevkine nakledilmiş, kısa bir süre sonra da İçel'den ayrılarak Antalya iline bağlanmıştır²²³.

3.1.1. Dönemin Silifke Yöneticileri

3.1.1.1. 1924-1933 Yılları Arasında İçel (Silifke) Valileri

²¹⁷ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.19.

²¹⁸ Temiz, *Kent Stratejisi “Silifke”*, s.280.

²¹⁹ Demirtaş, *İçel İli İncelemeleri*, s.223-224.

²²⁰ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.199.

²²¹ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.206.

²²² Aslan, *Silifke Tarihi*, s.28.

²²³ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.1.0, Yer: 12.15.19, Tarih: 19.04.1925.

1920 yılında Silifke Mutasarrıfı olarak Hilmi Bey görev yapmıştır. İdari alanda meydana gelen değişiklikler sonucunda mutasarrıflıkların valilik kurumuna dönüştürülmesiyle oluşturulan İçel (Silifke) Valiliğine Kemal Bey atanmıştır. Kemal Bey Silifke’de meydana gelen Hoca Askeri olaylarında yetersiz kaldığı gerekçesiyle İcra Vekilleri Heyeti(Bakanlar Kurulu)tarafından 27 Mayıs 1924 tarihinde görevden alınmış, yerine ise Fahri Bey (Özen) vekâleten atanmıştır. 27 Ocak 1925 tarihinde İçel (Silifke) Valiliğine asaleten atanan Fahri Bey bu görevine uzun süre devam etmiştir²²⁴.

Fahri Bey’den sonra İçel (Silifke) Valiliği görevine 24 Temmuz 1930 tarihinde Sait (Özsoy) Bey atanmıştır. Sait Bey’in valiliği döneminde Cumhuriyet Halk Fırkasında meydana gelen karışıklıklar, (Sait Bey’in valiliği döneminde Cumhuriyet Halk Fırkasında karışıklıklar meydana gelmiş), 1930 mahalli seçimlerini Silifke’de Serbest Cumhuriyet Fırkasının kazanması, seçimlerdeki şaibe iddiaları ve hakkında başlatılan soruşturmalar sebebiyle Sait Bey 20 Eylül 1931 tarihinde görevinden alınarak 47 yaşında emekli edilmiştir²⁵².

01 Kasım 1931 tarihinde Sait (Özsoy) Bey’in yerine İçel(Silifke)valiliği görevine Tevfik Sırrı (Gür) Bey atanmıştır. Tevfik Sırrı Bey İçel Vilayeti’nin merkez kazası olan Silifke’yi çağdaş bir kent yapmak için önemli çalışmalar yapmıştır. Şimdiki Anıt Meydanının bulunduğu yerdeki yüz dönümlük alanı çeviren Tevfik Sırrı Bey Cumhuriyet alanını meydana getirmiştir. Ayrıca bir dernek kurarak topladığı bağışlarla Akdeniz’deki ilk Atatürk Heykelini yaptırmıştır. Heykelin özelliği birebir Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün ölçülerine göre yapılmış olmasıdır. Tevfik Sırrı Gür’ün 1933 yılı içinde Elazığ valisi olarak atanmasıyla İçel(Silifke)valiliğine kısa bir süreliğine bir kaymakam vekalet etmiştir.²²⁵

27 Mayıs 1933 tarihinde ise Resmi Gazetede yayınlanan 2197 sayılı kanunla İçel ve Mersin vilayetleri İçel adıyla birleştirilmiş oluşturulan yeni

²²⁴ Mehmet Pınar, *Cumhuriyet Döneminde İçel’de Siyasi Hayat (1923-1950)*, Hiperlink Yayınları, İstanbul 2018, s.300-301. ²⁵² Pınar, *İçel’de Siyasi Hayat*, s.282.

²²⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Mayıs 1934, s.4.

²⁵⁴ *Resmi Gazete*, 27 Mayıs 1933, s.2510.

İçel Vilayeti'nin merkezi Mersin olmuştur. Silifke ise ilçe konumuna düşürülmüştür.²⁵⁴

3.1.1.2. 1924-1933 Yılları Arasında Silifke Belediye Başkanları

1918-1920 yılları arasında Silifke Belediye Başkanlığını Süleyman Efendi yürütmüştür. Cumhuriyetin ilanından önce 1919 yılında Silifke Askerlik Şubesi Başkanlığı görevine getirilen ve ayrıca Ermenek ve İçel (Silifke) Umum Kuvay-ı Milliye komutanlığı görevini de yürüten Binbaşı Emin Mengenli 1921-1922 yılları arasında Silifke Belediye Başkanlığı yapmıştır. 1920 yılının Ekim ayında çıkan Delibaş isyanının bastırılmasında da görev alan Emin Mengenli Milli Mücadele'nin kazanılmasından sonra 1922 yılında sağlık sorunlarını öne sürerek Kıdemli Binbaşı rütbesiyle emekliye ayrılmıştır. Bir müddet Türk Hava Kurumu Başkanlığı ve Silifke Ticaret Odası Başkanlığı görevinde de bulunan Mengenli, seçimlerde delegelik ve Varlık Vergisi Komisyonu üyeliği görevlerinde de bulunmuştur. Silifke Belediye Başkanlığı görevlerini 1922-1923 yıllarında Yahşizade Emin Bey, 1924-1925 yıllarında Akkaşzade Hüsnü Efendi, 1926-1930 yılları arasında ise Halil Hilmi (Göksu) Beyler yapmıştır. 1930 yılında yapılan seçimlerde ise Sami Arkan Silifke Belediye Başkanı seçilmiş, Ancak kısa bir süre sonra seçimler iptal edilmiştir. Yeni seçimler yapılınca kadar ise Sami Rıza Bey Silifke Belediye Başkanlığına vekalet etmiştir. 1931 yılında yenilenen seçimlerde Silifke Belediye Başkanı seçilen Sait Uğur, 1938 yılına kadar belediye başkanlığı görevini yürütmüş; başkanlık görevi bitince ise Mersin İline müftü olarak atanmıştır²²⁶.

3.2. Nüfus Yapısı

Cumhuriyetin ilk yıllarında İçel vilayeti; Silifke, Mut, Gülnar ve Anamur kazalarından oluşmaktadır. Bu dönemde yapılan sayımlarda kadın ve erkek nüfus ayrı ayrı belirtilmiştir. Hatta bazı sayımlarda doğan ve vefat edenlere dair bilgiler de verilmiştir. Ancak bazen de kadın erkek ayrımı yapılmadan vilayetin genel nüfusu bir bütün olarak belirtilmiştir.

Tablo 3: 1926/1927 Yılında İçel Vilayetinin Umumi Nüfusu

Umumi Nüfus	
-------------	--

²²⁶ Ahmet Ali Gazel, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İçel'in İdari Durumuna Kısa Bir Bakış* (1839-1933) Mersin Sempozyumu 2008, s.2106.

	Hane	Kadın	Erkek	Toplam Nüfus
Silifke Merkez Kazası	3.200	9.284	8.489	17.773
Taşucu Nahiyesi	1.206	3.619	2.999	6.618
Ayaş Nahiyesi	1.130	3.142	2.555	5.697
Yağda Nahiyesi	1.264	4.181	3.197	7.378
Mut Kazası	-	-	-	15.090
Gülner Kazası	-	-	-	21.271
Anamur Kazası	-	-	-	22.096

Kaynak: 1926/1927 Yılı TCDS, s.702.

Tablo 3'te 1926/1927 yılında İçel vilayetinin genel nüfusuna bakıldığı zaman Silifke kazası, Taşucu, Ayaş ve Yağda nahiyelerinin nüfusu ayrı ayrı belirtilmiştir. Mut, Gülner ve Anamur kazaları ise tek kalem olarak belirtilmiş ve kazadaki toplam nüfus verilmiştir. Silifke kazasının nahiyeleri ile değerlendirdiğimiz zaman toplamda 37.466 nüfusun olduğu görülmektedir. Diğer üç kazanın toplam nüfusuna bakıldığında en çok nüfusa 22.096 ile sahip olan Anamur kazasıdır. Sonra sırayla Gülner ve Mut gelmektedir. Kadın ve erkek nüfus olarak değerlendirildiğinde ise sadece Silifke kazası ile nahiyeleri belirtilmiştir. Buna göre en çok kadın ve erkek nüfus Silifke merkez kazada, ikinci sırada Yağda, üçüncü sırada Taşucu ve son sırada ise Ayaş nahyesindedir. **Tablo 4: 1927/1928 Yılında İçel Vilayetinin Umumi Nüfusu**

Kazalar	Vefat			Doğum			Umumi Nüfus		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Silifke	61	230	291	357	380	737	19.618	18.062	37.680
Mut	51	105	156	136	159	295	8.616	7.184	15.800
Gülner	56	200	256	141	121	262	10.698	8.671	19.369
Anamur	64	118	182	370	461	820	9.990	8.192	18.182
Genel Toplam	232	653	885	1.004	1.121	2.125	48.922	42.109	91.031

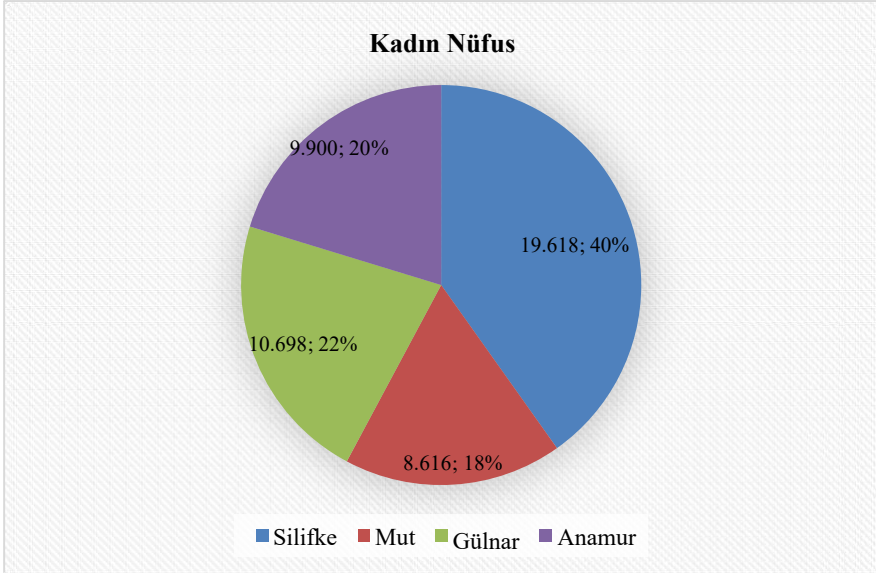
Kaynak: 1927/1928 Yılı TCDS, s.701.

Tablo 4'te İçel vilayetine dâhil olan Silifke, Mut, Gülnar ve Anamur isimli kazaların genel nüfus miktarı verilmiştir. Burada aynı zamanda bahsi geçen yıl içinde doğum ve vefat miktarları da belirtilmiştir. Umumi nüfus kadın ve erkek olmak üzere 37.680 nüfus ile en çok Silifke'de olduğu görülür. Bu nedenle nüfus çokluğu açısından kazalar arasında ilk sırada Silifke gelmektedir. İkinci sırada 19.369 toplam nüfusla Gülnar, üçüncü sırada 18.182 nüfusla Anamur ve 15.800 nüfusla da Mut dördüncü sırada yer almaktadır.

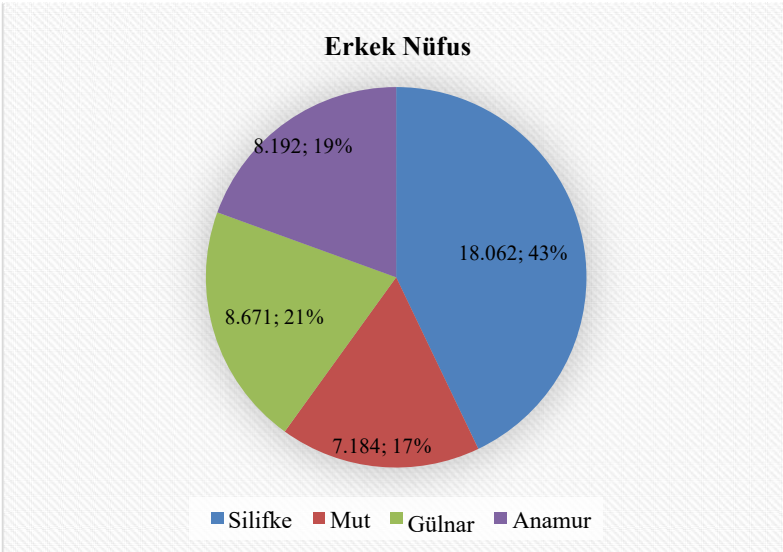
Kazalardaki doğum ve ölümlere baktığımızda doğum en çok Anamur, daha sonra Silifke, Mut ve Gülnar'da gerçekleşmiştir. Ölüm ise en çok Silifke'de, sonra da sırasıyla Gülnar, Anamur ve Mut'ta olmuştur. Doğum ve ölüm değerlendirildiği zaman doğum büyük oranda ölümden fazla olduğu görülür. Bu durum da kazalardaki nüfusun artmasında etkili olmuştur.

1928/1929 yılındaki sayımda da verilen toplam nüfus miktarlarının 1927/1928 yılında genel olarak aynı olduğu görülmektedir. Farklı olarak 1928/1929 yılında Silifke'deki kadın nüfus 20.241, erkek nüfus 17.439 olarak kaydedilmiştir. Mut ve Anamur'daki kadın-erkek nüfus bir önceki yıl ile aynıdır. Gülnar'da ise kadın nüfus bir önceki yıl ile aynı olup sadece erkek nüfusu bir fazla - 8.672- olarak kaydedilmiştir. 1928/1929 yılındaki doğum ve ölüm oranlarında ise toplamda dört kazada 940 ölüm ve 1.743 doğum olmuştur²²⁷.

²²⁷ 1928/1929 Yılı TCDY, s.347.

Grafik 1: 1927/1928 Yılı İçel Vilayeti'nin Toplam Kadın Nüfusu

Grafik 2: 1927/1928 Yılı İçel Vilayeti'nin Toplam Erkek Nüfusu

Grafik 1 ve 2'de İçel vilayetindeki kadın ve nüfusun yüzdelik dağılımı verilmiştir. Grafik 1'de görüldüğü üzere kadın nüfusu %40'lık bir oranla en

çok Silifke’de, daha sonra %22 ile Gülnar, %20 ile Anamur ve %18’lik pay ile Mut kazasıdır. Grafik 2’de de erkek nüfusun yine aynı sıralamada devam ettiği görülmektedir. %43’lük bir oran Silifke’ye, %21’lik Gülnar, %19’luk Anamur ve %17’lik pay ise Mut kazasına aittir.

Tablo 5: 1935 Yılında İçel Vilayetinin Umumi Nüfusu

Kazalar	Şehirde			Köyde			Genel Toplam		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Silifke	2.324	2.740	5.064	19.634	17.653	37.287	20.393	21.958	42.351
Anamur	1.001	891	1.892	10.865	9.572	20.437	10.463	11.866	22.329
Gülnar	533	489	1.022	11.596	10.155	21.751	10.644	12.129	22.773
Mut	890	732	1.622	8.468	7.818	16.286	8.550	9.358	17.908

Kaynak: 20 İlkteşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı, s.48

1935 yılında İçel vilayetin nüfusu verilirken 1933 yılında sancağın merkezinin Mersin olmasından dolayı kayıtlarda artık Mersin ve daha önceleri de buraya bağlı olan Tarsus’un nüfus kayıtları da verilmiştir. Ancak konu itibarıyla burada Silifke, Anamur, Gülnar ve Mut kazalarının nüfusu değerlendirilmiştir²²⁸. Tablo 5’te görüldüğü üzere Silifke’nin bu yıl kadın ve erkek toplam nüfusu 42.351 olarak kaydedilmiştir. Yukarıda bahsedildiği üzere 1928/1929 yılında bu nüfus 37.680 idi. Aradan geçen alt yedi yıl gibi bir zaman zarfında 4.671 oranında bir artışın olduğu gözlenmektedir. Bu nüfusun 37.287’sini köyde oturan, 5.064’ünü de şehirde oturan insanlar oluşturmaktadır.

1928/1929 yılında Anamur’un kadın erkek toplam nüfusu 18.182, Gülnar’ın 19.370 ve Mut’un 15.800 iken 1935 yılında Anamur kadın erkek toplam nüfusunun 22.329 olduğu ve nüfusun 4.147 arttığı gözlenmektedir. Gülnar’da bu yıl 22.773 olup 3.403 artış olmuştur. Mut’ta ise 15.800 olan toplam nüfus 1935 yılında 17.908 olmuştur. Bu durum da Mut’taki nüfusun 2.108 arttığını göstermektedir. Genel olarak değerlendirdiğimizde dört kazanın 1928/1929 yılındaki toplam kadın erkek nüfusu 91.032 iken 1935

²²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.20 İlkteşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı, İstatistik Genel Müdürlüğü Kitaplığı, Ulus Basımevi, Ankara 1935, s.VIII.

yılında 105.361 olmuş ve aradan geçen altı yedi yıl içinde nüfus 14.329 artmıştır.

3.3. Silifke Kazası

Belirli bir günde bir ülke, şehir, kasaba, köy ve daha küçük sınırları belirli yerleşim yerlerinde yaşayan insan sayısına nüfus denilmektedir. Nüfus değişiminde doğumlar, ölümler ve göçler önemli rol oynamaktadır. Herhangi bir yerdeki nüfusun belirlenmesine yönelik yapılan çalışmalara nüfus sayımı denilmektedir²²⁹.

Osmanlı Devleti hazineye gelir sağlamak, savunma ve fetih hareketleri için asker toplama amacıyla arazi ve nüfus sayımı (yazımı/tahriri) yapmış ve bunlarla ilgili kayıtların düzenli bir şekilde tutulmasına özen göstermiştir²³⁰. Nüfus sayımının yapılmasının gerekçesi, genel olarak savaşlardan dolayı vergilerin toplanmasında yaşanan aksaklıklar ve II. Mahmut döneminde Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla birlikte onun yerine kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye isimli ordunun asker ihtiyacını karşılamaktır. Askerlik vazifesini icra edebilecek halkın sayısının bilinmesi ve yeni kurulan ordunun masraflarının karşılanması için yeni vergi kaynaklarının temin edilmesi gerekmektedir²³¹. Daha önce gerçekleştirilmesi düşünülen nüfus sayımı 1828-1829 OsmanlıRus Savaşı'nın başlamasıyla genel olarak İstanbul ile sınırlı kalmış ve ülkenin genelinde uygulanamamıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk umumi nüfus sayımına genel itibariyle 1831 yılında başlanmıştır²³². Bu yıllarda Silifke'de on köyün olduğu görülmektedir. 1840 yılında Evkaf ve Cebel, Silifke'nin bir bölgesi olarak kaydedilmiştir. Bu da Silifke kazasının umumi nüfus miktarını arttırmıştır.

²²⁹ Hüseyin Çınar-İsmail Kıvrım, *1842 Tarihli Çubuk Kazası Nüfus Defteri*, Çubuk Belediyesi Yayınları, Ankara 2016, s.1.

²³⁰ Adnan Çimen, "Sayım, Kayıt Düzeni ve Teşkilatlanma Açısından Osmanlı'da Nüfus Hizmetleri", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.14, S.3 (2012), s.185.

²³¹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1995, s.10-11.

²³² Hüseyin Muşmal-Mehmet Özçelik, "1834 ve 1840/41 Tarihli Nüfus Defterlerine Göre Karasınır ve Elmasın (Güneysınır)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.44 (Güz 2018), s.186.

Osmanlı Devleti'nin yapmış olduğunu nüfus sayımlarına bakıldığı zaman Silifke'de nüfus sayımına Gurre-i Zilhicce 1246 (13 Mayıs 1831) tarihinde başlandığı görülmektedir. Bu yıla ait olan nüfus defterinde Silifke kasabası ve kazaya bağlı olan on köy bulunmaktadır. Bu yıllarda Silifke'de tek mahalle vardır. Sayıma ilk olarak Silifke kasabasından (mahallesinden) başlanmış daha sonra Kale Bucağı, Nuru, Cılbayır, Kürtler, Senir, Karakaya, Gülümpaşalı, Sökün, Liman-Çavuş Bucağı ve Çiftlik (Müslüman) köyünün sayımı yapılmıştır. Merkez kaza nüfusunun ortalama %86'sını Müslüman ahalî, %11'ini Çiftlik köyündeki Müslüman ahalinin yanı sıra burada ikamet eden gayrimüslimler (Rum) ve %3'ünü merkez kaza dâhilindeki Abdal ve Kıpti (Çingene) taifesi oluşturmaktadır²³³.

Silifke'ye ait olan nüfus verilerine 1831 yılından sonra 1838 ve 1840 yıllarında yapılan sayımlardan ulaşılmaktadır. Bu yıllarda da Silifke'deki mahalle ve köy sayısının aynı olduğu görülmektedir. Ancak 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın başlarında Silifke'de birçok köyün kayıtlı olduğu görülmektedir. Bunun nedeni de ilk yapılan sayımlarda kaza statüsünde olan Evkaf ve Cebel'in daha sonraki yıllarda Silifke kazasının bir bölgesi olduğu kayıtlarda yer almaktadır. Bölgelerdeki köylerinde kazaya bağlı olmasından dolayı zamanla Silifke'deki köy sayısında artış olmuştur²³⁴. Evkaf kazasının Çiftlik, Keben, Sabak, Gündüzler, Yenisu, Kepezli ve Çömelek isminde köyleri mevcuttur. Cebel kazasının Tekir, Persendi, Tozara, Bahçederesi, Çatak, Kabalar, Bayındır, Çaltılı, Bozkır, Kızılisalı, Seyidli, Ovacık, Demircili, Sultani Bozkır ve Kıca isminde köyleri bulunmaktadır²³⁵.

1926/1927 yıllarında Silifke'nin Taşucu, Yağda ve Ayaş isminde üç nahiyesi ile 103 köyü vardır²³⁶. 1928/1929 yıllarında da vilayet merkezi olan

²³³ Sefa Alp, *Nüfus Defterlerinde Silifke (1830-1840)*, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2020, s.18-19.

²³⁴ Bkz. *BOA*, NFS.d 3644, s.2, H.29.12.1246, 202, *BOA*, NFS.d 3662, s.3, H.29.12.1254; *BOA*, ML.VRD.TMT.d 10570, s.2, H.29.12.1261.

²³⁵ Alp, *Nüfus Defterlerinde Silifke (1830-1840)*, s.27.

²³⁶ 1926/1927 Yılı *TCDY*, s.702.

Silifke'nin yine üç nahiyesi olup bu yıl köy sayısı 107'ye yükselmiştir²³⁷. Günümüzde ilçe merkezi; Gazipaşa, Pazarkaşı, Cami-i Kebir, Mukaddem, Bucaklı, Say, Saray, Savaş ve Atik olmak üzere 9 mahalleden oluşmaktadır. 14 Aralık 1904 yılına ait olan bir belgede Silifke'ye bir buçuk saat mesafede ve 15 haneden ibaret olan Bahçederesi köyünün önceden Silifke kasabasının Pazartaş (Pazarkaşı)²⁶⁷ mahallesine bağlandığı ve bu duruma benzeyen köylerin ayırt edilmesi için ayrı bir mahallenin teşkil edilmesi istenmiştir²⁶⁸. 1900 yılı başında Silifke'de 8 mahalle bulunmakta iken daha sonra bir mahallenin daha teşekkül ettiği anlaşılmaktadır. Muhtemelen bu mahallede 1904 yılındaki kayıttan anlaşıldığı üzere bu yıllarda teşkil edilmiştir.

Yapılan arşiv taramasında görülmüştür ki bazı köylerin belirli yıllarda bağlı oldukları kaza zamanla değişmiş ve köyler farklı kazalara bağlanmıştır. Örneğin 1886 yılına ait olan bir belgede Evkaf bölgesinde bulunan köylerin Mut kazasına bağlı oldukları kayıtlıdır. 27 Ocak 1886 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne yazılan arzuhalde İçil (İçel) sancağı dahilinde bulunan Mut kazasına bağlı olan Keban (Keben), Çiftlik, Nasrullah, Yenisu, Gündüzler, Sabak ve Kepez (Kepezli) köylerinin ahalileri köylerinin merkez kazaya 13 saatten 16 saate ve yazın yaylak mahalline 22 saatten 25 saate kadar uzaklık mesafesinde olduğunu yazmışlardır. Kış ve yaz mevsimlerinde zorluk çektiklerinden, alışveriş vb. işler için köylerine dört beş saatlik gibi yakın bir mesafede olan Silifke kazasına bağlanmak istemişlerdir²³⁸. Burada bahsi geçen 7 köyden altısı yukarıda da bahsedildiği üzere 1830-1840 yıllarında Silifke kazasındaki Evkaf bölgesine bağlı bulunmaktadır. Anlaşılan o ki ilerleyen zamanlarda değişen idari yapı neticesinde bazı köy veya bölgeler farklı bir kazaya tâbi hale gelmişlerdir. Cumhuriyet dönemindeki nüfus sayımlarına bakıldığı zaman burada bahsi geçen köylerin yine Silifke kazasında olduğu görülecektir.

Bu duruma benzer örnek 1931 yılında da yaşanmıştır. Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, İçel vilayetinin Anamur kazasına bağlı olan Kopukoğlu

²³⁷ 1928/1929 Yılı TCDY, s.346. ²⁶⁷ Arşiv belgesinde mahallenin ismi "Pazartaş" olarak yazılıdır. ²⁶⁸ BOA, DH. MKT, 924/31, H.18.11.1322.

²³⁸ BOA, ŞD, 2121/36, H.18.06.1303.

köyünün Konya vilayetinin Ermenek kazasına bağlanmasına dair düzenlenen bir kararname ve sebeplerinin belirtildiği yazıyı 12 Mart 1931 tarihinde Başvekâlete göndermiştir. Bu kararnamede Anamur kazasına bağlı olan Kopukoğlu köyünün kaza merkezine yirmi dört ve Ermenek kaza merkezine dört buçuk saat mesafede olduğu belirtilmiştir. Ayrıca köyün yakınlığı ve ilişkisi dolayısıyla ahalisi bütün alışverişlerini Ermenek'te yapmakta ve Anamur'a yalnız hükümet işleri için gitmektedir. Hükümet işleri için halk Anamur'a gidip gelme hususunda mesafenin uzunluğundan dolayı çok zaman kaybetmekte, bu yüzden bir hayli zorlukla karşılaşmaktadırlar. Köyün bu kaza merkezine olan uzaklığı idari ve inzibati hususta da etkili olmaktadır. Belirtilen işbu, coğrafi, iktisadi, idari ve inzibati sebeplerle zikrolunan köyün Ermenek kazasına bağlanması neticesinde halk hükümete ait işlerinin görülmesinde kolaylığa kavuşacağı gibi köyün idari ve inzibati hususunda da faydalı olacağından her iki vilayet Genel Meclisi ve İdare Heyetlerinin Vilayet İdaresi Kanunu'nun 2.maddesine göre uygun görülen mütalaaları üzerine söz konusu Kopukoğlu Köyü'nün İçel vilayetinin Anamur kazasından irtibatının koparılarak Konya vilayetinin Ermenek kazasına bağlanması uygun görülmüştür. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Başvekil İsmet İnönü ve dâhiliye vekili Şükrü Kaya 22 Mart 1931 tarihinde toplanarak bu kararnamayı imzalamışlardır²³⁹.

Aşağıdaki kısımda Silifke, Anamur, Gülnar ve Mut kazaları ile buralara bağlı olan nahiyelerin ve köylerinin 1928 yılındaki durumları verilmiştir. Bu yıl Silifke'nin Merkez, Ayaş, Taşucu ve Yağda adında dört nahiyesi vardır. Silifke'deki mahalle sayısının bu yıl sekiz olduğu görülmektedir. Nahiyelerinde bir mahalle olduğuna dair malumat yoktur. Anamur kazasında bir tane merkez nahiye mevcut olup üç adet de mahalle bulunmaktadır. Anamur'da toplamda 50 köy vardır. Gülnar'da Merkez, Ovacık ve Gelendire adında üç nahiye ve toplamda 50 köy bulunmaktadır. Aynı zamanda 5 adet de mahalle mevcuttur. Bunlardan üçü merkezde, birisi Ovacık ve birisi de Gilindire'dedir. Mut kazası ise Merkez ve Sarıkavak

²³⁹ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer: 62.7.19, Tarih: 22.03.1931.

adında iki nahiye den meydana gelmektedir. Mut'ta toplamda 68 köy, merkez nahiyede ise üç adet de mahalle mevcuttur²⁴⁰.

Silifke Merkez Nahiye de Bulunan Köyler: İmamlı, Ortaviran, Evkafçiftlik, Ovacık, İdemli, Bayındır, Bağçedere, Bağçe, Bozkır, Boynuinceli, Persenti, Tekfur, Tekfurkoyuncu, Çavuşbucağı, Çatak, Çiftlik, Çilbayır/Cılbayır, Çeltikçi, Harkarası, Demircili, Recepli, Senir, Sabak, Sökün, Sultanibozkır, Seydili, Sayagzı, Tozara, Kargıcak, Kabasakal, Atıkmahallesi, Karaböcülü, Karahacılı, Karadedeli, Karakaya, Kızılısalı, Kavak, Kıca, Keban, Keşlitürkmenli, Gülümpeşa, Kepez, Kürtler, Gündüzler, Nasrullah, Nuri (Nuru) ve Yenisu. Toplam 47 köyden meydana gelmektedir²⁴¹.

Silifke'nin Ayaş Nahiyesinde Bulunan Köyler: Ayaş, Oluk, Türkmenuşağı, Türkmenli, Canbazlı, Hacıömerli, Hasan aliler, Hüseyinler, Sömek, Şahmurlu, Sarıaydın, Tırtar, Küre, Mağara, Karaahmetli, Kızılgeçit, Viran ve Yeğenli. Toplam 18 köyden meydana gelmektedir²⁴².

Silifke'nin Taşucu Nahiyesinde Bulunan Köyler: İmamuşağı, İmambekirli, Işıklı, Burunucu, Bolaca, Tahtacıyanı, Bolacalıkoyuncu, Çetrevilli, Çadırlı, Taşucu ve Tosmorlu. Toplam 10 köyden meydana gelmektedir²⁴³.

Silifke'nin Yağda Nahiyesinde Bulunan Köyler: Arslanlı, Avgadı, Erdemli, Elbeyli, Iğdır, Çerçili, Hüsametli, Sarıkaya, Taburili, Karakeşli, Koramşalı, Kocahasanlı, Kayacı, Gücüş, Güzeloluk, Küstülü, Güneyli, Veyselli, Yağdakoyuncu ve Yağda. Toplam 20 köyden meydana gelmektedir²⁴⁴.

3.4. Anamur Kazası

Anamur'un Merkez Nahiyesinde Bulunan Köyler: Aşağıkurin, Akine,

²⁴⁰ Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları (Köylerimiz 1928), Hilal Matbaası, İstanbul 1928, s.359-367.

²⁴¹ Köylerimiz 1928, s.359-360.

²⁴² Köylerimiz 1928, s.360.

²⁴³ Köylerimiz 1928, s.360.

²⁴⁴ Köylerimiz 1928, s.360-361.

Akcami, Anamurbahşiş, Emirşah, Uçarı, Orhana, Bodrum, Bozdoğan, Bozyazı Kıptıyanı, Beyreli, Tekeli, Tekeli Kıptıyanı, Tekedüzü, Teniste, Tehnel, Çarıklar, Çeltikçi, Dere, Sarıdana, Danışman, Fidikli, Ferizler, Ferizler Kıptıyanı, Ferhenk, Kaş, Kaledran, Kalınvıran, Kalınvıran Kıptıyanı, Karaağa, Karaçukur, Karaisalı, Karakilise, Karakilise Alanı, Kızılkilise, Kızılaliler, Kızılca, Kılıç, Kopukoluğu, Korucuk, Göктаş, Gürlevik, Gözsüzce, Kükür, Güneybahşiş, Lenger, Narince, Melleç, Nasreddin, Vilayet ve Yukarıkurin.²⁴⁵

3.5. Gülnar Kazası

Gülnar'ın Merkez Nahiyesinde Bulunan Köyler: Alakilise, Örenpınar,

Öz, İshaklar, Uluhtu, Ilısu, Bereket, Beydilli, Bozağaç, Tepe, Tepeşeyhleri, Tozkovan, Hisarkuşak, Hortu, Çukurasma, Dayıcık Delikkaya, Zeyne, Şeyhömer, Tırnak, Kurbağa, Korucuk, Kozankuşak, Kuskan, Konur, Gezende, Köseçobanlı, Köseleli, Libas, Mollaömerli ve Yeniceköy²⁷⁷.

Gülnar'ın Ovacık Nahiyesinde Bulunan Köyler: Ovacık, Büyükeceli,

Çavuşlar, Harmanlı, Dedeler, Sipahili, Katırcılı, Koçaşlı ve Yanışlı. Toplam 9 köyden meydana gelmektedir²⁴⁶.

Gülnar'ın Gilindire Nahiyesinde Bulunan Köyler: Eskiörük, Pembecik, Hacı Bahaeddin, Halifeler, Duruhan, Fidik, Karaseki, Gilindire, Yeniörük Emirler ve Yeniörük Kaş. Toplam 10 köyden meydana gelmektedir²⁷⁹.

3.6. Mut Kazası

Mut'un Merkez Nahiyesinde Bulunan Köyler: Absud, Alaçam, Evran, Oyladın, Elbeğli, Ilıca, Barabanlı, Perakende, Beci, Bağcağız, Bozdoğan, Buyuntu, Palantepe, Tekeli, Çaltı, Çatakbağ, Cerid, Çivi, Hacıilyalı,

²⁴⁵ *Köylerimiz 1928*, s.362-363.

²⁷⁷ *Köylerimiz 1928*, s.364.

²⁴⁶ *Köylerimiz 1928*, s.364-365.

²⁷⁹ *Köylerimiz 1928*, s.365.

Değirmenbaşı, Diştaş, Selamlı, Şanşa, Suçatı, Ziyaeddin, Dağpazarı, Dorla,Aleksi, Fakırca, Kadı, Kıpti, Kravga, Karabelalı, Karadöne, Karadiken Kırkyalan, Kavaközü,Kumaçukuru,Gergan,Kelceköy,Gençali,Köselerli,Güme,Malya, Masa ra,Malhoca, Medreselik,Mirahor,Navdalı, Yapıntı ve Yalnızcabağ.²⁴⁷.

Mut'un Sarıkavak Nahiyesinde Bulunan Köyler: İbrahimli, Penbeli, Çakallı, Çukurbağ, Çukur, Çortak,Çömelek, Hacıahmetli, Hisar,Dere, Tuğrul, Kıpti, Kışla, Kayabaşı, Göçekler, Kürkcü ve Narlı. Toplam 17 köyden meydana gelmektedir²⁴⁸.

3.7. İçil ve Mersin Vilayetlerinin İçel İli Adı Altında Birleştirilmesi ile Silifke'nin Vilayet Merkezi Konumundan Çıkarılması

Bazı vilayetlerin kaldırılması ve bazılarının birleştirilmesi hakkında Dahiliye Vekilliğince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyeti'nin 19 Mart 1933 tarihli toplantısında Büyük Meclise (TBMM) sunulması kararlaştırılan kanun layihası icap eden sebepleriyle Başvekil İsmet tarafından sunulmuştur.

Bazı vilayetlerin kaldırılması ve bazı vilayetlerin birleştirilmesi hakkında 1/575 numaralı kanun layihasının gerekçesi aşağıdaki gibidir:

Madde 1: İçel vilayetinin merkezi bulunan Silifke 700 haneli bir kasabadır. Nüfusunun azlığı ve mevkiinin kabiliyetsizliği dolayısıyla iktisadi ve ticari sahalarda bir vilayet merkezi derecesine terakki ve inkişaf edememiştir. Vilayetin umumi nüfusu 91.032, yüzölçümü 9.445 kilometre, murabbai ve umumi varidatı 302.655 liradır.

Yakınında Taşucu İskeleyi mevcut ise de iskelenin hiçbir ticari ehemmiyeti yoktur. İçel vilayeti ithalat ve ihracatını iç vilayetlerimizden bir kısmının ise iskeleyi olan Mersin'den temin etmektedir. Gerek nüfusunun ve varidatının azlığı ve gerekse iktisadiyatının durgunluğu itibarıyla İçel vilayeti bir vilayet evsafını haiz değildir.

²⁴⁷ Köylerimiz 1928, s.366-367.

²⁴⁸ Köylerimiz 1928, s.367.

Madde 2: İki kazadan ibaret olan Mersin vilayetinin mesahası ve nüfusu pek az olduğundan bugünkü teşkilatıyla bir vilayet evsafını haiz bulunmamaktadır.

*Binaenaleyh ayrı ayrı sebeplerden birer vilayet evsafını haiz olmayan bu iki vilayetin birleştirilerek merkezi Mersin olmak üzere İçel vilayetinin teşkili, İçel vilayetinin merkezi olan Silifke'nin kaza haline konulması*²⁴⁹.

20 Mayıs 1933 tarihli ve 2197 sayılı *Bazı Vilayetlerin İlgası ve Bazılarının Birleştirilmesi Hakkında Kanunun* 1'inci maddesi 1'inci fıkrasına göre İçel ve Mersin vilayetleri birleştirilerek merkezi Mersin olmak üzere “İçel” vilayeti teşkil edilmiştir. İçel vilayeti merkezi olan Silifke vilayet merkez kazası mülhakatını ihtiva eden “Silifke kazası”nın merkezi haline konulmuştur. Bu haber 27 Mayıs 1933 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanmıştır²⁵⁰.

Silifke'nin 1924-1933 yılları arasında İçel vilayetinin merkezi konumunda iken 1933'te ilçe konumuna düşürülmesi konusu günümüzde bile hâlâ sıcaklığını korumaktadır. Halk arasında şu şekilde yaygın olan bir inanış vardır:

Gazi'nin Silifke'yi ziyareti öncesinde hazırlık yapan Silifke halkı Atatürk'ün gecikmesiyle onun gelmeyeceğini sanmış Gazi için hazırladıkları yemekleri yiyerek evlerine geri dönmüşlerdir. Silifke halkındaki inanışa göre Atatürk, bu duruma çok kızmış bu kızgınlıkla Silifke'yi ilçe konumuna düşürmüştür. Bu durum gerçeği yansıtmamaktadır.

Silifke'nin İçel vilayetinin merkezi konumundan ilçe konumuna indirilmesinin nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

23 Nisan 1920'de Ankara'da açılan Birinci Millet Meclisi'nde Silifke milletvekillerinin Gazi Mustafa Kemal Paşa ve hükümetine güven duymamaları, Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'teki grubuna karşı ona muhalif olan İkinci Grup'a katılmaları, ayrıca Mustafa Kemal Paşa'ya bilerek veya bilmeyerek birtakım zorluklar çıkarmaları, Silifke milletvekillerinin hiçbirinin tekrar seçilememe sonucunu doğurmuştur.

²⁴⁹ TBMMZC, IV. Dönem, Cilt 13, 20.03.1933, s.38.

²⁵⁰ Resmi Gazete, 27 Mayıs 1933, s.2510.

Ayrıca Gazi, Silifke'ye yapmış olduğu üçüncü ziyaretinde CHP Silifke teşkilatının ileri gelenlerinden Sadık Taşucu ile Hafız Emin İnankur arasında milletvekili olabilme konusundaki siyasi çekişmeyi öğrenmiş, bundan oldukça rahatsızlık duymuştur. Bu ziyarette Sadık Taşucu'nun yayını durdurduğu *İçel Gazetesi*'ni Atatürk'ün Silifke'ye üçüncü gelişlerinde Mersin'de yeniden bastırarak orijinal bir sayı çıkarması ve bu sayıda CHP'nin çalışmalarına karışması, ayrıca akıl verircesine birtakım girişimlerde bulunması Atatürk'ü oldukça sinirlendirmiştir. Bu gelişmeler üzerine Atatürk, CHP Genel Sekreteri Recep Peker'e Sadık Taşucu'nun partiden çıkarılmasını emretmiş, ayrıca umumi nüfusu 90.000 kişi olan İçel vilayetinin Mersin vilayetine kaza olarak bağlanmasının esaslı olarak düşünülmesini istemiştir. Gazi'nin Silifke'ye yapmış olduğu bu üçüncü ziyareti daha çok Serbest Fırka olayı ile ilgilidir. Çünkü bu dönemde Silifke ve Samsun'da yapılan belediye seçimlerini Serbest Fırka kazanmıştır. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, bu olayın nedenlerini araştırmak için Silifke'ye gelmiştir. Silifke'de güvenerek önemli görevlere getirdiği bu kişilerin verilen görevleri yerine getirme konusundaki eksikliklerini görmüştür. Bu durumun bir sonucu olarak da Silifkeli seçmenler, oylarını Atatürk'ün partisi olan CHP'ye karşı bu partiye muhalefet etmek için kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'na vermişlerdir. Görüldüğü üzere Silifke, Cumhuriyet Halk Partisi içindeki siyasi çekişmeler ve bu çekişmelerin CHP ve hükümete zarar vermesi ayrıca Atatürk'ün Silifke'de güvenerek görev verdiği kişilerin bu konudaki yetersizlikleri, Silifke'nin vilayet merkezi konumundan kaza konumuna düşürülmesinde oldukça etkili olmuştur. Atatürk, yaşanan bütün bu gelişmelerin sonucunda dördüncü ve son ziyaretinde Silifke içinden geçerken ne kaymakamlığa ne belediyeye ne de herhangi bir yere uğramış, doğrudan çiftliğine gitmiştir. Dönüşte de yine hiçbir yere yönelmeden doğrudan Taşucu İskelesi'nde bekleyen vapuruna binmiştir. Gazi'nin bu şekilde davranmasında duyduğu kırgınlığın etkili olduğu söylenebilir. Yaşanan bütün bu gelişmelere ve kırgınlıklara rağmen Atatürk, Tarım Kredi Kooperatifi ile Bölge Tarım Okulu'nun Silifke'de açılmasına öncülük etmiştir.

Nüfusunun azlığı, içinde bulunduğu coğrafi yapının dağlık ve engebeli olması, ayrıca iktisadi ve ticari hayatının yeterince gelişmemesi gibi faktörler

de Silifke'nin ilçe konumuna düşürülmesinde etkili olmuştur. Burada Taşucu İskelesi mevcut ise de bu iskelenin hiçbir ticari önemi bulunmamaktadır. Silifke, ithalat ve ihracatının önemli bir kısmını ise Mersin Limanı'ndan temin etmektedir.

3.8.1925-1929 Yılları Arasında İçel Vilayetinde Görevli Memurlar

Yönetmelik bölüşümün en büyük parçası olan vilayette, yürütme gücünün en üstünde her zaman nezaretin vekili ve sorumlusu olan ve taşrada mutasarrıf ve kaymakamın, merkez sancakta ise maliyeden maarife, zabıttan sıhhiye idari şubeleri dolduran memurların amiri konumunda bir vali bulunmaktadır²⁵¹. Silifke'de vilayet olması hasebiyle bir vali bulunmaktaydı. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere Silifke (İçel) vilayetinin valisi Mehmet Fahri Bey'dir. Kazalarda idarenin başında kaymakamlar bulunmaktadır. Bu görevlilerin dışında defterdar, mal müdürü, müftü, mahkeme görevlileri, kurum ve kuruluş müdürleri vb. görevliler bulunmaktadır. Vilayet konumunda olan yerlerde görevli memur sayısı, kazalara nazaran daha fazla olmaktadır. Kazalarda belirli kademelerde görevlilerin bulunduğu görülmektedir.

Tablo 6: İçel Vilayeti Görevlileri (1925-1929)

Memuriyet	İsim ve Yıl			
	1925/1926	1926/1927	1927/1928	1928/1929
Vali	Fahri Bey	Mehmet Fahri Bey	Mehmet Fahri Bey	-
Defterdar	Kâmil Bey	Kâmil Bey	Sabri Bey	Sabri Bey
Tahrirat Müdürü	Kâmil Bey	Kâmil Bey	Kâmil Bey	Kâmil Bey
Müftü	Mehmet Emin Efendi	Mehmet Emin Efendi	Mehmet Emin Efendi	Mehmet Emin Efendi
Asliye Mahkemesi Reisi	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey	Ahmet Bey
Mahkeme-i Müddei umumisi	Abdülkadir Bey	Abdülkadir Bey	Abdülkadir Bey	Abdülkadir Bey

²⁵¹ İbrahim Bozkurt, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Mersin Tarihi (1847-1928)*, Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Mersin 2018, s.41.

Mahkeme-i Asliye Müddei umumisi	Selahaddin Bey	-	-	-
Müddei Umumi Muavini		Hasan Bey	İsa Ruhi Bey	İsa Ruhi Bey
Mahkeme-i Asliye Azaları	Mehmet Şükrü Bey ve Nazif Bey	Mehmet Şükrü Bey ve Nazif Bey	İhsan Bey ve Ahmet Vefik Bey	Haydar Bey
Mahkeme-i Asliye Azası Mülazımları	Mehmet Hilmi Bey ve İbrahim Ethem Bey	Mehmet Hilmi Bey ve Tevfik Bey	Hilmi Bey	Hilmi Bey
Müstantik	Yakup Kadri Bey	Faik Bey	Faik Bey	Faik Bey
Jandarma kumandanı Binbaşısı	Ömer Naci Bey	Hüseyin Bey	Hüseyin Bey	Ferit
Muhasebe-i Hususiye Müdürü	-	Ahmet Rıfat Bey	-	-
Sıhhiye ve Muavenet-ı İçtimaiye Müdürü	Nazım Muhyiddin Bey	Doktor Hilmi Bey	Şahap Bey	Şahap Bey
Baytar Müdürü	Yusuf Ziya Bey	Şemsettin Bey	-	Şemsettin Bey
Nüfus müdürü	Hacı Osman Bey	Osman Bey	Hüseyin Sıtkı Bey	Hüseyin Sıtkı Bey
Tapu müdürü	Hüseyin Mahir Bey	Hüseyin Mahir Bey	Hüseyin Mahir Bey	Hüseyin Mahir Bey
Orman Müdürü	Mustafa Refik Bey (Vekil)	Abdurrahman Bey (Vekil)	Cafer Sadık Bey	Halil Bey
Posta ve Telgraf Müdürü		Hulusi Bey	-	Hasan Bey
Eytam Müdürü	Müctebi Bey	Müctebi Bey	-	-
Baş Mühendis	Behram Kanber Bey	Behram Münir Bey	-	-
Muhasebe Mümeyyizi	-	Mustafa Bey	-	-
Varidat Mümeyyizi	-	İlyas Bey	-	-
Ziraat Memuru	-	Halit Murat Bey	Halit Murat Bey	-
İşkân Memuru	-	İbrahim Bey	İbrahim Bey	-
Belediye Reisi	-	Halil Bey	Halil Hilmi Bey	Halil Hilmi Bey
Polis Başkomseri	-	-	Osman Neşet Bey	Osman Neşet
Maarif Müdürü	-	-	Şevket Bey	Nazif Bey

Ticaret Odası Reisi	-	-	Sami Bey	
Muhasebeci Hususiye Müdürü	-	-	Ahmet Rıfat Bey	Ahmet Rıfat Bey
Merkez Hükümet Tabibi	-	-	Hasan Ali Bey	Hasan Ali Bey

Kaynak: 1925/1926 Yılı *TCDS*, s.509; 1926/1927 Yılı *TCDS*, s.706; 1927/1928 Yılı *TCDS*, s.704; 1928/1929 Yılı *TCDY*, s.353.

Tablo 7: Mut Kazası Görevlileri (1925-1929)

	İsim ve Yıl			
Memuriyet	1925/1926	1926/1927	1927/1928	1928/1929
Kaymakam	Samih Bey	Samih Bey	Samih Bey	Samih Bey
Mal müdürü	Hasan Basri Bey	Ahmet Arif Bey	Ahmet Arif Bey	Ahmet Bey
Müftü		Nadir Cemal Efendi	Nadir Cemal Efendi	Nadir Cemal Efendi
Hâkim	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey
Müddei umumi	Arif Bey	Ali Rıza Bey	Mehmet Naim Bey	-
Müstantik	Galip Bey	Mustafa Bey	Tevfik Bey	Cemal Bey
Hükümet Tabibi	-	-	Hasan Zihni Bey	Hasan Zihni Bey
Posta ve Telgraf Müdürü	-	Ahmet Sezai Bey	Ahmet Sezai Bey	Ahmet Sezai Bey

Kaynak: 1925/1926 Yılı *TCDS*, s.509; 1926/1927 Yılı *TCDS*, s.706; 1927/1928 Yılı *TCDS*, s.704; 1928/1929 Yılı *TCDY*, s.353.

Tablo 8: Anamur Kazası Görevlileri (1925-1929)

	İsim ve Yıl			
Memuriyet	1925/1926	1926/1927	1927/1928	1928/1929
Kaymakam	-	Recep Hilmi Bey	Ziya Bey	Zeki Bey
Mal Müdürü	-	Hasan Basri Bey	Hasan Fikri Bey	Fikri Bey

Müftü	-	Mehmet Efendi	Mehmet Fehmi Efendi	M. Emin Efendi
Hâkim	Ali Fahri Bey	Ali Fahri Bey	Ahmet Zühtü Bey	Ahmet Zihni Bey
Müddei Umumi	Ali Bey	Ali Bey	Hasan Hikmet Bey	Hasan Hikmet Bey
Müstantik	Mehmet Şerif Bey	Hamit Bey	Hamit Bey	Necip Nadir Bey
Hükümet Tabibi	-	-	Hayrettin Bey	Hayrettin Bey
Posta ve Telgraf Müdürü	-	Nazmi Bey	-	-

Kaynak: 1925/1926 Yılı *TCDS*, s.509; 1926/1927 Yılı *TCDS*, s.706; 1927/1928 Yılı *TCDS*, s.704; 1928/1929 Yılı *TCDY*, s.353

Tablo 9: Gülnar Kazası Görevlileri (1925-1929)

Memuriyet	İsim ve Yıl			
	1925/1926	1926/1927	1927/1928	1928/1929
Kaymakam	-	Şefik Bey	Recep Hilmi Bey	Mustafa Bey
Mal Müdürü	-	Ahmet Bey	Ahmet Bey	Ahmet Arif Bey
Müftü	-	Mehmet Hakkı Efendi	Mehmet Emin Efendi	Mehmet Emin Efendi
Hâkim	Cevdet Bey	Mehmet Cevdet Bey	İsmail Hakkı Bey	M. Naim Bey
Hâkim Muavini	Ahmet Nesimi Bey	-	-	-
Müddei Umumi	Abdülkadir Bey	Talat Bey	Talat Bey	Hüsamettin Bey
Müstantik	Sefer Bahri Bey	Fahri Bey	Ragıp Bey	Ragıp Bey
Posta ve Telgraf Müdürü	-	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey

Kaynak: 1925/1926 Yılı *TCDS*, s.509; 1926/1927 Yılı *TCDS*, s.706; 1927/1928 Yılı *TCDS*, s.704; 1928/1929 Yılı *TCDY*, s.353.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM SİLİFKE'DEKİ KÜLTÜREL, EĞİTİM-ÖĞRETİM VE EKONOMİK ALANDAKİ FAALİYETLER

4.1. Kültürel Faaliyetler

4.1.1. Silifke ve Yörük Kültürü

Toplumların kültürünü oluşturan en önemli etken bireylerin yaşam biçimleridir. Silifke, Türk kültürünün temellerini oluşturan konargöçer yaşama sahip Yörük kültürünü temsil eden bir yapıya sahiptir.

Anadolu'daki Yörük kültürün tarihi temelleri Orta Asya Türk göçerliğine dayanır. Orta Asya bozkırlarında göçer bir hayat tarzı sürdüren Türk topluluklarının bu yaşam biçimi, hayvancılığa bağlı ekonomiye dayanan bir göçerliktir. Yapılan araştırmalarda Orta Asya Türk göçerliği ile ilgili görüşlerin çoğu, hayvancılığa dayalı göçerliğin niteliğiyle ilgili olmuştur. Bu araştırmaların, “step kültürü”, “atlı göçebe kültürü”, “bozkır kültürü” gibi tanımlamalardan yola çıkarak Türk konargöçerliğinin niteliğini açıklayabilme çabaları vardır²⁵². Yörük, köken itibarıyla “yörümek” fiilinden türemiş olup Orta Asya'dan Anadolu'ya gelerek yurt tutmuş göçer Oğuz Türkmenlerini ifade eden bir sözcüktür. Bir başka anlamıyla Yörük, bir yerde sabit durmayan sürekli göç edendir²⁵³. Artun'un tanımlamasıyla Yörük; göçebe, dağlı, çok ve çabuk yürüyen, iyi yol alan, geçimini hayvancılıkla sağlayan göçebe Türkmenlere verilen addır²⁵⁴.

Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya göç etmeden önce çoğunlukla ekonomik olarak bozkırlarda hayvancılıkla uğraşır, kısmen de şehirlerde yaşarlardı. XI. yüzyılda Anadolu'ya gelen göçebe topluluklar, Anadolu'da ya dağlık bölgelere ya da dağla sahilin kesiştiği çizgilere yerleşmiştir.

²⁵² Muhtar Kutlu, *Yaşayan Bir Alt Kültür Geleneği: Anadolu Göçer Kültürü. IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Halk Kütüphanelerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay, Ankara 1992, s. 59-73.

²⁵³ Mehmet Eröz, “Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri ve Yörük Türkmen Köyleri”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, S.6, Ankara 1965, s.122.

²⁵⁴ Erman Artun, “Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri”, *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1996, s. 25.62.

Böyle bir yerleşim tercihinin etki eden faktör, hayvancılık için gerekli olan yayla-sahil ikliminin uygunluğudur²⁵⁵.

Mersin'in Silifke ilçesinde de özellikle dağ kesimindeki yerleşim birimlerinde yaşayan toplulukların çoğu hayvancılığa dayalı göçer bir kültüre sahiptir. Bugün Silifke'de yaşayan insanların çoğu kendilerini “Yörük” olarak adlandırmaktadır. Anadolu'daki birçok coğrafyada olduğu gibi Silifke'de de Yörük kavramı, ekonomisi hayvancılığa dayanan ve hayvanlarına otlatma bulma amacıyla yılın belli günlerinde mevsimsel olarak yaylaklar ve kışlaklar arasında göç eden toplulukları karşılar.

Yörükler yıl boyunca çadırlarla yaşayıp mevsimsel döngüye bağlı olarak yaylak ve kışlakta hayvan beslerler. Havaların ısınmasıyla yaylaya çıkıp soğumasıyla kışlağa inerler. Bu mevsimsel hareket sırasında uygun yerlerde birkaç gün konaklarlar. Yıl boyunca hayvanları ile yeni otlatma peşinde olan göçebe Yörüklerde statik bir yerleşmeden söz etmek mümkün değildir. Çadırlar, hayvan sürülerinin karışmaması için 150 ile 500 m. hatta 1 km'ye varan mesafelerde tutulmaktadırlar²⁸⁹. Barınakları olan çadırlar dışında sosyal amaçlı bir yapıya rastlanmaz. Yörük geleneklerinin başında çadır kültürü vardır. Türkmenlerde çadır çok kutludur, saygılıdır, dualıdır. Çadır için “ataların duası” vardır. Çadıra kıtlık, bereketsizlik gelmez²⁵⁶.

Doğayla iç içe bir yaşam biçimi olan Yörük kültüründe, birlikte yaşamın gücü ve değerleri gizlidir. Birlikte aynı mekânları paylaşan Yörükler, saygı ve sevgi içinde yaşamışlardır. Doğada bir yaşamın geçirilmesi için de bu değerlerin korunması ve aktarılması önemlidir. Sevgi, saygı ve herkese hürmet göstermenin önemli olduğu Yörük kültüründe, genel olarak Türk kültür, örf ve adetlerinin temeli yer alır.

Geniş bir coğrafyanın adı olan Toroslar, Yörük/Türkmen kültürünün hayat bulduğu coğrafyanın adıdır. Silifke yöresinde de geçmişten günümüze göçer kültürün izlerini görmek mümkündür. Bozdoğan

²⁵⁵ Hilmi Dulkadir, “Sarıkçeliler”, *II. Uluslararası Karacaoğlan Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Adana 1993, s. 481. ²⁸⁹ Dulkadir, “Sarıkçeliler”, s. 484.

²⁵⁶ Mehmet Eröz, *Yörükler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1991, s. 111.

Yörükleri, Boynuinceli Yörükleri, Sarıkeçililer, Keşlitürkmenli, Döneli ve Tekeli Yörükleri, Silifke civarında yaşamış olduğu bilenen Yörük guruplarından bazılarıdır²⁵⁷.

Kış mevsiminde ılıman iklime sahip sahil yerleşimlerinde yaşayıp ilkbaharla birlikte hayvanlarını otlatmak için serin yaylalara göç eden Yörükler, Silifke halk kültürünün temsilcisidirler. Öyle ki gerçekleştirilen Yörük göçlerinin hazırlığı ve gidiş gelişlerini sembolize eden birçok olguyu Silifke halk kültüründe görmek mümkündür.

Silifke'deki gelenek ve görenekler; inançlar ve adetler genel olarak Yörük yaşamı etrafında ortaya çıkmış ve bazı gelenekler değişerek devam etmektedir.

Silifke ilçesi, coğrafi yapısı ve tarihi gelişimi açısından oldukça zengin bir halk kültürüne sahiptir. Silifke halkı, birçok kültürü barındırmış olması nedeniyle zengin bir halk folkloru birikimine sahiptir. Bu zenginlik, yörenin halk edebiyatı ürünlerinde, geleneklerinde, doğum, düğün, cenaze gibi törenlerinde yaşatılmaktadır. Kültürel anlamda en öne çıkan özelliği Silifke halk oyunları ve türküleridir. Yöre, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında Silifke oyun havaları ve oyunları ile tanınırlık göstermiştir.

4.1.2. Silifke Halk Oyunları

Silifke kültürü denilince akla ilk gelen türküler eşliğinde halk oyunlarıdır. Silifke halk oyunları ile gerek yurt içinde gerekse yurt dışında tanınırlık kazanmıştır. Silifke yöresi halk oyunları, özellikle kaşık ezgisi, gerek müzik gerek oyun gerekse sözleriyle oldukça hareketli bir yapıya sahiptir.

Silifke yöresinde oynanan kaşıklı halk oyunları, hareketli yapısıyla içinde neşeyi, bolluğu, bereketi taşır. Silifke halk oyunlarında ilk bakışta göze çarpan; hareket, canlılık ve akıştır. Çok fazla kıvrak figürleri olan kaşıklı oyunlar çeviklik, çabuk hareket edebilme yeteneği ve oldukça fazla enerji ister. Yöredeki halk oyunlarının hemen hemen hepsi güçlü bir ritme sahiptir.

²⁵⁷ Özkan Demir- Nur Bakar, “Silifke Yörüklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm Gelenekleri Üzerine Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya 2014, C.1, S. 35, s.111-133.

Bu ritimler kaşıklı oyunlarda, oyuncuların her iki ellerinde ikişer adet olmak üzere kaşıkları çalmak ve koltuk davulunun çalınmasıyla sağlanır. Silifke yöresinde Yörükler, Türkmenler, Tahtacılar gibi farklı kültürlerin bir arada olmasının etkileşiminin de etkisi söz konusudur.

Sadece Akdeniz ve Ege bölgesinde rastlanan oyuncuların tek olarak, el tutmadan oynaması yörenin halk oyunlarının en önemli özelliğidir²⁵⁸.

Silifke halk oyunlarını özellikleri bakımında üç başlıkta değerlendirmek mümkündür.

1. Üretimi anlatan oyunlar
2. Bir durum ya da belli bir olayı hikâye ederek anlatan olaylar
3. Çevre ilişkilerinden kaynaklanan veya baskın olan müzik unsurunu harekete yansıtan oyunlar²⁵⁹.

Silifke'nin uluslararası düzeyde tanınırlığı olan halk oyunları, yöreye özgü Yörük yaşamını yansıtır. Silifke türkülerini oyun havaları, zeybekler ve oturak havaları olarak üç gruba ayrılabilir. Klarnet, keman ve koltuk davuluyla çalınarak söylenen Silifke türkülerini melodi çeşitliliği, kıvraklığı ile ünlüdür. Silifke yöresinde oynanan kaşık oyunlarının en önemli özelliği sözlü olmasıdır. Söz ve müziğin bütünleştiği ezgiler 2/4, 4/4 ve 8'lik usullerden oluşmuştur. Silifke halk oyunları türkülerıyla beraber çalınıp söylenerek, kaşık kullanarak, kız ve erkeklerden oluşan gruplarla beraberce oynanmaktadır²⁶⁰.

Yörede yaygın olarak oynanan kaşıklı oyunlardan bazıları şunlardır: Silifke Zeybeği, Silifke'nin Yoğurdu, Tek Zeybek, Türkmen Kızı, Portakal Zeybeği, Çoya Vardım Zeybeği, Silifke Aksaması, Keklik, Tımbıllı, Kıbrıs Zeybeği, Sallama, Gerali.

²⁵⁸ Zehra Ganioglu, “*Silifke Yöresi Sözlü Kaşık Havalarının İncelenmesi*”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996, s. 8.

²⁵⁹ Ganioglu, “*Silifke Yöresi Sözlü Kaşık Havalarının İncelenmesi*”, s. 8.

²⁶⁰ Orkun Erol, “*Silifke Halk Oyunlarında Yer Alan Türkülerin Konuları Silifke türkülerindeki Motif ve Semboller*”, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2012, s. 27.

4.1.3. Silifke’de Giyim ve Kuşam Kültürü

Bir yöredeki giyim kuşam, o toplumun kültürünü en iyi biçimde yansıtır niteliktedir. Silifke yöresinde çoğu günümüzde kullanılmayan, belleklerde yaşayan kıyafetler, konargöçer yaşama uygun sadelik ve işlevsel yönleriyle dikkat çekmektedir. Silifke yöresine ait geleneksel kıyafetler yörede yaygın olan Yörük kültürüne ait özellikler taşır. Bugün bu kıyafetler sadece halk oyunları ekipleri tarafından giyilmektedir.

Silifke halkının geleneksel kıyafetleri, sadece bir örtünme aracı değil aynı zamanda giyen kişinin sosyal yaşamdaki konumundan ekonomik durumuna, duygu-düşünce ve beklentilerine kadar uzanan geniş semboller dizisi oluşturmaktadır. Bu anlamda kıyafetler genel olarak kadın kıyafetleri (genç kız kıyafetleri, gelin kıyafetleri, yaşlı kadın kıyafetleri) ile erkek kıyafetleri (erkek kıyafetleri ve gelin kıyafetleri) diye ikiye ayrılabilir.²⁶¹

Silifke’de hâkim olan Yörük kültürü, giyim kuşama da etki etmiştir. Geleneksel kıyafetlerde kullanılan kumaşlar çulfalık adı verilen el tezgâhlarında dokunmuştur. Çulfalıkta dokunan bezler; ibrişimli bez, beyaz bez, gök bezdir. Bu bezlerden ibrişimli bezden iç göyneği dikilir. Bu göyneğe halk arasında “içlik” denir. Gök bezden peşkir, tor ve yatak örtüsü yapılır.²⁶²

Silifke’de eskiden günlük yaşamda giyilen geleneksel kıyafetler günümüzde folklor ekibinin kıyafetleri olarak kullanılmaktadır. Yöredeki folklor kadın kıyafetlerinde alta şalvar giyilir. Bu şalvar; kırmızı saten kumaştan bel kesimli, beli ve paçaları lastikle toplanmıştır. Şalvar, botları açıkta bırakacak boyda hazırlanmaktadır. Şalvarın üstüne gömlek giyilmektedir. Gömlek, pamuklu beyaz kumaştan omuzdan dikişli, takma kol ve arkadan düğmeli model özelliğindedir. Kol ve yaka ağzları kırmızı biyeli olarak hazırlanmıştır.(www.silifke.bel.tr)

Yöredeki halk oyunları kıyafetlerinden bazıları şunlardır.²⁶³

²⁶¹ Taciser Onuk v.d. , *Silifke Folkloru İşlemecilik, Dokumacılık, Örucülük, Halk Oyunları ve Giysileri*, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 232.

²⁶² Mustafa İnceoğlu, *Silifke Yaşam Kültürü, Tebeşir Yayınları*, Konya 2013, s. 75.

²⁶³ Ganioglu, “*Silifke Yöresi Sözlü Kaşık Havaalarının İncelenmesi*”, s.11- 13.

Başlık: Silifke’de kadınlar başlarına "Tebiz" ya da kırmızı renkte fes giyerler. Başlık olarak giyilen bu fesler altın veya gümüşlerle süslüdür. Fesin üzerine al ya da beyaz, kenarı işlenmiş pullu yaşamak bağlanır. Saçlar yanlardan ya da arkadan örülür. Saç örgüleri, siyah kaytanla çözülmesin diye bağlanır. Uçları altın ya da gümüşle süslenir.

Giysi: Yöre kadınları ayaklarına edik adı verilen yarım çizme giyerler. Deriden yapılan bu çizme sarı renkli ya da kırmızı renklidir. Ediğin üzerine geleneksel motifleri olan yün çoraplar giyilir.

Şalvar: Halk oyunlarında giyilen şalvar, kısa don biçimindedir. Şalvarın paçaları nakış işlemelidir. Şalvarın paçaları çorabın içine sokulur.

Yörede giyilen şalvarlar; basma, pazen, ya da satenden yapılır. Çok renkli kumaşlardan yapılabilir. Özellikle kullanılan bir rengi yoktur.

Öncek: Silifke’de kadınların bellerine taktığı önlüğe “öncek” adı verilir. Öncekler genellikle mavi renkte olmakla birlikte farklı renkte de olabilmektedir.

Trablus Kuşağı: Trablus adıyla da bilinen bu kuşağın kumaşı deniz yoluyla ve Göksu Irmağı vasıtasıyla bölgeye ticaret malı getirip götüreren Arap, Beyrutlu ve Trabluslu tüccarlar tarafından getirilmiştir. İpekböcekçiliği sayesinde bölge kültürü üslubu içerisinde günlük yaşama geçirilmiştir. Renkli ipekten dokunur, uçları püsküllüdür ve üçteğın üzerine bele bağlanır.

Belcek (Kolon): Trablus kuşağın üzerine yörede “belcek” adı verilen bir kolan bağlanır. Belceğın uçları belin arka kısmından sarkıtılır. Belceğın üzerinde süsler vardır. Çeşitli motiflerle süslenir.

Boncuklu Yazma: Küçük renkli boncuklardan motifler yapılarak kare, beyaz, pamuklu tülbentlerin dört tarafına dikilerek yapılır. Boncuklu yazma motiflerinin birçok sembolik anlamı bulunmaktadır. Şekillerine göre de farklı adlar alabilmektedir: sümbül, Türkan Şoray küpesi, Zilli, güllü, tren yolu, domatesli, mısırlı, biberli, kabak çiçeğı, limon çiçeğı, armutlu, hanım dudağı, kar topağı, yıldızlı, kaynana yumruğı, elti eltiye küstü, dutlu, kibrit çöpü, karpuz çekirdeğı vb.

Oyalı Yazma: Oyalı yazmalar renkli veya desenli tülbentlerden yapılabilir. Bu tülbentlerin kenar kısımlarına sadece oya ipliğiyle motifler yapılır.

Üç Etek (Zıbın): Üç etek bir elbise adıdır. Elbisenin üst kısmı kolları uzun cepken biçimindedir. Etek kısmı ise bir parça önde iki parça arkada kavuşan yan kumaştan dikilir. Bu eteğin altına ince bir kumaştan astar çekilir. Her tür kumaştan ve istenilen renkten dikilebilir. Üç eteğin içine yöreye özgü göynekler giyilir. Bazen eteğin önündeki parçalar bele kuşak olarak bağlanır.

Erkek Başlığı: Silifke’de erkekler başlarına beyaz yünden dokuma “Börk” adı verilen bir başlık takarlar. Börk alın hizasından çapraz olarak üst üste gelecek şekilde bağlanıp arkadan ensede düğüm atılarak sırtta doğru sarkıtılır.

Erkek Giysisi: Erkekler meci diye kumaştan dikilen içi astarsız bir gömlek giyerler. Mecidiyeli gömlek olarak adlandırılan bu gömleğin yakası yoktur. Gömleğin önü düğmeli ve kolları uzundur. Mecidiye gömleğin üzerine keçi kılından dokuma bir aba giyilir. Abanın uzunluğu bel hizasındadır. Sırt ve bel kısmında işlemler bulunmakla birlikte işlemsiz olanlar da vardır. Abaların rengi siyah, koyu kırmızı ya da kahverengidir.

4.1.4. Silifke’nin Sembolü Keklik

Yörük yaşamın sembolü olan keklik «kınalı keklik» adıyla anılır. Keklik; eti yenilen, çirkin sesli, güzel görünümlü bir kuştur. Yörükler kekliğin yaşadığı yerde yaşamının önemini sık sık vurgularlar. Yörüklerin bir yeri yurt tutması için kekliğin öttüğünü duyması gereklidir.

Silifke’de iki amaçla keklik avlanır. Birisi etini yemek içindir. Bu tür avlamalar tüfekte yapılır. Diğeri ise kafeste beslemek içindir. Yörük yaşamı içinde mutlaka keklik beslenir. Konargöçer olarak sürdürülen bu yaşamda keklik beslemek bir gelenektir.

Silifke’nin sembolü haline gelmiş olan kekliğe renklerinden dolayı “kınalı keklik” denir. Keklik yüksek dağlarda yaşayan bir kuştur. Ovada çok fazla yaşamaz. Bir Silifke türküsünde “Kekliği düz ovada avlarlar, kanadını kanadına bağlarlar, şıkıdık mıkıdık şıkıdık mıkıdık oynarlar” biçiminde anlatılan keklik türküsünde aslında mizahi bir anlatım vardır.

4.2. Eğitim- Öğretim Faaliyetleri

Silifke'deki okullara baktığımız zaman arşiv kayıtlarında sıbyan mektebi, rüştiye, iptidai, idadi ve medreselerin olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tablolarda da görüleceği üzere okuldaki öğretmenlerin genellikle birinci ve ikinci öğretmen olarak adlandırıldıkları ve bu öğretmenlerin dışında yazı (hat) öğretmenin olduğu kayıtlarda yer almıştır. Öğretmenlerin dışında genelde bir tane de kapıcının okullarda görevli olduğu görülür. Cumhuriyet Dönemi'nde ise Osmanlı dönemindeki medreselerin kapatılması üzerine daha modern anlamda okullar açılmıştır.

1869-1900 yılları arasında Silifke, Anamur, Gülnar ve Mut kazalarındaki eğitim-öğretim kurumları, salnamelerden edilen bilgilere göre, genellikle medrese ve mektepten oluşmaktadır. Silifke'de 1900 yılı başlarında 17 medrese ve 57 mektebin olduğu kayıtlıdır²⁶⁴. Anamur kazasında 5 medrese 7 mektep²⁶⁵, Gülnar'da 15 medrese 14 mektep²⁶⁶, Mut'ta ise 2 medrese ve 3 mektebin olduğu kayıtlıdır²⁶⁷. Burada kayıtlı olan mektepleri sıbyan mektepleri oluşturmaktadır. Ayrıca bu kayıtlarda bazı yıllarda verilen okul sayılarında farklılık mevcuttur. Örneğin 1900 yılındaki Adana Vilayet Salnamesi'nde verilen medrese sayıları ile 1898-1903 yıllarındaki Maarif Salnameleri'nde farklılıkların olduğu görülmektedir. Muhtemelen bazı senelere ait olan salnamelerde sadece merkezde olan medreseler esas alınmışken bazı senelerde kaza dâhilindeki nahiye ve köylerde bulunan medreselerin tamamı esas alınmıştır. Kayıtlardaki farklılığın nedeni bundan kaynaklanmış olmalıdır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Silifke vilayetindeki kız ve erkek mekteplerinde bir artışın olduğu gözlenmektedir. Ayrıca Cumhuriyet'in ilandan kısa bir zaman sonra vilayette gazetenin yayına girdiği de görülmektedir. 22 Aralık 1923 tarihinde çıkmaya başlayan *Taşili Gazetesi*

²⁶⁴ H.1318/M.1900 Yılı *AVS*, s.198-201; H.1320/M.1902 Yılı *AVS*, s.198-201.

²⁶⁵ H.1318/M.1900 Yılı *AVS*, s.209-210.

²⁶⁶ H.1318/M.1900 Yılı *AVS*, s.218-219.

²⁶⁷ H.1318/M.1900 Yılı *AVS*, s.223-226.

vilayetin resmî gazetesi olup haftada bir çıkmaktadır²⁶⁸. Bu gazetenin dışında bir de Sadık Taşucu tarafından *İçel* isimli bir gazete çıkarılmaktadır²⁶⁹.

Cumhuriyetin ilk yıllarında vilayette bulunan cemiyetlere baktığımız zaman; Cumhuriyet Halk Fırkası, Türk Ocağı, Hilal-i Ahmer, Teyyare, Himaye-i Etfal, İhtiyat Zabıtları, Memurin ve Muallimin, Muallime ve Muallimler, İskân ve Teavün (Yardımlaşma), İdman Yurdu ve Hilal-i Ahmer cemiyetleri ile Gençler Birliği ve Muallimler Birliği'nin olduğu görülmektedir²⁷⁰.

4.2.1. Cumhuriyet Öncesi Eğitim-Öğretim Faaliyetleri

4.2.1.1. Sıbyan ve İptidai Mektepler

Kelime anlamı olarak sıbyan “çocuklar” anlamına gelmektedir³⁰⁵. Abbasiler döneminde “küttab” adıyla anılmıştır²⁷¹. Osmanlı Devleti'nde temel eğitimin verildiği ve ilköğretim seviyesindeki okullara “sıbyan mektebi” veya “mahalle mektebi” denilmektedir. Mektep kelime anlamı olarak yazı öğretilen yer anlamına gelmektedir²⁷². Osmanlılar zamanla bu tip mekteplere “dârü't-ta'lim, dârü'l-ilm, muallimhâne, mahalle mektebi, taş mektep, mekteb-i ibtidâiyye” gibi adlar da verilmiştir. Bu mekteplerin hocalarına “muallim”, yardımcılarına “kalfa” (halife) denilmiştir. Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda mektep kelimesi bütün öğretim kurumlarını içine alacak bir genişlik kazanmış ve hatta fakültelerin adında bile yer almıştır²⁷³.

Sıbyan mektepleri çocuklara Kur'an okutmak, namaz kılma usullerini, namazda okunacak ayetleri ve duaları öğretmek ve kısmen de yazı yazdırmak gibi üç temel amaç üzerine kurulmuştur²⁷⁴. Sıbyan mekteplerinin eğitim süresi

²⁶⁸ 1928/1929 Yılı *TCDY*, s.352; 1926/1927 Yılı *TCDS*, s.705.

²⁶⁹ Aslan, *AtatürkSilifke'de*, s.258.

²⁷⁰ 1925/1926 Yılı *TCDS*, s.507; 1925/1926 Yılı *TCDS*, s.508; 1926/1927 Yılı *TCDS*, s.705. ³⁰⁵ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2010, s.1107.

²⁷¹ Ünal Taşkın, “Klasik dönem Osmanlı Eğitim Kurumları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.1, S.3, Bahar 2008, s.345.

²⁷² Songül Keçeci Kurt, *Yabancı Okullara Karşı Osmanlı Refleksi Özel İslam Mektepleri*, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2013, s.17.

²⁷³ Cahit Baltacı, “Mektep”, *DİA*, C.29, TDV Yayınları, Ankara 2004, s.6.

²⁷⁴ Taşkın, “Klasik dönem Osmanlı Eğitim Kurumları”, s.345.

1846 tarihli tezkirede dört yıl olarak belirlenmiştir. Sıbyan mekteplerinin hocaları genel itibariyle medrese mezunu olup cami ve mescitlerde imam-hatiplik veya müezzinlik yapan kişilerdir. Kız çocuklarına mahsus olan mekteplerin hocaları ise Kur'an bilen, Sübha-i Sıbyan ve Tuhfe-i Vehbi gibi risaleleri okumuş yaşlı kadınlardır²⁷⁵.

İptidai; “ilk derece”, “ilk” ile ilgili anlamlara gelmektedir. Tanzimat Dönemi’nde ilköğretim alanındaki ilk girişimlerden birisi, Nisan 1847’deki nizamnamedir. Bu nizamnameye göre kız çocuklarının 6-10, erkek çocukların 7-11 yaşları arasında okula devam etmeleri zorunluydu²⁷⁶. Nizamnamede “sıbyan mektebi” ifadesi kullanılıyor olsa da artık Maarif Nezareti’ne bağlı ilkokullara “iptidai mektep”, mekteb-i iptidai”, “usul-i cedide mektebi” ve bazen halk arasında “taş mektep” denilmekteydi²⁷⁷. 1846’da dört yıllık eğitim veren sıbyan mekteplerinde elifba, Kur'an, ilmihal, tecvid, Türkçe, muhtasar “ahlak-ı memduha” risaleleri okutulmakta; lügat, sülüs ve nesih yazıları öğretilmekteydi.

Tanzimat’tan sonra üç yıllık iptidai mektebi olarak faaliyet gösteren bu okulların programları elifba, Kur'an-ı Kerim, tecvid, ilmihal, ahlak, sarf-ı Osmani, imla, kıraat, mülâhhas tarih-i Osmani, muhtasar coğrafya-yı Osmani, hesap ve hüsn-i hattan oluşmaktaydı²⁷⁸. Usul-ı vedid mekteplerinde dini bilgilerle beraber hesap, Osmanlı grameri, yeni metotlarla okuma-yazma, Osmanlı tarihi ve coğrafyası, kıraat ve imla gibi dersler yer almıştır²⁷⁹.

1881 yılında “Mekâtib-i Sıbyaniye” idaresinin adı “Mekâtib-i İptidaiye İdaresi” olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklik artık, Maarif Nezareti’nin ilköğretimde “yeni usul” üzere eğitim-öğretim yapan okullara ağırlık vermesi anlamına gelmekteydi. Ayrıca sıbyan mekteplerinin insanların kafasında

²⁷⁵ Baltacı, “Mektep”, s.7.

²⁷⁶ Bozkurt, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Mersin Tarihi* (1847-1928), s.101.

²⁷⁷ Uğur Demirbağ, “Sıbyan Mektepleri’nde Verilen Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi”, *Türk-İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 5, S.16, Mart 2018, s.415.

²⁷⁸ Baltacı, “Mektep”, s.7.

²⁷⁹ Bozkurt, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Mersin Tarihi* (1847-1928), s.102.

yarattığı izlenimi silip iptidai kelimesiyle ilköğretime yeni bir anlayış getirme isteğidir²⁸⁰.

1913 yılında Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-i Muvakkati (İlköğretim Geçici Kanunu) çıkarılmış ve bu kanun, “geçici” başlığına rağmen Cumhuriyet yıllarında da birçok maddeleri ile yürürlükte kalmıştır. Bu kanun, ilköğretimin zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğunu hükme bağlamıştır. Parasız öğretim ilk kez bu kanunla kabul edilmiştir. O zamana kadar iptidai ve rüşdi adlarıyla mevcut olan okullar birleştirilmiş ve Mekatib-i İptidaiye-i Umumiye adını almışlardır. İlköğretim bu şekilde 6 yıl olarak belirlenmiş ve her biri 2 yıl süreli üç devreye ayrılmıştır: Devre-i ula, devre-i vasatiye, devre-i aliye²⁸¹.

1901 yılında yayımlanan Maarif Salnamesi’ne göre İçel sancağında Silifke, Mut, Anamur ve Gülnar kasaba merkezlerinde iptidai derecesinde mekteplerin olduğu görülmektedir²⁸². Ayrıca 1902 yılında yayımlanan Adana Vilayet Salnamesi’nde İçel sancağında Müslüman ve gayrimüslimlere ait olan okul sayıları ile burada eğitim görmekte olan öğrenci sayısı belirtilmiştir. Buna göre erkeklere ait olan okul sayısı 197 ve bu okuldaki erkek öğrenci sayısı 3.270’tir. Kız öğrencilere ait okul sayısı belirtilmemiş ancak öğrenci sayısı 990’dır. Gayrimüslimlerde ise 6 erkek okulu ve 210 erkek öğrenci ile kız okul sayısı belirtilmeyip kız öğrenci sayısı 120 olarak kaydedilmiştir²⁸³.

4.2.1.2. Rüştîyeler

Rüştiye adı verilen mekteplerin açılmasına zemin hazırlayan eğitim hareketleri Sultan II. Mahmut devrinin sonlarında başlamıştır. 1838 yılında kurulan Meclis-i Umur-ı Nafia, sıbyan/mahalle mektebinin üzerinde “selatin-i izam mektepleri” adıyla yüksek öğretime öğrenci yetiştirecek orta öğretim kurumlarının açılmasını teklif etmiştir. Bu teklifi hayata geçirecek çalışmaları

²⁸⁰ Bayram Kodaman, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s.31.

²⁸¹ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (MÖ.1000-MS. 2014)*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2014, s.268.

²⁸² H.1319/M.1901 Yılı *Maarif Salnamesi*, s.362.

²⁸³ H.1320/M.1902 Yılı *AVS*, s.290.

yürütmek üzere aynı yıl Mekatib-i Rüşdiye Nezareti tesis edilmiştir²⁸⁴. 1839'da açılan Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulum-ı Edebiye isimli mektepler, içerikleri itibarıyla meslek okulu olmalarına rağmen Osmanlı Devleti içerisinde açılan ilk rüştiyelerdir. Mekteb-i Maarif-i Adliye, rüştiye düzeyinde olup ve özellikle sivil memur yetiştirmeyi amaçlamıştır. Mekteb-i Ulum-ı Edebiye ise rüştiye düzeyinde olan ve gerek halka gerekse memur olacılara yanılsız yazabilme, bir konuyu kaleme alabilme eğitimi vermek üzere kurulmuştur²⁸⁵.

Osmanlı eğitim sistemi, Fransız eğitim sistemine göre, üç kademeli olarak yapılandırılan 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi erkek ve kız rüştiyelerinin açılış esasları ve programlarını yeniden düzenlemiştir. Buna göre nüfusu 500 haneyi geçen her yerleşim yerinde birer erkek rüştiyesi, şimdilik vilayet merkezlerinde, daha sonraları da büyük şehirlerde birer kız rüştiyesi açılacaktı. Nüfusu karma olan yerleşim yerlerinde söz konusu dini grubun hane sayısı 500'ü geçmek şartıyla hem Müslümanlar hem de gayrimüslimler için rüştiye açılabilirdi. Nizamnâme'ye göre bu okulların yapım masrafı ile öğretmen maaşları yerel maarif idaresi sandığınca karşılanacaktı. Öğretim süresi sıbyan mektebi üzerine dört yıldır²⁸⁶.

1898-1903 yıllarındaki Maarif Salnameleri incelendiğinde İçel sancağının kazalarında Silifke, Mut ve Gülnar'da rüştiye mekteplerinin olduğu görülmektedir. Bu salnamelerde Anamur'da kayıtlı bir rüştiyeden bahsedilmez. Ancak 1901 yılına ait olan salnamede 1894 yılında 10.000 kuruluş masrafla bir rüştiyenin açıldığı belirtilmektedir. Muhtemelen yazım esnasında unutulmuş veyahut mevcut olan rüştiye aktif olmadığından ve öğrencisi bulunmadığından kayıtlarda bahsedilmemiştir²⁸⁷.

1902 yılında yayımlanan Adana Vilayet Salnamesi'nde İçel sancağında Müslümanlara ait olan okul sayıları ile burada eğitim görmekte olan öğrenci sayısı belirtilmiştir. Burada erkek öğrenci sayısı belirtilirken kız okul ve

²⁸⁴ Cemil Öztürk, "Rüşdiye", *DİA*, C.35, TDV Yayınları, İstanbul 2008, s.300-301.

²⁸⁵ Keçeci Kurt, *Yabancı Okullara Karşı Osmanlı Refleksî Özel İslam Mektepleri*, s.38.

²⁸⁶ Öztürk, "Rüşdiye", s.301-302.

²⁸⁷ Bkz. H.1319/M.1901 Yılı *Maarif Salnamesi*, s.373.

öğrenci sayısına değinilmemiştir. Burada bahsi geçen yıl içerisinde kayıtlı olan erkek rüştiye mektebi sayısı 5 ve bu okuldaki öğrenci sayısı 241’dir²⁸⁸.

Maarif Salnamelerinde verilen bilgilere göre mekteplerde genellikle iki öğretmen olup birinci ve ikinci öğretmen olarak ayrılmışlardır. Bazen ikinci öğretmen yerine, birinci öğretmenden sonra muavini ifadesi kullanılmıştır. Bu durumda belirli zamanlarda birinci öğretmenlere ek olarak yardımcı bir öğretmenin de mektepte bulunduğunu göstermektedir. Bu öğretmenlerin yanı sıra mekteplerde güzel yazı öğretmeni de bulunmaktadır. Mektepteki öğretmenlerin genelde iki görevi birlikte yürüttüğü görülür. Örneğin Mut ve Anamur’da görevli olan birinci öğretmenler aynı zamanda güzel yazı öğretmeni olarak da görevlidir.

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere 19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında öğrenci sayılarının değiştiği, bazı yıllarda ise değişmeden aynı sayıda öğrencinin eğitime devam ettiği görülmüştür. Örneğin öğrenci sayısı 1898 yılında Silifke’de 74 iken bu sayı sonraki üç yılda 66 olarak devam etmiş ve 1903 yılında bu sayı otuz yediye düşmüştür. Mut ve Anamur’da da öğrenci sayıları yıllar içinde değişiklik göstermiştir. 1903 yılında ise yazı öğretmenin ismine değinilmemiştir. Öğretmen ve öğrenciler dışında bir de rüştiye mektebinde kapıcı olarak görevli bir kişi bulunmaktadır. Bu yıllarda görevlinin ismi belirtilmemiştir.

Tablo 10: İçel Sancağı Kazalarındaki Rüştiye Mektebi Görevlileri ve Öğrenci Sayısı (1898-1903)

1898 Yılı			
Memuriyet	Görevlinin ve Kaza İsmi		
	Silifke	Mut	Anamur
1.Öğretmen	Hasan Nazmi Efendi	Şaban Efendi	Osman Efendi
Hat Öğretmeni	Hasan Efendi	-	Osman Efendi
Öğrenci Sayısı	74	52	50
Kapıcı	1 Kişi	1 Kişi	1 Kişi

²⁸⁸ H.1320/M.1902 Yılı A/VS, s.290.

1899 Yılı			
1.Öğretmen	Hasan Nazmi Efendi	Ahmet Şaban Efendi	Osman Nuri Efendi
Muavini		Hüseyin Efendi	
Hat Öğretmeni	Hasan Efendi	-	Osman Nuri Efendi
Öğrenci Sayısı	66	46	51
Hademe	1 Kişi	1 Kişi	1 Kişi
1900 Yılı			
1.Öğretmen	Hasan Nazmi Efendi	Ahmet Şaban Efendi	Osman Nuri Efendi
Muavini		Sıtkı Efendi	
Hat Öğretmeni	Hasan Efendi	-	Osman Nuri Efendi
Öğrenci Sayısı	66	46	45
Hademe	1 Kişi	1 Kişi	1 Kişi
1901 Yılı			
1.Öğretmen	Hasan Nazmi Efendi	Ahmet Şaban Efendi	Osman Nuri Efendi
Muavini		Sıtkı Efendi	
2.Öğretmen	Durmuş Efendi	-	-
Hüsn-i Hat Öğretmeni	Durmuş Efendi	-	Osman Nuri Efendi
Öğrenci Sayısı	66	52	58
Hademe	1 Kişi	1 Kişi	1 Kişi

1903 Yılı			
1.Öğretmen	Hasan Nazmi Efendi	Mustafa Necati Efendi	Osman Nuri Efendi
2.Öğretmen	Sıtkı Efendi		
Hat Öğretmeni	-	Mustafa Necati Efendi	Osman Nuri Efendi
Öğrenci Sayısı	37	26	65
Hademe	1 Kişi	1 Kişi	1 Kişi

Kaynak: *Maarif Salnameleri* (Yıl): H.1316/M.1898, s.832-833; H.1317/M.1899, s.930-931; H.1318/M.1900, s.1033-1034; H.1319/M.1901, s.356-357; H.1321/M.1903, s.325-326.

Bazı yıllarda okullarda görevli olan öğretmenlerin ve öğrencilerin okula devam etme ve yaptıkları devamsızlıklar belirtilmiştir. 1909 yılında üç aylık devam/devamsızlık çizelgesinde belirtildiği üzere 1898-1903 yıllarında olduğu gibi bu yılda mektepte üç öğretmen görevlidir. Aynı zamanda daha önceki yıllarda (1898-1903) Silifke Rüştîye Mektebinde görevli olan öğretmenlerin bu yıl değişmiş olduğu görülür. Öğretmenlerden İbrahim Ethem Efendi hem birinci öğretmen hem de yazı öğretmeni olarak kaydedilmiştir. Ahmet Necip Efendi ise ikinci öğretmen olarak görev yapmaktadır. Daha önceki yıllarda kapıcı olan kişinin ismi belirtilmez iken 1909 yılında bu görevi Mehmet Ağa icra etmektedir. Bu yıllarda da anlaşılan öğretmenler iki görevi birlikte yürütmektedir.

Öğretmenlerin aylık derse devam durumlarına baktığımızda birinci ve ikinci öğretmenlerin ayda yirmi altı yirmi yedi gün eğitime devam ettikleri görülür. Ancak yazı öğretmenin ayda sekiz gün derslere devam ettiği görülmektedir. Bu durumda yazı dersinin ortalama haftada iki gün olduğunu göstermektedir. Mektepteki öğrenci sayısı ise 41 olarak belirtilmiştir. 1898-1903 yıllarında ortalama altmış öğrenci var iken bu sayı 1903 yılında 37'ye düşmüştü. 1909 yılında sayı 41 olmuştur. Bu durumda aradan geçen altı yıl içinde verilen rakamların tamamı doğruysa okula yeni kaydolananların sayısı sadece dörttür.

Tablo 11:1909 Yılında Silifke Kasabasında Bulunan Rüştîye Mektebi Görevlilerin Devam/Devamsızlık Çizelgesi ve Öğrenci Sayısı (26 Haziran 1909)

Görevli Öğretmen ve Hizmetli İsmi	Mart		Nisan		Mayıs	
	Devam	Terk	Devam	Terk	Devam	Terk
Birinci Öğretmen İbrahim Ethem Efendi	27	-	26	-	27	-
İkinci Öğretmen Ahmet Necip Efendi	27	-	26	-	27	-
Hat Öğretmeni İbrahim Ethem Efendi	8	-	8	-	8	-
Kapıcı Mehmet Ağa	27	-	26	-	27	-
Mart ayında mektebi terk eden öğrenci sayısı:0 Mektebe yeniden yazılanların sayısı:1 Toplam öğrenci sayısı:41						
Nisan ayında mektebi terk eden öğrenci sayısı:0 Mektebe yeniden yazılanların sayısı:0 Toplam öğrenci sayısı:41						
Mayıs ayında mektebi terk eden öğrenci sayısı:0 Mektebe yeniden yazılanların sayısı:0 Toplam öğrenci sayısı:41						

Kaynak: BOA, MF. İBT. 235/64, H.8.06.1327.

4.2.1.3.Medreseler

Medrese kelime anlamı olarak “okumak”, “anlamak”, “bir metni öğrenmek ve ezberlemek için tekrarlamak” anlamına gelen ders (dirâse) kökünden gelen bir mekân ismidir²⁸⁹. Aynı zamanda “talebenin ilim öğrendiği yer” anlamında olup özellikle sıbyan mekteplerinin üstünde eğitim ve öğretim yapılan tahsil medreseleri anlamını taşımaktadır. Medreseler genel hatlarıyla üç temel üzerine inşa edilmiştir. Bunlar; müderris yetiştirmek, devlet adamı yetiştirmek ve adalet mensuplarını yetiştirmek, dolayısıyla cehaleti yok etme amacını taşır²⁹⁰.

²⁸⁹ Nebi Bozkurt, “Medrese”, *DİA*, C.28, TDV Yayınları, Ankara 2003, s.323.

²⁹⁰ Tunay Karakök, “Yükseköğretim Kurumu Olarak Osmanlı’da Medreseler: Bir Değerlendirme”, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (BÜEFAD)*, C.2, S.2, Kış 2003, s.209.

Osmanlı Devleti’nde ilmiye teşkilatında kadılık ve müftülükle birlikte oluşan üç temel görevden birisi olan müderrislik, medreselerde çeşitli dersler veren hocaları nitelemek için kullanılmıştır. Medrese sisteminin ortadan kalkmasından sonra da yüksek dereceli okullarda görev yapan hocalar için bu unvan kullanılmaya devam etmiştir. 19. yüzyılda Batı tarzında açılan eğitim kurumlarının hocaları da müderris unvanıyla anılmışlardır²⁹¹.

Tablo 12: 1903 Yılında İçil Sancağında Bulunan Medreseler

Kaza	Medresenin Yeri	Medresenin İsmi	Medreseyi Yaptıran Kişi	Öğrenci Sayısı	Müderris
Silifke	Kasaba İçinde	Hamidiye	Padişah yardımıyla	110	Müftü Hacı Bayram Efendi
Silifke	Kasaba İçinde	Tevekkül Sultan	Tevekkül Sultan	100	Şakir Efendi
Silifke	Bucaklı Mah.	Karşıyaka	Kabaklızade Mustafa	30	Şakir Efendi
Silifke	Ayaş Nahiyesi	Küre	Ahali	56	İbrahim Efendi
Silifke	Uzuncaburç	Uzuncaburç	Ahali	22	Hanifi Efendi
Silifke	Kavak Köyü	Kavak	Ahali	32	Halil Efendi
Silifke	Çatak Köyü	Çatak	Ahali	22	İbrahim Efendi
Silifke	Kürkçü	Kürkçü	Ahali	30	Mehmet Efendi
Silifke	Kızılısalı	Kızılısalı	Ahali	40	Hacı Ömer Efendi
Silifke	Bahçedere	Bahçedere	Ahali	12	Mehmet Ali Efendi
Silifke	Hacı Ahmetli	Hacı Ahmetli	Ahali	16	Mehmet Efendi
Silifke	Kıca	Kıca	Ahali	20	Osman Efendi
Silifke	Yenisu	Yenisu	Ahali	15	Hasan Efendi
Silifke	İnceağrı ²⁹²	İnceağrı	Ahali	58	Halil Efendi
Anamur	Beyrebucak	Beyrebucak	Hacı Veli Efendi	79	Hacı Veli Efendi

²⁹¹ Mehmet İpşirli, “Müderris”, *DİA*, C.312, TDV Yayınları, İstanbul 2006, s.468 (468-470).

²⁹² Maarif Salnamelerinde İnceağrı, 1898, 1899 yıllarında Anamur ve 1900, 1901 ve 1903 yıllarında Silifke kazasında olduğu kaydedilmiştir.

Anamur	Ortaköy	Nasreddin	Ahali	98	Hacı Abdullah Efendi
Anamur	Pazarcı	Pazarcı	Ahali	-	-
Anamur	Kasaba İçinde	Sultan Alaeddin	Ahali	55	Mehmet Hulusi Efendi
Anamur	Gürlevik	Gürlevik	Sinan Paşazade Mustafa Efendi	103	Mecit Efendi
Gülner	Saidler	Saidler	Ahali	115	Müftü Efendi
Gülner	Çatak	Çatak	Ahali	42	Mehmet Efendi
Gülner	Zeyne	Zeyne	Ahali	26	Durmuş Efendi
Gülner	Dayıcık	Dayıcık	Ahali	20	Hacı Mehmet Efendi
Gülner	Eski Yörük	Eski Yörük	Ahali	31	Mustafa Efendi
Gülner	Libas	Libas	Ahali	15	Mustafa Efendi
Gülner	Halifeler	Halifeler	Ahali	20	Ahmet Efendi
Gülner	Gezende	Gezende	Ahali	22	Ali Efendi
Gülner	Işıklı	Işıklı	Ahali	12	Salih Efendi
Mut	Kale Mahallesi	Laal Paşa	Ahali	55	-
Mut	Kale Mahallesi	Feyziye	Ahali	39	Ali Efendi
Mut	Hacı Ahmetli	Hacı Ahmetli	Feyzi Efendi	35	Mustafa Efendi
Mut	Kürkçü	Kürkçü	Mustafa Efendi	45	Mehmet Efendi
Mut	Yalnızcabağ	Yalnızcabağ	Mehmet Efendi	30	Hacı Mustafa Efendi
Mut	Ilıca	Ilıca	Hacı Mustafa Efendi	25	Osman Efendi

Kaynak: H.1321/M.1903 Yılı Maarif Salnamesi, s.334-336.

Yukarıdaki tablodaki kayıtlı medreselere baktığımızda öğrenci sayısının 110 ile en çok olduğu medrese devrin padişahı II. Abdülhamid yardımıyla yapılan Silifke kasabasındaki medresedir. Padişahın desteği ile yapılmış olmasından dolayı medrese Hamidiye Medresesi olarak adlandırılmıştır. Öğrencinin en fazla olduğu diğer medrese ise Anamur'un Gürlevik isimli yerindedir. Buradaki öğrenci sayısı 103'tür. Silifke

kasabasında bulunan diğer medrese ise Tevekkül Sultan tarafından yapılmış olan medresedir. Bu medresedeki öğrenci sayısı 100 olup öğrenci çokluğu açısından üçüncü sırada yer almaktadır.

Kazalardaki medreseleri yaptıran kişilerin büyük bir çoğunluğunun ahali tarafından yaptırılmış olduğu görülmektedir. Bazı medreseler de şahıs tarafından yaptırılmıştır. Örneğin Silifke Bucaklı Mahallesi'nde Kabaklızade Mustafa, Silifke kasabasında Tevekkül Sultan, Anamur Beyrebucaklı'da Hacı Veli Efendi ve Gürlevik'te Sinan Paşazade Mustafa Efendi, Mut Kürkcü'de Mustafa Efendi, Yanlıncabağ'da Mehmet Efendi, Ilıca'da Hacı Mustafa Efendi ve Hacı Ahmetli'de Feyzi Efendi tarafından medreseler inşa edilmiştir.

1903 yılında kazalarda bulunan medrese sayısına baktığımızda 14 medresenin Silifke'de 5 medresenin Anamur'da 9 medresenin Gülnar'da ve 6 medresenin de Mut kazasında olduğu görülmektedir. Öğrenci sayısının en çok olduğu medreseler ise kasaba içinde olan medreselerdir. Bunun nedeni muhtemelen kasaba merkezlerindeki nüfusun köy nüfusuna nazaran daha fazla olmasıdır.

4.2.1.4. Cumhuriyet Döneminde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri

1926/1927 yılında vilayet dâhilinde biri ana mektebi yedisi ilk kız, kırk ikisi ilk erkek mektebi olmak üzere elli mektep mevcut olup bu mekteplerin 2.326 öğrencisi vardır²⁹³. 1927/1928 yılında merkez kaza olan Silifke'de 150 öğrencili bir orta mektep ile 566 öğrencili dört ilk kız ve erkek mektebi mevcuttur. Bunların dışında Mut, Gülnar ve Anamur kazalarıyla vilayet merkezinin nahiye ve köylerinde 2.439 öğrencili 57 kız ve erkek mektebi mevcuttur²⁹⁴.

“15.Yılda İçel” adlı çalışmada İçel (Silifke) sancağından bulunan Cumhuriyet Dönemi ilkokul ve ortaokulların durumlarını şu şekilde anlatmıştır: “Harf inkılâbının yapıldığı 1928 yılında İçel sancağının toplam öğrenci sayısı 569’ı kız ve 2724 erkek olmak üzere toplamda 3293 kişidir. Sancağın en büyük okulu Silifke Ortaokuludur. Silifke Ortaokulu, bütün

²⁹³ 1926/1927 Yılı TCDS, s.704.

²⁹⁴ 1927/1928 Yılı TCDS, s.702.

ilçelere cevap vermektedir. Ayrıca Cumhuriyetin ilk yıllarında Silifke’de birden fazla anaokulu da bulunmaktadır. Silifke’deki ilk ortaokul Cumhuriyet öncesinden kalmadır. Cumhuriyet öncesi okullarından Silifke Erkek Mektebi bünyesinde çalışan Silifke Rüştîye Mektebi, Cumhuriyet sonrasında başka bir binaya geçmiştir. 1950 sonrasında lise olarak da kullanılacak olan bu binada, cumhuriyetle birlikte yeni bir çehreye kavuşan ortaokulda yüzlerce öğrenci yetişmiştir. Okul; Anamur, Gülnar ve Mut ilçeleri ile köylerden gelen öğrencilere de eğitim vermiştir. Silifke Ortaokulundaki öğrenci sayısında 1927-28 eğitim-öğretim yılında çok önemli bir artış görülmektedir. 1924 yılında 24 öğrenci ile başlayan eğitimöğretim hayatı, 1927-28 eğitim- öğretim yılı başına kadar 33 iken birdenbire 115 öğrenciye ulaşmıştır. Bu artışta en önemli rolü Silifke’de açılan öğrenci yurdu oynamıştır. Silifke halkının ve çevre köylerde yaşayan okumayı seven insanların katkısı ile yapılan öğrenci yurdu, köylerden ve ilçelerden gelen öğrenciler için güvenli bir mekân meydana getirdiği için köylüler çocuklarını okumak için Silifke’ye gönderebilmiştir.

Mut’ta, merkezdeki tek ilkokuldan başka okul bulunmamaktadır. 1926 yılında Yapıntı Köyü’nde açılan ilkokul ile Mut ilçesinin köylerinde de Cumhuriyet okulları açılmaya başlamıştır. Mut’un ikinci köy okulu 1927 yılında, o zamanki adı Aleksî olan Ballı Köyünde açılmıştır. Aleksî köyünde 1927 yılında açılan öğretmenli ilkokul 3. sınıftan sonra öğrenciyi başka bir yere gönderemiyordu. Nihayet bu okul 1932 yılında kapandı. Okul 1937 yılına kadar açılamamıştır. Mut merkez ve köylerinde bulunan ve ortaokulda okumak isteyen çocukların Silifke’ye gitmek zorunluluğu devam etmiştir³³⁰.

³³⁰ 15. *Yıldı İçel* (Hazırlayan İçel Valiliği), Mersin Ata Çelebi Basımevi, Mersin 1938, s.147-164.

Tablo 13: 1923-1924 Eğitim-Öğretim Yılından 1932-1933 Eğitim-Öğretim Yılına İçel Vilayetindeki İlkokulların Durumu

Ders Yılı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Olan			Öğretmen		
		Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
1923-24	42	243	1.826	2.069	12	24	36	-	64	64
1924-25	40	367	1.868	2.235	19	52	71	12	52	64
1925-26	47	352	1.839	2.182	16	72	88	12	55	67
1926-27	61	366	2.374	2.740	35	143	178	13	75	80
1927-28	70	569	2.724	3.293	-	-	-	4	100	104
1928-29	71	876	2.781	3.657	21	99	120	8	104	112
1929-30	74	942	2.547	3.489	17	106	123	12	97	109
1930-31	92	1.060	2.641	3.701	27	93	120	20	105	125
1931-32	68	1.055	2.496	3.521	11	118	129	20	118	138
1932-33	68	686	2.043	3.026	35	81	116	12	90	102

Kaynak: 15. Yılda İçel, s.99.

Tablo 13'te 1923-1924 Eğitim-Öğretim yılından 1932-1933 eğitim öğretim dönemine kadar geçen süreçte İçel vilayetindeki ilkokulların eğitim öğretim faaliyetlerine baktığımızda en çok öğrencinin 3701 öğrenciyle 1930-1931 eğitim öğretim döneminde olduğunu görmekteyiz. En çok ilkokul ise 92 okulla yine aynı dönemde bulunmaktadır. Kız öğrenci sayısı Cumhuriyet'in ilk yılı olan 1923-1924 eğitim öğretim yılında 243 kişi ile en düşük seviyesinde iken bu sayı Cumhuriyet'in 7. yılı olan 1930-1931 eğitim-öğretim döneminde 1.060 öğrenciye ulaşmıştır. Erkek öğrenci sayısı Cumhuriyet'in ilk yılı olan 1923-1924 Eğitim-Öğretim döneminde en düşük seviyesi olan 1.826 kişi iken bu sayı 1928-1929 Eğitim-öğretim dönemi ile 2781 kişi olmuştur. Öğretmen sayısının en fazla olduğu sene 138 öğretmenle 1931-1932 yılı olurken en fazla erkek öğretmen sayısı 118 öğretmenle aynı yıla aittir. En fazla kadın öğretmen sayısı ise 20 öğretmenle 1930-31 ve 1931-32 dönemlerine aittir. 1923-1924 eğitim öğretim döneminde ilkokullarda hiçbir kadın öğretmen yoktur.

En fazla mezun öğrencinin verildiği dönem 128 öğrenciyle 1926-1927 eğitim öğretim dönemi olurken 1927-1928 döneminde ise hiç mezun

verilmemiştir. En fazla kız öğrencinin mezun verildiği dönem 35 öğrenciyle 1926-1927 ve 1932-1933 eğitim-öğretim dönemi olurken en fazla erkek öğrencinin mezun verildiği dönem ise 143 öğrenciyle 1926-1927 dönemi olmuştur.

Tablo 14: 1923-1933 Yılları Arası Silifke'deki Ortaokulların Durumu

Ders Yılı	Okulun Adı	Talebe Sayısı		
		Kız	Erkek	Toplam
1923-24	Silifke Lisesi	-	24	24
1924-25	Silifke Ortaokulu	-	28	28
1925-26	Silifke Ortaokulu	-	29	29
1926-27	Silifke Ortaokulu	-	33	33
1927-28	Silifke Ortaokulu	-	118	118
1928-29	Silifke Ortaokulu	10	122	132
1929-30	Silifke Ortaokulu	13	102	115
1930-31	Silifke Ortaokulu	11	100	111
1931-32	Silifke Ortaokulu	16	117	133
1932-33	Silifke Ortaokulu	10	126	136

Kaynak: 15. Yılda İçel, s.100.

Tablo 14'te 1923-1933 Eğitim-Öğretim yılları arasında Silifke'deki ortaokulların durumuna baktığımızda 1928-1929 Eğitim-Öğretim yılına kadar hiçbir kız öğrencinin ortaokullarda eğitim görmediği görülmektedir. 1931-1932 yılında ise kız öğrenci sayısı 16 öğrenciyle en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Cumhuriyetin ilk yılı olan 1923-1924 Eğitim-Öğretim döneminde 24 olan erkek öğrenci sayısı Cumhuriyet'in onuncu yılı olan 1932-33 döneminde 126 öğrenciye ulaşmıştır. Yine 1923-1924 döneminde toplamda 24 olan ortaokullardaki öğrenci sayısı 1932-1933 yılında 136'ya ulaşmıştır.

4.3.Ekonomik Faaliyetler

4.3.1.Tarım ve Hayvancılık

Türkiye Cumhuriyet Devlet Salnamelerinden edilen bilgilere göre 1925 yılında İçel vilayetinin iki milyon dönüme yakın tarıma elverişli arazisi olduğu ancak bunun bir buçuk milyon dönümünde nöbetleşe ekim gerçekleştiği belirtilmektedir. Elde edilen mahsul bire sekiz nispetindedir. Gerçekleştirilen tarımsal faaliyet günümüz teknolojisine uygun olarak yapılırsa elde edilen hâsılat bire yirmi, yirmi beş nispetinde de olmaktadır.

Yalnız yabani aşısız zeytin ağaçları bir buçuk milyon dönüme yakın bir sahayı kapsamakta ise de hâlihazırda istifade edilememektedir²⁹⁵. 1927/1928 yıllarında İçil (İçel) vilayetinin yüz ölçümü 8.236 kilometrekare olup bundan 3.000 kilometrekaresi ekili arazi iken 5.236 kilometrekaresi ekili değildir. Ekili olmayan arazinin 2.303 kilometrekaresi dağlık ve taşlık 418 kilometrekaresi de göl ve bataklıktır²⁹⁶.

1925 yılında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in girişimleri ile kurulan Tekir Çiftliği sayesinde şehirdeki tarımsal faaliyet daha modern tekniklerde yapılı hale gelmiştir. Daha önceleri dönemin Adana Valisi Abidin Paşa'ya ait olan çiftlik, çeşitli nedenlerden dolayı Abidin Paşa tarafından işletilememiştir. Mavromati adındaki tüccardan borç almak zorunda kalan Abidin Paşa bunun karşılığında çiftliği rehin vermiştir. 1880'li yılların sonunda borcu ödeyip rehin çiftliği kurtaramayan Abidin Paşa bu arada *Kıbrıs'a yakın, çok stratejik koca araziye ecnebilere satıyor* diye dedikodulara muhatap olup iftiralara uğramıştır. Bu gelişmeler üzerine payitahta durumu yazmaya karar veren Abidin Paşa, yazdığı mektupta söz konusu çiftliğin alınarak padişahımızın mülkü olmasını istemiştir. Konu yani alınan borcun ödenememesi ve çiftliğin rehinliği uzun yıllar devam etmiştir. 1920'li yılların başında da bu durumun devam ettiği görülmektedir²⁹⁷. Tekir Gazi Çiftliği Abidin Paşa'dan Bodasaki'ye geçmiş, Bodasaki'nin de Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Yunanistan'a kaçması üzerine çiftlik hazineye kalmıştır.

²⁹⁵ 1925/1926 Yılı TCDS, s.506.

²⁹⁶ 1927/1928 Yılı TCDS, s.695.

²⁹⁷ BOA, Y.MTV. 38/35, H.28.07.1306; BOA, ŞD,3167/23, H.09.10.1339

Hazineye kalan bu arazi ise en son Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal tarafından ihaleyle satın alınmıştır.

Gazi Numune Çiftliği: Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal, Mayıs 1926'da Silifke ziyaretleri esnasında Silifke civarındaki Numune Çiftliği'nde yeni ziraat makineleriyle hasat yapılırken hazır bulunmuş, o gün akşama kadar tarlalarda meşgul olmuştur. 12.500 küsur dönüm olan bu çiftliği bir aralık bazı kişiler alıp geliştirme teşebbüsünde bulunmuşlarsa da buna muvaffak olamamışlardır. Gazi bu çiftliği aldıktan sonra burayı geliştirmek için çiftliğe uzmanlar getirmiştir. Getirilen bu uzmanların da çalışmalarıyla toplamda 12.500 dönüm olan bu arazinin 7.500 dönümüne arpa ve buğday, 2.500 dönümüne pamuk, geriye kalan 2.500 dönümlük bölümüne ise susam ekilmiştir. Çiftlik bu anlamda bakımsız kalmış olan toprakları ihya etmek için güzel bir numune vazifesi de görmüştür. Çiftliğin eskiden beri önemli bir bölümü bataklıkken ve çiftlik sürülemeyecek bir durumda iken modern araçların da kullanılması ile gerekli çalışmalar yapılmış, neticede bataklıklar tamamen kurutulmuştur. Çiftliğin içindeki Tekfur Suyu isimli çaydan da istifade edilmiştir. Ayrıca mevcut olan diğer çaylardan nasıl istifade edileceği ve bataklıkların oluşmasına nasıl engel olunacağı da halka gösterilmiştir. Bu çalışmalarla birlikte çiftlikteki yapılar da ihtiyaca kâfi gelmediğinden çiftlikte fenni ve asri binalar ile tesisat yapımına da başlanmıştır²⁹⁸.

Velayet genelinde buğday, arpa, yulaf, çavdar, burçak, darı, mısır, mercimek, nohut, pirinç, tütün, pamuk, susam vb. mahsulât yetiştirilmektedir. Ahalinin büyük bir çoğunluğu çiftçilik ve ziraatla meşguldür. 1925 yılı içinde kaza merkezi olan Silifke'de 670.000 dönüm arazide yapılan ekimden 50 milyon kilo buğday, 36 milyon kilo arpa, 21 milyon kilo mahlût, 2 milyon kilo çavdar, 9 milyon 200 bin kilo burçak, 5 milyon kilo susam, 270.000 kilo pamuk, 7 milyon kilo mısır, 900.000 kilo nohut, fasulye ve pirinç elde edilmiştir. Elde edilen bu ürünlerden 500.000 kilo buğday, 160.000 kilo susam, 10.000 kilo fasulye, 300.000 kilo arpa,

²⁹⁸ *Milliyet Gazetesi*, 15 Mayıs 1926, s.1.

30.000 kilo pirinç ve 120.000 kilo mısır ihraç edilmiştir²⁹⁹. Mut kazasında ise 60.000 dönüm buğday, 15.000 dönüm arpa, 10.000 dönüm çavdar, 3.000 dönüm pamuk, 5.000 dönüm susam, 4.500 dönüm darı ve börülce, 400 dönüm maş, 400 dönüm patates, 400 dönüm burçak, 500 dönüm pirinç olmak üzere toplamda 100.000 dönüm arazi ekilmiştir³⁰⁰.

1926 senesi içinde Silifke’de 633.800 dönüm hububat ekimi yapılmış, yapılan bu ekimden 101.010.000 kilo hububat elde edilmiştir³⁰¹.

Silifke ve kazalardaki ekonomik yapının temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. İçel sancağının 1902 yılındaki senelik gelirinin 5.041.171 kuruş olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu gelirin 2.102.259 kuruşunu ağnam vergisi, 1.825.900 kuruşu aşar vergisine aittir. Bu durumda ekonomik gelir kaynaklarının çoğunluğunu tarım ve hayvancılık faaliyetlerin oluşturduğunu gösterir. Ayrıca gelirin bu alandan çokça sağlanmış olması vilayette bu iki alanda faaliyetin yaygın olduğunu ortaya koymaktadır³⁰².

Tablo 15: 1927/1928 Yılı İçel Vilayeti Kazalarındaki Ekilen Ürünler ve Elde Edilen Miktarlar

Ürün	Silifke		Mut		Gülner		Anamur	
	Dönüm	Kilo	Dönüm	Kilo	Dönüm	Kilo	Dönüm	Kilo
Buğday	77.000	11.000.000	88.000	9.900.000	33.000	9.200.000	59.400	9.700.000
Arpa	100.100	8.900.000	39.600	7.700.000	11.000	6.700.000	55.500	7.500.000
Burçak	19.800	4.000.000	13.200	2.000.000	15.400	2.000.000	19.800	1.000.000
Çavdar	20.900	400.000	16.500	400.000	18.700	3.000.000	24.200	3.500.000
Mısır	100	30.000	400	40.000	-	-	19.700	5.930.000
Patates	2.500	250.000	2.400	240.000	2.600	260.000	1.000	100.000
Susam	170.000	680.000	9.000	180.000	5.000	100.000	10.000	8.800.000
Pamuk	1.700	34.000	1.611	32.000	400	8.000	650	13.000
Tütün	170	8.300	1.600	1.600.000	900	900.000	1.500	150.000

²⁹⁹ 1925/1926 Yılı TCDS, s.507.

³⁰⁰ 1925/1926 Yılı TCDS, s.507.

³⁰¹ 1926/1927 Yılı TCDS, s.704.

³⁰² Bkz. H.1320/M.1902 Yılı AVS, s.285-286.

Üzüm Bağı (Dönüm)	2.400	240.000	600	60.000	5.000	500.000	-	-
Zeytin Ağacı	500.000		600.000		-		15.000	
Limon, Portakal ve Mandalina Ağacı	20.000		-		1.000		30.000	
Arıkovanı (Adet)	3.000		2.000		5.000		2.000	

Kaynak: 1927/1928 Yılı TCDS, s.695.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere 1927/1928 yıllarında elde edilen mahsullerden ilk sırayı buğday, ikinci sırayı arpa ve üçüncü sırayı burçak almaktadır. Ürünlerin ekim alanlarına bakıldığında dönüme nazaran elde edilen mahsul çok fazladır. Bu durum da Silifke coğrafyasının tarıma çok elverişli olduğunu açıkça göstermektedir. Sanayi ürünlerinden pamuk, susam ve tütünden ise susamın ekildiği alan ve elde edilen miktar diğer sanayi ürünlerine göre daha fazladır.

1928/1929 yılında ise mahsullerin dönüm olarak ekildiği miktar belirtilmişken elde edilen ürünün kilo olarak karşılığı verilmemiştir. Bahsi geçen iki yıl değerlendirildiği zaman buğday, arpa, çavdar, burçak, susam, pamuk, tütün ve diğer ürünlerde ilk tabloda görüldüğü üzere mahsulün ekildiği alan ikinci tablodakine göre daha azdır. Bu durumda 1928/1929 yılında daha geniş alanlarda tarım faaliyeti gerçekleşmiştir. Bu durumun nedeni bir ihtimal bu yıl içinde Silifke'ye yeni köylerin ve dolayısıyla yeni arazilerin dâhil edilmesi üzerine arazi artışı olmuştur. Bu durum da ekilen üründe artış olmasını sağlamıştır. Diğer bir ihtimalse ilk zaman boşta olan arazilerin sonraki yıl boş bırakılmayıp ekilmesinden kaynaklanmış olmasıdır.

1927-1928 yılı içerisinde İçel vilayeti kazalarında ekilen ürünler ve elde edilen ürün miktarlarına baktığımızda en fazla buğday ekiminin 88.000 dönümle Mut'ta yapıldığını ancak Silifke'de 77.000 dönüm buğday ekilmesine rağmen Mut'tan daha fazla ürünün elde edildiği görülmektedir. Buğdayın en az ekildiği yer 33.000 dönümle Gülnar olmasına rağmen elde edilen ürün miktarı ekim alanına göre çok yüksektir. Buradan elde edilen

9.200.000 kilo dönüme nazaran hesaplandığında buğday açısından en çok verimin Gülnar'dan sağlandığı ortaya çıkmaktadır.

Arpanın 100.110 dönümle en çok Silifke vilayetinde ekildiği halde en az dönümle en fazla ürünün elde edildiği yer 6.700.000 kilo ile Gülnar kazası olmuştur. Bu durum da aynen buğdayda olduğu gibi arpa ürününde de Gülnar'da daha çok verim sağlandığını gösterir.

Burçağın Silifke ve Anamur'da aynı dönüm miktarları olan 19.800 dönüm üzerine ekilmesine rağmen en fazla ürün 4.000.000 kilo ile Silifke'de elde edilmiştir. Burçak, İçel vilayetleri içerisinde en az dönümle Mut'ta ekilmesine rağmen ekilen dönüme göre karşılaştırdığımızda en fazla ürün 2.000.000 kilo ile Mut'ta elde edilmiştir.

Çavdar ekiminde ekilen dönüm miktarına baktığımızda en fazla ürünün 3.000.000 kilo ile Gülnar kazasından elde edildiğini görmekteyiz. Çavdar ekiminde ise Mut ve Silifke'nin 400.000 kilo ile aynı kiloda ürünü elde etmesine rağmen Mut'ta daha az dönümle daha çok ürün elde ettiği görülmektedir.

Mısır ekimine baktığımızda Anamur 19.700 dönümle en fazla Mısır'ın ekildiği kaza olmuştur. Silifke'de ise 100 dönümle 30.000 kilo mısır elde ederek ekilen dönüme göre en çok ürün elde edilen ilçe olmuştur. Gülnar'da ise bu yıllar arasında mısır ekimi yapılmamıştır.

Patates ekiminin en çok yapıldığı yer 2.600 dönümle Gülnar kazası olmuş, buna karşılık İçel kazasının tüm ilçelerinin ekilen dönümlerine bakıldığında hep aynı oranda ürün elde ettikleri görülmüştür.

Susam ekiminin dönüm olarak en çok yapıldığı yer 170.000 dönümle Silifke olmasına rağmen diğer ilçelere göre daha az dönüme ekildiği halde en fazla ürünün elde edildiği yer ise 8.800.000 kilo ile Anamur olmuştur. Mut ve Gülnar'ın susam ekiminde ekilen dönüm miktarları farklı olmasına rağmen aynı oranda ürün elde ettikleri görülmüştür. Pamuk 1.700 dönümle en fazla Silifke'de ekilmiştir. Gülnar, Anamur ve Silifke'de ekilen farklı dönümlere rağmen hep aynı oranda ürün elde edildiği görülmüştür.

Tütün toprak olarak 1.600 dönümle en fazla Mut'ta ekilmiştir. Gülnar ve Mut'ta ekilen tütünün dönüm miktarları farklı olmasına rağmen aynı oranda tütün elde edilmiştir.

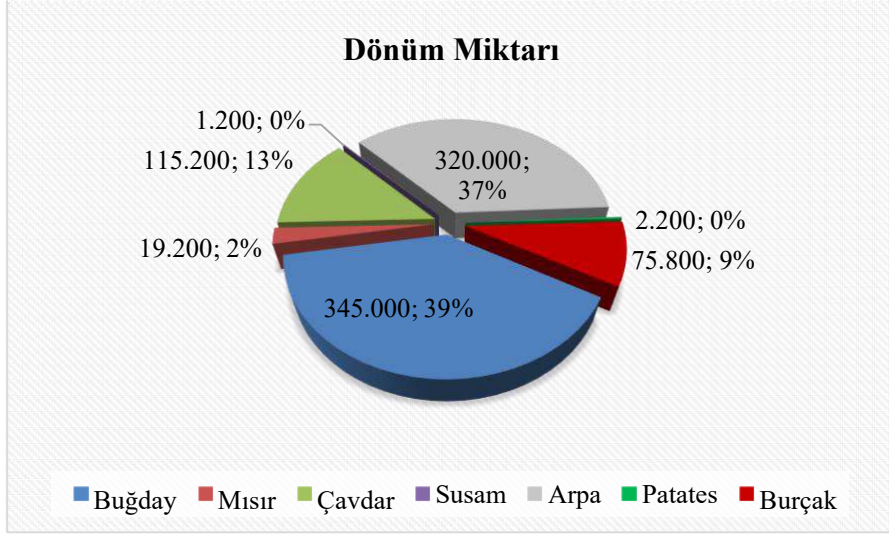
Üzüm üretiminde Silifke, Mut ve Gülnar'da farklı dönümlerde üzüm üretimi gerçekleştirildiği ve aynı oranda ürün elde edildiği görülmüştür. Anamur'da ise bu tarihlerde üzüm üretimi yapılmamıştır.

Genel olarak tabloyu değerlendirdiğimiz zaman buğday, arpa ve çavdarın Gülnar'da diğer kazalara göre daha az bir alana ekilmiş olduğu halde daha fazla verimin elde edildiği görülmektedir. Bu durumda hububat yetiştiriciliğinde Gülnar topraklarının diğer kazalara göre daha elverişli olduğunu göstermektedir.

Tablo 16: 1928/1929 Yılı İçel Vilayeti Kazalarındaki Ekilen Ürünler ve Elde Edilen Miktarlar

Kazalar	Buğday	Arpa	Çavdar	Burçak	Mısır	Patates	Susam	Tütün	Üzüm Bağı	Zeytin Ağacı
	Dönüm	Dönüm	Dönüm	Dönüm	Dönüm	Dönüm	Dönüm	Dönüm	Dönüm	Adet
Silifke	100.000	200.000	40.200	20.000	200	1.000	5.000	800	2.400	50.000
Mut	150.000	40.000	20.000	15.000	3.000	500	5.000	400	400	50.000
Gülнар	35.000	15.000	25.000	20.000	0	400	3.000	0	3.000	10.000
Anamur	60.000	65.000	30.000	20.800	16.000	300	5.000	0	0	10.000
Genel Toplam	345.000	320.000	115.200	75.800	19.200	2.200	18.000	1.200	5.800	120.000

Kaynak: 1928/1929 Yılı TCDY, s.348.

Grafik 3: 1928/1929 Yılı İçel Vilayeti Kazalarındaki Ekilen Ürünlerin Toplam Dönüm Miktarı

İçel vilayeti kazalarında 1928/1929 yılları arasında en fazla %39'la buğday üretiminin yapıldığı görülmektedir. Buğday üretimini %37'lik bir oranla arpa takip etmektedir. Üçüncü sırada %9'la çavdar yer almaktadır. Daha sonra sırayla burçak, mısır, susam, patates ve tütün gelmektedir.

Aşağıdaki tablolarda da görüleceği üzere 1925-1929 yılları arasında Silifke'deki ehil hayvan miktarlarına bakıldığında özellikle koyun ve keçinin çoğunlukta olduğu görülecektir. Bu durum da bizlere Silifke'nin ekonomisinin her ne kadar tarımsal faaliyetlere dayalı olduğunu gösterse de hayvancılığın da önemli bir miktarı kapsadığını göstermektedir.

Tablo 17: 1927/1928 Yılında İçel Vilayetindeki Ehil Hayvanlar ve Miktarı

Cins	Kazalar				Toplam
	Silifke	Mut	Gülnar	Anamur	
	Adet	Adet	Adet	Adet	
Beygir/At	694	415	259	508	1.876
Kısırak	1.206	728	590	814	3.338

Merkep	5.100	3.819	3.355	2.811	15.085
Katır	-	58	-	378	436
Deve	3.317	774	861	1.740	6.682
İnek	4.468	3.449	3.461	3.935	15.313
Öküz	5.650	3.870	3.321	3.226	16.067
Manda	62	-	3	86	151
Koyun	15.284	23.816	5.729	13.765	58.584
Keçi	218.758	94.399	76.637	55.412	445.206

Kaynak: 1927/1928 Yılı *TCDS*, s.696.

Tablo 18: 1928/1929 Yılında İçel Vilayetindeki Ehli Hayvanlar ve Miktarı

Cins	Kazalar				Toplam
	Silifke	Mut	Gülнар	Anamur	
	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet
Beygir/At	793	510	307	576	2.186
Kısırak	1.191	688	613	850	3.342
Merkep	5.214	3.739	3.375	3.336	15.664
Katır	16	46	100	398	560
Deve	3.658	719	1.141	1.929	4.747
İnek	4.433	3.308	3.270	4.542	15.553
Öküz	5.607	3.780	3.392	3.665	16.442
Manda	64	2	4	80	150
Koyun	14.225	21.054	5.011	13.383	53.673
Keçi	214.586	86.752	8.691	58.179	439.708
Tiftik Keçisi	63	1	0	0	64

Kaynak: 1928/1929 Yılı *TCDY*, s.349.

1927-1928 yılında İçel vilayetinde yetiştirilen ehli hayvan miktarlarına baktığımız da en çok keçi ve koyun gibi küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin olduğunu görmekteyiz. Küçükbaş hayvan miktarında ilk sırayı 445.206 sayısı ile keçi ve ikinci sırayı 58.584 sayısı ile koyun yetiştiriciliği almaktadır. Keçi yetiştiriciliğinin en çok olduğu kazaya bakıldığında ilk

sırayı 218.758 sayı Silifke almaktadır. Silifke'yi daha sonra sırayla 94.399 sayısıyla Mut, 76.637 sayısıyla Gülnar ve 55.412 sayısıyla Anamur kazaları takip etmektedir. Koyun yetiştiriciliğinde ise ilk sırada 23.816 sayısıyla Mut yer almaktadır. İkinci sırada 15.284 sayısıyla Silifke, üçüncü sırada 13.765 sayısıyla Anamur ve dördüncü sırada 5.729 sayısıyla Gülnar yer almaktadır.

1927-1928 yılında İçel vilayetinde daha çok tarım ve taşıma işlerinde kullanılmakta olan öküz, kısırak, at, merkep, deve ve katırın beslendiği görülür. Muhtemelen inek ve manda ise daha ziyade sütünde yararlanılan hayvanlar olmalıdır. Bu büyükbaş hayvanlardan ise kazaların geline bakıldığında en çok 16.067 öküzün olduğu görülürken en az ise 151 sayıyla manda bulunmaktadır. Daha sonra sırayla en çok inek, merkep, deve, kısırak, at ve katırın bulunduğu görülmektedir.

1928-1929 yılında ise yetiştirilen ehli hayvan miktarlarına baktığımızda yine ilk sıralarda keçi ve koyun gibi küçükbaş hayvanların olduğu görülmektedir. Küçükbaş hayvancılığı yetiştiriciliğinde 439.708 sayıyla keçi ilk sırada yer alır. Keçi en çok 214.586 sayısıyla Silifke'de ve en az 8.691 sayısıyla Gülnar'da bulunmaktadır. Tabloda da görüleceği üzere keçi iki sınıfa ayrılmış ve birisi doğrudan keçi olarak kayıtlı iken diğeri tiftik keçisi olarak kaydedilmiştir. Ancak tiftik keçisi 63 tane Silifke'de 1 tane de Mut'ta olmak üzere toplamda 64 tane bulunmaktadır.

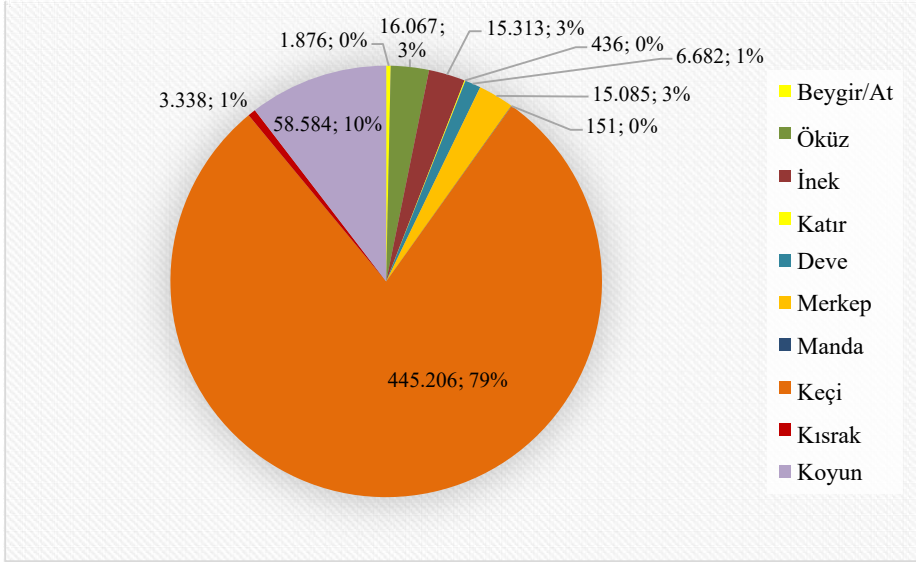
Keçi yetiştiriciliğinden sonra sırayı 53.673 sayısıyla koyun yetiştiriciliği alır. Koyun yetiştiriciliğinin en çok olduğu kaza 21.054 sayısıyla Mut'tur. En az koyun ise 5.011 ile Gülnar'dadır.

1928-1929 yılında İçel vilayetinde tarım ve taşıma işlemlerinde kullanılmak üzere 16.442 öküz, 15.664 merkep, 15.553 İnek, 4747 deve, 3342 kısırak, 2186 beygir, 560 katır, 150 manda, 64 tiftik keçisi bulunduğu görülmektedir.

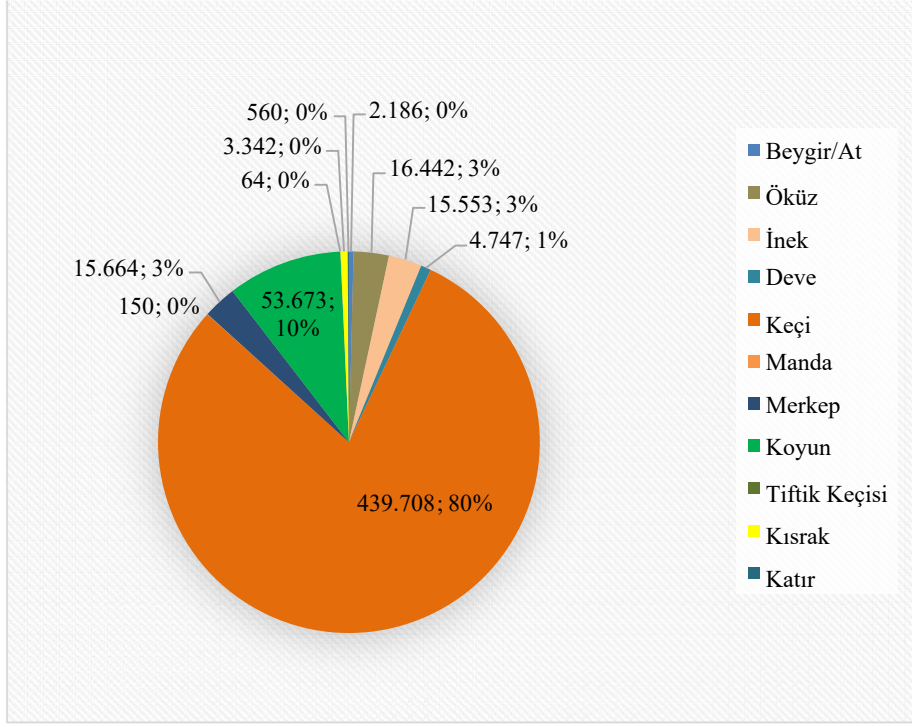
1928-1929 yılında İçel vilayetinde daha çok tarım ve taşıma işlerinde kullanılmak için öküz, merkep, deve, kısırak, beygir/at ve katırın beslendiği görülür. Bunların yanı sıra kazalarda inek ve manda da bulunmaktadır. Bu büyükbaş hayvanlardan kazaların geneline bakıldığında genel toplamda

16.067 öküz, 15.664 merkep, 15.553 inek, 4.747 deve, 3.342 kısrak, 2.186 beygir/at, 560 katır ve 150 manda olduğu görülmektedir.

İki tablo karşılaştırıldığında genel olarak hayvan miktarında çok fazla bir değişikliğin olmadığı görülür. Ancak 1927-1928 yılında mevcut deve sayısı 6.682 iken 1928-1929 bu sayı 4.747'ye düşmüştür.

Grafik 4: 1927/1928 Yılında İçel Vilayetinde Bulunan Ehli Hayvanların Toplam Miktarı

Grafik 5:1928 1929 yılında İçel Vilayetinde Bulunan Ehli Hayvanların Toplam Miktarı

4.3.2.Ticari ve Sanayi Faaliyetleri

Silifke Ticaret ve Sanayi Odası'nın yayımlanmış olduğu ve odanın muhasebecisi Zarif isimli kişi tarafından hazırlanan "Cumhuriyetin 10.Yıldönümü" adlı çalışmada 1923-1932 yılları arasındaki ithalat ve ihracata dair önemli bilgiler verilmiştir. Buna göre elde edilen ürünler Suriye, Kıbrıs, Mısır, İtalya, Fransa ve İngiltere'ye; madenler ise Belçika'ya sevk ve ihraç edilmektedir. Yapılan ihracatın başında kereste, mevaşi, buğday, arpa, çavdar, mısır, darı, burçak, börülce, balmumu, fasulye, nohut, pirinç, patates, un, kuru üzüm, sadeyağ, zeytinyağı, susam, ham deri, av derileri, mercimek, harnup, palamut, hayvani gübre, odun, kömür, kırmızı sumak, fıstık, afyon, kepek, tuzlu balık, saman, tavuk, peynir, kabuklu badem, ceviz içi, pamuk, kırmızıbiber ve maden (simli kurşun) gelir. Bu durum ihracatın genel

itibariyle orman ürünleri, hububat, sebze-meyve ve kısmen de sanayi ürünlerinden oluştuğunu göstermektedir³⁰³.

1925-1932 yılları arasında ithal edilen ürünler ise ayakkabı, anason, benzin, buğday, bıtıraklı tel, baklava, baharat, cam ürünleri, çimento, çay, çelik, çorap makinesi, deri ve kösele, elbise, gazyağı, hasa, hırdavat eşyası, kiremit, kahve, manifatura, mermer, makine ve parçaları, mürekkep, pirinç, portakal, pamuk ipliği, sandal, sabun, şeker, şapka, teneke ve çinko, toprak avanı, tuhafiye, sandalye, demir, su dolabı, zeytinyağı ve tavuktur. Bu ürünlerden ayakkabı 1926, anason 1925, buğday 1925, bıtıraklı tel 1925 ve 1927, baklava 1925, çelik 1929, çorap makinesi 1926, elbise 1925, kiremit 1928, mermer 1925, portakal 1926, sandalye 1925, zeytinyağı ve tavuk ise sadece 1926 yılında ithal edilirken diğer ürünler farklı yıllarda da ithal edilmiştir³⁰⁴.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Silifke'de iki fabrika bulunmaktadır. Bu fabrikalardan birisi Mahmut Şükrü Bey adında olup un ve kereste işleri imal edilmektedir. Fabrika R.1339/M.1923 yılında kurulmuştur. 125 beygir gücünde olup bir sene içerisinde 134.000 kilo un ve 1.000 metre kereste üretmektedir. Fabrikalardan bir diğeri ise Hacı paşazadelere ait olan un fabrikasıdır. Fabrika R.1314/M.1898-1899 yılında kurulmuştur. 45 beygir gücündedir. Fabrika 1927/1928 yılında yeni tamirden çıkmış olup daha üretime başlamamıştır³⁰⁵.

Silifke, Mut, Gülnar ve Anamur'da yalnızca Ziraat Bankası'nın birer şubesi vardır³⁰⁶.

4.3.3.Silifke Atatürk Çiftliği'nin Kurulması

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, vatanımızı düşman işgalinden kurtardıktan sonra ülkemizin ekonomik kalkınmasına öncelik vermiştir.

³⁰³ *Cumhuriyetin 10.Yıldönümü* (Hazırlayan Zarif), Mersin Doğruöz Matbaası, Mersin 1933, s.1819.

³⁰⁴ Zarif, *Cumhuriyetin 10.Yıldönümü*, s.20-21.

³⁰⁵ 1927/1928 Yılı TCDS, s.697.

³⁰⁶ 1926/1927 Yılı TCDS, s.704.

Ekonomik kalkınmanın özellikle ziraatla gerçekleşeceğini söyleyen Gazi, bu amaçla ülkemizin çeşitli yerlerinde çiftlikler kurmaya karar vermiştir³⁰⁷.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 1925 yılında kuruluş çalışmalarını başlattığı çiftliklerden birisi de Silifke'deki Tekir Çiftliği'dir. 12.500 dönüm büyüklüğündeki çiftliğe Atatürk ilk olarak 20 Ocak 1925 tarihinde gelmiş; arazinin ve bölgenin ne derece zorlu, bakımsız ve perişan bir halde olduğunu görmüştür³⁰⁸. Çiftliğin kurulması için satın alınan arazi, Mersin'de fabrikatörlük yapan Bodosaki adlı bir Rum'a aittir. Bodosaki, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra memleketi Yunanistan'a gitmiş, çiftlik ise hazineye kalmıştır³⁴⁵. Çiftliğin bulunduğu bu araziye gezen ve beğenen Gazi, burada çiftlik kurmaya karar vermiştir³⁰⁹.

Gazi, Taşucu'nda bulunduğu sırada satın almayı düşündüğü çiftliğin işlemlerini yaptırmak üzere Hacı paşazade Sadık Bey'i görevlendirmiş, çiftliğin alım satım işlemlerinin de yine onun tarafından yapılması konusunda anlaşılmıştır³¹⁰.

Bodosaki Çiftliği adıyla bilinen ve terk edilmiş olan çiftlik arazisi, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal adına ihaleye giren Sadık Bey tarafından 36.000 lira bedelle satın alınmıştır. Ardından Sadık Bey vasıtasıyla çiftlikte yoğun bir çalışma başlatılmıştır. Zirai çalışmaların yanı sıra o çevrede daha önce örneği görülmecek şekilde iki katlı, damı kiremitle örtülü bir ev inşa edilmiştir. Çiftlikte ziraat ve hayvancılık da yapılmaktadır. Ancak çiftliği diğerlerinden ayıran en önemli özellik burada pirinç ve pamuk ziraatının da yapılmasıdır. O dönemde pirinç ziraatını fenni tekniklerle yapan başka bir çiftlik yoktur. Çiftlikte toprağın verimli ve sulanabilir olmasından dolayı pamuk üretiminde de iyi sonuçlar alınmıştır. Dışarıdan yüksek kaliteli tohumlar getirilmiş ve uzun elyafli pamuk elde edilmiştir. Çiftlikte pamuktan başka jüt, rami ve keten gibi lifli maddelerin ziraatı da tecrübe edilmiştir. Ziraat çalışmaları sürdürülürken aynı zamanda ürünlerin işlenmesi, depolanması ve pazarlanması için uygun binalar da yapılmıştır. Ziraat ve

³⁰⁷ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s. 184.

³⁰⁸ Yaşar Semiz, "Atatürk Çiftlikleri ve Bunların Hazineye Devri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.26, Aralık 2009, s.162. ³⁴⁵ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.303.

³⁰⁹ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.42.

³¹⁰ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.175.

inşaat çalışmalarında çoğunlukla Silifke, Gülnar, Anamur ve Mut gibi çevre ilçeler ile bu ilçelere bağlı köylerdeki insanlardan faydalanılmıştır. Günlerinin önemli bir kısmını boş geçiren bu insanlar hem iş sahibi olmuşlar hem de en zor şartlarda bile uygun ziraatın nasıl yapılacağını öğrenme şansını elde etmişlerdir³¹¹.

Olukbaşı köyünde bulunan çiftlik alındığında arazisi içinde hiçbir tesis yoktur. Bu arazi satın alındıktan sonra arazi ıslahı ve bayındırlık işleri gerçekleştirilerek kanallar üzerinde altı küçük köprü, bir güvenlik binası, bir müdürlük ofisi, lojmanlar, makine ve onarım atölyeleri, fırın, mutfak, ürün ambarları, depolar ve akaryakıt deposu yapılmıştır. Kısa bir sürede içinde hayvancılık ve sebze yetiştirilmeye başlanan çiftlik örnek bir tesis haline gelmiştir. Çiftlikte kullanılmak üzere traktör ve biçerdöver gibi araç gereçler de Almanya'dan getirilmiştir³¹².

13 Mayıs 1926 tarihli *Taşili Gazetesi*, Atatürk'ün Tekir çiftliğinde yeni ziraat makineleriyle hasat yapılırken hazır bulunduğunu, Gazi'nin o gün akşama kadar tam bir çiftçi gibi tarlada meşgul olduğunu bildirmiştir. Çiftlik ve mahsulât hakkında tetkikatta bulunan Atatürk, çiftliğin etrafını atla gezmiş; yağmurların her havalide olduğu gibi bu havalide de mevsimsiz yağması ve bundan dolayı oluşan hasarlara rağmen mahsulâtın genelinden son derece memnun kalmıştır. Gazi, Silifke dağlarını ihtiva eden ve Silifke için büyük ve tabii bir kaynak ile servet olan ve vaktiyle binlerce insanı refahla geçindiren zeytin ve harnup ağaçlarını işaret ederek bunların ıslah, istifade ve intifa usullerinin halka gösterilmesini emir buyurmuştur. Çiftlik civarında bulunan birçok zeytin ve harnubun ıslah ve ihyasına başlanmış, memleketin istifade edemediği ve istifade etmesini bilmediği bu servete inkişaf yolunu açmıştır. Atatürk, çiftlik dâhilinde bulunan suların kullanılmaya elverişli hale getirilmesi için bir uzman bile getirmeyi düşünmüştür. Ayrıca Gazi'nin emriyle ehil hayvanlardan tavuk, kaz ve keçi yetiştirmek için fenni ve muntazam ağılların inşası ile çiftlikte bağ ve meyve bahçesinin oluşturulması için çalışmalara başlanmış; bunun yanında çiftliğin iki kilometre mesafede bulunan Mersin-Silifke yoluna bağlanması için

³¹¹ Semiz, "Atatürk Çiftlikleri ve Bunların Hazineye Devri", s.162-163.

³¹² Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.42-43.

gerekli talimatlar verilmiştir. Çiftlik dâhilinde ve etrafında bulunan bataklıkların imhası için ise ayrıca girişimlerde bulunulmuştur³¹³.

11 Şubat 1931’de Atatürk ve beraberindekilerle çiftlik ziyaretine katılan Afet İnan, Atatürk’ün bu çiftlikle nasıl yakından ilgilendiğini şu şekilde aktarmıştır: “Çiftlikte iki katlı küçük bir ev ile yanında bir fırın ve çalışanların yemek yediği bir yer vardı. Çiftlikte herkesi barındıracak yer yoktu. Bu hâl karşısında tabi bütün düşünceler derhal dönmek ve fırtına ya da yağmura yakalanmamaktı. Hâlbuki Atatürk, çiftlik işleriyle meşguldü. Herkese tercüman olmak için düşünceleri iletmek istedim. ‘Tetkikatımız bitmeden dönmeyiz, sizler de buraları tanıyın’ diyerek çevresine neşe ve emniyet havası vermişti. Böylece herkes onun etrafında, onu takip ediyordu. Bir ara amelelerin yemek odasına girdi. Yumurta ve peynirle yenen çiftlik yemeği hepimize pek tatlı gelmişti. Atatürk, fırıncı ile o kadar neşeli konuşuyordu ki bütün fikirler orada toplanmıştı”. Her fırsatta çiftliği desteklemek isteyen Atatürk, 1936 yılında Silifke’de kurulan Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifinin de bir numaralı üyesi ve ortağı oldu. Bu tutumuyla Atatürk, çiftçinin kalkınması adına onlara yapmış olduğu öncülük görevini bir kez daha yerine getirmiş oldu³¹⁴.

4.3.4. Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifi’nin Kurulması

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de kooperatifçiliğin yayılıp gelişmesinde kredi kooperatiflerinin önemli bir payı vardır. Türkiye’de kredi kooperatifi deyince akla, çiftçiye ayni ve nakdi kredi ile destekleyen, Tarım Kredi Kooperatifleri gelmektedir. Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği, bölge birlikleri, binlerce birim kooperatifi ve milyonlarca kooperatif ortağı; trilyonlara varan kredi hacmi ile ülkemiz ekonomisinde çok önemli bir yere sahiptir. İşte bu büyük eserin mimarı Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk’tür³¹⁵.

1840-1950 yılları arasında ilk defa Almanya’da gelişmeye başlayan kooperatifçilik, ülkemize 1863 yılında Mithat Paşa’nın kurduğu Memleket

³¹³ *Taşili Gazetesi*, 19 Mayıs 1926, s.1.

³¹⁴ Semiz, “Atatürk Çiftlikleri ve Bunların Hazineye Devri”, s.163.

³¹⁵ Celal Er, “Silifke Tekir Çiftliği ve Kooperatifçilik”, *Karınca Dergisi*, Yıl 55, S. 631, Ankara 1981, s.8-9.

Sandıkları ile girmiştir. 1920 yılında ise ülkemizde kooperatif şirketler kurulmuştur. 1923 yılında çıkartılan İstihsal Satım Nizamnamesi'nin kabul edilmesinin hemen ardından kredi alım satımıyla ilgili İtibari Zirai Birlikler Kanunu çıkartılmıştır. 1929 yılında ise ülkemizde 1479 sayılı Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu hayata geçmiştir³¹⁶.

1935 yılında Silifke'ye son ziyaretlerini gerçekleştiren Atatürk, çiftlik yetkililerini etrafında toplayarak Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifi'nin kurulması ve Bölge Tarım Okulu'nun açılması ile ilgili gerekli talimatları vermiştir. Ayrıca Tarım Kredi Kooperatifi kurulması için Ziraat Bankasına bir de yazı yazmıştır. Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifinin kurulmasının ardından Atatürk'ün ikinci talimatı olan Bölge Tarım Okulu da yaptırılmış fakat bu yapı daha sonra İlkokula dönüştürülerek amacından uzaklaştırılmıştır³¹⁷. Gazi'nin daha sonra devlete bıraktığı bu çiftlik, belli bir süre geçtikten sonra ise topraksız köylülere dağıtılmıştır³¹⁸.

“Kooperatif kurmak, zekâ ve becerileri bir araya getirerek daha güçlü olmaktır.” diyen Atatürk, bu amaçla 30 Haziran 1936 tarihinde kurulan Tekir Çiftliği Kredi Kooperatifine 1 numaralı üye olmuş; böylece Türkiye'de kooperatifçiliğin gelişmesine de öncülük etmiştir³¹⁹.

Atatürk'ün 1 numaralı ortak olarak hayata geçirdiği Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifi, İktisat Vekâletince 13 Temmuz 1936'da tasdik edilmiş; 20 Temmuz 1936'da ise kooperatifin Silifke Noterliğince tescili yapılmıştır³²⁰.

Atatürk'ün Tekir Çiftliği Tarım Kooperatifinin kuruluşu için Ziraat Bankası'na yazdığı dilekçe ise şu şekildedir:

Silifke Ziraat Bankasına:

³¹⁶ Hüsnü Poyraz, “1163 Sayılı Kanun’a Tabi Tarımsal Kooperatiflerle ilgili Hizmetler ve Kooperatifçiliğimize Bakış”, *Karınca Dergisi*, C.3, S.533, Ankara 1981, s.99.

³¹⁷ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.212.

³¹⁸ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.336.

³¹⁹ Er, “Silifke Tekir Çiftliği ve Kooperatifçilik”, s.8-9.

³²⁰ Bülent Akbaş “Silifke Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifinin Hayattaki İlk Ortakları ve Atatürk'le İlgili Anısı olan Kişilerle Konuşmalar”, *Karınca Dergisi*, C.3, S.533, Ankara 1981, s.81-86.

Merkezi (Tekir Çiftliği) olmak ve Arkarası, Persenti, Avşar, Karadedeli, Tekir, Tekirkoyuncu, Türkmeneli, Türkmenuşağı, Tozara köylerini de ihtiva etmek üzere muntikanızda 2856 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanununa uygun bir Tarım Kredi Kooperatifi kurmak istiyoruz.

Dileğimiz bankanızca da muvafık görüldüğü takdirde, imzalanmak üzere altı nüsha ana mukavelenamenin itasını rica eder ve hazırlanacak ana mukavelenamenin ekonomi bakanlığınca tasdik ve noterlikçe tescil muamelelerinin ifası için gereğinin yapılmasını dileriz". 30/6/936.

- (1) Tekir Çiftliği Sahibi Kemal Atatürk,
- (2) Tekir köyünden Ali Rıza oğlu Osman Kâhya (Doğumu 1907)
- (3) Tekir köyünden Nuri oğlu Ziya Şahin (Doğumu 1912)
- (4) Tekir köyünden Mahmut oğlu İbrahim (Doğumu 1893)
- (5) Tekir köyünden Ahmet oğlu Faik (Doğumu 1904)
- (6) Tekir köyünden Ahmet oğlu Ali (Doğumu 1902)
- (7) Tekir köyünden Nuri oğlu Hamza (Doğumu 1907)
- (8) Tekir köyünden Hüseyin oğlu Ali (Doğumu 1907)
- (9) Tekir köyünden Ahmet oğlu Hasan (Doğumu 1891)
- (10) Tekir köyünden Hüseyin oğlu Ahmet (Doğumu 1904)³²¹.

Tablo 19: Tarım Kredi Kooperatifinin Ortaklar Listesi ve Ortaklık Payları

Sıra No	Ortağın Adı Soyadı	Doğduğu Yıl	Oturduğu Yer	Yüklendiği Ortaklık Payının		
				Sayısı	Tutarı (Lira)	Ödenen Miktar (Lira)
1	Kemal ATATÜRK			75	1.500	375
2	Ali Rıza oğlu Osman Kâhya	1907	Tekir Köy	4	80	20

³²¹ *Ulus Gazetesi*, 14 Temmuz 1936, s.1.

3	Nuri oğlu Ziya Şahin	1912	Tekir Köy	4	80	20
4	Mahmut oğlu İbrahim	1893	Tekir Köy	4	80	20
5	Ahmet oğlu Faik	1904	Tekir Köy	4	80	20
6	Ahmet oğlu Ali	1902	Tekir Köy	3	60	15
7	Nuri oğlu Hamza	1907	Tekir Köy	2	40	10
8	Hüseyin oğlu Ali	1907	Tekir Köy	2	40	10
9	Ahmet oğlu Hasan	1891	Tekir Köy	2	40	10
10	Hüseyin oğlu Ahmet	1904	Tekir Köy	2	40	10
11	Mahmut oğlu Musa Şen İbrahim	1892	Tekir Koyuncu	2	40	10
12	Osman Gürsoy	1900	Tekir Koyuncu	4	80	20
13	Arif Gürsoy	1907	Tekir Koyuncu	2	40	10
14	Mahmut oğlu Abdullah	1902	Tekir Koyuncu	2	40	10
15	Veysel oğlu Mehmet	1907	Tekir Koyuncu	4	80	20
16	Ahmet oğlu İsmail	1886	Arkarası	2	40	10
17	Mustafa oğlu Kerim	1902	Tekir Koyuncu	2	40	10
18	Çavuş oğlu Halil	1899	Tekir Koyuncu	2	40	10
19	Ömer oğlu Mehmet	1906	Tozara	2	40	10
20	Salih oğlu Muhiddin	1882	Tozara	2	40	10
21	İsa oğlu Mustafa	1886	Tozara	2	40	10
22	Hurşit Ali oğlu İbrahim	1900	Tozara	2	40	10
23	Ali oğlu Halim	1880	Tozara	4	40	10
24	Mahmut oğlu İsmail	1900	Tozara	2	40	10
25	Osman oğlu Şükrü	1906	Tozara	2	40	10

26	Ömer oğlu Hüseyin	1911	Arkarası	2	40	10
27	Salih oğlu Ahmet	1876	Arkarası	1	120	30
28	Halil oğlu Kara Ahmet	1874	Arkarası	2	40	10
29	Hasan oğlu Kadir	1897	Persenti	3	60	15
30	Hasan oğlu Mahmut	1894	Persenti	3	60	15
31	Halil oğlu Mehmet	1901	Persenti	3	60	15
32	Mevlüt oğlu Mehmet Ali	1908	Persenti	3	60	15
33	Hüseyin oğlu Halil	1896	Persenti	2	40	10
34	Ahmet	1895	Persenti	2	40	10
35	Ali oğlu Hüseyin	1909	Persenti	2	40	10
36	Ahmet oğlu Süleyman	1910	Arkarası	2	40	10

Kaynak: Salih Yıldırım, “Atatürk Dönemi Tarım Politikalarına Bir Örnek: Silifke Atatürk Çiftliği” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2000, s.46-52.

Bu ana mukavelenamede bütün ortakların o tarihlerde çekilmiş fotoğrafı mevcut olup sadece 18 numaralı ortak Çavuş oğlu Halil’in fotoğrafı ya düşmüş ya da bir yakını tarafından alınmış olacak ki mührün bir kenarı var diğer kenarı yoktur. 35 nolu ortak olan Hüseyin Bey, Tekir Çiftliği’nin örnek bir çiftlik olarak ele alındığını ve böylelikle ilerlediğini söylemiştir. Atatürk’ün de buraya geldiğini boğa, aygır, sığır ve koyun getirdiğini, son gelişlerinde ise millete önderlik yapması için burada bir kooperatif kurduğundan bahsetmiştir. Kurulan bu kooperatifin millete çok faydası olduğunu da sözlerine ekleyen Hüseyin Bey, o günden bugüne kadar milletin Atatürk’e dua ettiğini sonunda da onun çiftliğini millete yani hazineye bıraktığını belirtmiştir. Hüseyin Bey, kooperatifin kuruluşuyla ilgili bir başka anısında ise Mustafa Kemal Hazretlerinin çiftliğe ilk defa gelişlerinde bu çiftliğin harap bir binası olduğundan ve o zamanlar çiftliğe giden bir yolun dahi olmadığından söz etmiştir. Gezdikleri yerde ufak bir dut ağacının olduğundan da söz etmiş, Atatürk’ün bu dut ağacını eğdiğini ve “*bu şifadır*” diyerek yiyip gittiğini daha sonra ise bu çiftliğin imar edilmeye başladığını

anlatmıştır. Çiftlikte koyun, camız ve damızlık sığırlar beslendiğini ve ahırlar yapıldığını da sözlerine ekleyen Hüseyin Bey, burada halkın çeşitli ürünler ektiğini de söylemiştir. Çiftliğin diğer bölümünde ise beylerin, işçilerin ve makinistlerin oturduğunu söyleyen Hüseyin Bey, traktörlerin ve kamyonların ise oraya konulduğunu ifade etmiştir. Kooperatifin de bu çiftlikte kurulduğunu anlatan Hüseyin Bey, çocuk çalışanlara 5 kuruş, kadın çalışanlara 10 kuruş babayiğitlere de 25 kuruş yevmiye verildiğinden bahsetmiştir³²². Hüseyin Bey, çiftliğin müdürü Sırrı Bey'in kendisini çağırarak onu kooperatife üye yapacağını parasını da kendisinin vereceğini söylediğini belirtmiştir. Ortaklık hissesinin 5 lira olduğundan bahseden Hüseyin Bey, bu paranın ise Çiftlik Müdürü Sırrı Bey tarafından yatırıldığını anlatmıştır. 5 lira yatırıma senede 50, 10 lira yatırıma ise senede 100 lira verildiğini bu şekilde bu işin ilerlediğini kaydeden Hüseyin Bey, kooperatifi bu şekilde dirilttiklerinden söz etmiştir. Atatürk'ün kurduğu bu çiftliğin buğdayını, arpasını, davarını, koyununu, camızını kısacası her şeyini meydana getirdiğini de sözlerine ekleyen Hüseyin Bey, Atatürk'ün köylüye çok yardımı dokunduğunu, köylünün de bundan çok memnun kaldığını ve Atatürk'ün çiftliğini daha sonra hükümete bağışladığını, Demokrat Parti iktidara gelince de hükümetin çiftliği köylüye verdiğini belirtmiştir. Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifi'nin 1904 doğumlu ve 5 numaralı ortağı olan Faik Görüş ise kooperatif kurulduğunda çiftlikte olduklarını o devirde kooperatife 20 TL'ye girildiğini daha sonra ise bu fiyatın 5 TL'ye kadar indiğini söylemiştir. Parayı ise kendisinin değil, çiftlik müdürünün yatırdığını belirtmiştir. Ayrıca çiftlikte bir deli boğanın olduğundan yanına kimselerin varamadığı bu deli boğayı ise Atatürk'ün okşadığından bahsetmiştir³²³.

Atatürk Tekir Çiftliği'nin aşçılığını yapan Ali Yalçın isimli şahıs ise Atatürk'ün kuru fasulyeyi çok sevdiğini, sofrasında mutlaka zeytinyağlı bir yemek bulundurduğunu, yemeğe ilk önce kuru fasulye ile başlayıp iki üç parça aldıktan sonra ise diğer yemeklere geçtiğini söylemiş, Atatürk'ün çiftliğe bazen grupla bazen de iki üç kişiyle birlikte geldiğini anlatmıştır.

³²² Akbaş, "...İlk Ortakları ve Atatürk'le İlgili Anısı olan Kişilerle Konuşmalar", s.82-83.

³²³ Akbaş, "...Atatürk'le İlgili Anısı olan Kişilerle Konuşmalar", s.83-85.

Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifi'nin kuruluşunda Atatürk'ün maiyetinde çalışan Sadık Kutlu, Atatürk'ün kooperatifi kurduğu zaman onun maiyetinde çalıştığını, Atatürk'ün buraya ilk geldiği zaman Tekir Çiftliği denilen bu yerin bataklıktan ibaret olduğunu, yolun ise uzak bir noktadaki dağın dibinden geçtiğini belirtmiştir. Atatürk'ün ilk çeltikçiliği de burada yaptırdığını anlatan Kutlu, onun bataklıkları kurutturduğunu ve büyük bir ambar inşa ettirdiğini söylemiştir. Nazım Beyler ile Sırrı Beyler isimli şahısların da Atatürk'ün ziraat müdürü ve çiftlik müdürleri olduğunu belirten Kutlu, bu şahısların buradan elde edilen pirinci bundan yarım asır evvel ihraç ettirdiklerini anlatmıştır. Tekir Çiftliği eski adıyla Tekfur Çiftliği'nin Bodosaki adlı sahibinin seferberlikten sonra ülkesine gitmesi üzerine arazinin maliyeye kaldığını, Atatürk'ün de Paşazade Sadık Bey'e vekâletini vererek 36.000 TL'ye bu çiftliği satın aldığını anlatmıştır. Atatürk'ün bataklık halindeki araziye verimli hale getirerek çiftliği ihya ettiğinden de söz eden Kutlu, böylece Atatürk'ün kooperatifçilik ve çiftçilik konularında da halka örnek olduğunu belirtmiştir.³²⁴

Atatürk'ün kurduğu Silifke Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifinin ilk müdürü olan İsmail Deliormanlı, Taşucu İskelesi'nin tarım ürünü ihracatı bakımından Orta Anadolu'nun en önemli İskelesi olduğunu fakat Orta Anadolu'nun demiryolu ile Mersin Limanına bağlanmasından sonra Silifke'nin önemini tamamen yitirdiğinden bahsetmiştir. İhracat işleri ile uğraşanların zamanla Silifke'den ayrıldıklarını, Silifke'de kalan belli sayıdaki tüccarın ise aralarında anlaşarak özellikle ürün zamanı diğer yörelerin çok altında fiyatla hububat alımı yapmaya başladıklarını anlatmıştır. 1937 yılında Silifke'deki buğday piyasasının kg fiyatı 3 kuruştan açıldığını belirten Deliormanlı, bunun üzerine Atatürk'ün talimatlarıyla özel alım yapıldığını, Taşucu İskelesi'nde depolara stoklanan buğdayın üç beş ay sonra dış ülkelere 13 kuruştan satıldığını söylemiştir. Aradaki değer farkının ortaklara dağıtıldığından bahseden İsmail Deliormanlı, bu olayın o tarihlerde büyük bir başarı olduğunu ifade etmiştir. Bu başarı, o dönemde henüz bir yaşında olan Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifine aittir. Böylece köylü

³²⁴ Akbaş, "...Atatürk'le İlgili Anısı olan Kişilerle Konuşmalar", s.85-86.

ve çiftçimiz ürününü aracısız olarak değerlendirmiştir³²⁵. Tarımsal kooperatifçiliğe örnek teşkil eden Silifke Tekir Tarım Kredi Kooperatifi'nin kuruluşu yıllardan beri törenlerle kutlanmaktadır³²⁶.

İsmail Deliormanlı, Atatürk'ün kooperatif çalışmalarının Tekir Çiftliği Müdürü Sırrı Türkmen tarafından yürütüldüğünü belirtmiş, Atatürk'ün konu hakkındaki direktiflerinin ise Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak tarafından iletildiğinden bahsetmiştir. Ona göre Atatürk, kooperatife olan tüm yükümlülüklerini daha kuruluşta yerine getirmiş, buna karşılıklı kooperatiften herhangi bir talepte bulunmamıştır. Köylüsü ve çiftçisi ile el ele vererek bu işinde üstesinden gelmiştir³²⁷.

Sadece bir iktisadi faaliyet olmayan kooperatifçilik aynı zamanda dayanışma ve yardımlaşmadır. Diğer konularda olduğu gibi kooperatifçilik konusunda başarının eğitim ve öğretimden geçtiği asla unutulmamalıdır³²⁸.

4.3.5.Silifke Ticaret Odası'nın Kuruluşu ve Faaliyetleri

Silifke Ticaret ve Sanayi Odası, 1909 yılındaki kuruluşuna kadar memleketin iktisat ve ticaret sahasının her şubesinde olduğu gibi-Cumhuriyet döneminin başlangıcına kadar çoğunluğu Rum ve Ermenilerin oluşturduğu bir grup tarafından idare edilmişti. Bu kuruluş kefalet ve itibarı tüccarı tasdiki gibi, yine Rum ve Ermenilerin adına ve hesabına aşar ve kredi işlerine aracı olmuş, aralarında bulunan birkaç Türk üye sindirilmiş, oda meclisinde ise az sayıda kalmaları sebebiyle faal bir hale gelememişlerdi. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra gayr-i müslim vatandaşların memlekettten göç etmesi üzerine ise bu kuruluşlar memleketin gerçek sahibi olan Türk tüccarlarının eline geçmişti. Bu kuruluşlar Cumhuriyet Dönemi'nde verilen ehemmiyetle memleket içinde yararlı birer kuruluş haline gelmiştir. Silifke Ticaret ve Sanayi Odası, Cumhuriyet Devri'nden önce odayı temsil eden

³²⁵ Yaşar Faruk İnal, "Atatürk'ün kurduğu Silifke Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifi'nin İlk Müdürü İsmail Deliormanlı ile Sohbet", *Karınca Dergisi* Cilt 3, Sayı 533, Ankara,1981,s.97.

³²⁶ Er, "Silifke Tekir Çiftliği ve Kooperatifçilik", s.9.

³²⁷ İnal, "... Tarım Kredi Kooperatifi'nin İlk Müdürü İsmail Deliormanlı ile Sohbet", s.97-98.

³²⁸ Er, "Silifke Tekir Çiftliği ve Kooperatifçilik", s.9.

reisın yazıhanesinde faaliyet gösterirken Cumhuriyet'ten sonra müstakil bir bina ile başkaca gayrimenkul ve taşınmazlara da sahip olmuştur³²⁹.

Silifke'nin İktisadi ve ticari önemini gören Yüksek İktisat Vekâleti, eski İçel vilayetini teşkil eden kazaların odalarını iptal ederek Silifke Ticaret ve Sanayi Odasını takviye etmiş, bu gelişmeden sonra Silifke Ticaret ve Sanayi Odası'nın önemi bir kat daha artmıştır. Oda'nın bütçesi Cumhuriyet'ten evvel 100-150 lira aralığında iken bu bütçe 1933 tarihinde 4.000 ila 5.000 arası bir seviyeye ulaşmıştır. Silifke Ticaret ve Sanayi Odası'nın mıntıkası eski İçel vilayetini teşkil eden Silifke, Anamur, Mut ve Gülnar kazalarından oluşmuştur. Bu mıntika 9.845 kilometre uzunluğu ve 91.032 nüfusu ile önemli bir coğrafyadır. Coğrafyanın dağlık kısımda oturan halk, davarcı ve koyuncudur. Çiftçilikle uğraşsalar da bu faaliyetleri daha çok ihtiyaçlarını karşılamak içindir. Koyun ve davardan aldıkları hâsılatla ise bir taraftan kendi ihtiyaçlarını karşılarlarken diğer taraftan ise hükümete olan borçlarını ödemektedirler. Sahil halkı ise bu bölgenin ovalık kısmında yerleşmiş ve çoğunluğu çiftçilikle uğraşmaktadır. Çiftçilik, bu bölge halkının en başlı geçim kaynağıdır³³⁰.

Milli Mücadele'yi büyük bir azim ve kararlılıkla yürüten ve kazanan Türk milleti, savaşın bitiminde memleketin ovasını, bağ ve bahçesini harap bir halde bulmuştur. Milli Mücadele sonunda harap bir şekilde bulunan bu yerler Cumhuriyet'in ilanından sonra ziraat, istasyon ve enstitülerin de katkılarıyla oldukça geliştirilmiş ardından ülke ekonomisine kazandırılarak oldukça önemli yerler haline getirilmişlerdir³³¹.

1927 senesinde ova ziraatında başlayan makineleşme tarzı, üretimi arttırmış; bu durum dış pazarlara fazla mal arzına sebep olarak piyasaların istikrarsızlığını arttırmıştır. Makine masrafları, çiftçilerimizi ve çiftlik sahiplerimizi telafisi güç zarar ve borçlara sokmuştur. Hükümet, çiftçinin düştüğü bu vaziyeti görerek traktörleri satın alma sureti ile çiftçiye yuvarlanmakta olduğu uçurumdan kurtarmıştır. Zirai krediler ve Ziraat

³²⁹ Zarif, *Cumhuriyetin 10.Yıldönümü*, s.5-6.

³³⁰ Zarif, *Cumhuriyetin 10.Yıldönümü*, s.6-8.

³³¹ Zarif, *Cumhuriyetin 10.Yıldönümü*, s.9.

Bankalarının çiftçiye yaptığı ve özellikle son buhran senelerinde yapmakta olduğu para yardımı, hesabını bilen çiftçi vatandaşların çekmekte olduğu ıstırapların önüne geçmiş; çiftçiye can verici noktalar olmuştur. Saltanat devrinin yaşlı, işe yaramayan hayvanları ve Hazreti Âdem'den miras kalmış saban ve araçlarla yapılan ekme, biçme, toplama usul ve uygulamaları; bugün daha iyi bir duruma getirilen kuvvetli çift hayvanları, medeni pulluk ve araçlarla yapılmaktadır. Cumhuriyet devrinden önce eski İçel vilayetinde bugünkü Ticaret ve Sanayi Odası'nın mıntıkasında bir tek un fabrikası mevcutken Cumhuriyet devrinde ikinci bir un, iki hızar ve bir de çeltik fabrikası ile bu sayı beşe yükselmiştir. Bütün bunlara ek olarak bir elektrik fabrikası da bu sayıya ilave edilince Cumhuriyet devrinin her iki senesinde bölgede bir fabrika mevcut olmuş demektir. Bölgesel ihtiyaçlara karşılık gelen terzilik, kunduracılık, demircilik ve dokumacılık gibi ufak sanayi ile ev sanayinde meydana gelen gelişmeler, asrın ihtiyaçlarını hiç de geride bırakmayacak bir tarzda gelişme göstermiştir³³².

Tablo 20: Silifke Bölgesinde On Sene İçinde Üretilen Ürünler ve Elde Edilen Miktarları

Mahsulat	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo
Buğday	2.512.600	3.415.000	3.417.000	7.320.000	4.120.000	4.590.000	4.648.000	5.100.000	4.510.000	2.140.000
Arpa	5.500.000	7.000.000	8.000.000	12.415.000	3.651.000	4.795.000	5.275.000	7.177.000	4.548.000	3.500.000
Çavdar	2.180.000	1.972.000	3.221.000	1.597.000	2.394.000	2.243.000	2.130.000	4.410.000	3.110.000	1.150.000
Burçak	900.500	830.000	671.000	704.000	1.066.000	507.800	534.700	1.009.400	1.447.000	740.000
Susam	500.000	580.000	617.000	638.000	613.000	804.000	687.000	1.275.000	827.000	130.000
Fasulye	102.600	119.000	95.500	160.200	84.800	142.000	270.000	231.000	142.500	60.000
Börülce	146.000	133.000	224.200	177.500	214.000	233.700	181.300	170.500	188.780	110.500
Maş	35.000	42.000	46.000	52.500	47.500	45.600	45.500	44.700	48.550	33.000
Mercimek	58.000	63.000	75.600	69.300	78.500	88.500	103.500	88.000	111.100	52.600
Mısır darı	850.000	600.000	1.833.000	1214500	1.815.700	279000	3.132.500	1.869.000	1.493.000	950.000

³³² Zarif, *Cumhuriyetin 10.Yıldönümü*, s.9-11.

Kum darı	135.00 0	181.00 0	180.00 0	235.000	252.00 0	183.00 0	232.00 0	210.00 0	191.50 0	105.00 0
Nohut	52.000	39.000	47.200	45.500	71.550	88.000	60.600	32.000	31.500	27.500
Pirinç	1.900. 000	210.00 0	305.00 0	160.000	192.00 0	110.00 0	125.00 0	331.00 0	545.50 0	898.00 0
Bakla	34.000	27.000	62.000	60.000	64.000	130.00 0	132.20 0	183.00 0	244.00 0	150.30 0
Fıstık	-	-	-	-	-	2.500	3.900	83.000	305.00 0	395.00 0
Kereste	410.00 0	375.00 0	599.68 8	200.150	190.31 0	232.24 5	265.28 9	338.31 0	322.50 0	106.00 0
Mevaşı	180.00 0	192.50 0	251.00 0	279.000	246.00 0	281.00 0	252.00 0	217.00 0	332.00 0	163.00 0
Pamuk	150.00 0	158.00 0	125.00 0	145.000	131.00 0	178.00 0	230.50 0	169.00 0	301.50 0	50.000
Kuru üzüm	450.00 0	490.00 0	495.00 0	687.700	1.131.0 00	762.50 0	1.145.0 00	1.150.0 00	938.00 0	750.00 0
Zeytin	52.000	43.000	45.000	77.000	48.000	37.000	49.000	90.000	118.00 0	35.000
Zeytinyağı	8.000	11.000	8.000	14.000	85.000	7.500	9.000	25.000	16.700	11.000
Palamut	630.00 0	700.00 0	780.00 0	600.000	480.00 0	750.00 0	300.00 0	1.400.0 00	850.00 0	1.600.0 00
Yabani Harnup	92.000	130.00 0	150.00 0	200.000	300.00 0	150.00 0	-	-	-	-
Patates	95.000	82.000	113.00 0	100.000	93.750	76.000	80.000	82.000	148.00 0	137.00 0
Soğan	240.00 0	317.00 0	503.00 0	460.000	515.00 0	561.00 0	615.00 0	675.00 0	800.00 0	750.00 0
Sarımsak	192.00 0	203.00 0	325.00 0	300.000	375.00 0	338.00 0	368.00 0	305.00 0	700.00 0	300.00 0
Tütün	-	-	-	-	3.200	2.200	1.500	-	-	-
Afyon	-	-	50	80	75	55	45	28	20	50

Kaynak: Zarif, *Cumhuriyetin 10.Yıldönümü*, s.16-17.

1923 yılından 1932 yılına kadar Silifke vilayetinde üretilen ürünlere bakıldığında yıllık ortalama 5.500.000 kilo üretimle arpanın diğer mahsullere bariz bir üstünlüğü görülmektedir. Arpayı yıllık ortalama 4.173.200 kilo ile buğday üretimi, buğday üretimini 3.320.300 kilo ile üretimle ise odun üretimi takip etmektedir. Tabloda odun, meşe ve palamudun fazla olması, bölgenin geniş ormanlık alanlara sahip olduğunu gösterir. Yine bu on yıllık süreç içerisinde en düşük ortalama sahip ürünün yıllık 40 kilo üretimle ile afyon olduğu, afyon üretimini yıllık ortalama 690 kilo ile tütün üretiminin takip ettiği görülmektedir. Silifke’de üretilen diğer tarım ürünlerinin üretim

miktarlarına baktığımızda bu ürünlerin üretim miktarlarının ortalama değerlerde olması, yöre halkının kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik üretim yaptıklarını göstermektedir. 1928 yılına kadar Silifke vilayetinde fıstığın ekiminin hiç yapılmadığı, pirinç üretiminin ise 1923'te 1.900.000 iken 1924'te 210.000 kiloya düştüğü, bu da pirinç üretiminde yaklaşık 10 kat bir azalmanın olduğunu gösterir. Bu durumun da halkın başka ürünleri yetiştirmeye yönelmiş olabileceğini gösterir. Tablodaki ürünlerin dışında Silifke'de sığır ve tavuk yetiştiriciliğini yapıldığı ayrıca yumurta, bal, peynir, pekmez vb. ürünlerin de üretildiği görülmektedir. Silifke vilayetinde pekmez üretiminin olması bize bölgede bağcılık yapıldığını göstermektedir. Pekmez üretiminin en fazla olduğu yıl 259.000 kilo üretimle 1929 yılı olurken en düşük olduğu yıl 104.000 kilo ile 1924 yılı olmuştur. Bölgede bal üretiminin de olması arıcılığın yapıldığına bir işarettir. Silifke vilayetinde en fazla bal üretimi 79.700 kilo ile 1929 yılında en düşük bal üretimi ise 12.000 kilo ile 1932 yılında olmuştur.

Silifke vilayetinde odun üretiminin yapılması bölgede geniş ormanlık alanlara sahip olduğunun da bir göstergesidir. En fazla odun üretimi 7.157.000 kilo ile 1923 yılı iken en düşük odun üretimi ise 300.000 kilo ile 1927 yılıdır.

Silifke vilayetinde sığır yetiştiriciliğinin de olması bölgede büyükbaş hayvancılığın yapıldığının bir göstergesidir. En fazla sığır yetiştiriciliğinin yapıldığı yıl 63.948 sayısı ile 1925 yılı olurken sığır yetiştiriciliğinin en az yapıldığı dönem ise 17.900 adetle 1927 yılı olmuştur.

Bölgede en fazla tavuk yetiştiriciliğinin yapıldığı yıl 109.500 adetle 1925 yılı olurken tavuk yetiştiriciliğinin en az yapıldığı yıl 66.380 adetle 1930 yılı olmuştur. Tavuk yetiştiriciliğine bağlı olarak yumurta üretiminin de olduğu bölgede en fazla yumurta üretimi 4.650.000 adetle 1928 yılı olurken en düşük yumurta üretimi ise 2.270.000 adetle 1932 yılıdır.

Silifke vilayetinde simli kurşun üretiminin de yapılması bölgede madenciliğin yapıldığının bir işarettir. Simli kurşunda en fazla üretim 1.809.000 kilo üretimle 1932 yılında olurken en düşük üretim ise 95.000 kilo ile 1926 yılında olmuştur.

Silifke vilayetinin temel geçim kaynaklarından birinin hayvancılık olması bölgede deri üretiminin de yapılması sonucunu doğurmuştur. Deri üretiminin en fazla yapıldığı yıl 20.000 kilo üretimle 1925 yılı olurken en düşük deri üretimi ise 11.000 kilo ile 1929 yılıdır.³³³.

SONUÇ

Askeri ve siyasi mücadelenin sonucunda Türk milletine büyük bir zafer hediye eden Gazi Mustafa Kemal Paşa, Türkiye'yi gün geçtikçe daha çağdaş bir ülke haline getirmek amacıyla çalışmalarını yürütmüş, bu gayeyle sık sık yurt içi gezilerine çıkmıştır. Atatürk yapmış olduğu bu yurt gezilerinde Silifke'ye 4 defa gelmiştir. İlk ziyaretini 1925 yılı başında, ikincisini 1926 yılında, üçüncüsünü 1931 yılında ve son ziyaretini de 1935 yılında gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in ilk iki ziyareti doğrudan Silifke üzerine olurken üçüncü ve dördüncü ziyaretlerinde şehri uğrak yeri olarak kullanması dikkat çekicidir. İlk ziyaretlerinde Silifke'ye bir de çiftlik kazandıran Atatürk kurduğu bu çiftliğin çalışmalarına da bizzat katılarak katkıda bulunmuştur. Çiftlik zirai makineler ve uzmanların öncülüğünde verimsiz topraklardan en iyi verimin nasıl elde edileceğinin gösterilmesi bakımından iyi bir örnek teşkil etmiştir. Çiftlikte doğru sulama ve gübreleme teknikleri ile tarımsal üretimin nasıl arttırılabileceği gösterilmiş bu çiftlik aynı zamanda tarımsal eğitimin doğru tekniklerle verildiği iyi bir eğitim kurumu olmuştur. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal 1926 yılında yapılan ikinci ziyarette Cumhurbaşkanlığı Florya Deniz Köşkü'nün Taşucu'na inşasını gündeme getirmiştir. Bu durum bölge açısından önemlidir. Cumhurbaşkanlığı köşkünün Silifke'ye yakın bir yerde yapılması düşüncesinin bile bölgenin cazibesini arttıracığı şüphesizdir. Cumhurbaşkanı

³³³ Zarif, *Cumhuriyetin 10.Yıldönümü*, s.16-17.

Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye ikinci ziyaretinden 5 yıl sonra gerçekleştirdiği üçüncü ziyaret siyasi amaçla icra edilmiştir. Özellikle Serbest Fırka'nın Silifke'de belediye seçimlerini kazanıp Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı bir zafer elde ediş i bu ziyareti gerekli kılmıştır. Gazi, bu ziyaretinde partisinin yenilgisinin sebeplerini yöneticiler ve halktan dinleme amacı gütmüş olsa da özellikle yönetici kadro arasındaki siyasal çekişmelere şahit olmuş ve bu duruma bir hayli üzülmüştür.

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet yönetimine geçilmesi ve 3 Mart 1924 tarihinde devlet ve toplum düzeninin laikleşmesi adına birtakım kanunların çıkarılması, Silifke'de bazı çevreleri rahatsız etmiş; bu huzursuzluk Hoca Askeri hadisesiyle kendisini göstermiştir. Hoca Askeri, akraba ziyareti için gelmiş olduğu Silifke'de yöre halkının dinî duygularından istifade etmek isteyerek verdiği vaazlarda kaldırılan saltanat ve hilafete özendirici cümleler kullanmış ve halk içerisinde kendisine taraftar toplamayı başarmıştır.

Silifke'nin kuzey taraflarının dağlık güney taraflarının ise kısmen ovalık ve verimli arazilerden oluşması, bölgenin ticaret ve sanayiden ziyade tarım ve hayvancılık alanlarında gelişme göstermesine ve ekonomisini de daha çok bu iki temel üzerine inşa etmesine neden olmuştur. Tarımsal alanda buğday ve arpa gibi mahsullerin üretiminin fazla yapıldığı ayrıca bölge halkının konar-göçer olmasından kaynaklı çokça koyun ve keçi yetiştiriciliğinin görüldüğü şehrin bu durumu, tarım ve hayvancılık alanlarında iç tüketim karşıladıktan sonra ihtiyaç fazlası ürünlerin yurtdışına ihraç edilmesine ortam hazırlamıştır. Ayrıca bölgede ormanlık alanların da fazlaca yer alması bölge ekonomisinde kereste ihracatının önemli bir yer tutmasına imkân sağlamıştır.

Osmanlı Devleti döneminde önemli bir konumda bulunan ve uzun yıllar sancak merkezi olan Silifke, zaman içerisinde bu önemini kaybetmiştir. Bu durumun yaşanmasında nüfusunun azlığı, içinde bulunduğu coğrafi yapının dağlık ve engebeli olması, ayrıca iktisadi ve ticari hayatının yeterince gelişmemesi gibi faktörler etkili olmuştur. Silifke'nin yanı başında Taşucu İskelesi mevcut bulunmasına rağmen iskelenin hiçbir ticari ehemmiyeti yoktur. Silifke ithalat ve ihracatının bir kısmını iç vilayetlerimizden bir kısmını da iskelesi olan Mersin'den temin etmektedir. Bu ve benzeri nedenler

zamanla İçel ve Mersin vilayetlerinin birleştirilerek Merkezi Mersin olmak üzere İçel vilayetinin oluşmasına ortam hazırlamıştır. Yaşanan bu gelişmelerin bir sonucu olarak da Silifke ilçe konumuna düşürülmüştür.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV KAYNAKLARI

1-Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Dahiliye Mektubi Kalemî (DH.MKT); 924/31

Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemî (MF.İBT): 235/64.

Maliye Nezareti Varidat Temettuat Defterleri (ML.VRD.TMT.d) Nr: 10570.

Nüfus Defterleri (NFS.d) Nr: 3644; 3662.

Şura-yı Devlet (ŞD); 2121/36; 3167/23

Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y.MTV); 38/35

2-Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, Fon Kodu: 30.11.1.1.0, Yer: 12.15.19, Tarih: 19.04.1925.

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer: 13.18.4, Tarih: 25.03.1925.

BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer: 62.7.19, Tarih: 22.03.1931.

3-Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi(TBMMA)

Yasama Organı Üyelerinin Tercüme-i Halleri Arama Formu, İçel Sancağının Seçim Mazbatası ve Tercüme-i Halleri.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları (Zabıt Ceridesi) (1920-1923,1931-1935,Dönemleri)

4-Salnameler

Adana Vilayet Salnameleri (Yıl); H.1289/M.1872; H.1290/M.1873; H.1308/M.1890; H.1312/M.1894; H.1318/M.1900; H.1320/M.1902.

Maarif Salnameleri (Yıl): H.1316/M.1898; H.1317/M.1899; H.1318/M.1900; H.1319/M.1901; H.1321/M.1903.

Osmanlı Devlet Salnameleri (Yıl); H.1307/M.1890; H.1328/M.1912. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnameleri/Yıllığı (Yıl); 1925/1926; 1926/1927; 1927/1928; 1928/1929.

B. KİTAPLAR ve MAKALELER

AĞAOĞLU, Ahmet, *Serbest Fırka Hatıraları*, İletişim Yayınları,3.Baskı, İstanbul 1994.

AKBAŞ, Bülent, “Silifke Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifinin Hayattaki İlk Ortakları ve Atatürk’le İlgili Anısı olan Kişilerle Konuşmalar”, *Karınca Dergisi*, C.3 S.533, Ankara 1981.

AKCAN Erol, “Türkiye Cumhuriyeti’ni Laikleştiren İnkılâpların Taşradaki Yansıması: Hoca Askeri Olayı”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 5, S.59, Kasım 2017.

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (MÖ.1000-MS.2014)*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2014.

ALP, Sefa, *Nüfus Defterlerinde Silifke (1830-1840)*, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2020. ARTUN, Erman, “Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri”, *I.*

Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo - Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri, Ankara 1996.

ASLAN, İzzet, *Silifke Tarihi*, Kemal Matbaası, Adana 1998.

_____, *Atatürk Silifke’de*, Birinci Basım, Kemal Matbaası, Adana 1988.

BALTACI, Cahit, “Mektep”, *DİA*, C.29, TDV Yayınları, Ankara 2004.

BOZKURT, Birgül, “İkinci Dönem TBMM’de Mersin ve İçel Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.68, Bahar 2021.

BOZKURT İbrahim, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Mersin Tarihi*(1847-1928), Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Mersin 2018.

_____, “İşgal Yıllarında Mersin (1918-1922)”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Mart 2018, C.22, S.1.

_____, Atatürk’ün Mersin Ziyaretleri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 61, Güz 2017.

BOZKURT Nebi, “Medrese”, *DİA*, C. 28, TDV Yayınları, Ankara 2003.

ÇELİK, Kemal, *Milli Mücadelede Adana ve Havalisi* (1918-1922), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.

ÇELİK, Şenol, “*Silifke*”, *DİA*, C.37, TDV Yayınları, İstanbul 2009.

ÇINAR, Hüseyin-KIVRIM İsmail, *1842 Tarihli Çubuk Kazası Nüfus Defteri*, Çubuk Belediyesi Yayınları, Ankara 2016.

ÇIPLAK, Mustafa Necati, *İçel Tarihi (Tarihi, Turistik Zenginlikleriyle)*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1968.

ÇİMEN, Adnan, “Sayım, Kayıt Düzeni ve Teşkilatlanma Açısından Osmanlı’da Nüfus Hizmetleri”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.14, S.3, 2012.

ÇOKER, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi, IV. Dönem (1931-1935)*, C.2, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

_____, *Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I.Dönem*(1919-1923), C.3, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

DARKOT, Besim. “İçel” *İslam Ansiklopedisi*, C.V/II, MEB yayınları, İstanbul 1993.

DEMİR, Özkan; BAKAR, Nur, “Silifke Yörüklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm Gelenekleri Üzerine Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C.1, S. 35, 2014.

DEMİRBAĞ, Uğur, “Sıbyan Mektepleri’nde Verilen Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi”, *Türk-İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 5, S.16, Mart 2018.

DEMİREL, Ahmet, *Birinci Mecliste Muhalefet İkinci Grup*, İletişim Yayınları, İstanbul 1995.

_____; *İlk Meclis’in Vekilleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

_____; *Tek Parti İktidarı*, Türkiye’de Seçimler ve Siyaset(1923-1946), İletişim

Yayınları, İstanbul 2013.

DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2010.

DULKADİR, Hilmi, “Sarıkeçililer”, *II. Uluslararası Karacaoğlan Çukurova Halk*

Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Adana 1993.

ER, Celal, “Silifke Tekir Çiftliği ve Kooperatifçilik”, *Karınca Dergisi*, Yıl.55, S.631 Temmuz 1989.

ERÖZ, Mehmet, “Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri ve Yörük.Türkmen Köyleri”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 6, Ankara 1965.

_____ *Yörükler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1991.

GAZEL, Ahmet Ali, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İçel’in İdari Durumuna Kısa Bir Bakış*(1839-1933) Mersin Sempozyumu 2008.

GÜRTÜRK, Sami, *Silifke Tarihi*, Can Matbaası, İstanbul 1987.

İNCEOĞLU, Mustafa, *Silifke Yaşam Kültürü*, Tebeşir Yayınları, Konya 2013.

İNAL, Yaşar Faruk, “Atatürk’ün kurduğu Silifke Tekir Çiftliği Tarım

Kredi Kooperatifi'nin İlk Müdürü İsmail Deliormanlı ile Sohbet", *Karınca Dergisi* C.3, Sayı 533, Ankara 1981.

İPŞİRLİ, Mehmet, "Müderri", *DİA*, C.312, TDV Yayınları, İstanbul 2006.

KARA, Süleyman, *Silifke Atatürk Evi*, Emlak Kredi Bankası Yayınları, Ocak 1984.

KARAKÖK, Tunay, "Yükseköğretim Kurumu Olarak Osmanlı'da Medreseler: Bir Değerlendirme", *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (BÜEFAD)*, C.2, S.2, Kış 2013.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1995.

KARAMAN, Ramazan, *İki binli Yılların Başında Mersin ve İlçeleri*, Berikan Yayınevi, Ankara 2005.

KEÇECİ KURT, Songül, *Yabancı Okullara Karşı Osmanlı Refleksi Özel İslam Mektepleri*, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2013.

KUTLU, Muhtar, *Yaşayan Bir Alt Kültür Geleneği: Anadolu Göçer Kültürü. IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Halk Kütüphanelerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay No.164, 1992.

KOÇAK, Cemil, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, I.Baskı, İstanbul, 2006.

KODAMAN, Bayram, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

MUŞMAL, Hüseyin-ÖZÇELİK Mehmet, "1834 ve 1840/41 Tarihli Nüfus Defterlerine Göre Karasınır ve Elmasun (Güneysınır)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.44 Güz 2018.

ONUK, Taciser vd., *Silifke Folkloru İşlemecilik, Dokumacılık, Örücülük, Halk Oyunları ve Giysileri*, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.

OKYAR, Fethi, *Üç Devirde Bir Adam*, Tercüman Yayınları,

İstanbul 1980.

ÖZTÜRK, Cemil, “Rüşdiye”, *DİA*, C.35, TDV Yayınları, İstanbul 2008.

ÖZTÜRK, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM- III. Dönem*(1927-1931) C.3. Cilt, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

_____; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM-II. Dönem*(1923-1927), C.2, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

PINAR, Mehmet, *Cumhuriyet Döneminde İçel’de Siyasi Hayat (1923-1950)*, Hiperlink Yayınları, İstanbul 2018.

POYRAZ, Hüsni, “1163 Sayılı Kanun’a Tabi Tarımsal Kooperatiflerle ilgili Hizmetler ve Kooperatifçiliğimize Bakış”, *Karınca Dergisi*, C.3, S.533, Ankara 1981.

SEMİZ, Yaşar, Atatürk Çiftlikleri ve Bunların Hazineye Devri, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.26, Aralık 2009.

TAŞKIN, Ünal, “Klasik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.1, S.3, Bahar 2008.

TEKİNDAG, Şahabettin, “Silifke”, *İslam Ansiklopedisi*, C.X, MEB Yayınları İstanbul 1993.

TEMİZ, Gürkan, “Silifke Tarihi”, *Kent Stratejisi Silifke*, Ed. Muhammed Saygın, Eğitim Yayınevi, Konya 2016.

TUNÇAY, Mete, *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması(1923-1931)*, Cem Yayınları, 3.Baskı, İstanbul 1992.

UÇAR, Ahmet, *Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyılda Silifke*, İstanbul Silifke Kültür ve Yardımlaşma Derneği Kültür Yayınları, İstanbul 2019.

URAN, Hilmi *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım(1908-1950)* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007.

VURAL, Semihi, *Atatürk Mersin’de*, Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Mersin 2016.

YALÇIN, Ayhan, *Geç Devir Osmanlı Silifke'si (1860-1904)*, Taşucu Belediyesi Yayınları, Silifke 2004.

YETKİN, Çetin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, Karacan Yayınları, İstanbul 1982.

C. SÜRELİ YAYINLAR

Cumhuriyet Gazetesi

İleri Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Tan Gazetesi

Tarsus Gazetesi

Taşili Gazetesi

Ulus Gazetesi

D.RESMİ YAYINLAR

Resmi Gazete

Cumhuriyetin 10.Yıldönümü (Hazırlayan Zarfif), Mersin Doğruöz Matbaası, Mersin 1933.

15. Yılda İçel (İçel Valiliği), Mersin Ata Çelebi Basımevi, Mersin 1938.

20 İlkteşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı, İstatistik Genel Müdürlüğü Kitaplığı, Ulus Basımevi, Ankara 1935.

Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları (Köylerimiz 1928), Hilal Matbaası, İstanbul 1928.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1906-1938), C.2, Atatürk Dil Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 1989.

E. TEZLER

EROL, Orkun, “Silifke Halk Oyunlarında Yer Alan Türkülerin Konuları Silifke türkülerindeki Motif ve Semboller”, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2012.

GANİOĞLU, Zehra, “Silifke Yöresi Sözlü Kaşık Havaalarının İncelenmesi”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

KILIÇ, Rahşan, “Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde İçel milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri”, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2015.

NURAL, Süha, “Cumhuriyet’in ilk Yıllarında Silifke”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2007.

TEKGÜNDÜZ, Cemal, “Birinci Millet Meclisinde İçel (Silifke) Milletvekilleri”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2013.

TÜMAY Esra, “Cumhuriyet Döneminde Atatürk’ün Akdeniz Bölgesi Gezileri”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013.

YILDIRIM, Salih, “Atatürk Dönemi Tarım Politikalarına Bir Örnek: Silifke Atatürk Çiftliği”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2000.

EK 1: Hoca Askeri ile İlgili Cumhuriyet Gazetesi’nin 26 Temmuz 1924 Tarihli Haberi

EK

6: Atatürk'ün Silifke'ye Birinci Ziyaretlerine Dair Taşili Gazetesi'nin Haberi (2 Şubat 1925)

EK 7: Atatürk'ün Silifke'ye İkinci Ziyaretlerine Dair Taşili Gazetesi'nin Haberi (12 Mayıs 1926)

EK

EK 8: Atatürk'ün Tarsus, Mersin ve Silifke Ziyaretine Dair Tarsus

Gazetesi'nin Haberi (14 Mayıs 1926)

مدير مسئول محمد خلد

آبوز سرالهي

ستلکي يوز لسته اعتباريله ۵۰۰ غروشدا
آي آيکي اقل لسته ۲۲۵ لسته ۵۰ غروشدا
اعلان ايرلي ادير جالده ارانلدهدير
ساييسي : ۵۹۴ - ۳۱۵

چشمه سیر

شهرت يک هفته اين چيهار بوزلک خزنهدير

صاحب : عزيزه زاده محمد خلد

اداره عاريسي

جاگوت ايراني قارنده جالده
آفيس : طر مودود طر مودوس
پل : ۱۴

جمله

۱۱۰ مابين
۱۹۲۶

دافني خلد

بازين و بوزل

ميرنده چيهارمين بوزل ۱۰ بوزل
حياتي چيكلده ايرلي ۵۰۰ لسته ۵۰۰
بوزل ۵۰۰ لسته ۵۰۰ لسته ۵۰۰
من وروايشده قارندايي بوزل
بوزل ۵۰۰ لسته ۵۰۰ لسته ۵۰۰
بوزل ۵۰۰ لسته ۵۰۰ لسته ۵۰۰
بوزل ۵۰۰ لسته ۵۰۰ لسته ۵۰۰

سوريه خبرلري

۲۱-۲۰-۱۹۲۶

جوت عار جومودون - چيكلده

قارندايي بايع و جوت كوره آي يک
کشيک بر دوزي قوت قارنده فرانس
قوتلري سوييچ اشل و جوت
بازين ۲۰۰ قوت ايل حوب اراسلرک آله
چيكلده . قارندايي بايع ۸۵۰
۲۲۰ جوتده .

ايرلي دکر معلومه نظر (جوت)
ايشي شام) سولنده اشللرک فرانس
آرلنده و قوت اولان مدحت بر
ايرلرک قوت ايشي شام) سولنده
صالح کان معلوم قوت ايشي شام)
استانده حرکت ايشي شام)
قوتلرک (کفر) معلومه جمع
ايشي شام) سولنده نظر (جوت)

سوريه يکي دوش

سوريه قوتلري ايشي شام)
بازين ۲۰۰ قوت ايل حوب اراسلرک
جوت ايشي شام) سولنده نظر (جوت)
بازين ۲۰۰ قوت ايل حوب اراسلرک
جوت ايشي شام) سولنده نظر (جوت)

سوريه قايي

محمد رئيس جمهور من بوزل و بوزل غازين

طر مودوس و مودوس ايشي شام)

قوت ايشي شام)

جوت ايشي شام) سولنده نظر (جوت)
بازين ۲۰۰ قوت ايل حوب اراسلرک
جوت ايشي شام) سولنده نظر (جوت)

9: Atatürk'ün Silifke'ye birinci gelişinde ziyaret ettiği Sultani Mektebi (Cumhuriyet İlkokulu) şeref defterine yazdığı yazının orijinal metni ve altında Türkçesi: “Bu nur ocağında istikbalin parlak güneşi tulu halinde meşhuddur” yazmaktadır (Rıfat Karaduman Arşivi)

EK

EK

10: Gazi Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifi Kurucuları (Rıfat Karaduman Arşivi)

21 10 1935 tarihli ve 2836 sayılı tarım kredi kooperatifleri kanunuyla
uyarak *Gazi Çiftliği* de kurduğumuz tarım kredi kooperati-
fimizin yazılı ana mukavelesini okuyup içindekilerin ve gerekli
hallerde sözlü geçen kanunun (3) üncü maddesine dayanılarak yapılacak de-
ğişiklikleri kayıtsız ve şartsız tamamen kabul ve bu arada ortaklık için başgula
yazılı ortaklık payını vermediği yükleniriz.

Sıra No	Ortağın adı ve soyadı	Doğdu-ğu yıl	Oturduğu yer	Yükredici ortaklık payının			Ortağın imza veya mührü
				Sayı	Tutarı Lira	İşlenmiş Lira	
1	Kamil Atalık			75	15..	375	K. Atalık
2	M. K. Güneş Edman, Kefi	1907	Tekir Köy	1	1..	2..	Okuy
3	Ali İsmail Ziya Bekir	1912	" "	1	1..	2..	İ. İ. Bekir
4	M. K. Güneş İsmail	1913	" "	4	8..	2..	İsmail
5	M. K. Güneş Faik	1904	" "	4	8..	2..	FAİK 30
6	M. K. Güneş Ali	1902	" "	3	1..	15	Ali

EK

11:Ulus Gazetesi'nin 14 Temmuz 1936 Tarihli Atatürk'ün Silifke Tarım Kredi Kooperatifi Kurmasına Dair Haber

ULUS

ADIMIZ, ANDIMIZDIR

ULU ÖNDER

ve

Tarım Kredi Kooperatifleri

Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilki olan Tekir kooperatifinde 1 sayılı ortak: K. ATATÜRK

Kamutayın yaz tatiline başlandıktan kabul ettiği kanuna uygun olarak ilk tarım kredi kooperatifi Silifkede, Tekir'de kurulmuştur. Bu kooperatifin 1 sayılı ortağı Cumur başkanıdır. Ziraatimizi daha çok geliştirecek bu kooperatiflerden birincisinin bu suretle teşisi münaşceriyle Ekonomi bakanımız Celâl Bayar'ın çektiği telgrafla Atatürk'ü cevabı vermiştir.

Montre, 11. sinin hususî konferansa müriti celsele ile Kanada'nın misirlerinden iki meşket jiminin muhta her türlü itir duktarmı bild Türk mura beyanata bul Konferansa teat tarafında kık etmiş ve "sahil devleti yeti, kaydını (ir. Romanya (Soma

13. VII. 1936

Celâl Bayar'a:
Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilki olan Tekir kooperatifi muamelesinin bittigini, sevinerek öğrendim. Bu kooperatifte 1 sayılı ortak olarak bulunmamı, muhabbetle yönetmenize teşekür ederim. Tarım Kredi Kooperatiflerinin az zamanda bütün yurdu kaplamasını, başarıcı gayretinizden bekliyoruz. Gözlerinizden şperim.

K. ATATÜRK

Tekir Kooperatifinin kuruluşu hakkındaki tarihî vesikanın teminle sayfamıza şeref veriyoruz;

Silifke Ziraat Bankası

Mervezi (Tekir çiftliği) olmak ve Arkarısı , Persenti v Avşar , Karadedeli , Tekir , Tekirkaşunou , Türkmenli , Turmenuşağı , Tazara kby- larını da ihtiva etmek üzere mistakanında 2836 sayılı Tarım kredi kooperatifi kanununa uygun bir Tarım Kredi Kooperatifi kurmak istiyoruz .

Dileğimiz Bankamızca da maverak görüldüğü takdirde imzalanmak üzere altı nüsha ana mukavelenamenin itmasını rica eder ve habislanmak ana mukavelenamenin Okonümi bakanlığınca tasdik ve noterlikçe tasvili muameleliğinin ifası için şerhizin yapılmasını dileriz . 30/6/1936

(2)

Tekir çiftliği Sahibi olanı Atatürk

K. Atatürk

(2)

Tekir köyünden Aliriza
oğlu Osman Kaya
Doğum : 11.7

Okay

(3)

Tekir köyünden Huri
oğlu Sırs Üstün
D : 11.7

F. Selen

(4)

Tekir köyünden Mahmud
oğlu İbrahim
D : 11.7

İbrahim

(5)

Tekir köyünden Ahmed
oğlu Faik
D : 11.7

FAIK

(6)

Tekir köyünden Ahmed
oğlu Ali
D : 11.7

Ali

(7)

Tekir köyünden Huri
oğlu Hakkı
D : 11.7

Hakkı

(8)

Tekir köyünden Hüseyin
oğlu Ali
D : 11.7

Ali

(9)

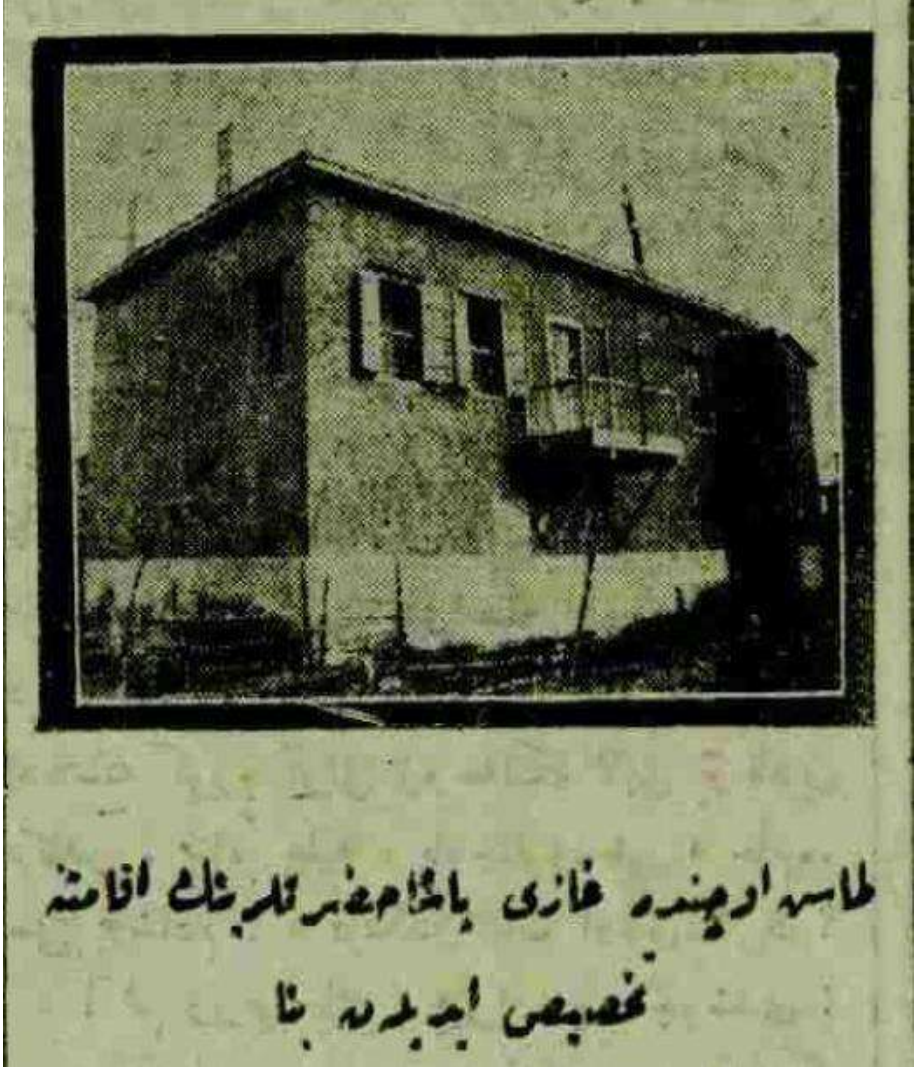
Tekir köyünden Ahmed
oğlu Hakkı
D : 11.7

Hakkı

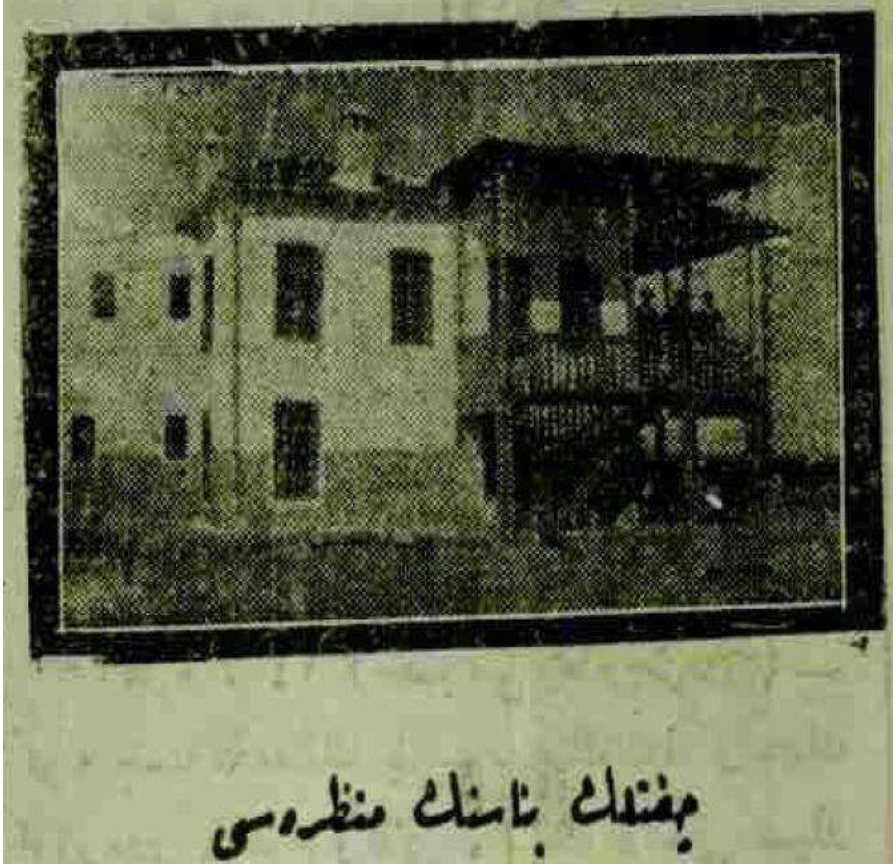
(10)

Tekir köyünden Hüseyin
oğlu Ahmed
D : 11.7

Hüseyin

Fotoğraf 1: Atatürk'ün Silifke'yi İkinci Ziyaretlerinde Taşucu'nda Kendisine Tahsis Edilen Ev (Milliyet Gazetesi, 12 Mayıs 1926)

Fotoğraf 2: Çiftlik Binasının Manzarası (Milliyet Gazetesi, 15 Mayıs 1926)

Fotoğraf 3: Atatürk'ün 27 Ocak 1925 Yılında Silifke'yi İlk Ziyaretleriyle İlgili Fotoğraf (Rıfat Karaduman Arşivi)

"Köylülerin gözleriyle görebilecekleri, çalışmaları için örnek tutacakları, verimli, modern, uygulamalı tarım merkezleri kurmak gereklidir."

Fotoğraf 4: Atatürk'ün Silifke Tekir Çiftliğinde Traktör Üzerinde Çekilen Fotoğrafı (Rıfat Karaduman Arşivi)

Fotoğraf 5: Atatürk Çiftliğinin Müdürü Sırrı Türkmen Bey (Rıfat Karaduman Arşivi)

Fotoğraf 6: Tekir Gazi Çiftliği'nde Ayakta Kalan Binalardan Müdür Lojmanı (Rıfat Karaduman Arşivi)

Fotoğraf 7: Tekir Gazi Çiftliği'nde Zamana Direnen İdari Bina ve

Hangarlardan Biri (Rıfat Karaduman Arşivi)

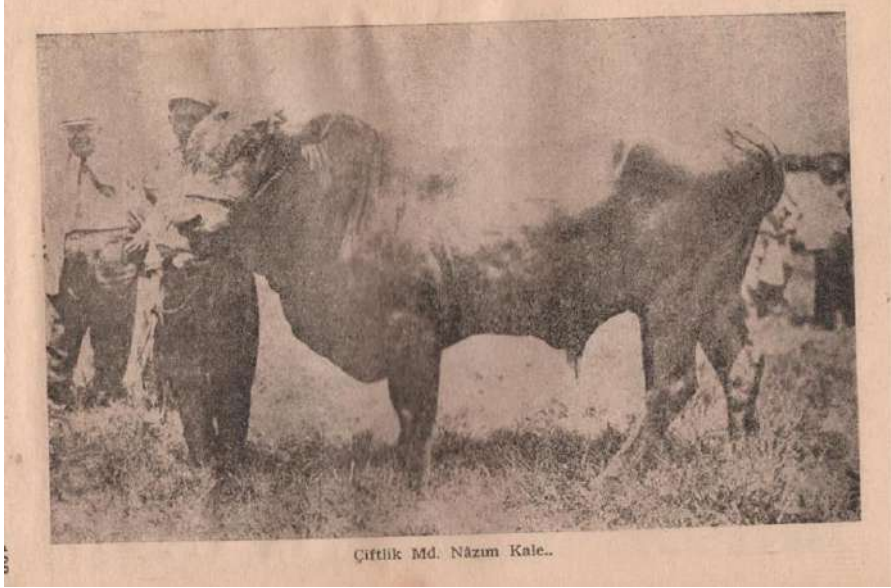
Deliormanlı, arkadaşımız Yaşar Faruk İnal'a anılarını anlatırken.

Fotoğraf 8:Atatürk'ün Kurduğu ve Birinci Ortak Olduğu Tekir Gazi Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifinin İlk (Kurucu) Müdürü İsmail Deliormanlı (Rıfat Karaduman Arşivi)

Gazi Hazretlerinin seyahatleri intibalarından: Reisicâmhur Hazretleri vapurdan Sittifkeye çıkıyorlar

Fotoğraf 9: 1931 Tarihli Milliyet Gazetesi'nde Mustafa Kemal'in Silifke Ziyaretine Ait Haber (Rıfat Karaduman Arşivi)

Fotoğraf 10: Atatürk (Tekir) Çiftliğine Irk Islahı İçin Getirilen Meşhur Boğa ve Çiftliğin İlk Müdürü Nazım Kale (Rıfat Karaduman Arşivi)

Fotoğraf 11: Atatürk Silifke'de Reiscumhur Mustafa Kemal Atatürk 11

Şubat 1931 Tarihinde Tekir Çiftliğinde(Rıfat Karaduman Arşivi)

“Bölge Ziraat Okulu”

Fotoğraf 12:Tekir Gazi Çiftliğinde Ziraat Okulu Olarak Yapılan ve Çevreye Köyler Kurulduktan Sonra İlkokul Olarak Hizmet Veren Okulun Eski Hali (Rıfat Karaduman Arşivi)

Fotoğraf 13: 1920-1938 Yılları Arasında Görev Yapan Silifke Belediye Başkanları(Rıfat Karaduman Arşiv

Emin MENGENLİ (1920-1922)

Halil Hilmi GÖKSU (1926-1930)

Sami ARKAN (1930)

Sait Uğur (1931-1938)

Fotoğraf 14: 1924-1933 Yılları Arasında Görev Yapan İçel (Silifke)

Valileri(Rıfat Karaduman Arşivi)

Fahri ÖZEN (1924-1930)

Tevfik Sırrı GÜR (1931-1933)